

ΙΔΡΥΜΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ & ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΩΝ ΕΡΕΥΝΩΝ
FOUNDATION FOR ECONOMIC & INDUSTRIAL RESEARCH

Η Ελληνική Οικονομία

3/17

Τριμηνιαία Έκθεση

Αρ. Τεύχους 89, Οκτώβριος 2017

Οι Συγγραφείς

Η ανάλυση της πορείας της Ελληνικής Οικονομίας αποτελεί προϊόν συλλογικής εργασίας των ερευνητών του IOBE. Τα κείμενα αυτά είναι ανυπόγραφα και οι απόψεις που εκφράζονται αποτελούν τη συνισταμένη των διαφόρων αντιλήψεων και απόψεων. Επίσης, οι απόψεις που εκφράζονται εδώ δεν ανταποκρίνονται κατ' ανάγκη προς αυτές των οργανισμών που υποστηρίζουν, χρηματοδοτούν ή συνεργάζονται με το Ίδρυμα.

Το IOBE

Το **Ίδρυμα Οικονομικών και Βιομηχανικών Ερευνών** είναι ιδιωτικός, μη κερδοσκοπικός, κοινωφελής ερευνητικός οργανισμός. Ιδρύθηκε με σκοπό να προωθεί την επιστημονική έρευνα για τα τρέχοντα και αναδυόμενα προβλήματα της ελληνικής οικονομίας και να παρέχει αντικειμενική πληροφόρηση και να διατυπώνει προτάσεις οι οποίες είναι χρήσιμες στη διαμόρφωση πολιτικής.

Copyright © 2017 Ίδρυμα Οικονομικών & Βιομηχανικών Ερευνών

ISSN 1106 – 4315

Χορηγός τεύχους

Απαγορεύεται η με οιονδήποτε τρόπο ανατύπωση ή μετάφραση οποιουδήποτε μέρους της μελέτης, χωρίς την άδεια του εκδότη.

<p>Ίδρυμα Οικονομικών και Βιομηχανικών Ερευνών (IOBE) Τσάμη Καρατάσου 11, 117 42 Αθήνα, Τηλ. (+30210 9211200-10), Fax:(+30210 9233977) Email: info@iobe.gr, http://www.iobe.gr,</p>

Περιεχόμενα

ΠΡΟΛΟΓΟΣ	5
ΟΙ ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ ΓΙΑ ΑΝΑΠΤΥΞΗ	7
1. ΣΥΝΟΠΤΙΚΗ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΗ - ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	11
<i>Επιτάχυνση παγκόσμιας ανάπτυξης το 2017, πλέον πιθανή η συνέχισή της το 2018</i>	<i>11</i>
<i>Μικρή επιτάχυνση ανάπτυξης στο β' τρίμηνο του τρέχοντος έτους</i>	<i>12</i>
<i>Αύξηση ΑΕΠ της ελληνικής οικονομίας το 2017 κατά 1,3%, επιτάχυνση ανάπτυξης στην περιοχή του 2,0% το επόμενο έτος</i>	<i>14</i>
<i>Υλοποίηση Κρατικού Προϋπολο-γισμού 2017: υπέρβαση στόχων από συγκράτηση δαπανών – σημαντική υστέρηση εισπράξεων άμεσων φόρων</i>	<i>20</i>
<i>Προσχέδιο Κρατικού Προϋπολο-γισμού 2018: επίτευξη στόχων με μεταβολές στην αναμενόμενη συμβολή συνιστωσών του δημοσιο-νομικού ισοζυγίου</i>	<i>21</i>
<i>Μικρή επιτάχυνση πτώσης της ανεργίας το 2017, ηπιότερη κάμψη της στο προσεχές έτος</i> 21	
<i>Ήπια αύξηση τιμών το 2017 και το 2018, με παραπλήσιο ρυθμό</i>	<i>22</i>
<i>Ειδική Μελέτη: Τριτοβάθμια εκπαί-δευση στην Ελλάδα: Επιπτώσεις της κρίσης και προκλήσεις</i>	<i>23</i>
2. ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ	25
2.1 <i>Τάσεις και Προοπτικές της Διεθνούς Οικονομίας</i>	25
2.2 <i>Το οικονομικό περιβάλλον στην Ελλάδα</i>	39
Κατηγορίες εσόδων	52
3. ΕΠΙΔΟΣΕΙΣ ΚΑΙ ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ	59
3.1 <i>Μακροοικονομικές Εξελίξεις</i>	59
3.2 <i>Εξελίξεις και προοπτικές σε βασικούς τομείς της Οικονομίας</i>	87
3.3 <i>Εξαγωγικές Επιδόσεις της Ελληνικής Οικονομίας</i>	99
3.4 <i>Απασχόληση – Ανεργία</i>	105
3.5 <i>Τιμές Καταναλωτή</i>	115
3.6 <i>Ισοζύγιο Πληρωμών</i>	123
4. Τριτοβάθμια εκπαίδευση στην Ελλάδα: Επιπτώσεις της κρίσης και προκλήσεις	131
4.1 <i>Εισαγωγή</i>	131
4.2 <i>Εξέλιξη και μεταβολές στα βασικά μεγέθη λειτουργίας των ιδρυμάτων</i>	131
4.3 <i>Χρηματοδότηση και διαχείριση</i>	133
4.4 <i>Έρευνα και καινοτομία στην ανώτατη εκπαίδευση</i>	135
4.5 <i>Τριτοβάθμια εκπαίδευση και απασχόληση αποφοίτων</i>	136
4.6 <i>Οι προκλήσεις για την ανώτατη εκπαίδευση – Προτάσεις πολιτικής</i>	139
5. ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ: ΒΑΣΙΚΟΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟΙ ΔΕΙΚΤΕΣ	143

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Το IOBE εκδίδει την τρίτη έκθεσή του για το 2017, στο πλαίσιο των περιοδικών επισκοπήσεων της ελληνικής οικονομίας. Πραγματοποιείται σε μια περίοδο στην οποία το οικονομικό περιβάλλον εγχωρίως έχει βελτιωθεί κατόπιν της ολοκλήρωσης της δεύτερης αξιολόγησης του τρίτου Μνημονίου. Ωστόσο, αναμένονται στο προσεχές χρονικό διάστημα εξελίξεις σε σημαντικά ζητήματα, όπως η τρίτη αξιολόγηση και θέματα που αφορούν στο τραπεζικό σύστημα στην Ελλάδα (διαχείριση κόκκινων δανείων, stress test). Όπως όλες οι εκθέσεις του IOBE, και αυτή αναπτύσσεται σε **τέσσερις ενότητες**, ενώ συνοδεύεται από το **Παράρτημα** διαρθρωτικών δεικτών, στο πλαίσιο της ποσοτικής παρακολούθησης της στρατηγικής της Λισσαβόνας. Προηγείται κείμενο στο οποίο αναλύονται οι προοπτικές για την ανάπτυξη της ελληνικής οικονομίας. Οι υπόλοιπες ενότητες περιλαμβάνουν τα εξής:

Η **πρώτη ενότητα** αποτελεί τη **συνοπτική επισκόπηση** της έκθεσης, στην οποία παρουσιάζονται τα βασικά σημεία της, που αναλύονται λεπτομερώς στις επόμενες ενότητες. Η **δεύτερη ενότητα** εστιάζει στο γενικότερο οικονομικό περιβάλλον και περιλαμβάνει: α) την ανάλυση του **διεθνούς περιβάλλοντος** στο πρώτο εξάμηνο του 2017, καθώς και τις προοπτικές για το υπόλοιπο του έτους και το 2018, βάσει των πλέον πρόσφατων εκθέσεων του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου και της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, β) την αποτύπωση του **οικονομικού κλίματος** στην Ελλάδα στο τρίτο τρίμηνο φέτος, σύμφωνα με τα αποτελέσματα των ερευνών οικονομικής συγκυρίας του IOBE, και γ) την αποτίμηση υλοποίησης του **Κρατικού Προϋπολογισμού** στην περίοδο Ιανουαρίου - Αυγούστου του τρέχοντος έτους και την αξιολόγηση του Προσχεδίου Κρατικού Προϋπολογισμού για το 2018.

Η **τρίτη ενότητα** εστιάζει στις επιδόσεις της ελληνικής οικονομίας στο πρώτο εξάμηνο του 2017. Καταρχάς χαρτογραφείται το **μακροοικονομικό περιβάλλον** σε αυτή την περίοδο του τρέχοντος έτους και παρουσιάζονται οι τάσεις του κατά το δεύτερο εξάμηνο, αλλά και για το 2018. Καταγράφονται οι **εξελίξεις σε βασικούς παραγωγικούς τομείς** στο αρχικό εξάμηνο φέτος, ενώ παρουσιάζονται οι **εξαγωγικές επιδόσεις** της ελληνικής οικονομίας την ίδια περίοδο. Κατόπιν, αποδελτιώνονται οι εξελίξεις στην **αγορά εργασίας** επίσης στην περίοδο Ιανουαρίου - Ιουνίου. Εν συνεχεία, αναλύεται η τάση του **πληθωρισμού** στο χρονικό διάστημα Ιανουαρίου - Αυγούστου. Η ενότητα ολοκληρώνεται με την αποτίμηση του **ισοζυγίου πληρωμών** τους μήνες Ιανουάριο - Ιούλιο του 2017.

Η τέταρτη ενότητα της έκθεσης περιλαμβάνει την παρουσίαση ειδικής μελέτης, σχετικά με τις επιπτώσεις της κρίσης στην τριτοβάθμια εκπαίδευση εγχωρίως και τις προκλήσεις για αυτή στο μέλλον.

Σε μεθοδολογικό επίπεδο, η έκθεση αναφέρεται και στηρίζεται σε στοιχεία που ήταν διαθέσιμα μέχρι τις 11/10/2017. Η επόμενη τριμηνιαία έκθεση του IOBE για την ελληνική οικονομία θα εκδοθεί στα μέσα Ιανουαρίου του 2018..

ΟΙ ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ ΓΙΑ ΑΝΑΠΤΥΞΗ

Ο ρυθμός ανάπτυξης της ελληνικής οικονομίας αναμένεται για το τρέχον έτος, σε πραγματικούς όρους, ελαφρά κάτω του 1,5%. Το τρέχον, θα είναι, συνεπώς, για πρώτη φορά μετά από 9 έτη, ένα έτος ανάπτυξης όχι οριακής, γεγονός ασφαλώς θετικό. Φυσικά, ένας λόγος που επιτρέπει αυτή την εξέλιξη είναι ότι η οικονομία εκκινεί από πολύ χαμηλή βάση, είτε αναλογιστεί κανείς τα δύο προηγούμενα έτη πλήρους στασιμότητας, είτε συνυπολογίσει και τη συσσωρευμένη ύφεση από την έναρξη της κρίσης. Σε θετική κατεύθυνση συμβάλλει αποφασιστικά το ιδιαίτερα ευνοϊκό εξωτερικό περιβάλλον, όπου οι τοπικές γεωγραφικές συνθήκες ενίσχυσαν τον εισερχόμενο τουρισμό, αλλά και ευρύτερα, καθώς στην Ευρώπη αλλά και διεθνώς καταγράφονται υψηλοί ρυθμοί ανάπτυξης, το κόστος χρήματος είναι ιδιαίτερα χαμηλό όπως σχετικά χαμηλό είναι και αυτό της ενέργειας. Δομικές αλλαγές που έχουν επέλθει στην ελληνική οικονομία από την αρχή της κρίσης, ιδίως στην αγορά εργασίας, έχουν επίσης θετική επίδραση, έστω και με καθυστέρηση. Επίσης, σε σχέση με το πρόσφατο παρελθόν, ο πολιτικός κίνδυνος είναι σχετικά χαμηλότερος, δεδομένου πως δεν υπάρχει πολιτικός φορέας που να διεκδικεί αξιόπιστα να κυβερνήσει με σκοπό την ανατροπή του προγράμματος και την απομάκρυνση από την ευρωζώνη, την ίδια ώρα που και στο πολιτικό περιβάλλον της Ευρώπης δεν διαφαίνεται βούληση για ενίσχυση φυγόκεντρων δυνάμεων.

Σχετικά σημαντικότερη συμβολή στην αύξηση του ΑΕΠ στο τρέχον είναι αυτή των εξαγωγών, τόσο των αγαθών όσο και των υπηρεσιών. Αυτό συμβαίνει λόγω αφενός του ευνοϊκού διεθνούς περιβάλλοντος και αφετέρου της βελτίωσης της διαρθρωτικής ανταγωνιστικότητας. Για άλλο ένα έτος, όμως, αναιμική είναι συνολικά η συμβολή των επενδύσεων που καταγράφεται κυρίως ως μεταβολές στα αποθέματα και όχι επενδύσεις σε πάγια. Συνυπολογίζοντας τους σχετικούς παράγοντες, για το επόμενο έτος, 2018, αναμένεται επιτάχυνση της ανάπτυξης στην περιοχή του 2%, ενδεχομένως και ελαφρά μεγαλύτερη. Βασικός ωθητικός παράγοντας αναμένεται να είναι νέα διεύρυνση των εξαγωγών. Έπονται σε συμβολή στην αναμενόμενη αύξηση του ΑΕΠ, οι επενδύσεις και ακολούθως η κατανάλωση των νοικοκυριών, κυρίως λόγω κάμψης της ανεργίας. Κρίσιμος παράγοντας θα είναι κατά πόσο η αύξηση των επενδύσεων, και δευτερευόντως της κατανάλωσης, θα συμπαρασύρει και αύξηση των εισαγωγών. Σημειωτέο πως η καταγραφή πληθωρισμού, της τάξης του 1%, σημαντική τόσο για το τρέχον όσο και για το επόμενο έτος, μπορεί να μειώνει συνολικά την ανταγωνιστικότητα, όμως διευκολύνει τη διαχείριση ονομαστικών χρεών, σε σύγκριση με συνθήκες αποπληθωρισμού.

Όσο όμως ευπρόσδεκτη είναι η καταγραφή θετικών ρυθμών ανάπτυξης, άλλο τόσο ανησυχητικό είναι ότι αυτοί είναι χαμηλοί και μάλιστα δεδομένης της ευνοϊκής συγκυρίας. Είναι σημαντικό όχι μόνο πώς την τελευταία διετία υπήρξε μακροοικονομικά πλήρης στασιμότητα αλλά και πως ο ρυθμός ανάπτυξης για το τρέχον έτος κυμαίνεται περίπου στο μισό από αυτό που είχε θέσει αρχικά ως στόχο η οικονομική πολιτική μέσω του προϋπολογισμού και του προγράμματος προσαρμογής. Επίσης ιδιαίτερα κρίσιμο είναι πως ο

ρυθμός ανάπτυξης στη χώρα υπολείπεται από αυτόν των ευρωπαϊκών εταίρων, με την απόκλιση των οικονομιών να διευρύνεται αντί να μειώνεται. Στην ίδια κατεύθυνση σκέψης, είναι αμφίβολο εάν η δομή της οικονομίας έχει αλλάξει επαρκώς ώστε να δικαιολογείται αισιοδοξία για υψηλούς ρυθμούς ανάπτυξης μεσοπρόθεσμα δεδομένου και ότι η πρόσβαση σε χρηματοδότηση θα είναι περιορισμένη. Συνολικά, η τρέχουσα ανάπτυξη που καταγράφεται στην τρέχουσα περίοδο, δεν σηματοδοτεί έξοδο από την κρίση και έναρξη ενός ενάρετου κύκλου, παρά μόνο υπό όρους.

Υπό μια οπτική γωνία, τους τελευταίους μήνες υπάρχει ανάκαμψη της οικονομίας, σταδιακά μετά τα τραυματικά γεγονότα του καλοκαιριού του 2015. Καθώς εξελίσσεται η εφαρμογή του προγράμματος, η αβεβαιότητα μειώνεται και η οικονομία επιστρέφει γενικά στις συνθήκες του 2014. Το ουσιαστικό ζητούμενο όμως είναι, βέβαια, εάν δημιουργούνται οι βάσεις ώστε μεσοπρόθεσμα να υπάρχουν γρηγορότεροι ρυθμοί ανάπτυξης από τον ευρωπαϊκό μέσο όρο όσο, αλλά και υψηλότεροι από αυτούς που η ελληνική οικονομία είχε στα χρόνια πριν την κρίση. Η κρίση δεν θα ξεπεραστεί αν δεν αναιρεθούν οι συνθήκες που οδήγησαν σε αυτή, και ασφαλώς όχι εάν αυτές ενισχυθούν.

Δεν πρέπει να χάνεται η προοπτική πως, από τη δεκαετία του '80 και μετά, οι ονομαστικοί ρυθμοί ανάπτυξης στη χώρα μόνο κατά λίγο υπερέβαιναν τον πληθωρισμό. Σε πραγματικούς όρους, η ελληνική οικονομία έχανε έδαφος συστηματικά στο ευρωπαϊκό πλαίσιο και η Ελλάδα έγινε σταδιακά μια από τις φτωχότερες χώρες στην ΕΕ. Εξαιρέση αποτελεί η περίοδος πέριξ της εισόδου στο κοινό νόμισμα, όταν η μείωση του κόστους δανεισμού και η προοπτική μακροχρόνιας σταθερότητας οδήγησαν σε αύξηση των παραγωγικών επενδύσεων. Συγκεκριμένα, σε όρους αγοραστικής δύναμης και πραγματικού κατά κεφαλή ΑΕΠ από 14^ο μεταξύ 28 χωρών το 1980, έπεσε σε 24^η το 2016. Το ζητούμενο της οικονομικής πολιτικής θα πρέπει να είναι η ενίσχυση των προοπτικών ανάπτυξης της οικονομίας σε μεσοχρόνιο ορίζοντα και όλες οι επιμέρους τομές, επιτυχίες ή αποτυχίες θα πρέπει να κρίνονται υπό αυτό το πρίσμα.

Κατά τη διάρκεια τη κρίσης, έμφαση έχει δοθεί στα δημοσιονομικά μεγέθη καθώς ως κεντρική προτεραιότητα τέθηκε να μην δημιουργούνται νέα ελλείματα. Σχετικά, και παρά τα προβλήματα που καταγράφονται, ο προϋπολογισμός του 2017, κινείται σε τροχιά επίτευξης των στόχων του τρίτου Προγράμματος, κυρίως μέσω συγκράτησης των δαπανών. Καταγράφεται από τη μια υστέρηση στόχου εσόδων Τακτικού Προϋπολογισμού, καθώς οι εισπράξεις φόρων υπολείπονται του στόχου, παρά τα πρόσθετα μέτρα που έχουν ληφθεί. Αυτή αντισταθμίζεται με περιορισμό των πρωτογενών δαπανών (βέβαια, όσες είναι ανελαστικές θα πρέπει να καλυφθούν στο υπόλοιπο του έτους) και υπό-εκτέλεση του Προγράμματος Δημοσίων επενδύσεων. Για το 2018 υπάρχει επιδίωξη πρωτογενούς πλεονάσματος 3.5%, με το υψηλότερο πλεόνασμα να προγραμματίζεται να επιτευχθεί κατά κύριο λόγο μέσω του ασφαλιστικού συστήματος, τόσο στην πλευρά των δαπανών συντάξεων) όσο και των εσόδων (εισφορές).

Ενώ όμως, δεν διαφαίνεται πως θα υπάρξει πρόβλημα δημοσιονομικά κατά το τρέχον έτος, για το επόμενο οι στόχοι που τίθενται είναι φιλόδοξοι. Ειδικότερα, δεν συνυπολογίζεται πλήρως ότι οι υψηλοί φορολογικοί συντελεστές και η επιβάρυνση μέσω του ασφαλιστικού συστήματος, που ουσιαστικά επίσης λειτουργεί ως φορολογία, συμπιέζουν τα εισοδήματα και τη φορολογική βάση. Σχετικά, έχουν επίσης αγνοηθεί οι σοβαρές επιπτώσεις που θα έχει στη λειτουργία της οικονομίας η υπερβολική επιβάρυνση όσων κινούνται νόμιμα στο χώρο της εργασίας και του επιχειρείν, σε σύγκριση μάλιστα με όσους κινούνται παράνομα ή στα όρια του συστήματος. Η ελληνική οικονομία δεν μπορεί να εξέλθει από τη βαθιά κρίση χωρίς να καταπολεμηθούν βασικές παθογένειες. Η ασύμμετρη, περισσότερο επιβαρυντική, μεταχείριση όσων ακολουθούν τους κανόνες, σε σχέση με τους υπόλοιπους, ήταν διαχρονικά κύριος παράγοντας για τη συνολικά χαμηλή παραγωγικότητα και ανταγωνιστικότητα της οικονομίας. Φορολογικά όσο και ασφαλιστικά, εφαρμόζεται ένα σύστημα που επιβαρύνει υπέρμετρα όσους συμβάλλουν στην οικονομική δραστηριότητα και ταυτόχρονα είναι περίπλοκο και ευμετάβλητο, ώστε λειτουργεί και ως εμπόδιο εισόδου. Ένας εξορθολογισμός του συστήματος κρίνεται λοιπόν ως προτεραιότητα ώστε να επιτευχθούν υψηλότεροι ρυθμοί ανάπτυξης στο επόμενο διάστημα και, τελικά, να καταστούν επιτεύξιμοι και οι δημοσιονομικοί στόχοι.

Συνολικά, κατά τη διάρκεια της σχεδόν δεκαετούς κρίσης, χάνονται ευκαιρίες ώστε να αναπτυχθεί η οικονομία, ενώ η βελτίωση των δομικών χαρακτηριστικών της επέρχεται με αργούς ρυθμούς. Κεντρικής σημασίας είναι η δραματική υστέρηση των επενδύσεων, η οποία δεν θα αντιστραφεί εάν δεν υπάρξει ενίσχυση της αξιοπιστίας της οικονομικής πολιτικής. Αν και η διασαφήνιση των όρων χρηματοδότησης της οικονομίας μετά τη λήξη του προγράμματος είναι ασφαλώς σημαντική, τόσο η έξοδος στις διεθνείς χρηματικές αγορές όσο και η διαχείριση του διμερούς χρέους μεσοπρόθεσμα, θα επιτευχθούν με πιο ευνοϊκούς όρους όσο μεγαλύτερη πρόοδος έχει γίνει στη βελτίωση των δομικών χαρακτηριστικών της οικονομίας. Αντίθετα δηλαδή από ό,τι μπορεί να υποστηρίζεται από ορισμένες πλευρές κατά τη διάρκεια της κρίσης, η όποια πρόσβαση σε επιπλέον πόρους για την ομαλή έξοδο από την κρίση θα επιτυγχάνεται με ρυθμούς ευθέως ανάλογους της προόδου που θα υπάρχει στις μεταρρυθμίσεις.

Σχετική προτεραιότητα, εκτός φυσικά από την έγκαιρη και ομαλή ολοκλήρωση της τρέχουσας, τρίτης, αξιολόγησης, αποτελούν η λειτουργία των αγορών προϊόντων (με μείωση εμποδίων εισόδου και διαχείριση μη εξυπηρετούμενων δανείων) και της δημόσιας διοίκησης. Όσο υπάρχει σχετική καθυστέρηση, η αβεβαιότητα θα εντείνεται και η πρόσβαση σε νέα χρηματοδότηση όπως και η ρύθμιση του χρέους θα γίνεται με δυσμενέστερους όρους. Εκτός από το ότι αυτό θα συνεπάγεται επιπλέον κόστος για τα ήδη πολύ επιβαρυνμένα νοικοκυριά, θα σημαίνει πως η ελληνική οικονομία θα γίνεται περισσότερο ευάλωτη σε ενδεχόμενους κινδύνους, πολιτικής ή χρηματοπιστωτικής φύσης, στο διεθνές περιβάλλον. Μόνο αντίθετη πορεία, που σταδιακά θα δημιουργεί ένα ανοικτό σύστημα θα μπορεί να εκμεταλλευτεί τα

σημαντικά πλεονεκτήματα που έχει η χώρα, ιδίως στο εξελισσόμενο νέο τεχνολογικό και γεωπολιτικό περιβάλλον.

1. ΣΥΝΟΠΤΙΚΗ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΗ - ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Επιτάχυνση παγκόσμιας ανάπτυξης το 2017, πλέον πιθανή η συνέχισή της το 2018

Η παγκόσμια οικονομία αναπτύχθηκε με μέσο ρυθμό 3,1% το πρώτο εξάμηνο του 2017, έναντι 2,8% στο αντίστοιχο εξάμηνο του 2016, επίδοση που είναι η καλύτερη από το 2014. Επιπλέον, οι προβλέψεις συγκλίνουν σε επιτάχυνση της παγκόσμιας ανάπτυξης στο δεύτερο εξάμηνο του 2017 και το επόμενο έτος. Το ΑΕΠ στις πλέον αναπτυγμένες οικονομίες (G7) αυξήθηκε στο δεύτερο τρίμηνο κατά 2,0%, έναντι 1,8% στο προηγούμενο, ρυθμός που είναι ο ταχύτερος των τελευταίων δύο ετών. Σε όλες τις χώρες του G7 εκτός του Ηνωμένου Βασιλείου σημειώθηκε επιτάχυνση της ανάπτυξης έναντι του προηγούμενου τριμήνου, η οποία ήταν μεγαλύτερη στην Ιαπωνία (2,1% από 1,4%) και τη Γαλλία (1,8%, από 1,1%). Η ανοδική δυναμική τροφοδοτήθηκε κυρίως από τη μεγέθυνση του διεθνούς εμπορίου και τη συνέχιση χαλαρής νομισματικής πολιτικής στην Ευρωζώνη και την Ιαπωνία. Στις μεγάλες ασιατικές αναπτυσσόμενες οικονομίες, ο ρυθμός μεγέθυνσης στην Κίνα διατηρήθηκε καθ' όλο το πρώτο εξάμηνο φέτος στο 6,9%, που είναι ο υψηλότερος της τελευταίας διετίας. Αμετάβλητη ήταν η ανάπτυξη και στην Ινδία, με ρυθμό 6,0%, πολύ χαμηλότερο του αντίστοιχου το 2016 (8,3%), εξέλιξη όμως η οποία αναμενόταν εξαιτίας της διαδικασίας αντικατάστασης χαρτονο-μισμάτων. Στη Λατινική Αμερική,

η οικονομία της Βραζιλίας παρουσίασε οριακό ρυθμό ανάπτυξης 0,2% στο τρίμηνο Απριλίου – Ιουνίου, μετά από τρία χρόνια ύφεσης.

Η επιτάχυνση της παγκόσμιας οικονομικής δραστηριότητας αναμένεται να συνεχιστεί στο τρέχον εξάμηνο και το προσεχές έτος, κυρίως από την επεκτατική νομισματική σε οικονομικές περιφέρειες και μεγάλες οικονομίες (Ευρωζώνη, Ιαπωνία, Κίνα), την παραμονή του ρυθμού μεγέθυνσης του διεθνούς εμπορίου σε υψηλά επίπεδα και τις βελτιούμενες προσδοκίες επιχειρήσεων και νοικοκυριών. Από την άλλη πλευρά, ανασχετικά σε μια ταχύτερη ανάπτυξη της παγκόσμιας οικονομίας θα επιδράσουν η λιγότερο χαλαρή νομισματική πολιτική στις ΗΠΑ και η ελαφρώς αυξημένη σε σχέση με πέρυσι τιμή του πετρελαίου, εξαιτίας της κλιμάκωσης της διεθνούς ζήτησης. Η μεγέθυνση της παγκόσμιας οικονομίας το τρέχον και τα επόμενα έτη επηρεάζεται σταδιακά από την κάμψη της παραγωγικότητας, λόγω της γήρανσης του εργαζόμενου πληθυσμού και της επιβράδυνσης της αύξησης του εργατικού δυναμικού.

Αναλυτικά, στην Ευρωζώνη, η επεκτατική νομισματική πολιτική παραμένει ο βασικός παράγοντας που τροφοδοτεί την ανάπτυξή της. Η διεύρυνση του διεθνούς εμπορίου οδήγησε σε θετική επίδραση των καθαρών εξαγωγών στο αρχικό εξάμηνο του 2017 μετά από ενάμισι έτος αντίθετης επίδρασης. Από την άλλη πλευρά, η σημαντική ώθηση από το πρόγραμμα ποσοτικής χαλάρωσης της ΕΚΤ (Q-E),

καθιστά την οικονομία της Ευρωζώνης ιδιαίτερα ευαίσθητη σε μεταβολές της. Συνεπώς, η απόφαση προσεχώς για τη συνέχισή της η όχι είναι κρίσιμη για τις μεσοπρόθεσμες αναπτυξιακές προοπτικές. Δεδομένων των επιδράσεων που μπορεί να έχει μια απότομη μεταβολή της νομισματικής πολιτικής, αλλά και των δυσχερειών επίτευξης του ρυθμού-στόχου μεταβολής των τιμών (2%), θεωρείται πλέον πιθανό το ενδεχόμενο παράτασης του προγράμματος ποσοτικής χαλάρωσης, αλλά με μειωμένο όγκο μηνιαίων αγορών. Άλλες σημαντικές προκλήσεις για την οικονομική πολιτική στην Ευρωζώνη είναι η ενίσχυση της ευρωστίας των ευρωπαϊκών τραπεζών σε ορισμένες χώρες, λόγω του πολύ υψηλού ποσοστού μη εξυπηρετούμενων δανείων, η διαπραγμάτευση για το Brexit, η διαχείριση των μεταναστευτικών ροών.

Στις ΗΠΑ, την εξασθένιση της επίδρασης της χαλαρής νομισματικής πολιτικής από την FED μπορεί να αντισταθμίσει το δημοσιονομικό πακέτο μείωσης φόρων που έχει εξαγγελθεί, ωστόσο προς το παρόν δεν έχουν οριστικοποιηθεί το μέγεθος και τα χαρακτηριστικά του. Οι ανησυχίες άσκησης προστατευτικής εμπορικής πολιτικής από τη νέα διακυβέρνηση σταδιακά φθίνουν, εξασθενώντας τις επιδράσεις τους.

Σε ότι αφορά τις εξελίξεις στις κυριότερες αναπτυσσόμενες οικονομίες, η οικονομία της Κίνας καλείται να αντιμετωπίσει τις προκλήσεις της ταχύτατα αυξανόμενης πιστωτικής επέκτασης, καθώς και της διόρθωσης άλλων ανισορροπιών που έχουν συσσωρευτεί, όπως στη διανομή

του εισοδήματος. Οι χαμηλές διεθνείς τιμές ενεργειακών αγαθών, το αδύναμο δημοσιονομικό ισοζύγιο και η προσπάθεια διατήρησης της ευστάθειας του χρηματοπιστωτικού τομέα περιορίζουν τις προοπτικές της ρωσικής οικονομίας.

Υπό αυτές τις συνθήκες και τις προοπτικές στην παγκόσμια οικονομία, **προβλέπεται από το IOBE επιτάχυνση του ρυθμού αύξησης του παγκόσμιου ΑΕΠ το 2017, στο 3,7% από 3,2% πέρυσι, η οποία θα συνεχιστεί οριακά το 2018 (3,8%).**

Μικρή επιτάχυνση ανάπτυξης στο β' τρίμηνο του τρέχοντος έτους

Το ΑΕΠ της ελληνικής οικονομίας παρέμεινε σε ανοδική τροχιά για δεύτερο συνεχόμενο τρίμηνο στην περίοδο Απριλίου – Ιουνίου, με ελαφρώς μεγαλύτερη ταχύτητα από ότι στο προηγούμενο τρίμηνο, 0,8% έναντι 0,4%. Στο σύνολο του πρώτου εξαμήνου φέτος, το εγχώριο προϊόν ήταν κατά 0,6% υψηλότερο έναντι του αντίστοιχου χρονικού διαστήματος πέρυσι. Επισημαίνεται ότι το ΑΕΠ στην περίοδο Ιανουαρίου – Ιουνίου διαμορφώθηκε στην περιοχή των €92,6 δισεκ., όπως και το 2015, ενώ στο πρώτο εξάμηνο των ετών 2013 – 2014 βρισκόταν οριακά χαμηλότερα, στα €92-92,3 δισεκ. Συνεπώς, η ελληνική οικονομία ουσιαστικά είναι στάσιμη σε αυτό το χρονικό διάστημα του έτους τα τελευταία τέσσερα χρόνια.

Σε επίπεδο τάσεων στις επιμέρους συνιστώσες του ΑΕΠ στο αρχικό εξάμηνο φέτος, **η εγχώρια κατανάλωση ήταν**

κατά 1,1% υψηλότερη έναντι του ίδιου περυσινού εξαμήνου, κατά το οποίο είχε περιοριστεί στον ίδιο βαθμό. Στη διεύρυνσή της συνέβαλαν οι αυξήσεις σε αμφότερες τις βασικές συνιστώσες της, κυρίως στην ιδιωτική κατανάλωση, κατά 1,0% και δευτερευόντως στην κατανάλωση του δημόσιου τομέα, όπου δεν ξεπέρασε το 0,7%. Ωστόσο, πριν ένα έτος η δημόσια κατανάλωση είχε περιοριστεί κατά 2,5%, ενώ η μείωση της κατανάλωσης των νοικοκυριών ήταν ηπιότερη, -0,6%.

Οι επενδύσεις ήταν οριακά περισσότερες στο πρώτο εξάμηνο φέτος σε σύγκριση με ένα χρόνο νωρίτερα, κατά 0,6%, λόγω αποκλειστικά της αύξησής τους στο τρίμηνο Ιανουαρίου – Μαρτίου, κατά 19,6%. Στο ίδιο εξάμηνο του 2016 οι επενδυτικές δαπάνες ανήλθαν κατά 24,8%, εξαιτίας της διεύρυνσης των αποθεμάτων (+€978 εκατ.). Το μεγαλύτερο μέρος (75%) της έντονης κάμψης τους στο δεύτερο τρίμηνο φέτος, που έφτασε το 17,1%, προήλθε από τον αντίθετο λόγο της περυσινής τους ανόδου, καθώς η τάση των αποθεμάτων μεταβλήθηκε από ανοδική σε πτωτική. Η μείωση του σχηματισμού πάγιου κεφαλαίου σε αυτό το χρονικό διάστημα δεν ξεπέρασε το 4,6%. Συνολικά στο αρχικό εξάμηνο του τρέχοντος έτους, οι επενδύσεις σε πάγιο κεφάλαιο διευρύνθηκαν κατά 2,7%, όσο και στην ίδια περίοδο πέρυσι.

Σε ότι αφορά τον εξωτερικό τομέα της οικονομίας, οι **εξαγωγές** διευρύνθηκαν κατά 7,4% στο σύνολο του πρώτου εξαμήνου του 2017, σε αντίθεση με τη μείωσή τους κατά

10,3% στην αντίστοιχη περίοδο πέρυσι. Η άνοδος κλιμακώθηκε στο δεύτερο τρίμηνο, φθάνοντας το 9,5%, επίδοση που ήταν η τρίτη μεγαλύτερη στην ΕΕ-28. Αυτή η αύξηση προήλθε, όπως σε όλο το πρώτο εξάμηνο, κυρίως από την ενίσχυση της διεθνούς ζήτησης για υπηρεσίες από την Ελλάδα, κατά 11,5%. Όμως και η αύξηση των εξαγωγών αγαθών ήταν υψηλή, 8,8%. Κατά μέσο όρο στο αρχικό εξάμηνο φέτος οι εξαγωγές υπηρεσιών ενισχύθηκαν κατά 9,6%, έναντι εκτεταμένης υποχώρησης πριν ένα χρόνο (-23,1%). Στο σκέλος των εξαγωγών αγαθών σημειώθηκε στο πρώτο μισό του τρέχοντος έτους άνοδος 6,8%, αρκετά ισχυρότερη εκείνης ένα χρόνο νωρίτερα (+2,9%).

Η εξασθένηση της διεύρυνσης της καταναλωτικής ζήτησης και η μεταβολή της τάσης στο σχηματισμό πάγιου κεφαλαίου σε αρνητική κατά το δεύτερο τρίμηνο, αποτυπώθηκαν στην αρκετά μικρότερη αύξηση των **εισαγωγών** στη διάρκειά του σε σύγκριση με το προηγούμενο τρίμηνο (3,1% έναντι 11,7%). Στο σύνολο του αρχικού εξαμήνου του 2017, οι εισαγωγές ήταν 7,3% περισσότερες από ότι πριν ένα χρόνο, υπεραντισταθμίζοντας την εξασθένησή τους σε εκείνο το χρονικό διάστημα κατά 6,2%. Ο ρυθμός ανόδου των εισαγωγών υπηρεσιών ήταν υπερδιπλάσιος εκείνου στις εισαγωγές αγαθών, 13,5% έναντι 6,3%. **Παρά την οριακά μεγαλύτερη αύξηση των εξαγωγών σε σύγκριση με τις εισαγωγές, επειδή το απόλυτο μέγεθος των δευτέρων είναι διαχρονικά μεγαλύτερο, το ισοζύγιο του εξωτερικού τομέα σε εθνολογιστικούς όρους επιδεινώθηκε, κατά**

7,0% ή €210 εκατ., και διαμορφώθηκε στα €3,2 δισεκ. ή 3,5% του ΑΕΠ.

Αύξηση ΑΕΠ της ελληνικής οικονομίας το 2017 κατά 1,3%, επιτάχυνση ανάπτυξης στην περιοχή του 2,0% το επόμενο έτος

Οι πολιτικοοικονομικές εξελίξεις εγχωρίως στο δεύτερο εξάμηνο του τρέχοντος έτους θα επηρεαστούν κατά κύριο λόγο, πρώτον, από την ολοκλήρωση των αναταράξεων της δεύτερης αξιολόγησης υλοποίησης του τρίτου Προγράμματος Οικονομικής Προσαρμογής και το σχετικά σταθερό οικονομικό περιβάλλον το οποίο έχει επικρατήσει κατόπιν αυτής, δεύτερον, από την πρόοδο η οποία θα σημειωθεί στην επερχόμενη αξιολόγηση και τρίτον από τις εξελίξεις στο τραπεζικό σύστημα, σχετικά με τη διαχείριση των ληξιπρόθεσμων δανείων και τη διεξαγωγή νέου stress test από την ΕΚΤ, θέμα το οποίο ήταν προσφάτως στο επίκεντρο των διαβουλεύσεων ΔΝΤ – Ευρωπαϊκής Επιτροπής.

Οι θετικές επενέργειες της ολοκλήρωσης της δεύτερης αξιολόγησης στις προσδοκίες στην ελληνική οικονομία αποτυπώνονται στην τάση των σχετικών, πρόδρομων δεικτών δραστηριότητας. Ο δείκτης Οικονομικού Κλίματος της Ευρωπαϊκής Επιτροπής στην Ελλάδα τον Σεπτέμβριο διαμορφώθηκε 6,6 μονάδες υψηλότερα από τον Ιούνιο, στις 100,6 μονάδες, επίπεδο το οποίο ήταν το υψηλότερο των τελευταίων τριών ετών.

Ως προς τα πιθανά γεγονότα και εξελίξεις προσεχώς τα οποία θα σχετίζονται με την τρίτη αξιολόγηση του Προγράμματος

Οικονομικής Προσαρμογής, η υλοποίηση των 95 προαπαιτούμενων ενεργειών θα βρεθεί στο επίκεντρο των διαπραγματεύσεων με τους επίσημους πιστωτές, δεδομένου και του έως τώρα μικρού βαθμού υλοποίησής τους.

Στο πεδίο της δημοσιονομικής πολιτικής για το επόμενο έτος, παρά τα πρόσθετα μέτρα άμεσης φορολογίας που περιλαμβάνονται στο Μεσοπρόθεσμο Πλαίσιο Δημοσιονομικής Στρατηγικής (ΜΠΔΣ) 2018-2021, τα προβλεπόμενα έσοδα από άμεσους φόρους το προσεχές έτος στο Προσχέδιο του Κρατικού Προϋπολογισμού για το 2018, υπολείπονται κατά €678 εκατ. της σχετικής πρόβλεψης στο ΜΠΔΣ. Σε συνδυασμό με ορισμένες αλλαγές στις εθνολογιστικές προσαρμογές, έχουν ως αποτέλεσμα ένα μεγαλύτερο του προβλεπόμενου έλλειμμα του Κρατικού Προϋπολογισμού, κατά ESA 2010 (-€2,7 δισεκ. αντί -€1,9 δισεκ. στο ΜΠΔΣ), καθώς και ένα μικρότερο πρωτογενές πλεόνασμα. Η αντιστάθμιση αυτών των αποκλίσεων σε επίπεδο Γενικής Κυβέρνησης προβλέπεται ότι θα επιτευχθεί με ένα πολύ μεγαλύτερο του αρχικά προβλεπόμενου θετικό ισοζύγιο στους Οργανισμούς Κοινωνικής Ασφάλισης (ΟΚΑ), κατά €1,35 δισεκ.

Η παραπάνω μεταβολή στη συμβολή των συνιστωσών του δημοσιονομικού ισοζυγίου στο επιδιωκόμενο πλεόνασμα για το προσεχές έτος επίσης αναμένεται να αποτελέσει ένα από τα βασικά αντικείμενα της τρίτης αξιολόγησης. Ενδεχομένως θα αναζητηθούν – συμφωνηθούν παρεμβάσεις και σε άλλους τομείς της Γενικής Κυβέρνησης, ή στο σκέλος των εσόδων και

των δαπανών του Κρατικού Προϋπολογισμού, προκειμένου να μετριάσει η ανάγκη επίτευξης ενός αρκετά μεγαλύτερου πλεονάσματος αποκλειστικά στους ΟΚΑ. Είναι πιθανό οι συζητήσεις γύρω από το τελικό μείγμα της οικονομικής πολιτικής για το ερχόμενο έτος να παρατείνουν τη διαδικασία της τρίτης αξιολόγησης.

Σε κάθε περίπτωση, τα δημοσιονομικά μέτρα για το 2018, τα οποία είχαν προσδιοριστεί τον περασμένο Μάιο στο ΜΠΔΣ 2018 – 2021 (π.χ. αύξηση ΦΠΑ σε νησιά ΒΑ Αιγαίου και Δωδεκανήσων, επιβολή φόρου διαμονής σε ξενοδοχεία, ενοικιαζόμενα δωμάτια κ.λπ., κατάργηση της έκπτωσης 1,5% στην παρακράτηση φόρου κατά την εκκαθάριση των φορολογικών δηλώσεων, αύξηση εισφοράς ελεύθερων επαγγελματιών), συνεπάγονται νέες επιβαρύνσεις από φόρους και εισφορές. Ωστόσο, σε αντίθεση με τα μέτρα προηγούμενων ετών, κάποια εκ των επερχόμενων δεν αφορούν στην πλειοψηφία ή σε μεγάλα τμήματα του πληθυσμού και των επιχειρήσεων.

Από την ταχύτητα ολοκλήρωσης της επερχόμενης αξιολόγησης εξαρτάται το πότε θα καταβληθεί η συνδεδεμένη με αυτή δόση της δανειακής σύμβασης με τον Ευρωπαϊκό Μηχανισμό Σταθερότητας (ESM). Τμήμα αυτής προορίζεται για την πληρωμή μέρους των συσσωρευμένων ληξιπρόθεσμων οφειλών του ελληνικού δημοσίου, η οποία θα συμβάλει στην ενίσχυση της ρευστότητας των επιχειρήσεων. Κρίνεται απολύτως αναγκαία η αξιοποίηση κάθε διαθέσιμης πηγής

ρευστότητας, ανάγκη η οποία ενισχύεται από τη σημαντική υπό-εκτέλεση του Προγράμματος Δημοσίων Επενδύσεων φέτος και τη συνεχιζόμενη και κλιμακούμενη πιστωτική συρρίκνωση από τις τράπεζες.

Ειδικά ως προς την παροχή πιστώσεων από το εγχώριο τραπεζικό σύστημα, δεν αναμένεται σημαντική μεταβολή της τάσης τους έως ότου ολοκληρωθούν οι επιδράσεις των διαδικασιών γύρω από τα μη εξυπηρετούμενα δάνεια στα τραπεζικά κεφάλαια. Οι ρυθμίσεις δανείων θα ασκήσουν επιδράσεις και στην περιουσία επιχειρήσεων και νοικοκυριών. Εφόσον δεν θα τη μεταβάλλουν σημαντικά, αναμένεται επιστροφή των καταθέσεων τους στις τράπεζες, εξαιτίας και της βελτίωσης των προσδοκιών που προαναφέρθηκε. Η αποκλιμάκωση της αβεβαιότητας αποτυπώνεται ήδη στην ήπια επιστροφή από τον Μάιο καταθέσεων του ιδιωτικού τομέα.

Πρόσθετος ανασχετικός παράγοντας της διαθεσιμότητας κεφαλαίων από το τραπεζικό σύστημα είναι η νέα αξιολόγηση της κεφαλαιακής του επάρκειας. Παρότι προς το παρόν δεν έχει προσδιοριστεί η περίοδος στην οποία θα πραγματοποιηθεί το stress test, από την έως τώρα ανταλλαγή θέσεων μεταξύ των διεθνών πιστωτών προκύπτει ότι θα πραγματοποιηθεί πριν το τέλος του τρέχοντος Προγράμματος Οικονομικής Προσαρμογής, μάλλον εντός του πρώτου εξαμήνου του 2018. Αυτές οι εξελίξεις εκτιμάται ότι έχουν ήδη οδηγήσει τις τράπεζες σε προσπάθειες διαφύλαξης και ενίσχυσης της ποιότητας των στοιχείων του ενεργητικού τους, ενώ επενεργούν αποτρεπτικά σε μεταβολές

στον περιορισμό των πιστώσεων. Αυτή την εκτίμηση επιβεβαιώνει το ότι στο τρίμηνο Ιουνίου – Αυγούστου ο ρυθμός πιστωτικής συρρίκνωσης προς τον ιδιωτικό τομέα επιταχύνθηκε σε σύγκριση με το πεντάμηνο Ιανουαρίου - Μαΐου, στο 6,5% από 5,0%. Υπό τις παραπάνω συνθήκες και αναμενόμενες εξελίξεις στο τραπεζικό σύστημα, αναμένεται να συνεχιστεί η μείωση των πιστώσεων στο υπόλοιπο χρονικό διάστημα του 2017, αλλά και το 2018, τουλάχιστον ως την ανακοίνωση των αποτελεσμάτων του stress test της ΕΚΤ, εξέλιξη με αρνητικό αντίκτυπο στην επενδύσεις και την κατανάλωση των νοικοκυριών.

Οι μακροχρόνιες δυσχέρειες άντλησης ρευστότητας από το τραπεζικό σύστημα έχουν οδηγήσει από την αρχή του τρέχοντος έτους τις επιχειρήσεις μεγάλου μεγέθους, ιδίως όσες είναι εισηγμένες σε χρηματιστηριακές αγορές, να επιδιώξουν πρόσβαση σε κεφάλαια μέσω κεφαλαιαγορών, στην Ελλάδα και το εξωτερικό. Εκτιμάται ότι και άλλες επιχειρήσεις εκτός από όσες ήδη έχουν χρησιμοποιήσει αυτά τα χρηματοδοτικά «εργαλεία», θα προσπαθήσουν τους επόμενους μήνες να χρηματοδοτήσουν τη λειτουργία και τις επενδύσεις τους με τον ίδιο τρόπο, αξιοποιώντας και το ευνοϊκό περιβάλλον που έχει διαμορφωθεί λόγω της ολοκλήρωσης της δεύτερης αξιολόγησης.

Πιέσεις στη διαθεσιμότητα κεφαλαίων των επιχειρήσεων για επενδύσεις ασκούνται και από την υπό-εκτέλεση του Προγράμματος Δημοσίων Επενδύσεων. Στην περίοδο Ιανουαρίου – Αυγούστου φέτος εκταμιεύτηκαν ενισχύσεις μόλις €1,6

δισεκ., έναντι στόχου €2,1 δισεκ. Το ύψος των ενισχύσεων είναι παραπλήσιο με το αντίστοιχο το 2015, όταν το ελληνικό δημόσιο αντιμετώπιζε έντονη στενότητα ρευστότητας. Η βραδύτερη από την αρχή του έτους εκτέλεση του ΠΔΕ συνεχίζει να οφείλεται στις πολύ μικρότερες του στόχου εισροές από την ΕΕ. Η κάλυψη της υστέρησης στην απορρόφηση κεφαλαίων από την ΕΕ στους λίγους μήνες που υπολείπονται για την ολοκλήρωσή του 2017 θεωρείται ιδιαίτερα δύσκολη. Ακολούθως, είναι αρκετά πιθανό το ότι ο στόχος παροχής ενισχύσεων για φέτος δεν θα επιτευχθεί, με ανάλογες επιδράσεις στην επενδυτική δραστηριότητα.

Οι επιπτώσεις της χαμηλής απορροφητικότητας από την ΕΕ για το ΠΔΕ το 2017 μπορούν να αντισταθμιστούν από την άντληση περισσότερων κεφαλαίων στο επόμενο έτος. Δυνατότητες χρηματοδότησης που προς το παρόν δεν έχουν αξιοποιηθεί σε μεγάλο βαθμό από την Ελλάδα παρέχει και το Επενδυτικό Σχέδιο για την Ευρώπη. Από την άλλη πλευρά, ο προϋπολογισμός δαπανών του ΠΔΕ για το 2018 στο Προσχέδιο του Κρατικού Προϋπολογισμού δεν διαφέρει από εκείνον των ετών 2016-2017 (€6,75 δισεκ.). Πάρα ταύτα, προκειμένου να είναι μεγαλύτερη από πέρυσι η υποστήριξη της επενδυτικής δραστηριότητας από το ΠΔΕ, αρκεί η εμπροσθοβαρής υλοποίησή του, που όμως χρειάζεται και αντίστοιχη εισροή κοινωνικών πόρων.

Μικρότερη στήριξη της ρευστότητας των επιχειρήσεων φέτος σε σύγκριση με την προηγούμενη χρονιά αναμένεται από την καταβολή από το ελληνικό Δημόσιο

ληξιπρόθεσμων οφειλών προς τους προμηθευτές του. Για αυτόν το σκοπό έχουν φέτος αντληθεί στο πλαίσιο υποδότησης του δανείου η οποία συνδέεται με τη δεύτερη αξιολόγηση του τρέχοντος Προγράμματος €800 εκατ. Εκκρεμεί η τελευταία υποδότηση, ύψους επίσης €800 εκατ., η οποία προορίζεται αποκλειστικά για πληρωμή ληξιπρόθεσμων οφειλών. Αιτία για το ότι δεν έχει καταβληθεί αποτελεί η μη ικανοποίηση της προϋπόθεσης ότι οι ενισχύσεις - χρηματοδοτήσεις για την πληρωμή ληξιπρόθεσμων υποχρεώσεων με τα €800 εκατ. της προηγούμενης υποδότησης θα έφθαναν τα €1,2 δισεκ., λόγω δέσμευσης ότι για κάθε ευρώ δανείου για αυτόν το σκοπό, το ελληνικό Δημόσιο θα εισφέρει μισό ευρώ ίδιων πόρων. Τα κεφάλαια που διατέθηκαν τον Ιούλιο στους φορείς του δημοσίου για τακτοποίηση ληξιπρόθεσμων οφειλών, καθώς και για επιστροφές φόρων, δεν ξεπέρασαν τα €255 εκατ. Λαμβάνοντας υπόψη τη δέσμευση για την εθνική συμμετοχή στις χρηματοδοτήσεις από το δάνειο για την εξόφληση ληξιπρόθεσμων οφειλών και τη χαμηλή ροή επιχορηγήσεων τον Ιούλιο για την πληρωμή τους, είναι πολύ πιθανή μια περαιτέρω καθυστέρηση της τελευταίας υποδότησης των €800 εκατ.

Ως προς τις εξελίξεις σε πεδία εκτός της χρηματοδότησης και της ρευστότητας οι οποίες θα επηρεάσουν τη δυναμική των επενδύσεων στο υπόλοιπο του 2017 και το 2018, οι σημαντικότερες ενέργειες αποκρατικοποιήσεων που θα πραγματοποιηθούν έως το τέλος του τρέχοντος έτους είναι εκείνες που αναμένονταν και

στην προηγούμενη έκθεση του IOBE (πώληση του 66% του ΔΕΣΦΑ, 100% της ΕΕΣΣΤΥ ΑΕ). Οι παραχωρήσεις και οι ιδιωτικοποιήσεις οι οποίες ολοκληρώθηκαν το 2016, αναμένεται να παράσχουν ώθηση στην επενδυτική δραστηριότητα από την επόμενη χρονιά, όταν ολοκληρωθούν ο σχεδιασμός και η αδειοδότηση των σχετιζόμενων επενδυτικών σχεδίων.

Στην πλευρά του εξωτερικού τομέα της οικονομίας, οι εξαγωγικές επιχειρήσεις φαίνεται ότι ευνοούνται από την κλιμάκωση της διεθνούς εμπορικής δραστηριότητας το 2017. Όμως, η ενίσχυση της εισαγωγικής ζήτησης από την αρχή του τρέχοντος έτους έως τον Ιούλιο υπερβαίνει τη διεύρυνση των εξαγωγών, αναδεικνύοντας τις συσσωρευμένες ανάγκες επιχειρήσεων και νοικοκυριών εξαιτίας των περιορισμών στην κίνηση κεφαλαίων. Αυτή η επίδραση έχει ως αποτέλεσμα την επιδείνωση του ισοζυγίου αγαθών – υπηρεσιών, για πρώτη φορά από το 2010.

Συνεκτιμώντας τις παραπάνω τάσεις σε οικονομικά μεγέθη και δείκτες δραστηριότητας, καθώς και τις αναμενόμενες εξελίξεις, κυρίως όσες σχετίζονται με την επερχόμενη αξιολόγηση του Προγράμματος Οικονομικής Προσαρμογής και το εγχώριο τραπεζικό σύστημα, στην πραγματοποίηση προβλέψεων για τις συνιστώσες του ΑΕΠ και λοιπά μακροοικονομικά μεγέθη, η αύξηση της **κατανάλωσης των νοικοκυριών** στο πρώτο εξάμηνο του 2017 θα συνεχιστεί στα επόμενα τρίμηνά του. Ως πλέον πιθανή θεωρείται μια μικρή κλιμάκωση της ανόδου της κατά το τρέχον εξάμηνο, πρωτίστως από τη σημαντική υποχώρηση της

ανεργίας, εξαιτίας της αύξησης της απασχόλησης κυρίως σε εξωστρεφείς μεταποιητικούς κλάδους, τον Τουρισμό, και το Χονδρικό-Λιανικό Εμπόριο. Η ανασχετική στην αύξηση της ιδιωτικής κατανάλωσης επενέργεια των δημοσιονομικών μέτρων που λήφθηκαν κατά την πρώτη αξιολόγηση, θα υποχωρήσει από το τρίτο τρίμηνο, επειδή τα περισσότερα εξ'αυτών εφαρμόζονται από την ίδια περυσινή περίοδο. Στην ενίσχυση της κατανάλωσης του ιδιωτικού τομέα κατά το τρέχον έτος θα συμβάλει η επέκταση των ηλεκτρονικών συναλλαγών. **Παρά τη μεγαλύτερη διεύρυνση της ιδιωτικής κατανάλωσης στο δεύτερο εξάμηνο του 2017, κατόπιν της υποτονικής αύξησής της στο προηγούμενο, η άνοδός της στο σύνολο του έτους δεν θα ξεπεράσει το 1,2%.**

Η περαιτέρω κάμψη της ανεργίας το 2018, από νέες θέσεις εργασίας σε εξωστρεφείς κλάδους και στις Κατασκευές, σε συνδυασμό με τις χαμηλότερες επιβαρύνσεις του διαθέσιμου εισοδήματος των νοικοκυριών από τα νέα δημοσιονομικά μέτρα, **καθιστούν δυνατή τη συνέχιση της αύξησης της κατανάλωσής τους, με ρυθμό στην περιοχή του 1,7%.**

Στο έτερο σκέλος της εγχώριας καταναλωτικής δαπάνης, τη **δημόσια κατανάλωση**, παραμένει η πρόβλεψη για αύξηση των καταναλωτικών δαπανών του δημόσιου τομέα στο τρέχον εξάμηνο, κατόπιν της εκταμίευσης του μεγαλύτερου τμήματος της δόσης η οποία συνδέεται με τη δεύτερη αξιολόγηση. Σύμφωνα με τα πλέον πρόσφατα στοιχεία εκτέλεσης του προϋπολογισμού σε επίπεδο Γενικής

Κυβέρνησης (ενοποιημένη βάση), οι δαπάνες για αμοιβές προσωπικού, που είναι βασική συνιστώσα της κατανάλωσης του δημόσιου τομέα, αυξήθηκαν στο δίμηνο Ιουλίου - Αυγούστου σε τρέχουσες τιμές κατά 2,5%, όσο στο πρώτο εξάμηνο του τρέχοντος έτους. **Κατόπιν της επέκτασης της δημόσιας καταναλωτικής δαπάνης στο δεύτερο εξάμηνο φέτος, η μέση αύξησή της στο σύνολο του έτους θα διαμορφωθεί στην περιοχή του 1,0%.** Καθώς η δημοσιονομική προσαρμογή το προσεχές έτος θα συνεχιστεί κυρίως μέσω της αύξησης των εσόδων, από άμεσους, έμμεσους φόρους και εισφορές, με τις νέες περικοπές δαπανών να είναι μικρής έκτασης, **θεωρείται πλέον πιθανή εξέλιξη στη δημόσια κατανάλωση μια αύξησή της τα 2018, κατά 1,5%.**

Η περιορισμένη παροχή κεφαλαίων από το τραπεζικό σύστημα, λόγω της επιστροφής καταθέσεων με χαμηλό ρυθμό και προκειμένου να διαφυλαχθεί η κεφαλαιακή του επάρκεια, ενόψει της διευθέτησης των μη εξυπηρετούμενων δανείων και του επερχόμενου stress test από την ΕΚΤ, σε συνδυασμό με τις καθυστερήσεις στην υλοποίηση του Προγράμματος Δημοσίων Επενδύσεων, θα αποτελέσουν τους σημαντικότερους ανασχετικούς παράγοντες **επιχειρηματικών επενδύσεων** στο δεύτερο φετινό εξάμηνο. Από την άλλη πλευρά, όσα επενδυτικά σχέδια τελούσαν εν αναμονή της ολοκλήρωσης της δεύτερης αξιολόγησης, έχουν περάσει στη φάση της υλοποίησης την τρέχουσα περίοδο. Ένας τεχνικός παράγοντας ο οποίος αναμένεται να ασκήσει θετική

επίδραση στην επενδυτική δραστηριότητα στο εξάμηνο Ιουλίου - Δεκεμβρίου του τρέχοντος έτους, πιθανόν σημαντική, είναι η εξέλιξη των αποθεμάτων. Η υποχώρησή τους προβλέπεται ότι θα είναι αρκετά μικρότερη φέτος από ότι πέρυσι (-€2,55 δισεκ.). **Υπό τις ποικίλες επιδράσεις των παραγόντων οι οποίοι επηρεάζουν τις επενδύσεις, αναμένεται αύξησή τους κατά 8-9% φέτος, σε μεγάλο βαθμό από το τεχνικό αποτέλεσμα των διαφορών στην αποθεματοποίηση στο δεύτερο εξάμηνο σε σχέση με πέρυσι.**

Οι ανασχετικές επιδράσεις της διευθέτησης των μη εξυπηρετούμενων δανείων και του επερχόμενου stress test στην παροχή χρηματοδότησης από τις τράπεζες εγχωρίως θα συνεχιστούν και στο νέο έτος, τουλάχιστον μέχρι την ανακοίνωση των αποτελεσμάτων του stress test. Απαραίτητη προϋπόθεση για τη σταδιακή μεταβολή της πιστοδοτικής πολιτικής μετά από αυτό το χρονικό σημείο είναι στο ενδιάμεσο χρονικό διάστημα να έχει εκδηλωθεί μια σταθερή ροή επιστροφής καταθέσεων. Ωστόσο, πολλές από τις επιχειρήσεις μεγάλου μεγέθους θα αντιμετωπίσουν τις δυσκολίες πρόσβασης σε επενδυτικά κεφάλαια μέσω άντλησής τους από τις κεφαλαιαγορές.

Η συμβολή του ΠΔΕ στην επενδυτική δραστηριότητα αναμένεται να είναι εντονότερη το 2018, κυρίως από την περισσότερο εμπροσθοβαρή υλοποίησή του σε σχέση με την τρέχουσα χρονιά. Ώθηση στην επενδυτική δραστηριότητα θα προέλθει από την εκκίνηση επενδύσεων σε ολοκληρωμένες ιδιωτικοποιήσεις –

παραχωρήσεις. Αλλά είναι πιθανές και καθυστερήσεις στην υλοποίηση των επενδύσεων ή/και αναπροσαρμογές τους, από ζητήματα τα οποία θα ανακύψουν κατά τις διαδικασίες των σχετικών αδειοδοτήσεων. **Συνισταμένη των εκτιμήσεων για τις τάσεις στους επιμέρους παράγοντες που θα καθορίσουν τις επενδύσεις το 2018, αποτελεί η πρόβλεψη για διεύρυσή τους με διψήφιο ρυθμό ανόδου, κατά 12-15%.**

Στον εξωτερικό τομέα της ελληνικής οικονομίας, η εξαγωγική δραστηριότητα κατά το δεύτερο φετινό εξάμηνο, ιδίως σε προϊόντα, αναμένεται να επωφεληθεί από την επιτάχυνση της ανάπτυξης στην Ευρωπαϊκή Ένωση και τις ΗΠΑ. Στο σκέλος των εξαγωγών υπηρεσιών, έχει εκδηλωθεί από το τρίμηνο Μαΐου – Ιουλίου μια συνεχής κλιμάκωση των ταξιδιωτικών εισπράξεων, η οποία αναμένεται να συνεχιστεί στο τρέχον εξάμηνο. Σταθερή, σημαντική άνοδο καταγράφουν από την αρχή του 2017 και οι εξαγωγές μεταφορικών υπηρεσιών. **Η διεύρυνση των εξαγωγών προϊόντων εκτός καυσίμων - πλοίων, σε συνδυασμό με τη σταθερή άνοδο των διεθνών μεταφορικών υπηρεσιών και την κλιμάκωση της αύξησης στις τουριστικές υπηρεσίες, θα διαμορφώσουν το σύνολο των εξαγωγών υψηλότερα σε σχέση με το 2016 κατά 6,5%.**

Η κλιμάκωση της ανάπτυξης στην ΕΕ το 2018, βάσει και των πλέον πρόσφατων εκθέσεων διεθνών οργανισμών, όπως επίσης σε αναπτυσσόμενες – αναδυόμενες

οικονομικές περιφέρειες με αυξανόμενο μερίδιο στις εξαγωγές αγαθών (Μέση Ανατολή, Βόρειος Αφρική), θα συμβάλλει σε μια νέα αύξησή τους στο ερχόμενο έτος. Η ένταση της ανόδου των εξαγωγών προϊόντων θα εξαρτηθεί από την τάση της ισοτιμίας ευρώ/δολαρίου. Η συνέχιση των διενέξεων στις αραβικές χώρες και η παραμένουσα ρευστότητα στις σχέσεις Τουρκίας - ΕΕ, θα συνεχίσουν να επενεργούν αποτρεπτικά στο τουριστικό ενδιαφέρον και να ευνοούν τις διεθνείς μεταφορές μέσω Ελλάδας. **Προς το παρόν δεν διαφαίνεται κάποιο σημαντικό πρόσκομμα σε μια νέα αύξηση των εξαγωγών το 2018, με την αρχική εκτίμηση διεύρυνσής τους να είναι στην περιοχή του 6-7,0%.**

Η μικρή επιτάχυνση της ανόδου της εγχώριας καταναλωτικής ζήτησης στο δεύτερο εξάμηνο θα συνεχίσει να τροφοδοτεί τη ζήτηση εισαγωγών. Όμως, δεν αναμένεται διεύρυνση των εισαγωγών από εισροές πάγιου κεφαλαίου, λόγω των χαμηλών επενδύσεων. Την εγχώρια αγοραστική δύναμη ενισχύει η ανατίμηση του ευρώ έναντι του δολαρίου, η οποία εξουδετερώνει και ένα μεγάλο μέρος της επίδρασης της ελαφρώς υψηλότερης από πέρυσι τιμής του πετρελαίου στη ζήτησή του. **Κατόπιν της ηπιότερης αύξησης των εισαγωγών στο δεύτερο μισό του 2017 σε σύγκριση με το πρώτο, στο σύνολό του αυτές θα είναι 6-6,5% υψηλότερες από πέρυσι.**

Σε ότι αφορά την τάση των εισαγωγών το ερχόμενο έτος, η ελαφρώς μεγαλύτερη αύξηση της εγχώριας κατανάλωσης εκτιμάται ότι θα αφορά σε μεγάλο βαθμό

εισαγόμενα προϊόντα. Ωστόσο η επίδραση της προβλεπόμενης σημαντικής ανόδου των επενδύσεων στις εισαγωγές δεν θα είναι αντίστοιχη της έκτασής τους, αφού ένα μεγάλο μέρος αυτών θα αφορά σε κατασκευαστικά έργα. **Ακολουθως, αναμένεται εκ νέου ενίσχυση της εισαγωγικής ζήτησης, υψηλότερη της αύξησης των εξαγωγών.**

Συνεκτιμώντας τις παραπάνω τάσεις σε παράγοντες οι οποίοι επηρεάζουν τις συνιστώσες του ΑΕΠ, ο ρυθμός ανάπτυξης της ελληνικής οικονομίας το 2017 θα είναι λίγο χαμηλότερος από ότι προβλεπόταν νωρίτερα φέτος, στην περιοχή του 1,3%. Πλέον πιθανή εξέλιξη στο επόμενο έτος θεωρείται η επιτάχυνσή του, στο 2,0%, ίσως και ελαφρώς υψηλότερα.

Υλοποίηση Κρατικού Προϋπολογισμού 2017: υπέρβαση στόχων από συγκράτηση δαπανών – σημαντική υστέρηση εισπράξεων άμεσων φόρων

Βάσει των προσωρινών στοιχείων εκτέλεσης για την περίοδο Ιανουαρίου – Σεπτεμβρίου του τρέχοντος έτους, **η υλοποίηση του Κρατικού Προϋπολογισμού υστερεί οριακά έναντι των σχετικών στόχων.** Το έλλειμμα του διαμορφώθηκε σε **€367 εκατ., έναντι στόχου €292 εκατ., ενώ το πρωτογενές πλεόνασμα έφτασε τα €4,5 δισεκ.,** περίπου €55 εκατ. λιγότερα από το σχετικό στόχο στο Μεσοπρόθεσμο Πλαίσιο Δημοσιονομικής Στρατηγικής 2018 – 2021. **Η υστέρηση έναντι του στόχου οφείλεται στα λιγότερα καθαρά έσοδα**

του Τακτικού Προϋπολογισμού, κατά €2,29 δισεκ. Όμως, το μεγαλύτερο μέρος της υστέρησης προέρχεται από τις μεγαλύτερες των αναμενόμενων στο ΜΠΔΣ επιστροφές φόρων, κατά €1,76 δισεκ., ενώ σε αυτή συνέβαλε και η έναρξη καταβολής του ΕΝΦΙΑ του 2017 ένα μήνα αργότερα από πέρυσι. Το εάν οφείλεται στην υστέρηση άλλων φόρων και εσόδων (π.χ. από αποκρατικοποιήσεις), θα διαφανεί όταν ανακοινωθούν τα τελικά, αναλυτικά στοιχεία για το ενδιάμεσο. Οι δαπάνες του Τακτικού Προϋπολογισμού υπολείπονται €2,3 δισεκ. του στόχου, εκ των οποίων €722 εκατ. αφορούν σε **ενισχύσεις του Προγράμματος Δημοσίων Επενδύσεων**. Η συγκράτηση των δαπανών οφείλεται εν μέρει στη μεταβολή του τρόπου καταχώρησης των πληρωμών για καταπτώσεις εγγυήσεων.

Προσχέδιο Κρατικού Προϋπολογισμού 2018: επίτευξη στόχων με μεταβολές στην αναμενόμενη συμβολή συνιστωσών του δημοσιονομικού ισοζυγίου

Σύμφωνα με το Προσχέδιο του Κρατικού Προϋπολογισμού για το 2018, ο στόχος για το πρωτογενές πλεόνασμα Γενικής Κυβέρνησης βάσει της μεθοδολογίας της δανειακής σύμβασης με τον ESM είναι €6,67 δισεκ. ή 3,57% του ΑΕΠ, οριακά μεγαλύτερος του στόχου ο οποίος τέθηκε στο ΜΠΔΣ 2018 – 2021 (€6,63 δισεκ. ή 3,53% του ΑΕΠ). Σε σύγκριση με το ΜΠΔΣ 2018 – 2021, παρατηρείται σημαντική προς τα κάτω αναθεώρηση των προβλεπόμενων εσόδων από άμεσους φόρους, κατά €678 εκατ., σε συνέχεια αντίστοιχης αναθεώρησης των εσόδων

άμεσων φόρων κατά το τρέχον έτος. Αμφότερες οι αναθεωρήσεις οφείλονται κυρίως στη μικρότερη της αρχικά αναμενόμενης φορολογικής βάσης, δηλαδή στο χαμηλότερο εισόδημα των νοικοκυριών και τη μικρότερη κερδοφορία των επιχειρήσεων. Το ισοζύγιο του Κρατικού Προϋπολογισμού κατά ESA 2010 επιβαρύνεται και από αλλαγές στις εθνικολογιστικές προσαρμογές, όπως η μεταφορά των εσόδων από την τελευταία δόση του ΕΝΦΙΑ για το τρέχον έτος από τον Ιανουάριο του 2018 στο 2017, οι μη προβλεπόμενες στο ΜΠΔΣ 2018-2021 δαπάνες για δράσεις στήριξης της ανάπτυξης και της κοινωνικής συνοχής. Προκειμένου να αντισταθμιστούν οι παραπάνω επιδράσεις σε επίπεδο Γενικής Κυβέρνησης και να επιτευχθεί ο στόχος για το πρωτογενές πλεόνασμα, προβλέπεται ένα πολύ μεγαλύτερο του αναμενόμενου στο ΜΠΔΣ θετικό ισοζύγιο στους Οργανισμούς Κοινωνικής Ασφάλισης (ΟΚΑ), κατά €1,35 δισεκ.

Μικρή επιτάχυνση πτώσης της ανεργίας το 2017, ηπιότερη κάμψη της στο προσεχές έτος

Περαιτέρω κάμψη της ανεργίας στο δεύτερο τρίμηνο φέτος, στο 21,1%, ποσοστό που είναι το χαμηλότερο των τελευταίων πεντέμισι ετών και δύο ποσοστιαίες μονάδες χαμηλότερο από ότι στο αντίστοιχο περυσινό τρίμηνο. **Στο σύνολο του πρώτου εξαμήνου του 2017, το ποσοστό ανεργίας διαμορφώθηκε στο 22,2%, 1,8 ποσοστιαίες μονάδες χαμηλότερα έναντι της ίδιας περιόδου του 2016.** Η υποχώρηση της ανεργίας προήλθε κατά 80% από την αύξηση της

απασχόλησης και κατά 20% από τη μείωση του εργατικού δυναμικού. Σε επίπεδο κλάδων, οι περισσότερες θέσεις εργασίας στο αρχικό εξάμηνο του τρέχοντος έτους δημιουργήθηκαν στο Χονδρικό – Λιανικό Εμπόριο (+19,8 χιλ. ή +3,0%), στις Υπηρεσίες παροχής καταλύματος και εστίασης (+11,9 χιλ. ή +3,6%) και τη Μεταποίηση (+10 χιλ. ή +3,0%).

Κατά το δεύτερο εξάμηνο του 2017, η συνέχιση της ανόδου των εξαγωγών από μεταποιητικούς κλάδους και τον τομέα του Τουρισμού, θα διατηρήσει τις περισσότερες θέσεις εργασίας που δημιουργήθηκαν νωρίτερα φέτος. Πλέον πιθανή θεωρείται η περαιτέρω αύξησή τους, τουλάχιστον κατά το τρίτο τρίμηνο. Η σταθερά υψηλότερη από πέρυσι καταναλωτική ζήτηση των νοικοκυριών θα συντηρήσει ένα σημαντικό μέρος των νέων θέσεων εργασίας και στο Λιανικό – Χονδρικό εμπόριο κατά το δεύτερο τρίμηνο. Θετικές επιδράσεις στην απασχόληση αναμένονται από το φθινόπωρο από τον κατασκευαστικό κλάδο, κατόπιν της συνεχούς, σημαντικής αύξησης της έκδοσης νέων οικοδομικών αδειών από την αρχή του δεύτερου τριμήνου. Συνεπώς, **οι επιδράσεις που αναμένεται να ασκηθούν στην αγορά εργασίας στο δεύτερο εξάμηνο φέτος παραμένουν στην πλειονότητά τους θετικές. Ακολούθως, η ανεργία θα περιοριστεί το 2017 στο 21,7%**. Το 2018 αναμένεται περαιτέρω αποκλιμάκωση της ανεργίας, από ενίσχυση της απασχόλησης στους περισσότερους από τους τομείς οι οποίοι συνέβαλαν φέτος στην κάμψη της. Ισχυρότερη στη νέα

πτώση αναμένεται να είναι συμβολή του Κατασκευαστικού τομέα, ενώ μάλλον μικρότερη από φέτος θα είναι η δημιουργία θέσεων εργασίας στον Τουρισμό. **Συνισταμένη των παραπάνω κλαδικών τάσεων θα είναι η υποχώρηση του ποσοστού ανεργίας το προσεχές έτος στην περιοχή του 20%.**

Ήπια αύξηση τιμών το 2017 και το 2018, με παραπλήσιο ρυθμό

Η τάση του Γενικού Δείκτη Τιμών Καταναλωτή παραμένει ανοδική στο τρίτο τρίμηνο (Ιούλιος – Αύγουστος), αλλά με ηπιότερη ταχύτητα από ότι στο πρώτο εξάμηνο φέτος, 0,9% έναντι 1,3%. Στο σύνολο της περιόδου Ιανουαρίου – Αυγούστου ο πληθωρισμός διαμορφώθηκε στο 1,2%, έναντι αποπληθωρισμού 0,9% στο αντίστοιχο περυσινό χρονικό διάστημα. Η άνοδος των τιμών στο πλέον πρόσφατο δίμηνο για το οποίο υπάρχουν στοιχεία προήλθε από τους υψηλότερους έμμεσους φόρους, ιδίως στα πετρελαιοειδή, τον καπνό και τα τσιγάρα, καθώς η διεθνής τιμή του πετρελαίου ήταν χαμηλότερη έναντι της ίδιας περιόδου πέρυσι. Η επίδραση των συγκεκριμένων έμμεσων φόρων έγινε σε ακόμα μια περίοδο αισθητή από τις υψηλότερες τιμές στις «Μεταφορές», τα «Αλκοολούχα Ποτά – Καπνός» και τη «Στέγαση», που ήταν οι μεγαλύτερες μεταξύ των κατηγοριών προϊόντων – υπηρεσιών του ΓΔΤΚ (+7,2%, +6,9% και +2,5% αντίστοιχα).

Η άνοδος των τιμών από τις αυξήσεις σε έμμεσους φόρους και την επιβολή νέων θα συνεχιστεί ως το τέλος του 2017, οπότε θα συμπληρωθεί ένα έτος από την επιβολή

τους. Καθώς αυτή έβαινε φθίνουσα από την αρχή του έτους, εκτιμάται ότι στην περίοδο Σεπτεμβρίου – Δεκεμβρίου θα είναι χαμηλότερη από ότι προηγουμένως φέτος. Η διακύμανση της διεθνούς τιμής του πετρελαίου στο τέταρτο τρίμηνο αναμένεται πλησίον των περυσινών τιμών, και μάλλον θα συνεχιστεί το 2018, σύμφωνα με τις πλέον πρόσφατες προβλέψεις διεθνών οργανισμών (ΔΝΤ). Είναι πιθανό να ανέλθει ελαφρώς στη διάρκειά του, από την επιτάχυνση της οικονομικής ανάπτυξης στην Ευρωζώνη και τις αναπτυσσόμενες οικονομίες. Την ενισχυτική επίδραση της τιμής του πετρελαίου στις τιμές καταναλωτή αποτρέπει σε μεγάλο βαθμό η ανατίμηση του ευρώ έναντι του δολαρίου. Επομένως, **η εξασθένιση της αυξητικής επίδρασης έμμεσων φόρων και διεθνών τιμών πετρελαίου στο ΓΔΤΚ, θα επιβραδύνει τον πληθωρισμό στο τελευταίο τετράμηνο του τρέχοντος έτους. Στο σύνολο του 2017, ο ΓΔΤΚ θα αυξηθεί για πρώτη φορά μετά από τέσσερα έτη, κατά 1,0%.** Οι νέες αυξήσεις έμμεσων φόρων από την αρχή του 2018 (ΦΠΑ στα νησιά ΒΑ Αιγαίου - Δωδεκανήσων) και η επιβολή νέων (φόρου διαμονής σε ξενοδοχεία, ενοικιαζόμενα δωμάτια και διαμερίσματα), η υψηλότερη από το β' τρίμηνο τιμή του πετρελαίου σε σύγκριση με φέτος και η ενίσχυση της καταναλωτικής ζήτησης, θα διατηρήσουν το 2018 τις τιμές σε ανοδική τροχιά, με ταχύτητα παραπλήσια με τη φετινή.

Ειδική Μελέτη: Τριτοβάθμια εκπαίδευση στην Ελλάδα: Επιπτώσεις της κρίσης και προκλήσεις

Η ελληνική ανώτατη εκπαίδευση επεκτάθηκε σημαντικά τις τελευταίες δεκαετίες με τη δημιουργία ιδρυμάτων, σχολών και τμημάτων, σε κεντρικό και περιφερειακό επίπεδο. Αποτελεί ένα από τα πιο ανοικτά συστήματα στην Ευρώπη και διεθνώς, δίνοντας πρόσβαση σε περισσότερους από το 60% νέων κάθε γενιάς. Ταυτόχρονα, η ανώτατη εκπαίδευση στην Ελλάδα παραμένει από τα πλέον συγκεντρωτικά συστήματα στην Ευρώπη και η ικανότητα των ιδρυμάτων να χαράσσουν στρατηγική είναι περιορισμένη.

Η μελέτη που παρουσιάζεται συνοπτικά τέταρτο κεφάλαιο της παρούσας έκθεσής αποτελεί μια επισκόπηση, καταγραφή και τεκμηρίωση των επιπτώσεων της ελληνικής οικονομικής κρίσης και της διαχείρισής της στην τριτοβάθμια εκπαίδευση. Εξετάζει την εξέλιξη και τις μεταβολές που έχουν σημειωθεί στα βασικά χαρακτηριστικά και τις δραστηριότητες των ιδρυμάτων ανώτατης εκπαίδευσης από το ξεκίνημα της οικονομικής κρίσης. Επιπλέον, η μελέτη περιλαμβάνει ένα σύνολο αναλυτικών συστάσεων και προτάσεων πολιτικής για την αποτελεσματική ανταπόκριση της ανώτατης εκπαίδευσης στις προκλήσεις που αντιμετωπίζει, στο πλαίσιο της διαμόρφωσης ενός εθνικού σχεδίου εξόδου από την κρίση και επιστροφής της χώρας σε μακροπρόθεσμα διατηρήσιμη και ισχυρή ανάπτυξη.

2. ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

2.1 Τάσεις και Προοπτικές της Διεθνούς Οικονομίας

Το Παγκόσμιο Περιβάλλον

Η **παγκόσμια οικονομία** αναπτύχθηκε με μέσο ρυθμό 3,1% το πρώτο εξάμηνο του 2017, έναντι 2,8% στο αντίστοιχο εξάμηνο του 2016, επίδοση που είναι η καλύτερη από το 2014 ενώ υπάρχει προσδοκία για περαιτέρω επιτάχυνση το δεύτερο εξάμηνο του 2017 και το επόμενο έτος. Στις πλέον πρόσφατες προβλέψεις του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου¹, αναθεωρήθηκε οριακά προς τα πάνω η επιτάχυνση του παγκόσμιου ρυθμού ανάπτυξης, στο 3,6% για το 2017 και 3,7% το 2018.

Η επιτάχυνση της παγκόσμιας οικονομικής δραστηριότητας οφείλεται κυρίως στην ανάκαμψη των επενδύσεων, του εμπορίου και της μεταποίησης σε ανεπτυγμένες και αναπτυσσόμενες οικονομίες, σε συνδυασμό με ενδυνάμωση της καταναλωτικής και επιχειρηματικής εμπιστοσύνης, που δίνουν ώθηση σε κατανάλωση και επενδύσεις ήδη από τους τελευταίους μήνες του 2016. Στις ανεπτυγμένες οικονομίες η διατήρηση της θετικής δυναμικής αναμένεται να τροφοδοτηθεί από τη βελτίωση του διεθνούς εμπορίου, τη συνέχιση χαλαρής νομισματικής πολιτικής στην Ευρωζώνη και την Ιαπωνία, και, ενδεχομένως, κάποια δημοσιονομική επέκταση των ΗΠΑ. Στις αναπτυσσόμενες οικονομίες, οι προοπτικές ανάκαμψης στηρίζονται στην ανθεκτική εγχώρια

ζήτηση της Κίνας, την επιστροφή σε ανάπτυξη μεγάλων αναπτυσσόμενων χωρών, όπως η Βραζιλία και η Ρωσία, και την αναθέρμανση της ζήτησης από τις ανεπτυγμένες οικονομίες.

Στην πρόσφατη έκθεση του ΔΝΤ για την παγκόσμια οικονομία, ο ρυθμός επέκτασης του όγκου διεθνούς εμπορίου αναθεωρήθηκε προς τα πάνω, τόσο για το 2017 όσο και για το 2018. Ενώ το 2016 ο όγκος του διεθνούς εμπορίου αυξήθηκε κατά 2,4%, σημειώθηκε σημαντική ισχυροποίησή του στις αρχές του 2017, με αποτέλεσμα να αναμένεται ετήσιος ρυθμός αύξησης 4,2% το 2017 και 4,0% το 2018.

Ένα ιδιαίτερο χαρακτηριστικό της τρέχουσας οικονομικής συγκυρίας είναι ότι η συντριπτική πλειοψηφία των χωρών του κόσμου βρίσκεται σε φάση ανάπτυξης, φαινόμενο που αναφέρεται και ως «συγχρονισμένη παγκόσμια ανάπτυξη». Συγκεκριμένα, το ΔΝΤ προβλέπει θετικό ρυθμό ανάπτυξης το 2017 (Οκτώβριος 2017) σε 181 από τις 193 οικονομίες του πλανήτη. Εξαιρεση αποτελούν ορισμένες χώρες της Μέσης Ανατολής, Λατινικής Αμερικής και Υποσαχάριας Αφρικής, κυρίως οικονομίες που βασίζονται στις εξαγωγές πετρελαίου. Ένα τέτοιο θετικό οικονομικό περιβάλλον, εφόσον επαληθευτεί από τις εξελίξεις, αποτελεί μεγάλη **ευκαιρία**, αλλά και πρόκληση για τους ασκούντες πολιτική. Αφενός είναι ευκαιρία προκειμένου η οικονομική πολιτική να επικεντρωθεί στην ποιότητα της ανάπτυξης «χωρίς

¹ IMF World Economic Outlook, Οκτώβριος 2017

αποκλεισμούς», στην εφαρμογή δομικών μεταρρυθμίσεων που αυξάνουν το δυνητικό προϊόν, και στη χρηστή δημοσιονομική διαχείριση, ειδικά σε χώρες με υψηλά επίπεδα δανεισμού, δεδομένης της μειωμένης ανάγκης για επεκτατικές δημοσιονομικές πολιτικές και της μεγαλύτερης ρευστότητας που παρέχει το τρέχον διεθνές περιβάλλον νομισματικής πολιτικής.

Αφετέρου, η τρέχουσα συγκυρία παρουσιάζει σημαντικές **προκλήσεις**. Στις ανεπτυγμένες οικονομίες, βάσει και των

εκθέσεων διεθνών οργανισμών, αυτές εντοπίζονται στην επιβράδυνση της αύξησης της παραγωγικότητας, τη γήρανση του πληθυσμού, τον πολύ χαμηλό πληθωρισμό και τη χαμηλή αύξηση μισθών, την ανισοκατανομή του εισοδήματος, την παρατεταμένη ευφορία στις κεφαλαιαγορές αλλά και τους κινδύνους στο χρηματοπιστωτικό σύστημα, τη σταδιακή διαδικασία συρρίκνωσης των ισολογισμών των κεντρικών τραπεζών, τον πολιτικό λαϊκισμό, και τις γεωπολιτικές εντάσεις.

Πίνακας 2.1

Διεθνές Περιβάλλον - (ετήσια % μεταβολή ΑΕΠ σε πραγματικές τιμές, εκτός αν αναφέρεται διαφορετικά)

Οικονομία	Μερίδιο*	2016	2017		2018	
			Πρόβλεψη	Διαφορά από προηγούμενη πρόβλεψη**	Πρόβλεψη	Διαφορά από προηγούμενη πρόβλεψη**
Παγκόσμια	100	3,2	3,6	0,1	3,7	0,1
Ανεπτυγμένες	41,8	1,7	2,2	0,2	2,0	0,1
Αναπτυσσόμενες	58,2	4,3	4,6	0,0	4,9	0,1
ΗΠΑ	15,5	1,5	2,2	0,1	2,3	0,2
Ιαπωνία	4,4	1,0	1,5	0,2	0,7	0,1
Καναδάς	1,4	1,5	3,0	0,5	2,1	0,2
Ηνωμένο Βασίλειο	2,3	1,8	1,7	0,0	1,5	0,0
Ευρωζώνη	11,7	1,8	2,1	0,2	1,9	0,2
<i>Γερμανία</i>	<i>3,3</i>	<i>1,9</i>	<i>2,0</i>	<i>0,2</i>	<i>1,8</i>	<i>0,2</i>
<i>Γαλλία</i>	<i>2,3</i>	<i>1,2</i>	<i>1,6</i>	<i>0,1</i>	<i>1,8</i>	<i>0,1</i>
<i>Ιταλία</i>	<i>1,9</i>	<i>0,9</i>	<i>1,5</i>	<i>0,2</i>	<i>1,1</i>	<i>0,1</i>
Αναδυόμενη Ευρώπη	3,5	3,1	4,5	1,0	3,5	0,3
<i>Τουρκία</i>	<i>0,9</i>	<i>3,2</i>	<i>5,1</i>	<i>2,6</i>	<i>3,5</i>	<i>0,2</i>
Αναπτυσσόμενη Ασία	31,6	6,4	6,5	0,0	6,5	0,1
<i>Κίνα</i>	<i>17,7</i>	<i>6,7</i>	<i>6,8</i>	<i>0,1</i>	<i>6,5</i>	<i>0,1</i>
<i>Ινδία</i>	<i>7,2</i>	<i>7,1</i>	<i>6,7</i>	<i>-0,5</i>	<i>7,4</i>	<i>-0,3</i>
Κοινοπολιτεία Ανεξ. Κρατών	4,5	0,4	2,1	0,4	2,1	0,0
<i>Ρωσία</i>	<i>3,2</i>	<i>-0,2</i>	<i>1,8</i>	<i>0,4</i>	<i>1,6</i>	<i>0,2</i>
Μέση Ανατολή & Βόρ. Αφρική	7,7	5,0	2,6	0,0	3,5	0,2
Λατινική Αμερική	7,8	-0,9	1,2	0,2	1,9	0,0
<i>Βραζιλία</i>	<i>2,6</i>	<i>-3,6</i>	<i>0,7</i>	<i>0,4</i>	<i>1,5</i>	<i>0,2</i>
Υποσαχάρεια Αφρική	3,0	1,4	2,6	-0,1	3,4	-0,1
Παγκόσμιο Εμπόριο		2,4	4,2	0,2	4,0	0,1

* Μερίδιο ως ποσοστό του παγκόσμιου ΑΕΠ

** Διαφορά σε ποσοστιαίες μονάδες σε σχέση με τις εκτιμήσεις του ΔΝΤ τον Ιούλιο 2017, πλην της Τουρκίας που είναι σε σχέση με τις εκτιμήσεις του ΔΝΤ τον Απρίλιο 2017

Πηγή: World Economic Outlook, IMF, Οκτώβριος 2017

Στις αναπτυσσόμενες οικονομίες προστίθενται προκλήσεις από τις υψηλές ταχύτητες πιστωτικής επέκτασης σε κάποιες χώρες όπως η Κίνα, ο υψηλός δανεισμός σε ξένο νόμισμα, οι σχετικά χαμηλές διεθνείς τιμές πρώτων υλών, οι σκέψεις περί εμπορικού προστατευτισμού, και η έκθεση στον κίνδυνο μιας απότομης αύξησης των αμερικανικών επιτοκίων που θα προκαλούσε φυγή επενδυτικών κεφαλαίων από αυτές τις χώρες αυτές και πίεση στο νόμισμά τους.

Στις **ανεπτυγμένες οικονομίες** ο ρυθμός μεγέθυνσης του ΑΕΠ διαμορφώθηκε κατά μέσο όρο στο 2,2% το πρώτο εξάμηνο του 2017, έναντι 1,8% στο αντίστοιχο εξάμηνο του 2016, επίδοση που είναι η καλύτερη από το 2014. Το ΑΕΠ των χωρών - μελών του ΟΟΣΑ αυξήθηκε κατά 2,3% στο πρώτο εξάμηνο φέτος, έναντι 1,7% στο ίδιο εξάμηνο του 2016, καταγράφοντας επιτάχυνση για τέταρτο συνεχόμενο τρίμηνο. Στις ισχυρές οικονομίες παγκοσμίως (G20), ο ρυθμός μεγέθυνσης στο πρώτο εξάμηνο του 2017 ανήλθε στο 3,5%, επίδοση που είναι η υψηλότερη από το αντίστοιχο εξάμηνο του 2015². Σε όλες τις παραπάνω ζώνες ισχυρών οικονομιών καταγράφεται ενίσχυση του ρυθμού μεγέθυνσης στο δεύτερο τρίμηνο του 2017 σε σχέση με το πρώτο, αλλά και σε σχέση με το αντίστοιχο τρίμηνο του 2016.

Οι ανεπτυγμένες οικονομίες παράγουν το 41,8% του παγκόσμιου ΑΕΠ. Στις πρόσφατες προβλέψεις του ΔΝΤ αναθεωρήθηκε προς τα πάνω η επιτάχυνση

του ρυθμού ανάπτυξης των ανεπτυγμένων οικονομιών στο 2,2% για το 2017 και 2,0% για το 2018.

Μεταξύ των ανεπτυγμένων χωρών, **στις ΗΠΑ** το δεύτερο τρίμηνο του 2017 σημειώθηκε επιτάχυνση του ρυθμού μεγέθυνσης για τέταρτο συνεχόμενο τρίμηνο, στο 2,2%, έναντι 2,0% το πρώτο τρίμηνο και 1,2% στο αντίστοιχο τρίμηνο του 2016. Η επιτάχυνση βασίζεται σε αύξηση της κατανάλωσης και των επενδύσεων, με την επιχειρηματική εμπιστοσύνη να παραμένει δυνατή. Βάσει των πρόσφατων προβλέψεων του ΔΝΤ, αναμένεται στις ΗΠΑ ρυθμός ανάπτυξης 2,2% το 2017 και 2,3% το 2018, ενισχυμένος από την προηγούμενη εκτίμηση κατά 0,1 και 0,2 ποσοστιαίες μονάδες αντίστοιχα. Ως προς τη δημοσιονομική πολιτική, έχει εξαγγελθεί ένα σημαντικό δημοσιονομικό πακέτο μείωσης φόρων, ενισχύοντας τις προσδοκίες καταναλωτών και επιχειρήσεων, χωρίς όμως προς το παρόν να έχει οριστικοποιηθεί ως προς το μέγεθος και τα χαρακτηριστικά του. Εν τω μεταξύ η FED οδεύει σταδιακά προς ένα λιγότερο χαλαρό νομισματικό πλαίσιο. Η αβεβαιότητα του κατά πόσο η νέα διακυβέρνηση των ΗΠΑ θα ασκήσει προστατευτική εμπορική πολιτική παραμένει αν και φθίνει με το χρόνο.

Στην **Ευρωζώνη**, ο ρυθμός μεγέθυνσης ενισχύθηκε στο 2,3% το δεύτερο τρίμηνο του 2017, έναντι 2,0% το πρώτο τρίμηνο και 1,7% στο αντίστοιχο τρίμηνο πέρυσι.

² Πηγές: IMF International Financial Statistics, <http://data.imf.org/regular.aspx?key=61545864>

και OECD Quarterly National Accounts, <https://stats.oecd.org/Index.aspx?DataSetCode=QNA>

Στο **Ηνωμένο Βασίλειο**, η αύξηση του ΑΕΠ επιβραδύνθηκε στο 1,5%, έναντι 1,8% το πρώτο τρίμηνο αλλά και ένα έτος νωρίτερα. Οι εκκρεμείς διαπραγματεύσεις για τη μετά-Brexit περίοδο δημιουργούν αβεβαιότητα, η οποία επιβαρύνει τις βραχυπρόθεσμες οικονομικές, προοπτικές κυρίως στον τομέα των επενδύσεων. Στον **Καναδά**, ο ρυθμός μεγέθυνσης ενισχύθηκε στο 3,7% το δεύτερο τρίμηνο του 2017, έναντι 2,3% το πρώτο τρίμηνο και 1,1% στο δεύτερο τρίμηνο πέρυσι.

Στην **Ιαπωνία**, ο ρυθμός μεγέθυνσης ενισχύθηκε στο 1,6% το δεύτερο τρίμηνο του 2017, κατόπιν ανάπτυξης 1,4% στο αρχικό τρίμηνο και 1,0% στο δεύτερο τρίμηνο πέρυσι. Βοηθούμενη από τις εξαγωγές και τη δημοσιονομική επέκταση, η χώρα διανύει 18 μήνες ήπιας αλλά σταθερής ανάκαμψης, που είναι η μακρύτερη περίοδο ανάπτυξης της την τελευταία δεκαετία. Η μεταβολή των τιμών είναι οριακά θετική, ενώ η νομισματική πολιτική αναμένεται να συνεχιστεί διασταλτική. Πέρα από το στόχο του πληθωρισμού, για την αναθέρμανση της οικονομικής δραστηριότητας, πρόκληση αποτελεί το υψηλό δημόσιο χρέος σε συνδυασμό με το δημοσιονομικό έλλειμμα, λόγω της επεκτατικής δημοσιονομικής πολιτικής.

Οι **αναδυόμενες και αναπτυσσόμενες οικονομίες** αναπτύχθηκαν με μέσο ρυθμό 3,8% το πρώτο εξάμηνο του 2017, έναντι 3,6% το πρώτο εξάμηνο του 2016, επίδοση που είναι η καλύτερη από το 2014. Από αυτές τις χώρες προέρχεται το 58,2% του παγκόσμιου ΑΕΠ. Βάσει των πλέον πρόσφατων προβλέψεων του ΔΝΤ,

αναμένεται επιτάχυνση του ρυθμού ανάπτυξης των αναπτυσσόμενων οικονομιών το δεύτερο εξάμηνο του 2017, με το ρυθμό μεταβολής στο σύνολο του έτους να αγγίζει το 4,6% για το 2017 και το 4,9% για το 2018. Γεωγραφικές ζώνες με παραδοσιακές εμπορικές σχέσεις με την Ελλάδα, όπως η «αναδυόμενη Ευρώπη» και η «Μέση Ανατολή και Βόρεια Αφρική» παρουσιάζουν υψηλούς ρυθμούς ανάπτυξης το 2017 κατά 4,5% και 2,6% αντίστοιχα, παρά την πρόσφατη επιβράδυνση στη δεύτερη ζώνη κυρίως από τις πετρελαιοπαραγωγούς χώρες. Στη συνέχεια της υποενότητας γίνεται αναφορά σε πέντε από αυτές τις οικονομίες οι οποίες παράγουν συνολικά το 31,6% του παγκόσμιου ΑΕΠ.

Αναλυτικά, στην **Κίνα**, ο ρυθμός ανάπτυξης έμεινε σταθερός στο δεύτερο τρίμηνο φέτος, στο 6,9%, κυρίως λόγω της συγκράτησης των επενδύσεων. Ο προβλεπόμενος ρυθμός μεγέθυνσης για την Κίνα το 2017 είναι 6,8% και αναμένεται μικρή επιβράδυνσή του το 2018, στο 6,5%, με συμβολή στην ανάπτυξη κυρίως από τις επενδύσεις και τις εξαγωγές. Δύο σημαντικές προκλήσεις για την Κινεζική οικονομία είναι η ανάγκη για συγκράτηση της ταχύτατα αυξανόμενης πιστωτικής επέκτασης αλλά και οι πολιτικές αναδιανομής του εισοδήματος. Όπως επισημαίνει η Ευρωπαϊκή Επιτροπή σε πρόσφατη έκθεσή της, η μετάβαση της Κίνας σε ένα νέο μοτίβο οικονομίας, επιδιώκοντας τη διόρθωση αρκετών από τις ανισορροπίες που είχαν συσσωρευτεί στο παρελθόν, ενδεχομένως να

δημιουργήσει τριβές στην παγκόσμια οικονομία.

Στην **Ινδία**, η ανάπτυξη επιβραδύνθηκε στο 5,9% στο δεύτερο τρίμηνο του τρέχοντος έτους, από 6,0% το προηγούμενο τρίμηνο και 7,9% στο αντίστοιχο χρονικό διάστημα του 2016. Εντούτοις, ο προβλεπόμενος ρυθμός μεγέθυνσης αναθεωρήθηκε προς τα πάνω για το 2017 σε 6,7% και 7,4% το 2018, μεταξύ άλλων λόγω της αναμενόμενης επίδρασης πρόσφατων διαρθρωτικών μεταρρυθμίσεων. Σημαντική πρόκληση για την οικονομία είναι τα μη εξυπηρετούμενα δάνεια που ξεπέρασαν το 10% του συνόλου των δανείων.

Στη **Ρωσία**, έπειτα από την ύφεση του 2015-2016, συνεχίστηκε για τρίτο τρίμηνο η ανάκαμψη με ρυθμό 2,3%, από 0,6% το προηγούμενο τρίμηνο και ήπια ύφεση 0,5% το αντίστοιχο τρίμηνο του 2016. Η ανάκαμψη στη Ρωσία αναμένεται να φτάσει το 1,8% για το 2017 και να παραμείνει στο ίδιο επίπεδο το 2018 (1,6%). Οι χαμηλές διεθνείς τιμές ενεργειακών αγαθών, το αδύναμο δημοσιονομικό ισοζύγιο και η σταθερότητα του χρηματοπιστωτικού τομέα είναι βασικές προκλήσεις που καλείται να αντιμετωπίσει.

Στην **Βραζιλία** σημειώθηκε οριακός ρυθμός ανάπτυξης 0,2% το δεύτερο τρίμηνο, για πρώτη φορά έπειτα από τρία χρόνια ύφεσης. Η οικονομία αναμένεται να ανακάμψει ήπια από βαθιά ύφεση τριών ετών, με ρυθμό 0,7% το 2017 και 1,5% το

2018. Εν μέσω πολιτικής αστάθειας μεγάλη πρόκληση αποτελεί το διψήφιο ποσοστό ανεργίας σε συνδυασμό με το υψηλό δημοσιονομικό έλλειμμα.

Στην **Τουρκία** καταγράφεται σημαντική επιτάχυνση του ρυθμού μεγέθυνσης στο δεύτερο τρίμηνο του 2017, στο 6,1%, έναντι 4,7% το προηγούμενο τρίμηνο και 3,4% το αντίστοιχο του 2016, μεταξύ άλλων λόγω υπεραπόδοσης των εξαγωγών. Ταυτόχρονα, ο πληθωρισμός αυξήθηκε σε διψήφιο ποσοστό εντός του 2017. Σημαντική πρόκληση για την Τουρκική οικονομία είναι η αβεβαιότητα που δημιουργεί η πολιτική αστάθεια και ένταση στις εξωτερικές σχέσεις, καθώς και το γεγονός ότι, σύμφωνα με εκτιμήσεις του ΔΝΤ,³ το ΑΕΠ της έχει ήδη ξεπεράσει αισθητά το δυνητικό του επίπεδο.

Οι εκτιμήσεις του IFO για το **οικονομικό κλίμα** στην παγκόσμια οικονομία το δεύτερο τρίμηνο του 2017 εμφανίζουν θετική τάση, με μικρές διακυμάνσεις σε σχέση με το προηγούμενο τρίμηνο. Αναλυτικά, το ισοζύγιο εκτιμήσεων για το παγκόσμιο οικονομικό εμφάνισε οριακή πτώση, στις 12,7 μονάδες, παραμένοντας σε μέγιστο επίπεδο τριετίας. Αναφορικά με την παρούσα κατάσταση, το ισοζύγιο εμφάνισε περαιτέρω βελτίωση, στο επίπεδο των 12 μονάδων, παραμένοντας θετικό για δεύτερο συνεχόμενο τρίμηνο μετά από έξι έτη αρνητικών τιμών. Τέλος, αισθητή εξασθένιση καταγράφεται στις προσδοκίες, όπου το ισοζύγιο διαμορ-

³ World Economic Outlook, IMF, Οκτώβριος 2017

φώθηκε στις 13,4 μονάδες, έναντι 21,6 στο προηγούμενο τρίμηνο.

Στην Ευρωζώνη συνεχίστηκε η εντυπωσιακή βελτίωση στο τρίτο τρίμηνο του 2017, με άνοδο του δείκτη οικονομικού κλίματος στις 35,2 μονάδες, έναντι 26,4 στο δεύτερο τρίμηνο, επίδοση που είναι η καλύτερη της δεκαετίας, αναδεικνύοντας τις θετικές εξελίξεις στην αγορά εργασίας αλλά και των τιμών. Ως προς την αποτίμηση της παρούσας κατάστασης το ισοζύγιο διαμορφώθηκε στις 33,5 μονάδες, από 21,9 μονάδες στο προηγούμενο τρίμηνο, επίδοση που επίσης είναι η καλύτερη της δεκαετίας. Τέλος, το ισοζύγιο στις προσδοκίες βελτιώθηκε αγγίζοντας τις 37,1 μονάδες, έναντι 31 μονάδων το δεύτερο τρίμηνο του 2017, επίδοση που είναι η καλύτερη από το τρίτο τρίμηνο του 2015. Στο ισοζύγιο προσδοκιών, η μεγαλύτερη βελτίωση παρατηρήθηκε στη Γαλλία.

Ο **ρυθμός πληθωρισμού** στις ανεπτυγμένες οικονομίες κυμάνθηκε στο 0,8% το 2016, ενώ το ΔΝΤ εκτιμάει ότι θα αυξηθεί στο 1,7% το 2017 και το 2018, δηλαδή εξακολουθεί να είναι χαμηλότερος του στόχου των μεγαλύτερων κεντρικών τραπεζών. Το φαινόμενο παραμένει εντονότερο στην Ιαπωνία και την Ευρωζώνη, όπου ο ρυθμός μεταβολής τιμών ήταν -0,1% και 0,2% αντίστοιχα το 2016 και όπου ενώ παρατηρείται αισθητή αύξηση το 2017, σε επίπεδα κοντά στο 0,5% και 1,5% αντίστοιχα, αυτή κρίνεται

ανεπαρκής ως προς το στόχο πληθωρισμού «κοντά στο 2%» και παροδικά επηρεασμένη από τις διεθνείς τιμές πετρελαίου. Ο ρυθμός πληθωρισμού στις αναπτυσσόμενες οικονομίες κυμάνθηκε στο 4,3% το 2016 και το ΔΝΤ εκτιμάει ότι θα είναι στα ίδια επίπεδα το 2017 και το 2018. Αυτό εν μέρει οφείλεται στην εκτίμηση ότι οι διεθνείς τιμές πρώτων υλών σε τρόφιμα και μέταλλα, αλλά και οι διεθνείς τιμές πετρελαίου, έπειτα από την ανάκαμψη που σημείωσαν στο τέλος του 2016 και τις αρχές του 2017, θα μείνουν σταθερές για το υπόλοιπο του τρέχοντος έτους και το 2018 στα τρέχοντα σχετικά χαμηλά επίπεδα.

Στις ανεπτυγμένες οικονομίες, η **στάση νομισματικής πολιτικής** παραμένει διασταλτική, προκειμένου να ενισχυθούν τα επίπεδα των τιμών κοντά στο στόχο πληθωρισμού. Αποτελεί χαρακτηριστικό αποτέλεσμα της ασκούμενης σε αυτό το πλαίσιο πολιτικής ότι την περίοδο 2010-2017 τέσσερις από τις μεγαλύτερες κεντρικές τράπεζες (ΗΠΑ, Ευρωζώνης, Ιαπωνίας και Ην. Βασιλείου) έχουν διπλασιάσει το μέγεθος του ισολογισμού τους, ξεπερνώντας στο σύνολο τα \$13 τρισεκ., μέσα από προγράμματα ποσοτικής χαλάρωσης. Καθώς φαίνεται ότι κάποιες οικονομίες, όπως η αμερικάνικη, βρίσκονται κοντά στον στόχο του πληθωρισμού, και όσο οι οικονομικοί δείκτες θα βελτιώνονται, αναμένεται στροφή προς πιο σφιχτό πλαίσιο νομισματικής πολιτικής.

Πίνακας 2.2

IFO - Εκτιμήσεις για την παγκόσμια οικονομία (Ισοζύγια)

Τρίμηνο/Έτος	III/15	IV/15	I/16	II/16	III/16	IV/16	I/17	II/17	III/17
Οικονομικό Κλίμα	2,4	-5,7	-7,5	-4,0	-7,1	-1,2	2,6	13,0	12,7
Παρούσα Κατάσταση	-15,5	-18,1	-14,7	-17,9	-17,2	-15,4	-9,1	4,7	12,0
Προσδοκίες	22,0	7,6	-0,1	11,0	3,7	14,1	15,0	21,6	13,4

Πηγή: IFO, World Economic Survey, Vol. III, Αύγουστος 2017

Πίνακας 2.3

IFO - Εκτιμήσεις για την Ευρωζώνη (Ισοζύγια)

Τρίμηνο/Έτος	III/15	IV/15	I/16	II/16	III/16	IV/16	I/17	II/17	III/17
Οικονομικό Κλίμα	18,9	16,9	13,2	6,5	4,5	8,2	17,2	26,4	35,2
Παρούσα Κατάσταση	-1,0	3,9	1,6	-2,6	6,0	2,3	8,0	21,9	33,5
Προσδοκίες	40,8	30,8	25,5	16,1	3,0	14,3	26,9	31,0	37,1

Πηγή: IFO, World Economic Survey, Vol. III, Αύγουστος 2017

Οι διεθνείς οργανισμοί προτρέπουν η μετάβαση να μη γίνει βιαστικά, αλλά σταδιακά και με ένα προβλέψιμο από τις αγορές και τους επενδυτές τρόπο. Η Fed, όπως αναμενόταν, προέβη σε μικρή αύξηση των επιτοκίων τον Ιούνιο του 2017, την τέταρτη μετά τον Δεκέμβριο του 2015, ενώ έχει δημιουργήσει προσδοκίες για περαιτέρω άνοδο επιτοκίων την επόμενη διετία, με τις αγορές να εκτιμούν ότι η επόμενη μικρή αύξηση είναι πιθανή έως το τέλος του 2017 ή τις αρχές του 2018. Αντίστοιχα σε δύο κινήσεις μικρής αύξησης των επιτοκίων έχει προβεί το τρίτο τρίμηνο του 2017 και η Τράπεζα του Καναδά. Από την άλλη πλευρά, επισημαίνεται ότι εντεινόμενες ασυμμετρίες μεταξύ των ανεπτυγμένων οικονομιών ως προς την άσκηση της νομισματικής πολιτικής, με συνεχιζόμενα προγράμματα ποσοτικής χαλάρωσης στην Ευρώπη και στην Ιαπωνία και αυξανόμενη τάση συσταλτικής νομισματικής πολιτικής στις ΗΠΑ, ενδέχεται να προκαλέσουν μεταβολές στη κίνηση κεφαλαίων και τις συναλλαγματικές ισοτιμίες, με πιθανά

αποτελέσματα όπως μεσοπρόθεσμη ενίσχυση του δολαρίου, η οποία θα έχει επιπτώσεις ιδιαίτερα σε αναδυόμενες αγορές.

Οικονομίες της ΕΕ και της Ευρωζώνης

Το πρώτο εξάμηνο του 2017, οι οικονομίες της Ευρωπαϊκής Ένωσης και της Ευρωζώνης συνέχισαν να εμφανίζουν καλύτερες αναπτυξιακές επιδόσεις από ότι είχε εκτιμηθεί στην αρχή του 2017. Η ΕΕ-28 αναπτύχθηκε με μέσο ρυθμό 2,3% το πρώτο εξάμηνο του 2017, έναντι 1,8% το πρώτο εξάμηνο του 2016, επίδοση που είναι η καλύτερη από το 2011. Αντίστοιχα, η Ευρωζώνη αναπτύχθηκε με μέσο ρυθμό 2,1% στο αρχικό εξάμηνο φέτος, έναντι 1,7% το πρώτο εξάμηνο του 2016, επίδοση που είναι η καλύτερη επίσης από το 2011.

Σύμφωνα με την πρόσφατη έκθεση προβλέψεων του Διεθνούς Νομισματικού

Ταμείου,⁴ οι προοπτικές για τη διετία 2017-2018 εμφανίζονται ιδιαίτερα θετικές και ελαφρώς βελτιωμένες σε σχέση με προηγούμενες εκτιμήσεις.

Σημαντική ώθηση στην ανάπτυξη και στις δύο ζώνες χωρών το πρώτο εξάμηνο του 2017 έδωσαν οι καθαρές εξαγωγές, οι οποίες είχαν θετική επίδραση στο ΑΕΠ για πρώτη φορά μετά τα μέσα του 2015. Η θετική επίδραση προήλθε από την ισχυρότερη αύξηση των εξαγωγών σε σύγκριση με την ενίσχυση των εισαγωγών. Αυτό το αποτέλεσμα αντιστάθμισε την εξασθένηση της θετικής επίδρασης της κατανάλωσης και στις δύο ζώνες χωρών. Η επίδραση των επενδύσεων αυξήθηκε στις χώρες της ΕΕ-28, αλλά παρέμεινε σταθερή στην Ευρωζώνη.

Η διάρθρωση των συνιστωσών δαπάνης του ΑΕΠ παραμένει παραπλήσια μεταξύ ΕΕ-28 και Ευρωζώνης, με την κατανάλωση να αντιπροσωπεύει το 76% και 75% του ΑΕΠ αντίστοιχα στις δύο ζώνες, τις επενδύσεις να αποτελούν το 21% του ΑΕΠ, τις εξαγωγές το 47% και 48% αντίστοιχα, και τις εισαγωγές 44% και 45% αντίστοιχα.

Οι υψηλότεροι ρυθμοί ανάπτυξης στην ΕΕ-28 το δεύτερο τρίμηνο του 2017 σημειώθηκαν σε Μάλτα (6,0%), Ρουμανία (5,9%), Ιρλανδία (5,8%), Εσθονία (5,2%) και Λετονία (4,8%). Στον αντίποδα, οι

χαμηλότεροι ρυθμοί ανάπτυξης καταγράφηκαν σε Ελλάδα (0,8%), Ηνωμένο Βασίλειο (1,5%), Ιταλία (1,5%) και Βέλγιο (1,5%).

Σε ότι αφορά το **οικονομικό κλίμα** και τους βασικούς πρόδρομους δείκτες οικονομικής δραστηριότητας σε Ευρωζώνη και Ευρωπαϊκή Ένωση, ο δείκτης €-COIN⁵ πλησιάζει το υψηλό επίπεδο του Φεβρουαρίου και άγγιξε τις 0,71 μονάδες τον Σεπτέμβριο 2017, μηνιαία επίδοση που είναι η τρίτη καλύτερη από το 2010, αποτυπώνοντας το θετικό κλίμα στην οικονομία της Ευρωζώνης.

Ο δείκτης οικονομικού κλίματος της Ευρωπαϊκής Επιτροπής συνεχίζει να εμφανίζει βελτίωση από την αρχή του 2017, με το επίπεδό του να διαμορφώνεται στις 113 μονάδες σε ΕΕ-28 και Ευρωζώνη τον Σεπτέμβριο, επίδοση που είναι η καλύτερη της τελευταίας δεκαετίας σε αμφότερες τις δύο ζώνες. Η βελτίωση του οικονομικού κλίματος στην ΕΕ-28 τον Σεπτέμβριο 2017 ανέρχεται σε 1,1 μονάδα σε σχέση με τον προηγούμενο μήνα και σε 7,6 μονάδες σε σχέση με τον αντίστοιχο μήνα το 2016. Η βελτίωση οικονομικού κλίματος στην Ευρωζώνη τον Σεπτέμβριο 2017 αποτυπώνεται σε 1,1 μονάδα σε σχέση με τον προηγούμενο μήνα και σε 8,2 μονάδες σε σχέση με τον αντίστοιχο μήνα του προηγούμενου έτους.

⁴ World Economic Outlook, IMF, Οκτώβριος 2017

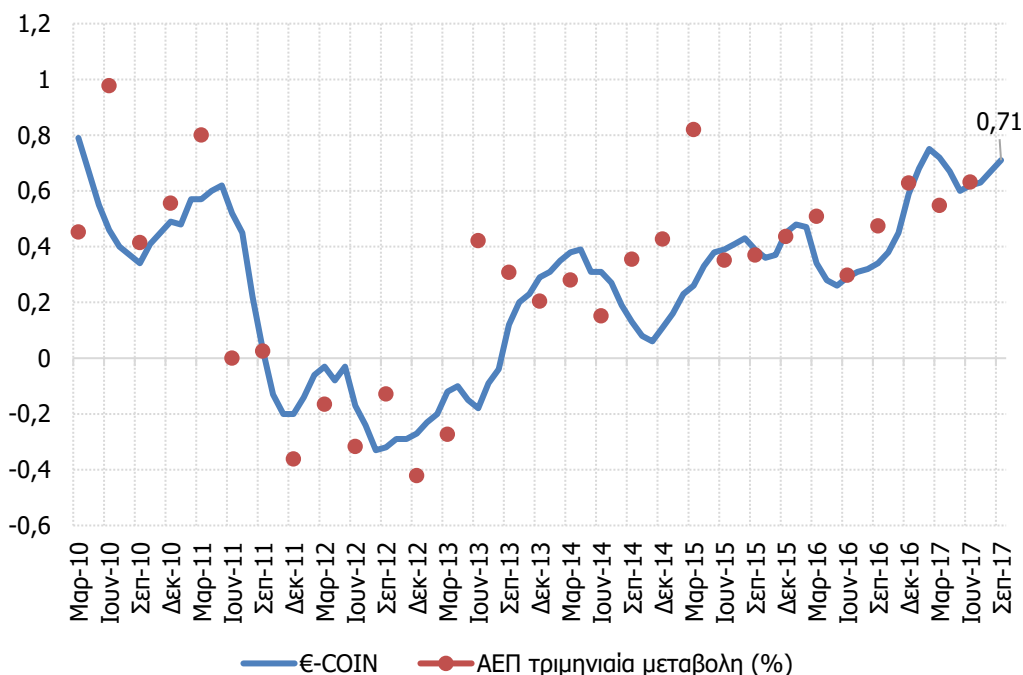
⁵ Το ερευνητικό κέντρο Centre of Economic Policy Research σε συνεργασία με την Τράπεζα της Ιταλίας εκτιμά κάθε μήνα τον πρόδρομο δείκτη οικονομικής δραστηριότητας €-COIN για την Ευρωζώνη. Ο δείκτης συνιστά πρόβλεψη της

τριμηνιαίας ανάπτυξης του ΑΕΠ και προκύπτει από τη σύνθεση ποικίλων διαφορετικών δεδομένων, όπως η πορεία της βιομηχανικής παραγωγής, των τιμών, στοιχείων από την αγορά εργασίας, καθώς και χρηματοοικονομικών στοιχείων.

Διάγραμμα 2.1

Μηνιαίος Δείκτης €-COIN του CEPR

€-COIN & ΑΕΠ Ευρωζώνης

Πηγή: CEPR (www.cepr.org) και Bank of Italy

Πίνακας 2.4

Δείκτης Οικονομικού Κλίματος ΕΕ-28 & Ευρωζώνης (μ.ο. 1990-2017=100)

Μήνας	Ιαν-16	Φεβ-16	Μαρ-16	Απρ-16	Μάι-16	Ιουν-16	Ιουλ-16	Αυγ-16	Σεπτ-16	Οκτ-16	Νοε-16	Δεκ-16
ΕΕ-28	106,6	105,2	104,5	105,0	105,5	105,6	104,6	103,7	105,4	106,8	107,2	109,0
Ευρωζώνη	105,0	103,9	102,9	103,9	104,5	104,3	104,4	103,5	104,8	106,3	106,6	107,8

Μήνας	Ιαν-17	Φεβ-17	Μαρ-17	Απρ-17	Μάι-17	Ιουν-17	Ιουλ-17	Αυγ-17	Σεπτ-17	Οκτ-17	Νοε-17	Δεκ-17
ΕΕ-28	108,6	109,0	109,2	110,7	109,7	111,3	112,2	111,9	113,0			
Ευρωζώνη	108,0	108,0	108,0	109,7	109,3	111,1	111,3	111,9	113,0			

Πηγή: European Commission (DG ECFIN), Οκτώβριος 2017

Συνολικά στο τρίτο τρίμηνο, ο δείκτης στην ΕΕ είναι υψηλότερα κατά 1,8 μονάδες σε σύγκριση με το δεύτερο τρίμηνο του 2017 και 7,8 μονάδες έναντι του αντίστοιχου τριμήνου του 2016, ενώ στην Ευρωζώνη, ο δείκτης είναι κατά 2,0 μονάδες ανώτερος του δεύτερου τριμήνου του 2017 και κατά 7,8 σε σύγκριση με το

αντίστοιχο τρίμηνο του 2016. Σε επίπεδο χωρών ΕΕ-28, η μεγαλύτερη βελτίωση κλίματος μεταξύ δεύτερου και τρίτου τριμήνου του 2017 σημειώθηκε στην Ελλάδα (+5,2 μονάδες), και ακολούθως σε Ουγγαρία (+3,6 μονάδες), Λετονία (3,6 μονάδες), Σλοβακία (+2,9 μονάδες), Αυστρία (+2,9

μονάδες) και Γαλλία (+2,5 μονάδες). Αντιθέτως, επιδείνωση κλίματος σημειώθηκε σε τέσσερις χώρες, την Κύπρο (-2,1 μονάδες), το Βέλγιο (-1,4 μονάδες), τη Ρουμανία (-0,6 μονάδες) και τη Σουηδία (-0,4 μονάδες). Παρά τη βελτίωση, το οικονομικό κλίμα στην Ελλάδα παραμένει το χαμηλότερο μεταξύ όλων των χωρών μελών της ΕΕ-28, και υπολείπεται κατά 13 μονάδες του μέσου όρου της ένωσης.

Πληρέστερη πληροφόρηση για τα βασικά οικονομικά μεγέθη που συνθέτουν το ΑΕΠ της Ευρωζώνης και της ΕΕ έως το δεύτερο τρίμηνο του 2017, καθώς και για τις δυνητικές τάσεις τους κατά το προσεχές χρονικό διάστημα παρέχεται στη συνέχεια της παρούσας υπενότητας. Παρουσιάζονται τα στοιχεία για το δεύτερο τρίμηνο του 2017, αλλά και οι προβλέψεις για την περίοδο 2017-2018, όπως αυτές προκύπτουν για τη μεν ζώνη χωρών ΕΕ-28 από την έκθεση προβλέψεων της Ευρωπαϊκής Επιτροπής (άνοιξη 2017), και όπου υπάρχουν νεότερες εκτιμήσεις για την Ευρωζώνη από την πιο πρόσφατη έκθεση του ΔΝΤ (Οκτώβριος 2017).

Αναλυτικά, σύμφωνα με τα στοιχεία της Eurostat για το δεύτερο τρίμηνο του 2017, η **ιδιωτική κατανάλωση** στην Ευρωπαϊκή Ένωση ενισχύθηκε κατά 2,1%, έναντι αύξησης 2,0% στο πρώτο τρίμηνο και 2,3% το αντίστοιχο τρίμηνο του 2016, ενώ στην Ευρωζώνη η κατανάλωση ενισχύθηκε κατά 1,8% έναντι αύξησης 1,6% στο πρώτο τρίμηνο και 2,0% το αντίστοιχο τρίμηνο του 2016. Στο σύνολο του 2017 αναμένεται αύξηση της κατανάλωσης των νοικοκυριών κατά περίπου 1,8% σε αμφότερες ΕΕ και

Ευρωζώνη. Ανάμεσα στις χώρες της ΕΕ, ισχυρή άνοδο της ιδιωτικής κατανάλωσης στο δεύτερο τρίμηνο του έτους εμφάνισαν η Ρουμανία (7,7%), η Πολωνία (5,2%) και η Μάλτα (4,8%) ενώ στον αντίποδα, αναιμικό ρυθμό παρουσίασαν το Λουξεμβούργο (+0,7%), **η Ελλάδα (+0,7%)** και η Γαλλία (+0,9%).

Η διεύρυνση της **δημόσιας κατανάλωσης** επιταχύνθηκε οριακά στο δεύτερο τρίμηνο φέτος σε σύγκριση με το πρώτο τρίμηνο, αλλά παραμένει χαμηλότερα από το αντίστοιχο τρίμηνο του 2016, σε Ευρωπαϊκή Ένωση και Ευρωζώνη. Συγκεκριμένα, η δημόσια κατανάλωση αυξήθηκε κατά 1,2% και στις δύο ζώνες, έναντι περίπου 1% το πρώτο τρίμηνο φέτος και 1,8% το αντίστοιχο τρίμηνο πέρυσι. Για το σύνολο του 2017 αναμένεται ρυθμός αύξησης 1,5% σε ΕΕ και 1,2% στην ΕΖ. Στις χώρες με τη μεγαλύτερη αύξηση στο δεύτερο τρίμηνο του τρέχοντος έτους, περιλαμβάνονται η Λετονία (4,4%), **η Ελλάδα (3,3%)** και η Πολωνία (3,1%), ενώ μείωση των δημοσίων δαπανών σημειώθηκε στις Μάλτα (-7,3%), η Ουγγαρία (-2,9%), και η Πορτογαλία (-0,6%).

Οι **επενδύσεις** αυξήθηκαν με γοργότερο ρυθμό στην ΕΕ από την ΕΖ, με 3,8% και 3,2% αντίστοιχα, έναντι 3,5% και 3,8% στο προηγούμενο τρίμηνο και 3,3% και 4,8% στο δεύτερο τρίμηνο του 2016 αντίστοιχα. Για το σύνολο του 2017 η Ευρωπαϊκή Επιτροπή (Μάιος 2017) αναμένει ρυθμό αύξησης των επενδύσεων κατά 2,7% στην ΕΕ και 2,9% στην ΕΖ. Στο δεύτερο τρίμηνο του 2017, σημαντική άνοδος επενδύσεων καταγράφηκε στην

Λετονία (16,4%), στη Βουλγαρία (14,4%) και στην Ουγγαρία (13,0%), ενώ μείωση επενδύσεων σημειώθηκε στη Μάλτα (-35,3%) και στην **Ελλάδα (-17,1%)**.

Οι **εξαγωγές** αγαθών και υπηρεσιών συνέχισαν να αυξάνονται σημαντικά στο δεύτερο τρίμηνο του 2017, με ρυθμό 4,2% και 4,4% σε ΕΕ και ΕΖ αντίστοιχα, έναντι αύξησης 4,6% και 4,5% το πρώτο τρίμηνο του 2017 και ηπιότερης διεύρυνσης 3,7% και 3,2% αντίστοιχα στο δεύτερο τρίμηνο του 2016. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή (Απρίλιος) προβλέπει αύξηση για το 2017 κατά 4,0% και 3,8% σε ΕΕ και ΕΖ αντίστοιχα. Η ισχυρότερη άνοδος εξαγωγών στο δεύτερο τρίμηνο του 2017 σημειώθηκε στις Λιθουανία (11,1%), Σλοβενία (10,0%) και **Ελλάδα (9,5%)**, ενώ σχετικά αναιμική αύξηση παρουσίασαν

οι εξαγωγές από τις Εσθονία (1,3%), Πολωνία (3,2%) και Ουγγαρία (3,4%).

Οι **εισαγωγές** ενισχύθηκαν λιγότερο από τις εξαγωγές σε αμφότερες ΕΕ και ΕΖ στο δεύτερο τρίμηνο του 2017, με ρυθμό 4,0% και 3,9% αντίστοιχα, έναντι μεγαλύτερων αυξήσεων και στις δύο ζώνες κατά 4,7% το πρώτο τρίμηνο του 2017 και 5,1% στο αντίστοιχο τρίμηνο του 2016. Για το σύνολο του 2017, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή (Απρίλιος) αναμένει ρυθμό αύξησης εισαγωγών 4,2% και στις δύο ζώνες. Υψηλός ρυθμός αύξησης των εισαγωγών το δεύτερο τρίμηνο του 2017 σημειώθηκε στη Λιθουανία (12,1%), τη Ρουμανία (10,9%) και τη Σλοβενία (9,3%), ενώ κάμψη των εισαγωγών σημειώθηκε στη Μάλτα (-6,5%) και την Ιρλανδία (-3,4%).

Πίνακας 2.5

Βασικά Μακροοικονομικά Μεγέθη, ΕΕ-28, Ευρωζώνη
(πραγματικές ετήσιες % μεταβολές, εκτός αν δηλώνεται διαφορετικά)

	ΕΕ-28			Ευρωζώνη		
	2016	2017	2018	2016	2017	2018
ΑΕΠ	1,9	1,9	1,9	1,8	2,1	1,9
Ιδιωτική Κατανάλωση	2,3	1,7	1,6	2,1	1,8	1,7
Δημόσια Κατανάλωση	1,7	1,5	1,3	1,7	1,2	0,9
Επενδύσεις	2,6	2,7	3,2			
Ακαθάριστες επενδύσεις				4,4	3,9	3,4
Εξαγωγές αγαθών – υπηρεσιών	3,1	4,0	4,1			
Εισαγωγές αγαθών – υπηρεσιών	4,0	4,2	4,3			
Εξωτερικό ισοζύγιο (% του ΑΕΠ)				-0,4	0,2	0,1
Απασχόληση	1,3	0,9	0,9			
Ανεργία (% εργατικού δυναμικού)	8,5	8,0	7,7	10,0	9,2	8,7
Πληθωρισμός	0,3	1,8	1,7	0,4	1,6	1,6
Ισοζύγιο Γεν. Κυβέρνησης (% ΑΕΠ)	-1,7	-1,6	-1,5			
Χρέος Γεν. Κυβέρνησης (% ΑΕΠ)	85,1	84,8	83,6			
Ισοζύγιο Τρεχ. Συναλλαγών (% ΑΕΠ)	2,1	1,9	1,9	3,5	3,1	3,0

Πηγές: Για την ΕΕ-28, European Economic Forecast, European Commission, Άνοιξη 2017. Για την Ευρωζώνη, IMF World Economic Outlook, Οκτώβριος 2017.

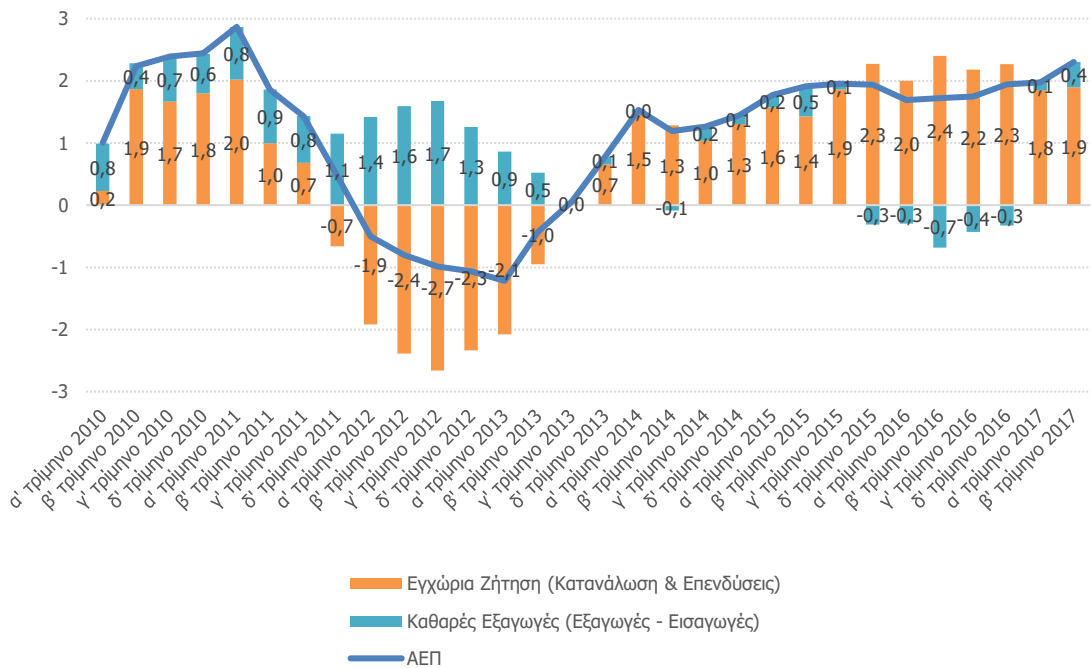
Με βάση τις εξελίξεις στις συνιστώσες του ΑΕΠ για την Ευρωζώνη, παρατηρείται ότι από το πρώτο τρίμηνο του 2017, η συμβολή των καθαρών εξαγωγών εμφανίζεται θετική και αυξανόμενη, αντανακλώντας την άνοδο του διεθνούς εμπορίου, μετά από μια περίοδο αρνητικής συμβολής που ξεκίνησε στο τέλος του 2015. Αντιθέτως, η συμβολή της ιδιωτικής και δημόσιας κατανάλωσης εξασθενεί ελαφρώς, ενώ αυτή των επενδύσεων κυμαίνεται σε οριακά ανοδικά επίπεδα.

Ο εναρμονισμένος **πληθωρισμός** διαμορφώθηκε στο 1,7% και 1,5% στην ΕΕ και ΕΖ αντίστοιχα τον Αύγουστο, έναντι αύξησης του Εν.ΔΤΚ κατά 0,3% και 0,2% αντίστοιχα τον Αύγουστο του 2016. Ο

εναρμονισμένος πληθωρισμός χωρίς τα ενεργειακά αγαθά αυξήθηκε κατά 1,5% και 1,2% στην ΕΕ και ΕΖ αντίστοιχα τον Αύγουστο, έναντι αύξησης 0,8% και 0,9% αντίστοιχα τον Αύγουστο του 2016. Για το σύνολο του 2017 αναμένεται πληθωρισμός 1,8% και 1,6% στην ΕΕ και στην ΕΖ αντίστοιχα. Τον Αύγουστο, τον υψηλότερο πληθωρισμό είχαν η Λιθουανία με 4,6%, η Εσθονία με 4,2%, η Λετονία με 3,2% και το Ην. Βασίλειο με 2,9%, λόγω της υποτίμησης της λίρας, ενώ χαμηλό πληθωρισμό παρουσίασαν η Ιρλανδία με 0,4%, η Κύπρος με 0,5% και η Ελλάδα με 0,6%.

Διάγραμμα 2.2

Ευρωζώνη - Συμβολή συνιστωσών ΑΕΠ στον πραγματικό ρυθμό μεταβολής του (σε ποσοστιαίες μονάδες)

Πηγή: Eurostat

Η **απασχόληση**, με βάση τα στοιχεία εργατικού δυναμικού της Eurostat, ενισχύθηκε με οριακά αυξημένο ρυθμό στο δεύτερο τρίμηνο του 2017 σε σύγκριση με πέρυσι στην ΕΕ και στην ΕΖ, κατά 1,4% και 1,3% αντίστοιχα, έναντι ανόδου 1,2% σε αμφότερες στο πρώτο τρίμηνο του 2017 και έναντι 1,6% και 1,8% το δεύτερο τρίμηνο του 2016. Για το σύνολο του 2017 η Ευρωπαϊκή Επιτροπή ανέμενε στις εαρινές προβλέψεις της αύξηση κατά 0,9% και 1,2% αντίστοιχα στις δύο ζώνες, παραμένοντας χαμηλότερα από τα επίπεδα του 2016. Ισχυρότερη αύξηση της απασχόλησης το δεύτερο τρίμηνο του 2017 σημειώθηκε στο Λουξεμβούργο (4,3%), τη Ρουμανία (4,3%) και τη Σλοβενία (3,8%), ενώ συρρίκνωση της απασχόλησης σημειώθηκε σε Δανία (-1,2%), Λετονία (-1,0%), Λιθουανία (-0,8%) και Εσθονία (-0,6%).

Η **ανεργία** υποχώρησε στο 7,7% στην ΕΕ το δεύτερο τρίμηνο του 2017, έναντι 8,0% στο πρώτο τρίμηνο, ενώ κάμψη καταγράφηκε και στην Ευρωζώνη, με πτώση του ποσοστού ανεργίας στο 9,2%, από 9,5%. Για το σύνολο του 2017 αναμένεται ποσοστό ανεργίας 8,0% (ΕΕ Μάιος) και 9,2% (ΔΝΤ Οκτώβριος) στις δύο ζώνες αντίστοιχα, έναντι 8,6% και 10,0% αντίστοιχα πέρυσι. Στο δεύτερο τρίμηνο του έτους, το υψηλότερο ποσοστό ανεργίας καταγράφεται στην Ελλάδα, με 21,6%, ενώ ακολουθούν η Ισπανία με 17,3%, η Κύπρος με 11,3% και η Ιταλία με

11,2%. Στον αντίποδα βρίσκονται η Τσεχία με 3,1% και η Γερμανία με 3,8%.

Παρά την πρόοδο στους δείκτες, δύο σημαντικές προκλήσεις στην αγορά εργασίας της Ευρωζώνης επισημαίνονται στις πρόσφατες εκθέσεις διεθνών οργανισμών. Αφενός, ενώ η ανεργία υποχωρεί σταθερά, ο ρυθμός αύξησης των μισθών υπολείπεται σημαντικά, μεταξύ άλλων λόγω του μειούμενου ρυθμού αύξησης της παραγωγικότητας της εργασίας, αλλά και λόγω δημογραφικών αλλαγών στη διάρθρωση του εργατικού δυναμικού⁶. Επίσης, καταγράφεται μεγάλη αύξηση στην μερική απασχόληση σε πολλές χώρες μέλη, η οποία συχνά δεν είναι οικειοθελής, αλλά η οποία μειώνει τους δείκτες ανεργίας.

Αναφορικά με τις **δημοσιονομικές επιδόσεις**, βελτίωση καταγράφεται και στις δύο ζώνες, καθώς το έλλειμμα του ισοζυγίου γενικής κυβέρνησης περιορίστηκε το 2016, στο 1,7% και 1,5% στην ΕΕ και ΕΖ αντίστοιχα, ενώ αναμένεται τα ελλείμματα να υποχωρήσουν το τρέχον έτος στο 1,6% στην ΕΕ και στο 1,5% στην ΕΖ. Οι χώρες με το υψηλότερο έλλειμμα πέρυσι ήταν η Ισπανία (-4,5%) και η Γαλλία (-3,4%), ενώ τα σχετικά υψηλότερα πλεονάσματα σημειώθηκαν στο Λουξεμβούργο (1,6%), τη Μάλτα (1,0%) και τη Σουηδία (0,9%). Βελτίωση καταγράφεται και στο δημόσιο χρέος σε ΕΕ και ΕΖ το 2016, στο 85,1% και 91,3% του ΑΕΠ αντίστοιχα, ενώ αναμένεται περαιτέρω συρρίκνωσή του το 2017. Παρά

⁶ "Recent wage dynamics in advanced economies: drivers and implications", World Economic Outlook, Chapter 2, IMF, Οκτώβριος 2017

την πρόοδο, το δημόσιο χρέος παραμένει ιδιαίτερα υψηλό σε πολλές χώρες μέλη, ενώ η θετική οικονομική συγκυρία αποτελεί ευκαιρία για βελτίωση των δημοσιονομικών ισοζυγίων.

Ως προς το **πλαίσιο νομισματικής πολιτικής**, η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα συνεχίζει να ασκεί διασταλτική νομισματική πολιτική μέσα από σταθερά πολύ χαμηλά επιτόκια αλλά και μη συμβατικά εργαλεία ποσοτικής χαλάρωσης (Q-E). Το υφιστάμενο πρόγραμμα αγοράς ομολόγων μηνιαίου όγκου €60 δισεκ. λήγει στο τέλος του 2017, οπότε η τράπεζα αναμένεται να πάρει αποφάσεις στα τέλη Οκτωβρίου ως προς την παράτασή του ή όχι το επόμενο έτος. Ενόσω οι αγορές προεξοφλούν ότι τα επιτόκια πρόκειται να παραμείνουν στα ίδια χαμηλά επίπεδα τουλάχιστον το επόμενο τουλάχιστον έτος, η ΕΚΤ έχει τρεις επιλογές ως προς την εξέλιξη του προγράμματος QE: η πρώτη είναι να αποφασίσει να το διακόψει στο τέλος του έτους, η δεύτερη να το παρατείνει χρονικά ως έχει και η τρίτη μεν να το παρατείνει, αλλά με μειωμένο όγκο μηνιαίων αγορών. Η τρίτη εκδοχή φαίνεται η επικρατέστερη καθώς συμβιβάζει με διαφορετικές εκτιμήσεις μελών της ΕΚΤ σε σχέση με την ορθή διαχείριση αφενός μιας επιτάχυνσης του ρυθμού ανάπτυξης των μελών της Ευρωζώνης, αφετέρου με την αντίσταση του γενικού επιπέδου των τιμών να αυξηθεί με ετήσιο ρυθμό κοντά στο στόχο του 2%. Την ίδια στιγμή, διεθνείς οργανισμοί όπως το ΔΝΤ επισημαίνουν ότι η παρούσα στάση της ΕΚΤ είναι εποικοδομητική και ότι δεν κρίνεται σκόπιμο άμεσα να στραφεί προς μια

σφιχτότερη πολιτική, δεδομένων των αντιστάσεων στις τρέχουσες τιμές, των διατηρούμενων χαμηλών πληθωριστικών προσδοκιών αλλά και των διαφορετικών τάσεων στην οικονομική δραστηριότητα στα κράτη μέλη.

Η οικονομία στην Ευρώπη, και ειδικότερα στην Ευρωζώνη, βρίσκεται αντιμέτωπη με μια σειρά από **προκλήσεις** που απασχολούν τους ασκούντες πολιτική:

- Επιβράδυνση της αύξησης παραγωγικότητας της εργασίας και επενδυτικό κενό, ειδικά σε τομείς όπως οι υποδομές και η εκπαίδευση
- Κίνδυνοι για το τραπεζικό σύστημα: πολύ υψηλό ποσοστό μη εξυπηρετούμενων δανείων σε κάποιες χώρες μέλη, με επιπτώσεις στην ρευστότητα της ευρωπαϊκής οικονομίας και τις επενδύσεις.
- Ανάγκη εμβάθυνσης της νομισματικής ένωσης και ισχυροποίηση των θεσμών της
- Ανάγκη χρηστής δημοσιονομικής διαχείρισης για μέλη με υψηλό επίπεδο δημοσίου χρέους, στα οποία δίνεται η ευκαιρία άσκησης αντικυκλικής πολιτικής
- Ανάγκη άμβλυνσης των μακροοικονομικών ανισορροπιών εντός της Ευρωζώνης, καθώς όταν χώρες μέλη είναι είτε συστηματικά ελλειμματικές, είτε διαρκώς σημαντικά πλεονασματικές, αυτό δυσχεραίνει την από κοινού αντιμετώπιση δυσμενών socks

- Δημογραφική τάση γήρανσης του πληθυσμού με επιπτώσεις στην βιωσιμότητα του ασφαλιστικού συστήματος πολλών χωρών μελών
- Προσφυγικές ροές και δυνατότητες ένταξης στην οικονομική δραστηριότητα
- Πολιτικές εξελίξεις και αλληπάλληλοι εκλογικοί κύκλοι. Αν και τα αποτελέσματα των πρόσφατων εκλογών σε Αυστρία, Γερμανία, Γαλλία και Ολλανδία αμβλύνουν την αβεβαιότητα που κυριαρχούσε προεκλογικά, φανερώνουν σταθερό και σημαντικό ποσοστό σκεπτικισμού μεταξύ των πολιτών ως προς τη νομισματική ένωση
- Η διαπραγμάτευση για το BREXIT φαίνεται προς το παρόν να επηρεάζει αρνητικά περισσότερο τη βρετανική οικονομία και λιγότερο την οικονομία της Ευρωζώνης, όμως αποτελεί πηγή αβεβαιότητας και για τις δύο
- Γεωπολιτικές εντάσεις στην ευρύτερη περιοχή επηρεάζουν μεταξύ άλλων την επενδυτική και την καταναλωτική εμπιστοσύνη

2.2 Το οικονομικό περιβάλλον στην Ελλάδα

A) Οικονομικό κλίμα

Οι έρευνες οικονομικής συγκυρίας του IOBE προσφέρουν σημαντική πληροφόρηση για τις εξελίξεις στην οικονομία, τόσο

από την πλευρά των επιχειρήσεων, όσο και από την πλευρά της τελικής ζήτησης, δηλαδή των καταναλωτών. Εξάλλου, βασικοί δείκτες που περιλαμβάνονται σε αυτές αποτελούν πρόδρομους δείκτες για διάφορα μεγέθη της οικονομίας και μπορούν να χρησιμοποιηθούν με επάρκεια για την πρόβλεψη των άμεσων εξελίξεων, ακόμα και στην πορεία του ΑΕΠ. Αναλυτικότερα:

Ο δείκτης οικονομικού κλίματος το τρίτο τρίμηνο του 2017 ενισχύεται σε σχέση με το δεύτερο τρίμηνο, αλλά και συγκριτικά με το αντίστοιχο περυσινό χρονικό διάστημα. Η ανάκαμψη του δείκτη καθ' όλη τη διάρκεια του 2017 είναι συμβατή με το ρυθμό μεγέθυνσης της οικονομίας, και η ενίσχυσή του κατά τους τελευταίους μήνες είναι συνεπής με την προσδοκία ότι αυτός ο ρυθμός θα επιταχυνθεί, τουλάχιστον κατά το τρίτο τρίμηνο του έτους. Αν και ο δείκτης εξακολουθεί να κινείται χαμηλότερα από τα επίπεδα της υπόλοιπης Ευρώπης, η βελτίωσή του είναι αξιοσημείωτη. Αντανακλά κατά κύριο λόγο την άμβλυνση της αβεβαιότητας σχετικά με την εφαρμογή του Προγράμματος Οικονομικής Πολιτικής, όπως σε κάποιο βαθμό τη συνεχή φέτος ενίσχυση της δραστηριότητας σε εξωστρεφείς κλάδους, όπως η Μεταποίηση και ο Τουρισμός. Στην πλευρά των νοικοκυριών, σημαντικό είναι ότι δεν προέκυψαν από την πρόσφατα ολοκληρωθείσα αξιολόγηση νέα δημοσιονομικά μέτρα, για το 2018. Από την άλλη πλευρά, υφίστανται τις φορολογικές και λοιπές επιβαρύνσεις των περυσινών δημοσιονομικών παρεμβάσεων. Στο

σύνολο των οικονομικών μονάδων της ελληνικής οικονομίας φαίνεται να διαμορφώνονται προσδοκίες ανάκαμψής της, έστω και με μικρότερο ρυθμό σε σχέση με τις αρχικές προβλέψεις. Αναλυτικά:

Ο Δείκτης Οικονομικού Κλίματος στην Ελλάδα το τρίμηνο Ιουλίου – Σεπτεμβρίου 2017 σε σχέση με το τρίμηνο Απριλίου – Ιουνίου καταγράφει άνοδο, κινούμενος κατά μέσο όρο στις 99,3 (από 94) μονάδες, σε επίπεδο υψηλότερο σε σχέση με το μέσο αντίστοιχο περυσινό (στις 92,1 μον. κατά μέσο όρο).

Στην Ευρώπη, ο αντίστοιχος δείκτης διαμορφώθηκε υψηλότερα κατά την εξεταζόμενη τριμηνιαία περίοδο σε σύγκριση με το αμέσως προηγούμενο τρίμηνο, τόσο στην ΕΕ, όσο και στην Ευρωζώνη. Συγκεκριμένα, ο δείκτης κλίματος διαμορφώθηκε το γ' τρίμηνο του νέου έτους κατά μέσο όρο στις 112,1 (από 110) μονάδες στην Ευρωζώνη και στις 112,4 (από 110,6) μονάδες στην ΕΕ.

Σε επίπεδο τομέων, οι επιχειρηματικές προσδοκίες στην Ελλάδα βελτιώνονται σημαντικά το γ' τρίμηνο του έτους σε σχέση με το προηγούμενο τρίμηνο σε όλους τους τομείς, εκτός από το Λιανικό Εμπόριο, όπου καταγράφουν επιδείνωση. Η βελτίωση είναι έντονη στην πλευρά της ζήτησης, όπου σημειώνεται άνοδος στο μέσο δείκτη τριμήνου στην πολύ χαμηλή κατά τα άλλα καταναλωτική εμπιστοσύνη. Σε σύγκριση με το αντίστοιχο περυσινό τρίμηνο, οι μέσοι

δείκτες έχουν αυξηθεί και πάλι σε όλους τους τομείς εκτός του λιανεμπορίου, με την καταναλωτική εμπιστοσύνη να καταγράφει επίσης άνοδο. Αναλυτικότερα:

Ο Δείκτης Καταναλωτικής Εμπιστοσύνης στην Ελλάδα το τρίμηνο Ιουλίου – Σεπτεμβρίου σε σχέση με το τρίμηνο Απριλίου – Ιουνίου διαμορφώνεται κατά μέσο όρο στις -57,4 (από -70,2) μονάδες, σε υψηλότερη επίδοση έναντι της αντίστοιχης περυσινής (-68,4 μονάδες). Σε επίπεδο χωρών, οι Έλληνες κατατάσσονται μακράν πρώτοι στην ευρωπαϊκή κλίμακα απαισιοδοξίας. Ο αντίστοιχος μέσος ευρωπαϊκός δείκτης βελτιώνεται το εξεταζόμενο τρίμηνο σε σχέση με το προηγούμενο στην Ευρωζώνη (στις -1,5 από -2,7 μον.), αλλά και στην ΕΕ (-2,1 από -3 μον.). Η επίδοση αυτή είναι υψηλότερη και στις δύο ζώνες σε σχέση με τα αντίστοιχα περυσινά επίπεδα (-8,3 και -7,3 μον. αντίστοιχα σε Ευρωζώνη και ΕΕ).

Οι τάσεις στα επιμέρους βασικά στοιχεία που απαρτίζουν το συνολικό δείκτη είναι ανοδικές το τρέχον τρίμηνο σε σχέση με το προηγούμενο. Οι προβλέψεις των Ελλήνων καταναλωτών για την οικονομική κατάσταση των νοικοκυριών τους το επόμενο 12μηνο και οι αντίστοιχες για την οικονομική κατάσταση της χώρας βελτιώνονται, όπως συμβαίνει και με τις προβλέψεις για την εξέλιξη της ανεργίας, αλλά και με την πρόθεση για αποταμίευση.

Πιο συγκεκριμένα, κατά το γ' τρίμηνο του έτους, το ποσοστό εκείνων οι οποίοι είναι απαισιόδοξοι για την οικονομική κατάσταση του νοικοκυριού τους το επόμενο 12μηνο μειώνεται κατά μέσο όρο στο 62%

(από 73%), με το 20% (από 23%) να κρίνει ότι θα παραμείνει αμετάβλητη. Επίσης, υποχωρεί στο 68% (από 81%) το ποσοστό των Ελλήνων καταναλωτών που διατυπώνουν δυσοίωνες προβλέψεις σχετικά με την οικονομική κατάσταση της χώρας, με το 20% (από 12%) να θεωρεί ότι δεν θα μεταβληθεί. Ως προς την πρόθεση για αποταμίευση, το ποσοστό των νοικοκυριών που δεν αξιολογούν ως πιθανή την αποταμίευσή τους το επόμενο 12μηνο μειώνεται στο 88% (από 93%), ενώ στις προβλέψεις για την εξέλιξη της ανεργίας, υποχωρεί στο 62% (από 74%) το ποσοστό όσων εκτιμούν ότι η κατάσταση θα επιδεινωθεί, με το 10% (από 7%) κατά μέσο όρο να διατυπώνει αντίθετη άποψη. Το ποσοστό των καταναλωτών που αναφέρει ότι είναι «χρεωμένο» παραμένει στο γ' τρίμηνο του 2017 στο 15-16%, σε οριακά υψηλότερα επίπεδα σε σχέση με το αντίστοιχο περσινό τρίμηνο (14%), ενώ στο 10% (από 7%) κινείται το ποσοστό των ερωτηθέντων που δήλωσαν ότι αποταμιεύουν λίγο ή πολύ (από 10% πέρυσι). Τέλος, το ποσοστό εκείνων που αναφέρουν ότι «μόλις τα βγάζουν πέρα» υποχωρεί στο 60% (από 63%) και το ποσοστό των νοικοκυριών που αναφέρουν ότι «αντλούν από τις αποταμιεύσεις τους» διαμορφώνεται εκ νέου στο 14% (από 12% το γ' τρίμηνο του 2016).

Ο Δείκτης Επιχειρηματικών Προσδοκιών στη **Βιομηχανία** κατά το γ' τρίμηνο του έτους σε σχέση με το αμέσως προηγούμενο διαμορφώθηκε στις 93,9 (από 91,1) μονάδες, υψηλότερα σε σχέση με την αντίστοιχη περυσινή του επίδοση

(91,2 μονάδες). Στα βασικά στοιχεία δραστηριότητας, ο δείκτης στις προβλέψεις για τη βραχυπρόθεσμη εξέλιξη της παραγωγής επιδεινώνεται κατά το εξεταζόμενο τρίμηνο (+13 από +19 μον. κατά μέσο όρο), ενώ επιδείνωση καταγράφουν οι εκτιμήσεις για το επίπεδο παραγγελιών και ζήτησης (στις -14 από -27 μον. ο σχετικός δείκτης). Οι εκτιμήσεις για τα αποθέματα ετοιμών προϊόντων υποδηλώνουν σταθερότητα (στις +12 μον. ο σχετικός δείκτης), ενώ οι τάσεις στις εξαγωγικές μεταβλητές είναι μικτές. Οι προβλέψεις για την εξαγωγική δυναμική του επόμενου τριμήνου επιδεινώνονται, με τις τρέχουσες εκτιμήσεις για τις εξαγωγές του τομέα και τις εκτιμήσεις για τις παραγγελίες και ζήτηση εξωτερικού να μεταβάλλονται θετικά. Στις προβλέψεις για την απασχόληση, το σχετικό μέσο τριμηνιαίο ισοζύγιο παραμένει αμετάβλητο στις +6 μονάδες κατά μέσο όρο. Το ποσοστό χρησιμοποίησης του εργοστασιακού δυναμικού αυξάνεται ελαφρώς στο 71% (από 69%), ενώ τέλος, οι μήνες εξασφαλισμένης παραγωγής των επιχειρήσεων διαμορφώνονται εκ νέου στους 4 κατά μέσο όρο.

Ο Δείκτης Επιχειρηματικών Προσδοκιών στο **Λιανικό Εμπόριο** το υπό εξέταση τρίμηνο υποχωρεί σε σχέση με το προηγούμενο, φθάνοντας στις 85,3 (από 92,7) μονάδες, σε κατώτερη επίδοση συγκριτικά με το αντίστοιχο τρίμηνο πέρυσι (98,6 μον.). Από τις βασικές μεταβλητές του δείκτη, το μέσο ισοζύγιο για τις εκτιμήσεις των τρεχουσών πωλήσεων μειώνεται στις -12 (από -6) μονάδες. Από τις επιχειρήσεις του κλάδου,

κινείται στο 30% (από 33%) το ποσοστό εκείνων που κρίνουν ότι οι πωλήσεις τους αυξήθηκαν, με το 42% (από 40%) να εκτιμά το αντίθετο, ενώ ως προς τις προβλεπόμενες πωλήσεις, ο σχετικός δείκτης περιορίζεται κατά 13 μονάδες και ισοσκελίζεται, με τα αποθέματα να εκτιμώνται σε υψηλότερα επίπεδα (στις +6 από 0 μον. ο δείκτης). Από τα υπόλοιπα στοιχεία δραστηριότητας, αρνητική είναι η μεταβολή στο ισοζύγιο των προβλέψεων για τις παραγγελίες προς προμηθευτές (-9 από +8 μονάδες η μέση τιμή τριμήνου), ενώ στην απασχόληση του τομέα, το μέσο ισοζύγιο βραχυπρόθεσμων προβλέψεων επιδεινώνεται κατά το ήμισυ, κινούμενο στις +11 μονάδες. Τέλος, σε όρους τιμών, το ισοζύγιο των +3 μονάδων υποχωρεί στη -1 μονάδα το τρέχον τρίμηνο, με το 9% (από 5%) των επιχειρήσεων να εκφράζει προσδοκίες αποκλιμάκωσης των τιμών και το 84% (από 86%) να προβλέπει σταθερότητα. Στους επιμέρους εξεταζόμενους κλάδους, το γ' τρίμηνο του νέου έτους καταγράφεται πτώση σε όλους εκτός από τα Υφάσματα-Ένδυση-Υπόδηση και τα Οχήματα & Ανταλλακτικά, όπου οι σχετικοί δείκτες παραμένουν σταθεροί.

Οι επιχειρηματικές προσδοκίες στις **Κατασκευές** βελτιώνονται κατά το γ' τρίμηνο του 2017, με το σχετικό ισοζύγιο να διαμορφώνεται στις 59 (από 42,9) μονάδες κατά μέσο όρο. Αυτή η επίδοση βρίσκεται σε υψηλότερα επίπεδα σε σχέση με τα αντίστοιχα περυσινά (43,9 μον.). Στις βασικές μεταβλητές, οι προβλέψεις για την απασχόληση του τομέα κερδίζουν έδαφος, με το σχετικό ισοζύγιο να φθάνει στις -39 (από -51) μονάδες και το 44% (από 60%)

των επιχειρήσεων να αναμένουν λιγότερες θέσεις εργασίας. Οι προβλέψεις των επιχειρήσεων για τις προγραμματισμένες εργασίες τους βαίνουν λιγότερο απαισιόδοξες (στις -49 από -67 μον. ο δείκτης), ενώ και οι εκτιμήσεις για το τρέχον επίπεδο του προγράμματος εργασιών μεταβάλλονται θετικά (στις -32 από -21 μον. το σχετικό ισοζύγιο). Οι μήνες εξασφαλισμένης δραστηριότητας των επιχειρήσεων του τομέα διαμορφώνονται στους 7,8 (από 7,2). Το αρνητικό ισοζύγιο στις προβλέψεις των τιμών διευρύνεται κατά 8 μονάδες, στις -29, με το 34% (από 28%) των επιχειρήσεων να αναμένει μείωσή τους βραχυπρόθεσμα και το 5% (από 7%) αύξηση. Τέλος, το ποσοστό των επιχειρήσεων που αναφέρει ότι δεν αντιμετωπίζει προσκόμματα στη λειτουργία του κινείται στο 12% (από 8%, ενώ από τις υπόλοιπες επιχειρήσεις, το 35% κρίνει ως σημαντικότερο εμπόδιο τη χαμηλή ζήτηση, το 38% την ανεπαρκή χρηματοδότηση και ένα 11% παράγοντες όπως η γενική οικονομική κατάσταση της χώρας, οι κεφαλαιακοί έλεγχοι, η υψηλή φορολογία, η έλλειψη έργων, η καθυστέρηση πληρωμών από το κράτος, κ.ά. ως βασικότερα προσκόμματα στη λειτουργία του. Σε κλαδικό επίπεδο, η βελτίωση των συνολικών επιχειρηματικών προσδοκιών του τομέα το εξεταζόμενο τρίμηνο προέρχεται τόσο από τις Ιδιωτικές Κατασκευές (στις 66,3 από 55,3 μον. το μέσο σχετικό ισοζύγιο), όσο και από τις Κατασκευές Δημοσίων Έργων (στις 54,7 από 33,7 μον. το μέσο ισοζύγιο).

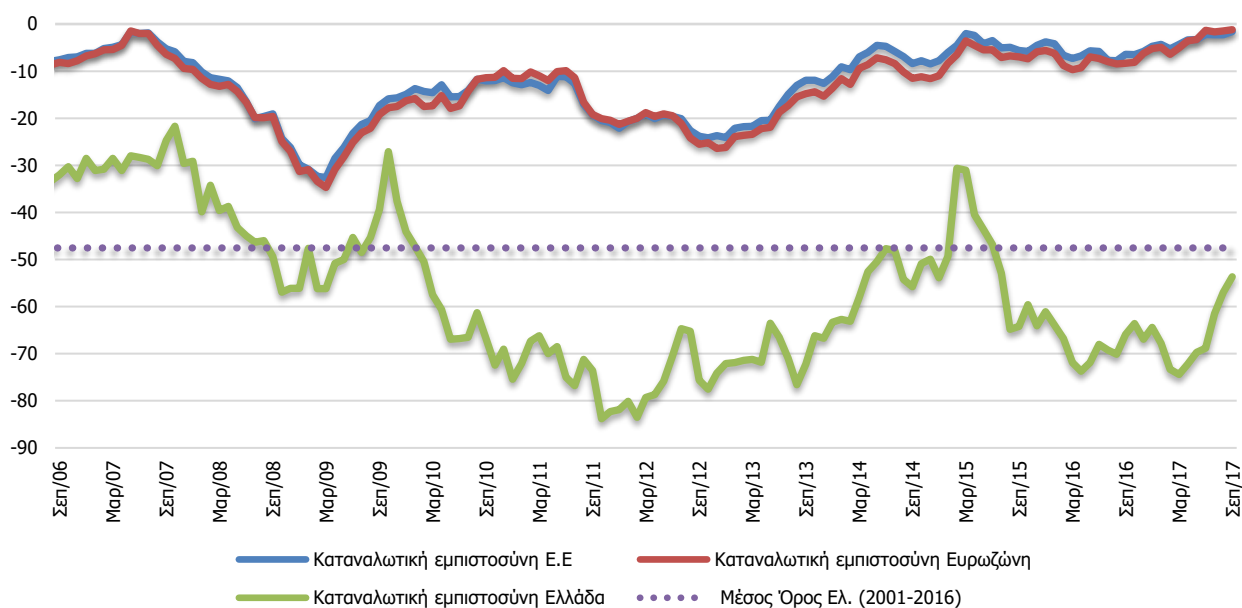
Στις **Υπηρεσίες**, ο μέσος Δείκτης Επιχειρηματικών Προσδοκιών το γ' τρίμηνο

του 2017 σε σύγκριση με το αμέσως προηγούμενο κινήθηκε ανοδικά, στις 93,2 (από 86,5) μονάδες, υψηλότερα σε σχέση με την αντίστοιχη περσινή περίοδο (79,3 μον.). Από τις βασικές μεταβλητές, οι εκτιμήσεις για την τρέχουσα ζήτηση κερδίζουν έδαφος, με το σχετικό δείκτη να διαμορφώνεται στις +17 (από +4) μονάδες κατά μέσο όρο. Άνοδο καταγράφουν και οι εκτιμήσεις για την τρέχουσα κατάσταση της επιχείρησης (+23 από +7 μον. το μέσο ισοζύγιο), με τις προβλέψεις όμως για τη βραχυπρόθεσμη ζήτηση των επιχειρήσεων του τομέα να επιδεινώνονται (+9 από +13 μον. το ισοζύγιο). Από τα υπόλοιπα στοιχεία δραστηριότητας, στα ίδια επίπεδα διατηρείται το ισοζύγιο προβλέψεων των ερωτηθέντων σχετικά με την απασχόληση (στις +2 μον. κατά μέσο όρο), εξέλιξη ανάλογη με εκείνη στις τιμές, όπου ο

δείκτης προσδοκιών των επιχειρήσεων διαμορφώνεται κατά μέσο όρο στη -1 μονάδα. Τέλος, αυξάνεται στο 32% (από 22%) το ποσοστό των ερωτηθέντων που αναφέρουν απρόσκοπτη επιχειρηματική λειτουργία, με το 26% να δηλώνει την ανεπάρκεια ζήτησης ως βασικότερο εμπόδιο στη λειτουργία του, το 18% την ανεπάρκεια κεφαλαίων κίνησης και το 21% τους λοιπούς παράγοντες που συνδέονται με τη γενική οικονομική κατάσταση και την κρίση, τον κεφαλαιακό έλεγχο, το κλείσιμο των τραπεζών, την αδυναμία δανεισμού, την υψηλή φορολογία, την καθυστέρηση πληρωμών κ.ά. Από τους εξεταζόμενους κλάδους των Υπηρεσιών, οι επιμέρους δείκτες βελτιώνονται το γ' τρίμηνο του έτους σε σχέση με το β' τρίμηνο, σε όλους εξ' αυτών.

Διάγραμμα 2.3

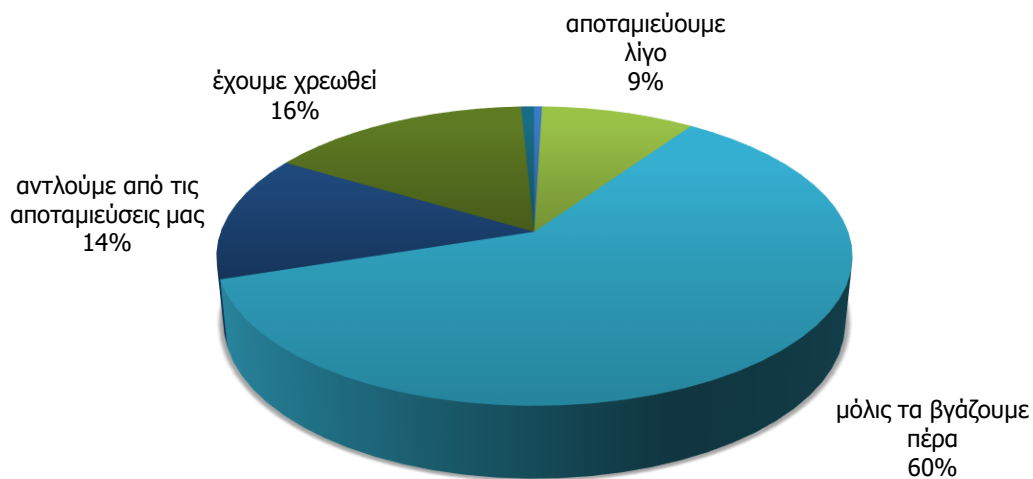
Δείκτες Οικονομικού Κλίματος: Ε.Ε.-27, Ευρωζώνη και Ελλάδα, (1990-2016=100, εποχικά εξομαλυμένα στοιχεία)

Πηγή: Ευρωπαϊκή Επιτροπή, DG ECFIN

Διάγραμμα 2.4

Στοιχεία έρευνας καταναλωτών για την οικονομική κατάσταση του νοικοκυριού τους, (μέσος όρος Ιουλίου – Σεπτεμβρίου 2017)

Πηγή: IOBE

Πίνακας 2.6
Δείκτες Οικονομικού Κλίματος

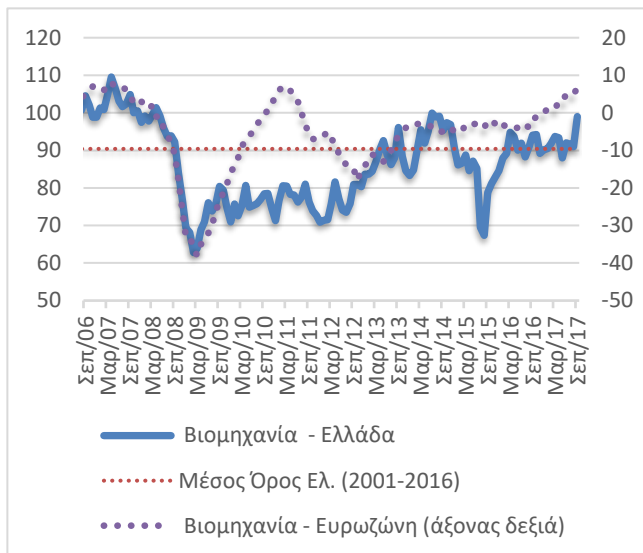
Χρονική περίοδος	Δείκτης Οικονομικού Κλίματος			Δείκτης Επιχειρηματικών Προσδοκιών (Ελλάδα)				Δείκτης Καταναλωτικής Εμπιστοσύνης (Ελλάδα)
	ΕΕ-28	Ευρωζώνη	Ελλάδα	Βιομηχανία	Κατασκευές	Λιανικό Εμπόριο	Υπηρεσίες	
2002	97,3	96,8	102,0	101,2	114,0	93,3	82,8	-27,5
2003	95,4	95,4	100,1	97,9	115,0	102,0	85,5	-39,4
2004	103,3	101,6	104,8	99,1	81,5	104,8	94,6	-25,8
2005	100,8	100,5	98,1	92,6	63,0	96,8	93,6	-33,8
2006	108,3	108,3	104,9	101,5	91,1	110,8	103,7	-33,3
2007	111,0	110,6	108,4	102,8	92,5	120,8	106,6	-28,5
2008	93,3	94,3	97,4	91,9	95,2	102,5	97,8	-46,0
2009	79,3	80,2	79,7	72,1	65,5	80,4	70,1	-45,7
2010	101,2	101,6	79,3	76,2	45,2	59,5	62,9	-63,4
2011	100,3	102,4	77,6	76,9	34,2	58,9	61,7	-74,1
2012	90,9	90,6	80,0	77,2	43,2	57,1	54,8	-74,8
2013	95,7	93,8	90,4	87,8	65,0	70,2	70,4	-69,3
2014	105,1	101,6	99,3	94,6	81,5	89,1	87,2	-55,0
2015	106,2	104,2	89,4	81,9	56,4	81,0	70,6	-50,7
2016	105,9	104,9	91,3	91,3	55,7	98,0	76,1	-68,0
α' τρίμηνο 2016	105,5	104,0	90,2	90,7	68,0	93,6	69,0	-67,5
β' τρίμηνο 2016	105,5	104,3	89,9	91,9	62,9	100,2	74,3	-71,2
γ' τρίμηνο 2016	104,7	104,3	91,6	91,1	43,9	98,6	79,3	-68,4
δ' τρίμηνο 2016	107,8	106,9	93,6	91,2	48,1	99,5	82,0	-65,0
α' τρίμηνο 2017	108,9	107,9	93,8	92,0	52,0	94,1	77,9	-71,8
β' τρίμηνο 2017	111,3	111,1	94,0	92,0	49,1	90,0	90,9	-68,8
γ' τρίμηνο 2017	112,4	112,1	99,3	93,9	59,0	85,3	93,2	-57,4

Πηγές: Ευρωπαϊκή Επιτροπή, DG ECFIN, IOBE

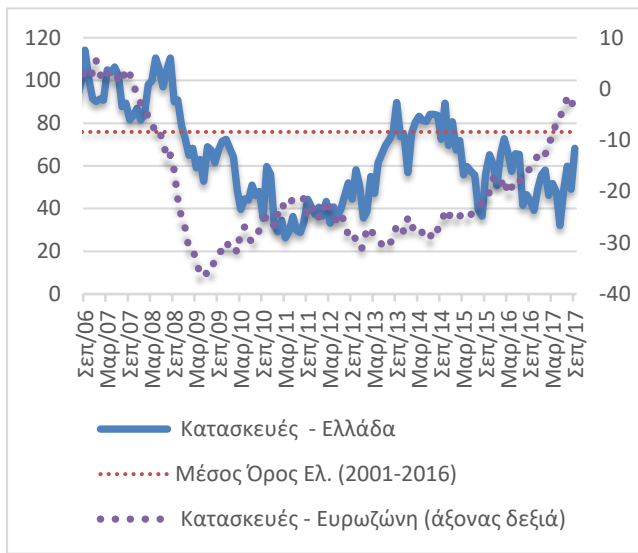
Διάγραμμα 2.5

Δείκτες Επιχειρηματικών Προσδοκιών

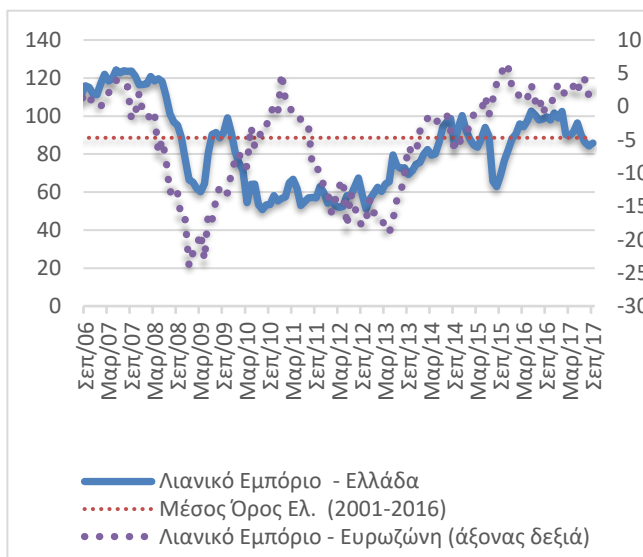
Βιομηχανία

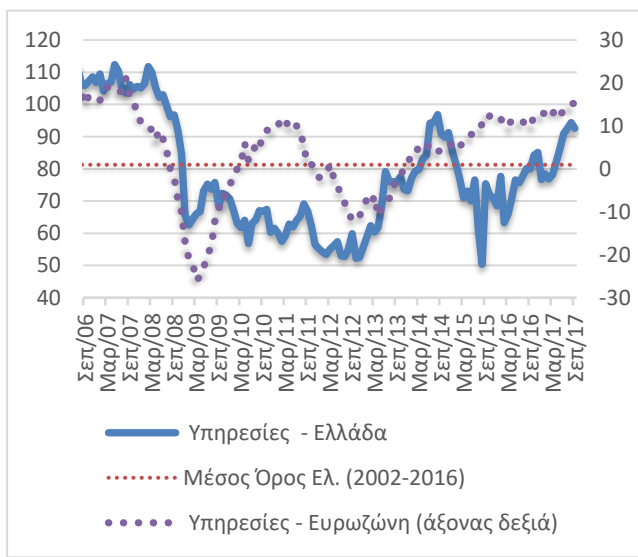
Κατασκευές

Λιανικό Εμπόριο

Υπηρεσίες

Πηγή: IOBE

**Β) Δημοσιονομικές εξελίξεις στο
οκτάμηνο Ιανουαρίου –
Αυγούστου 2017**

Από μια αρχική προσέγγιση των στοιχείων εκτέλεσης του Κρατικού Προϋπολογισμού⁷ (ΚΠ) για το χρονικό διάστημα Ιανουαρίου – Αυγούστου του τρέχοντος έτους προκύπτει μία θετική εικόνα. Το έλλειμμα του ΚΠ είναι μικρότερο κατά €701 εκατ. και το πρωτογενές πλεόνασμα μεγαλύτερο κατά €746 εκατ. σε σχέση με τους αντίστοιχους στόχους. Ωστόσο, η αναλυτική εξέταση της πορείας αλλά και της διάρθρωσης των εσόδων και των δαπανών του ΚΠ εγείρει ορισμένες αβεβαιότητες.

Συγκεκριμένα, τα έσοδα του Τακτικού Προϋπολογισμού (ΤΠ) του 2017 έχουν ενισχυθεί από εφάπαξ εισπράξεις ύψους €1.234 εκατ., λόγω της παραχώρησης των περιφερειακών αεροδρομίων, ενώ το 2016 το αντίστοιχο ποσό ήταν μόνο €58 εκατ. Εάν δεν ληφθεί υπόψη το παραπάνω ποσό, τότε τα έσοδα στο οκταμήνο Ιανουαρίου - Αυγούστου του 2017 είναι μειωμένα έναντι του 2016, παρά τα φορολογικά μέτρα που λήφθηκαν για την ενίσχυση⁸ των εσόδων το καλοκαίρι του 2016 και τον Ιανουάριο του 2017. Εξάλλου και οι

μακροοικονομικές εξελίξεις από την αρχή του τρέχοντος έτους έως σήμερα ευνόησαν τα έσοδα. Επομένως, αναμενόταν ότι τα έσοδα του 2017 προ επιστροφών φόρων θα ήταν αυξημένα έναντι του 2016.

Επίσης, η σημαντική συγκράτηση των δαπανών του ΤΠ (-4,4%) σε σχέση με το 2016, όπως παρουσιάζεται στο Δελτίο Εκτέλεσης Προϋπολογισμού, οφείλεται κυρίως στη μεταβολή του τρόπου καταχώρησης των πληρωμών για καταπτώσεις εγγυήσεων⁹. Εάν γίνουν οι απαραίτητες προσαρμογές, η συγκράτηση περιορίζεται σε 0,8% έναντι του 2016. Παράλληλα, οι ληξιπρόθεσμες υποχρεώσεις του Δημοσίου (συμπεριλαμβανομένων των επιστροφών φόρων), παρουσίασαν αύξηση κατά €1.267 εκατ. έως και τον Αύγουστο σε σχέση με το τέλος Δεκεμβρίου 2016, ενώ εκκρεμεί η απονομή ή η οριστικοποίηση πολλών χιλιάδων κύριων και επικουρικών συντάξεων.

Τέλος, η εκτέλεση του Προϋπολογισμού Δημοσίων Επενδύσεων (ΠΔΕ) παρουσιάζει μεγαλύτερη καθυστέρηση από κάθε άλλο έτος. Συγκεκριμένα, οι πληρωμές για επενδύσεις είναι

⁷ Μηνιαία Δελτία Εκτέλεσης Κρατικού Προϋπολογισμού Ιανουαρίου –Αυγούστου 2016 και 2017.

⁸ Το μόνο μέτρο του 2016 που επηρέασε αρνητικά τα έσοδα του 2017, ήταν η αύξηση της προκαταβολής του φόρου εισοδήματος το 2016. Σε αυτό το αποτέλεσμα οδήγησαν και τα χαμηλότερα των προβλεπόμενων εισοδήματα, σύμφωνα και με το Προσχέδιο του Κρατικού Προϋπολογισμού για το 2018. Βλέπε και υποσημείωση 14.

⁹ Οι καταπτώσεις εγγυήσεων φορέων εντός Γενικής Κυβέρνησης έως και το 2016 καταχωρούνταν σε "καθαρή βάση" ενώ από το 2017 καταχωρούνται σε "ακαθάριστη βάση". Ως εκ τούτου οι δαπάνες του οκταμήνου του 2016 αυξήθηκαν κατά €1.192 εκατ., ενώ του 2017 προβλέπεται ότι θα είναι αυξημένες το πολύ €200 εκατ. Προς το παρόν, δεν είναι διαθέσιμα στοιχεία για αυτές τις δαπάνες σε καθαρή βάση για το οκτάμηνο του 2017.

μειωμένες κατά 27,1%, σε σχέση με το 2016, ενώ σε ετήσια βάση προβλέπεται αύξηση 7,3%. Αλλά και τα έσοδα του ΠΔΕ και ιδιαίτερα οι εισπράξεις από τα Ταμεία της Ευρωπαϊκής Ένωσης ΕΕ είναι πολύ περιορισμένες, όχι μόνο έναντι του 2016 (-47,4%), αλλά και σε σχέση με το 2015 (-43,6%). Ήδη σύμφωνα με τις επικαιροποιημένες εκτιμήσεις του Υπουργείου Οικονομικών, τα έσοδα αυτά θα υστερήσουν κατά μισό δισεκατομμύριο περίπου σε ετήσια βάση. Σημειώνεται ότι στη συγκεκριμένη συγκυρία, οι εισπράξεις από την ΕΕ βελτιώνουν όχι μόνο το έλλειμμα του προϋπολογισμού, αλλά και την ρευστότητα της ελληνικής οικονομίας.

Συνολικά, η υλοποίηση του Κρατικού Προϋπολογισμού στην περίοδο Ιανουαρίου – Αυγούστου μεν ικανοποιεί τους στόχους για το έλλειμμα και το πρωτογενές πλεόνασμα του ΚΠ. Από την άλλη πλευρά, επισημαίνεται ότι αυτό το αποτέλεσμα έχει επιτευχθεί χάρη στη σαφώς υψηλότερη φορολόγηση, στα εφάπαξ μη φορολογικά έσοδα και στη μείωση των επενδυτικών δαπανών. Μάλιστα, η περαιτέρω αύξηση των φόρων δεν φαίνεται να

αποδίδει τα αναμενόμενα έσοδα. Είναι χαρακτηριστικό ότι οι ληξιπρόθεσμες οφειλές των φορολογουμένων αυξήθηκαν από το τέλος Δεκεμβρίου 2016 έως και τον Ιούλιο 2017 κατά € 7.483 εκατ., ενώ το σύνολο των ληξιπρόθεσμων οφειλών πλέον ανέρχεται περίπου στα €97 δισεκ. Συνοψίζοντας, τα υψηλά επίπεδα φορολογίας θεωρείται ότι δημιουργούν προσκόμματα στην ανάκαμψη και πλήττουν τη διεθνή ανταγωνιστικότητα της ελληνικής οικονομίας¹⁰.

Η υλοποίηση του Κρατικού Προϋπολογισμού κατά το τρέχον έτος θα εξαρτηθεί σε μεγάλο βαθμό από τα αποτελέσματα το τελευταίο τετράμηνο του έτους, όπου αναμένεται να εισπραχτούν σημαντικά έσοδα, αλλά θα υπάρξει και μεγάλη πίεση για αύξηση των δαπανών (πχ. ενίσχυση νοσοκομείων, ληξιπρόθεσμες οφειλές του Δημοσίου, το 76,6% των δαπανών του ΠΔΕ, χορήγηση συντάξεων κ.λπ.).

Ισοζύγιο και πρωτογενές ισοζύγιο

Το έλλειμμα του ΚΠ στο οκτάμηνο συγκρατήθηκε στα €1.271 εκατ., έναντι στόχου για έλλειμμα €1.972 εκατ.¹¹. Το

¹⁰ Σύμφωνα με την πρόσφατη Έκθεση Ανταγωνιστικότητας του World Economic Forum η Ελλάδα βρίσκεται στην 136^η θέση από πλευράς υψηλής φορολογίας, ανάμεσα σε 137 χώρες. Δηλαδή προτελευταία.

¹¹ Επισημαίνεται ότι στον Πίνακα 2.7 τα ελλείμματα του οκταμήνου του 2016 και 2017 δεν είναι απολύτως συγκρίσιμα μεταξύ τους. Συγκεκριμένα, το οκτάμηνο του 2016 (όπως και του 2015) οι δαπάνες για καταπτώσεις εγγυήσεων είναι καταχωρημένες σε καθαρή βάση, ενώ του 2017 είναι σε ακαθάριστη βάση, λόγω έλλειψης μηνιαίων στοιχείων. Υπό αυτή την προσέγγιση, το

έλλειμμα 2017 σε ετήσια βάση, θα είναι μεγαλύτερο κατά €207 εκατ. Εάν οι καταπτώσεις εγγυήσεων του 2016 καταχωρηθούν σε ακαθάριστη βάση τότε το έλλειμμα του 2016, στο τέλος του έτους, θα είναι μεγαλύτερο κατά €1.227 εκατ. Δηλαδή το σφάλμα θα ήταν 6 φορές μεγαλύτερο. Γι' αυτό επιλέχθηκε το μικρότερο από τα δύο σφάλματα. Έτσι, τα στοιχεία των οκταμήνων 2015 και 2016, καθώς και όλα τα ετήσια στοιχεία είναι σε καθαρή βάση, ενώ το οκτάμηνο του 2017 είναι σε ακαθάριστη βάση. Βλέπε και υποσημείωση 9.

έλλειμμα είναι επίσης μειωμένο κατά €219 εκατ. έναντι της ίδιας περιόδου του 2016. Αντίστοιχα, το πρωτογενές πλεόνασμα του ΚΠ διαμορφώθηκε σε 3.544 εκατ., έναντι στόχου για πλεόνασμα €2.798 εκατ., ενώ υπερβαίνει και το πρωτογενές πλεόνασμα του 2016 κατά €233 εκατ. (Πίνακας 2.7).

Ο περιορισμός του ελλείμματος του Κρατικού Προϋπολογισμού οφείλεται αποκλειστικά στη συγκράτηση των πρωτογενών δαπανών του έναντι του στόχου, κατά €1.702 εκατ., εκ των

οποίων τα €519 εκατ. αφορούν σε πληρωμές του ΠΔΕ. Αντιθέτως, τα καθαρά έσοδα του ΚΠ παρουσίασαν υστέρηση έναντι του στόχου, κατά €1.748 εκατ., η οποία εντοπίζεται κυρίως στον Τακτικό Προϋπολογισμό, όπως θα αναλυθεί στην προσεχή υποενοότητα και, σύμφωνα με την ανακοίνωση του Υπουργείου η οποία συνοδεύει το δελτίο σχετικό εκτέλεσης του Κρατικού Προϋπολογισμού, είναι προσωρινή. Οφείλεται όμως και στις αυξημένες επιστροφές φόρων, οι οποίες υπερέβηκαν και τον αναθεωρημένο στόχο, κατά €469 εκατ.

Πίνακας 2.7
Εκτέλεση Κρατικού Προϋπολογισμού 2017

	Ιανουάριος- Αύγουστος			% Μεταβολή		2014	2015	2016	Προϋπολ · 2017	% Μεταβολή		
	2015 ^[4]	2016	2017	2016/15	2017/16					2015/14	2016/15	2017Π/16
I. ΕΣΟΔΑ ΚΠ (1+2)	30.765	32.047	31.433	4,2	-1,9	51.367	51.421	54.038	54.411	0,1	5,1	0,7
1. Καθαρά έσοδα ΤΠ	28.699	29.980	30.242	4,5	0,9	46.650	46.589	49.860	50.256	-0,1	7,0	0,8
Έσοδα προ επιστροφών φόρων ^[1]	30.470	31.886	32.807	4,6	2,9	50.020	49.510	53.124	53.545	-1,0	7,3	0,8
<i>Μείον επιστροφές φόρων</i>	<i>1.772</i>	<i>1.907</i>	<i>2.565</i>	<i>7,6</i>	<i>34,5</i>	<i>3.370</i>	<i>2.922</i>	<i>3.263</i>	<i>3.289</i>	<i>-13,3</i>	<i>11,7</i>	<i>0,8</i>
2. Έσοδα ΠΔΕ	2.067	2.067	1.190	0,0	-42,4	4.717	4.832	4.178	4.155	2,4	-13,5	-0,6
<i>Εξ ών: έσοδα από ΕΕ</i>	<i>1.792</i>	<i>1.921</i>	<i>1.011</i>	<i>7,2</i>	<i>-47,4</i>	<i>4.649</i>	<i>3.900</i>	<i>3.861</i>	<i>3.975</i>	<i>-16,1</i>	<i>-1,0</i>	<i>3,0</i>
II. ΔΑΠΑΝΕΣ ΚΠ (3+4)	31.869	33.537	32.703	5,2	-3,0	55.063	54.951	55.179	56.079	-0,2	0,4	1,6
3. Δαπάνες ΤΠ	30.306	31.365	31.121	3,5	-0,8	48.472	48.545	48.891	49.329	0,2	0,7	0,9
Πρωτογενείς δαπάνες ^[2,3]	25.404	26.564	26.305	4,6	-1,0	42.902	42.744	43.314	43.779	-0,4	1,3	1,1
Τόκοι	4.902	4.801	4.815	-2,1	0,3	5.569	5.800	5.577	5.550	4,1	-3,8	-0,5
4. Δαπάνες ΠΔΕ	1.563	2.172	1.583	39,0	-27,1	6.592	6.406	6.288	6.750	-2,8	-1,8	7,3
III. Έλλειμμα ΚΠ (I-II)	-1.104	-1.490	-1.271			-3.696	-3.530	-1.140	-1.668			
<i>% στο ΑΕΠ</i>	<i>-0,6</i>	<i>0,9</i>	<i>-0,7</i>			<i>-2,1</i>	<i>-2</i>	<i>-0,7</i>	<i>-0,9</i>			
Έλλειμμα / πλεόνασμα ΤΠ	-1.607	-1.385	-873			-1.822	-1.956	970	927			
Έλλειμμα / πλεόνασμα ΠΔΕ	504	-105	-394			-1.875	-1.574	-2.110	-2.595			
IV. Πρωτογενές Πλεόνασμα ΚΠ	3.797	3.311	3.544			1.873	2.270	4.437	3.882			
<i>% στο ΑΕΠ</i>	<i>2,2</i>	<i>1,9</i>	<i>2,0</i>			<i>1,1</i>	<i>1,3</i>	<i>2,5</i>	<i>2,1</i>			
ΑΕΠ (σε τρέχουσες τιμές)	175.697	175.888	181.204			177.941	175.697	175.888	181.204	-1,3	0,1	

[1] Περιλαμβάνονται και τα έσοδα από την εκχώρηση αδειών και δικαιωμάτων του Δημοσίου.

[2] Περιλαμβάνονται καταπτώσεις εγγυήσεων, εξοπλιστικά προγράμματα, προμήθειες EFSF και ανάληψη χρέους φορέων Γεν. Κυβέρνησης.

[3] Οι καταπτώσεις εγγυήσεων έχουν καταχωρηθεί σε "καθαρή βάση" για όλα τα έτη και τους μήνες, εκτός του Ιανουαρίου -Αυγούστου 2017.

[4] Περιλαμβάνονται έσοδα ύψους €555εκατ. από το Ταμείο Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας, έσοδα €191 εκατ. από την εκχώρηση αδειών, έσοδα €284 εκατ. από τις ρυθμίσεις ληξιπρόθεσμων οφειλών (της μιας εβδομάδος και των 100 δόσεων), κ.λπ.

Πηγή: Δελτία Εκτέλεσης Κρατικού Προϋπολογισμού, Αύγουστος 2016 και Αύγουστος 2017, Υπουργείο Οικονομικών, οριστικά στοιχεία

Έσοδα ΤΠ

Στην εξεταζόμενη περίοδο οι εισπράξεις του Τακτικού Προϋπολογισμού προ επιστροφών φόρων αυξήθηκαν κατά 2,9% έναντι του 2016, στα €32,8 δισεκ. Όμως, τα έσοδα του 2017 περιλαμβάνουν και εφάπαξ εισπράξεις ύψους €1.234 εκατ. από την παραχώρηση των περιφερειακών αεροδρομίων, ενώ στο ίδιο περυσινό χρονικό διάστημα οι αντίστοιχες εισπράξεις ήταν μόνο €58 εκατ. (βλ. Πίνακα 2.8). Εάν δεν ληφθούν υπόψη οι εφάπαξ εισπράξεις, τότε τα έσοδα του 2017 εμφανίζουν μείωση 0,8% σε σχέση με το 2016.

Υπενθυμίζεται ότι το καλοκαίρι του 2016 λήφθηκε μία σειρά από φορολογικά μέτρα, με κυριότερο την αύξηση του βασικού συντελεστή του ΦΠΑ από 23 σε 24%, τα οποία είχαν ένα θετικό¹² αποτέλεσμα βάσης και το πρώτο εξάμηνο του 2017. Επίσης, νέα φορολογικά μέτρα τέθηκαν σε ισχύ τον Ιανουάριο του 2017. Κατόπιν αυτών και σε συνδυασμό με τις ευνοϊκές μακροοικονομικές εξελίξεις από την επιστροφή σε οικονομική ανάπτυξη το 2017, καθώς και την εντατικοποίηση των φορολογικών ελέγχων, αναμενόταν ανοδική δυναμική στα έσοδα του ΤΠ κατά το τρέχον έτος.

Τα έσοδα από άμεσους φόρους μειώθηκαν στην περίοδο Ιανουαρίου - Αυγούστου κατά 7,4% έναντι του προηγούμενου έτους και περιορίστηκαν στα €10,9 δισεκ. Η μεγαλύτερη υστέρηση σε σχέση με το

2016, σημειώθηκε στις εισπράξεις από τους φόρους περιουσίας (-28,1%). Οφείλεται, πρώτον, στο γεγονός ότι το πρώτο δίμηνο του 2016 είχαν καταβληθεί δύο δόσεις ΕΝΦΙΑ, ενώ το 2017 μία, τον Ιανουάριο, δεύτερον, στο ότι τα έσοδα αυτής της δόσης ήταν πολύ χαμηλότερα σε σύγκριση με εκείνα τον ίδιο μήνα του προηγούμενου χρόνου, επειδή το 38% του ΕΝΦΙΑ είχε πληρωθεί το Σεπτέμβριο του 2016, με την πρώτη δόση. Τα έσοδα από τη φορολογία εισοδήματος φυσικών προσώπων μεν σημείωσαν μικρή αύξηση έναντι του 2016, κατά 0,7%, αλλά σαφή υστέρηση έναντι του αναθεωρημένου στόχου, της τάξης των €469 εκατ., καθώς πολλοί φορολογούμενοι δεν κατέβαλαν την πρώτη δόση τον περασμένο Ιούλιο. Επίσης, οι εισπράξεις από τη φορολογία εισοδήματος νομικών προσώπων μειώθηκαν κατά 12,8% έναντι του 2016, ενώ υστέρησαν και έναντι του στόχου κατά €118 εκατ., καθώς η μεγάλη αύξηση της προκαταβολής φόρου το 2016 λειτούργησε αρνητικά το 2017¹³. Ιδιαίτερα σημαντική ήταν η αύξηση των εσόδων από άμεσους φόρους παρελθόντων ετών (ΠΟΕ), της τάξης του 13,1%, λόγω των εντατικών προσπαθειών και των αναγκαστικών μέτρων είσπραξης ληξιπρόθεσμων οφειλών προς το Δημόσιο. Τέλος, η μεγάλη μείωση που καταγράφηκε στις εισπράξεις από τους λοιπούς άμεσους φόρους, κατά 28,3%, οφείλεται στο γεγονός ότι οι ασφαλιστικές εισφορές των δημοσίων υπαλλήλων, οι οποίες έως το

¹² Το μόνο μέτρο του 2016 που επίδρασε αρνητικά στα έσοδα του 2017 ήταν η αύξηση της προκαταβολής του φόρου εισοδήματος το 2016.

¹³ Η αύξηση της προκαταβολής εξασφαλίζει εφάπαξ πρόσθετα έσοδα μόνο τον πρώτο χρόνο εφαρμογής της, καθώς τον επόμενο χρόνο αφαιρείται (συμψηφίζεται) από τον φόρο.

2016 περιλαμβάνονταν σε αυτή την κατηγορία, από το 2017 αποτελούν έσοδα του ΕΦΚΑ (Πίνακας 2.8).

Οι εισπράξεις από την έμμεση φορολογία επηρεάστηκαν ευνοϊκά από πολλούς παράγοντες, που αναλύονται λεπτομερώς παρακάτω, με αποτέλεσμα να ανέλθουν στο οκτάμηνο Ιανουαρίου - Αυγούστου κατά 5,2% έναντι του προηγούμενου έτους, στα €17,1 δισεκ. (Πίνακας 2.8).

Ειδικότερα, τα έσοδα από τον ΦΠΑ σημείωσαν άνοδο 6,2% και διαμορφώθηκαν στα € 10.436 εκατ. Όμως, στα έσοδα αυτά συμπεριλαμβάνονται εφάπαξ εισπράξεις ΦΠΑ ύψους €296,2 εκατ., από την παραχώρηση των περιφερειακών αεροδρομίων¹⁴. Χωρίς αυτά τα έσοδα αυτά, ο ρυθμός αύξησης περιορίζεται στο 3,2%.

Πίνακας 2.8

Έσοδα Κρατικού Προϋπολογισμού -(εκατ. €)

Κατηγορίες εσόδων	Ιανουάριος- Αύγουστος			% μεταβολή	
	2015	2016	2017	2016/15	2017/16
1.Καθαρά έσοδα ΚΠ (2+4)	30.765	32.047	31.433	4,2	-1,9
2. Καθαρά Έσοδα ΤΠ	28.699	29.980	30.242	4,5	0,9
Επιστροφές φόρων	1.772	1.907	2.565	7,6	34,5
3. Έσοδα ΤΠ	30.470	31.886	32.807	4,6	2,9
Άμεσοι Φόροι	11.527	11.773	10.900	2,1	-7,4
--Φόροι στο εισόδημα	7.348	7.511	7.312	2,2	-2,6
--Φόροι στην περιουσία	1.083	1.180	848	9,0	-28,1
--Άμεσοι φόροι ΠΟΕ	1.361	1.278	1.445	-6,1	13,1
--Λοιποί άμεσοι φόροι	1.735	1.805	1.294	4,0	-28,3
Έμμεσοι Φόροι	14.642	16.245	17.094	10,9	5,2
--Φόροι συναλλαγών	9.098	10.132	10.795	11,4	6,5
(εξ ων ΦΠΑ)	(8.768)	(9.824)	(10.436)	(12,0)	(6,2)
--Φόροι κατανάλωσης	4.960	5.303	5.306	6,9	0,1
--Έμμεσοι φόροι ΠΟΕ	377	584	752	54,9	28,8
--Λοιποί έμμεσοι φόροι	207	226	241	9,2	6,6
Μη φορολογικά έσοδα	4.302	3.868	4.812	-10,1	24,4
--Απολήψεις από ΕΕ	76	266	253	250,0	-4,9
--Μη τακτικά έσοδα	1.490	675	595	-54,7	-11,9
(εξ ων: ANFA's και SMP's)	(291)	(375)	(345)	(28,9)	(-8,0)
--Άδειες και δικαιώματα	212	58	970	-72,6	1.572,4
--Λοιπά	2.524	2.869	2.994	13,7	4,4
4. Έσοδα ΠΔΕ	2.067	2.067	1.190	0,0	-42,4

Πηγή: Δελτία Εκτέλεσης Προϋπολογισμού, Αύγουστος 2016 και Αύγουστος 2017, Υπουργείο Οικονομικών, οριστικά στοιχεία.

¹⁴ Από το συνολικό ποσό των €1.234 εκατ. τα €296,2 εκατ. καταχωρήθηκαν ως έσοδα ΦΠΑ και τα υπόλοιπα

€937,8 εκατ. ως έσοδα από παραχώρηση δικαιωμάτων.

Σημειώνεται επίσης ότι οι εισπράξεις του ΦΠΑ επηρεάστηκαν θετικά και από μία σειρά άλλων παραγόντων, όπως: (α) την αύξηση του κύριου συντελεστή ΦΠΑ από 23 σε 24%, τον Ιούνιο του 2016, οπότε υπήρχε ένα θετικό "αποτέλεσμα βάσης" στο πεντάμηνο Ιανουαρίου- Μαΐου 2017, (β) την αύξηση των υφιστάμενων και την επιβολή νέων ειδικών φόρων κατανάλωσης από 1/1/2017, οι οποίοι περιλαμβάνονται στη φορολογική βάση του ΦΠΑ, (γ) την αύξηση της ιδιωτικής κατανάλωσης σε ονομαστικές τιμές κατά 2,3% στο πρώτο εξάμηνο του 2017, (δ) την εντατικοποίηση των φορολογικών ελέγχων τους καλοκαιρινούς μήνες, (ε) την εντατικοποίηση της χρήσης ηλεκτρονικών μέσων πληρωμών, και (στ) την κατάργηση των χαμηλότερων συντελεστών ΦΠΑ σε ορισμένα από τα νησιά του Αιγαίου. Λαμβάνοντας υπόψη όλα τα ανωτέρω, η αύξηση των εισπράξεων κατά 3,2% δεν θεωρείται ικανοποιητική.

Τον Ιανουάριο του 2017 αυξήθηκαν οι ΕΦΚ στα καύσιμα και στον καπνό, ενώ επιβλήθηκαν νέοι ΕΦΚ στον καφέ και στη σταθερή τηλεφωνία. Παρόλα αυτά, τα έσοδα από τους φόρους κατανάλωσης ήταν στην περίοδο Ιανουαρίου-Αυγούστου ουσιαστικά στάσιμα στο επίπεδο του 2016 (Πίνακας 2.8). Από τις επιμέρους κατηγορίες, άνοδο 8,4% σε σχέση με το 2016 σημείωσαν οι εισπράξεις από τον ΕΦΚ καυσίμων. Αντιθέτως, σημαντικά μειωμένα σε σχέση με το προηγούμενο έτος, κατά 24%, είναι τα έσοδα από τον ΕΦΚ καπνού, λόγω αποθεματοποίησης τους τελευταίους

μήνες του 2016. Ιδιαίτερα αυξημένες έναντι του προηγούμενου έτους, κατά 28,8%, είναι και οι εισπράξεις από έμμεσους φόρους παρελθόντων ετών (ΠΟΕ). Αυτό το αποτέλεσμα οφείλεται στην εντατικοποίηση των προσπαθειών και στα αναγκαστικά μέτρα είσπραξης ληξιπρόθεσμων οφειλών προς το Δημόσιο.

Τέλος, οι εισπράξεις από μη φορολογικές πηγές αυξήθηκαν στο οκτάμηνο κατά 24,4% έναντι του προηγούμενου έτους, λόγω των εσόδων από την παραχώρηση των αεροδρομίων, ύψους €937,8 εκατ. Εάν και από τα δύο οκτάμηνα αφαιρεθούν όλα τα έσοδα της υποκατηγορίας "άδειες και δικαιώματα", η άνοδος περιορίζεται μόνο σε 0,8%.

Από όσα προαναφέρθηκαν προκύπτει ότι η θετική πορεία των εσόδων του ΤΠ (προ επιστροφών φόρων) στην περίοδο Ιανουαρίου – Αυγούστου φέτος οφείλεται στα έκτακτα έσοδα από την παραχώρηση των αεροδρομίων καθώς και στα έσοδα παρελθόντων ετών (ΠΟΕ), τόσο από άμεσους όσο και από έμμεσους φόρους¹⁵, τα οποία δεν συνδέονται με τις τρέχουσες οικονομικές εξελίξεις. Εάν τα έσοδα ΠΟΕ και αεροδρομίων αφαιρεθούν και από τα δύο οκτάμηνα, τότε τα έσοδα του ΤΠ το 2017 εμφανίζουν μείωση 2,2% έναντι του προηγούμενου έτους. Επειδή όμως σχεδόν τα μισά έσοδα είναι προγραμματισμένο να εισπραχθούν στο τελευταίο τετράμηνο του έτους, ολοκληρωμένη εικόνα για την τάση τους θα υπάρξει μόνο προς το τέλος του.

¹⁵ Συνολικά τα έσοδα ΠΟΕ το οκτάμηνο του 2016 ήταν € 1.862 εκατ. ενώ το 2017 έφθασαν τα € 2.197 εκατ.

Δαπάνες ΤΠ

Στην εξεταζόμενη περίοδο οι δαπάνες του ΤΠ παρουσίασαν μικρή μείωση, της τάξης του 0,8% σε σχέση με το 2016 και συγκρατήθηκαν στα €31,1 δισεκ., ενώ υπολείπονται και του στόχου κατά €1.183 εκατ.¹⁶. Η συγκράτηση αυτή εντοπίζεται αποκλειστικά στις πρωτογενείς δαπάνες του ΤΠ (-1,0%), ενώ οι πληρωμές για τόκους κατέγραψαν οριακή άνοδο 0,3% (Πίνακας 2.9).

Από τις επιμέρους κατηγορίες πρωτογενών δαπανών οι πληρωμές για αποδοχές και συντάξεις μειώθηκαν κατά 33,1%, έναντι του 2016, επειδή το κονδύλι των συντάξεων σχεδόν μηδενίστηκε, καθώς από την αρχή του τρέχοντος έτους οι συντάξεις των δημοσίων υπαλλήλων καταβάλλονται από τον ΕΦΚΑ. Όμως, οι δαπάνες για μισθούς σημείωσαν αύξηση 2,3%. Εάν η εξέλιξη αυτή στους μισθούς λάβει μονιμότερο χαρακτήρα, τότε θα αποτελέσει σοβαρό λόγο ανησυχίας.

Οι κοινωνικές δαπάνες εμφάνισαν άνοδο 48,9% έναντι του προηγούμενου έτους, λόγω της πρόσθετης επιχορήγησης του ΕΦΚΑ (+53,1%) για την καταβολή των συντάξεων των δημοσίων υπαλλήλων. Συνολικά η επιχορήγηση του ΕΦΚΑ από

τον ΤΠ στο οκτάμηνο έφθασε τα €9.864 εκατ. Επίσης, οι δαπάνες κοινωνικής προστασίας αυξήθηκαν κατά 25,8%, λόγω της χορήγησης του Κοινωνικού Εισοδήματος Αλληλεγγύης, ύψους €296 εκατ., με ταυτόχρονη κατάργηση της έκτακτης ενίσχυσης για την αντιμετώπιση της ανθρωπιστικής κρίσης, η δαπάνη για την οποία στο αντίστοιχο χρονικό διάστημα του 2016 ανήλθε σε €152 εκατ.

Οι λειτουργικές και λοιπές δαπάνες εμφάνισαν μικρή άνοδο 0,9% έναντι του προηγούμενου έτους. Η συγκράτηση οφείλεται στην υποκατηγορία "λοιπές", η οποία κατέγραψε πτώση 11,4% έναντι του 2016. Αυτή η μείωση προήλθε από τον περιορισμό της επιχορήγησης των νοσοκομείων κατά 32,4% και από τη μείωση των δαπανών για ανάληψη χρεών κατά 65,3% σε σύγκριση με πέρυσι (Πίνακας 2.9).

Εκτιμάται ότι, όπως συνέβη το 2015 και το 2016, στο τελευταίο τετράμηνο του έτους θα υπάρξει μεγάλη πίεση για αύξηση των δαπανών του ΤΠ, οδηγώντας τουλάχιστον σε περιορισμό της πτώσης τους στο προηγούμενο χρονικό διάστημα, ενδεχομένως και σε αναστροφή της τάσης σε ανοδική.

¹⁶ Για την υστέρηση από το στόχο βλέπε Δελτίο Τύπου του Υπουργείου Οικονομικών της 25^{ης} Σεπτεμβρίου

2017, επειδή οι στόχοι των δαπανών δεν δημοσιεύονται στο Μηνιαίο Δελτίο.

Πίνακας 2.9

Δαπάνες Κρατικού Προϋπολογισμού - (εκατ. €)

Κατηγορία δαπάνης	Ιανουάριος- Αύγουστος			% μεταβολή	
	2015	2016	2017	2016/15	2017/16
1. Δαπάνες Κρατικού Προϋπολογισμού	31.869	33.538	32.703	5,2	-2,5
2. Δαπάνες Τακτικού Προϋπολογισμού	30.306	31.366	31.120	3,5	-0,8
Τόκοι	4.902	4.801	4.815	-2,1	0,3
Πρωτογενείς δαπάνες	25.404	26.564	26.305	4,6	-1,0
--Αποδοχές & συντάξεις	12.237	12.020	8.039	-1,8	-33,1
Μισθοί	7.835	7.634	7.807	-2,6	2,3
Λοιπές παροχές	162	168	151	3,7	-10,1
Συντάξεις	4.241	4.218	81	-0,5	-98,1
--Κοινωνικές δαπάνες	7.778	7.939	11.818	2,1	48,9
Επιχορηγήσεις ασφ. ταμείων	7.109	7.026	10.755	-1,2	53,1
Κοινωνική προστασία	406	569	716	40,1	25,8
Επιχορηγήσεις ΟΑΕΔ	240	315	315	31,3	0,0
Λοιπές	23	29	32	26,1	10,3
-Λειτουργικές & λοιπές	3.917	4.741	4.784	21,0	0,9
Επιχορηγήσεις	587	788	853	34,2	8,2
Καταναλωτικές	533	669	684	25,5	2,2
Αντικριζόμενες	1.568	1.465	1.636	-6,6	11,7
Λοιπές*	1.229	1.819	1.611	48,0	-11,4
Εκ των οποίων: Ανάληψη χρεών	(--)	(553)	(192)	-	-65,3
--Αποδιδόμενοι πόροι	1.472	1.864	1.664	26,6	-10,7
3. Δαπάνες ΠΔΕ	1.563	2.172	1.583	39,0	-27,1

Πηγή: Δελτία Εκτέλεσης ΚΠ, Αύγουστος 2016 και Αύγουστος 2017, Υπουργείο Οικονομικών, οριστικά στοιχεία.

*Περιλαμβάνουν: (α) κάλυψη ελλειμμάτων και εξόφληση χρεών νοσοκομείων, (β) εξοπλιστικές δαπάνες, (γ) προμήθειες EFSF, (δ) πληρωμές εγγυήσεων και (ε) ανάληψη χρεών.

Προϋπολογισμός Δημοσίων Επενδύσεων

Η εκτέλεση του ΠΔΕ στην περίοδο Ιανουαρίου - Αυγούστου εμφανίζει πολύ μεγάλη και αδικαιολόγητη καθυστέρηση. Επιπλέον, στο Μεσοπρόθεσμο Πλαίσιο Δημοσιονομικής Στρατηγικής 2018-2021 (ΜΠΔΣ), οι προβλέψεις για τα ετήσια έσοδα έχουν αναθεωρηθεί προς τα κάτω, κατά €561 εκατ., παρότι αρχικά, στον Προϋπολογισμό του 2017, προβλεπόταν ότι το 95,9% θα προερχόταν από την Ευρωπαϊκή Ένωση.

Συγκεκριμένα, τα έσοδα του ΠΔΕ στο οκτάμηνο περιορίστηκαν σε €1.190 εκατ., μειωμένα κατά 42,4% σε σχέση με το προηγούμενο έτος (Πίνακας 2.7). Αντίστοιχα, τα έσοδα από τα Ταμεία της ΕΕ μειώθηκαν κατά 47,4% έναντι του 2016, αλλά και κατά 43,6% έναντι του 2015, στο πολύ χαμηλό ποσό των €1.011 εκατ. Λόγω αυτής της εξέλιξης, η εκτίμηση για τα ετήσια έσοδα του ΠΔΕ αναθεωρήθηκε στο ΜΠΔΣ 2018-2021 σε €3.617 εκατ., δηλαδή €561 εκατ. λιγότερα από την πρόβλεψη του Προϋπολογισμού του 2017. Αντίστοιχα, η επικαιροποιημένη εκτίμηση του ΜΠΔΣ (σελ. 50) για τις εισπράξεις από

τα Ταμεία της ΕΕ, την κύρια πηγή εσόδων του ΠΔΕ, περικόπηκε σε €3.437 εκατ., ήτοι €538 εκατ. κάτω από την αρχική πρόβλεψη.

Οι δαπάνες του ΠΔΕ επίσης μειώθηκαν στο οκτάμηνο, κατά 27,1% σε σχέση με το 2016, και περιορίστηκαν σε €1.583 εκατ., όσες περίπου και την αντίστοιχη περίοδο του 2015, όταν το Δημόσιο αντιμετώπιζε τεράστιες ταμειακές δυσχέρειες. Προκειμένου να ανέλθουν οι πληρωμές για επενδύσεις στο προϋπολογισμένο ετήσιο ποσό (€6.750 εκατ.), θα πρέπει στο τελευταίο τετράμηνο του έτους να καταβληθούν €5.167 εκατ. Τούτων δεδομένων, είναι πολύ πιθανό να περικοπούν και οι πληρωμές για επενδύσεις, όπως συνέβη και το 2016, έτος στο οποίο η υστέρηση υλοποίησης του ΠΔΕ ήταν πολύ μικρότερη.

Ανακεφαλαιώνοντας, η υλοποίηση του ΠΔΕ δεν κρίνεται ικανοποιητική. Πέραν της αδήριτης ανάγκης για επενδύσεις, προκειμένου να βελτιωθούν οι αναπτυξιακές προοπτικές της ελληνικής οικονο-

μίας, οι εισροές από τα Ταμεία της ΕΕ βοηθούν και στην ενίσχυση της τρέχουσας ρευστότητάς της. Για αυτούς τους λόγους, θα έπρεπε να έχει αποφευχθεί η -έστω προσωρινή- απώλεια μισού δισεκατομμυρίου ευρώ από πόρους από την ΕΕ.

Το Προσχέδιο του Προϋπολογισμού για το 2018

α) Νεότερες εκτιμήσεις για το έτος 2017

Σύμφωνα με το Προσχέδιο Κρατικού Προϋπολογισμού για το 2018 (εφεξής Προσχέδιο), το οποίο δημοσιοποιήθηκε στις 2 Οκτωβρίου, το πρωτογενές πλεόνασμα της ΓΚ το 2017, όπως αυτό μετράται στο πλαίσιο της Σύμβασης Χρηματοδοτικής Διευκόλυνσης (ΣΧΔ), εκτιμάται ότι θα βελτιωθεί περαιτέρω, στα €3.977 εκατ., ή 2,2% του ΑΕΠ, έναντι €3.445 εκατ. που προβλεπόταν στο ΜΠΔΣ του Μαΐου 2017. Αντίστοιχα, βελτίωση προβλέπεται και στο πρωτογενές πλεόνασμα όπως αυτό υπολογίζεται βάσει του Ευρωπαϊκού Συστήματος Εθνικών Λογαριασμών – ESA 2010 (Πίνακας 2.10).

Πίνακας 2.10

Εκτιμήσεις Πρωτογενούς Πλεονάσματος ΓΚ (Προσχέδιο Κρατικού Προϋπολογισμού 2018)

	2017			2018
	Αρχικοί Στόχοι	ΜΠΔΣ	Προσχέδιο	Προσχέδιο
ΣΧΔ	3.164	3.445	3.977	6.671
%ΑΕΠ	1,75	1,9	2,2	3,57
ESA 2010	4.480	3.814	4.288	7.493
% ΑΕΠ	2,5	2,1	2,4	4,0

Πηγή: Προσχέδιο Κρατικού Προϋπολογισμού 2018, Υπουργείο Οικονομικών, Οκτώβριος 2017

Η βελτίωση του ετήσιου αποτελέσματος της Γενικής Κυβέρνησης σε εθνολογιστική βάση προκύπτει παρά το γεγονός ότι το δημοσιονομικό αποτέλεσμα σε επίπεδο Κρατικού Προϋπολογισμού σε τροποποιημένη ταμειακή βάση επιδεινώνεται. Συγκεκριμένα, η βελτίωση εκτιμάται ότι θα προέλθει όχι από τον ΚΠ, αλλά από το αποτέλεσμα των Οργανισμών Κοινωνικής Ασφάλισης, το οποίο σε εθνολογιστική βάση αναμένεται βελτιωμένο κατά € 1.319 εκατ. ή 0,7% του ΑΕΠ, σε σχέση με τις αντίστοιχες εκτιμήσεις που περιλαμβάνονται στο ΜΠΔΣ 2018-2021. Οι εκτιμήσεις για όλους τους υπόλοιπους φορείς δεν παρουσιάζουν ουσιαστικές διαφορές σε σχέση με το Μεσοπρόθεσμο Πρόγραμμα.

Όσον αφορά τον Κρατικό Προϋπολογισμό, το έλλειμά του για το 2017, σε τροποποιημένη ταμειακή βάση, εκτιμάται ότι θα διαμορφωθεί σε €2.770 εκατ. (1,5% του ΑΕΠ), έναντι προηγούμενης πρόβλεψης για έλλειμμα €1.313 εκατ. (0,7% του ΑΕΠ) στο ΜΠΔΣ 2018-2021. Αντίστοιχα, το εκτιμώμενο πρωτογενές πλεόνασμα του 2017 σε τροποποιημένη ταμειακή βάση αναθεωρήθηκε προς τα κάτω, σε €2.880 εκατ. (1,6% του ΑΕΠ), έναντι προηγούμενης πρόβλεψης στο ΜΠΔΣ για πλεόνασμα ύψους €4.337 εκατ. (2,4% του ΑΕΠ).

Η επιδείνωση του αποτελέσματος του ΚΠ οφείλεται αποκλειστικά στην υστέρηση των καθαρών εσόδων κατά €2.050 εκατ. σε σχέση με τις εκτιμήσεις στο ΜΠΔΣ 2018-2021. Αντιθέτως, οι δαπάνες αναμένεται ότι συγκρατηθούν κατά €593 εκατ. σε σχέση με τις εκτιμήσεις του

ΜΠΔΣ. Μέρος της υστέρησης των εσόδων του ΚΠ αφορά στο ΠΔΕ (€ 190 εκατ.) και σχετίζεται αποκλειστικά με τις λιγότερες εισροές από τα Ταμεία της ΕΕ. Επισημαίνεται ότι σε σχέση με την αρχική εκτίμηση στον προϋπολογισμό του 2017, η υστέρηση των εσόδων του ΠΔΕ θα φθάσει τα €993 εκατ.

β) Ο Προϋπολογισμός του 2018

Τα κυριότερα σημεία του Προσχεδίου για το 2018 είναι δύο. Πρώτον, ο Προϋπολογισμός του 2018 στηρίζεται σε ένα πιθανό, ωστόσο αισιόδοξο μακροοικονομικό σενάριο. Συγκεκριμένα, ο ρυθμός μεγέθυνσης της οικονομίας, σε σταθερές τιμές, προβλέπεται ότι θα είναι 2,4%, η άνοδος της ιδιωτικής κατανάλωσης 1,4% και η άνοδος των επενδύσεων παγίου κεφαλαίου 12,6%. Τόσο οι εξαγωγές, όσο και οι εισαγωγές αναμένεται να αυξηθούν έναντι του 2017, με παραπλήσιο ρυθμό, 4,7% και 4,4% αντίστοιχα. Η μεταβολή του εναρμονισμένου ΔTK εκτιμάται σε 1,1% και η αύξηση της απασχόλησης σε 1,7%. Δεύτερον, υπάρχει μεγάλη βελτίωση στο πρωτογενές πλεόνασμα της Γενικής Κυβέρνησης, η οποία προέρχεται από τους ΟΚΑ.

Συγκεκριμένα όσον αφορά στα δημόσια οικονομικά, το πρωτογενές πλεόνασμα της ΓΚ, όπως αυτό υπολογίζεται για τις ανάγκες της ΣΧΔ, προβλέπεται να αυξηθεί το 2018 στα €6.671 εκατ., ή 3,57% του ΑΕΠ, προκειμένου να ικανοποιηθούν οι συμβατικές υποχρεώσεις της χώρας για πρωτογενές πλεόνασμα 3,5% του ΑΕΠ στο πλαίσιο του τρίτου Μνημονίου (Πίνακας

2.10). Όπως και το 2017, η πολύ μεγάλη βελτίωση έναντι του προηγούμενου έτους εντοπίζεται στο αποτέλεσμα των ΟΚΑ.

Ειδικότερα, οι ΟΚΑ προβλέπεται να εμφανίσουν το 2018 πλεόνασμα ύψους €1.516 εκατ., έναντι πλεονάσματος €378 εκατ. το 2017. Το αποτέλεσμα των ΟΚΑ για το 2018 είναι βελτιωμένο και σε σχέση με τις προβλέψεις του ΜΠΔΣ, κατά €1.341 εκατ., ή 0,7% του ΑΕΠ. **Σωρευτικά, στη διετία 2017-2018 η βελτίωση του αποτελέσματος των ΟΚΑ, σε σχέση με τις προβλέψεις του ΜΠΔΣ 2018-2021, φθάνει τα €2.660 εκατ.** Το αποτέλεσμα των υπόλοιπων φορέων της Γενικής Κυβέρνησης δεν παρουσιάζει αξιόλογες μεταβολές, με εξαίρεση τους Οργανισμούς Τοπικής Αυτοδιοίκησης (ΟΤΑ), το αποτέλεσμα των οποίων εμφανίζει

επιδείνωση κατά €229 εκατ. έναντι των προβλέψεων του ΜΠΔΣ.

Η εκτίμηση για το πρωτογενές πλεόνασμα του Κρατικού Προϋπολογισμού το 2018 σε τροποποιημένη ταμειακή βάση είναι οριακά μειωμένη σε σχέση με αυτήν του ΜΠΔΣ (Μεσοπρόθεσμο: 2,6% του ΑΕΠ, Προσχέδιο: 2,4% του ΑΕΠ). Αντιθέτως, η εκτίμηση για το έλλειμμα του ΚΠ παραμένει στο 0,6% του ΑΕΠ, όσο και στο Μεσοπρόθεσμο. Τα καθαρά έσοδα του ΚΠ έχουν αναθεωρηθεί προς τα κάτω κατά €580 εκατ. και οι δαπάνες του κατά €497 εκατ.

Ειδικά για το ΠΔΕ, οι δαπάνες το 2018 παραμένουν στα €6.750 εκατ., όσο και το 2017, ενώ τα έσοδά του προβλέπεται να διαμορφωθούν στα €3.735 εκατ., λίγο παραπάνω από ότι πέρυσι.

3. ΕΠΙΔΟΣΕΙΣ ΚΑΙ ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ

3.1 Μακροοικονομικές Εξελίξεις

Πρόσφατες μακροοικονομικές εξελίξεις στην Ελλάδα

Το ΑΕΠ της ελληνικής οικονομίας παρέμεινε σε ανοδική τροχιά για δεύτερο συνεχόμενο τρίμηνο στην περίοδο Απριλίου – Ιουνίου, με ελαφρώς μεγαλύτερη ταχύτητα από ότι στο προηγούμενο τρίμηνο (**0,8% έναντι 0,4%**), ενώ στο αντίστοιχο τρίμηνο του 2016 είχε σημειωθεί ύφεση, κατά 0,5%. Ακολουθώντας, **στο σύνολο του πρώτου εξαμήνου του τρέχοντος έτους, το εγχώριο προϊόν ήταν κατά 0,6% υψηλότερο σε σύγκριση το αντίστοιχο χρονικό διάστημα πέρυσι**, αντισταθμίζοντας την ίδιας έκτασης πτώση του η οποία είχε σημειωθεί τότε, με αποτέλεσμα να διαμορφωθεί ακριβώς στο επίπεδο του πρώτου εξαμήνου του 2015 (€92,6 δισεκ.). Λαμβάνοντας υπόψη το ότι το εγχώριο ΑΕΠ είχε διαμορφωθεί στην περιοχή των €92-92,3 δισεκ. στην περίοδο Ιανουαρίου – Ιουλίου και κατά τα έτη 2013 και 2014, προκύπτει ότι η ελληνική οικονομία ουσιαστικά είναι στάσιμη σε αυτό το χρονικό διάστημα του έτους τα τελευταία τέσσερα χρόνια.¹⁷ Η μικρή επιτάχυνση της αύξησης του εγχώριου προϊόντος στο περασμένο τρίμηνο Απριλίου – Ιουνίου προήλθε πρωτίστως από την εκτεταμένη διεύρυνση των εξαγωγών, η οποία υπερέβηκε την άνοδο

των εισαγωγών, οδηγώντας σε βελτίωση του εξωτερικού ισοζυγίου της ελληνικής οικονομίας. Έπεται σε συμβολή στην ανάπτυξη κατά το δεύτερο φετινό τρίμηνο η δημόσια κατανάλωση και ακολουθούν οι καταναλωτικές δαπάνες των νοικοκυριών, η αύξηση των οποίων επιβραδύνθηκε σε σύγκριση με εκείνη στο προηγούμενο τρίμηνο. Αντιθέτως, έντονα ανασχετικά στη διεύρυνση του ΑΕΠ επίδρασε η ισχυρή πτώση των επενδύσεων, εξαιτίας κυρίως της αλλαγής στην τάση των αποθεμάτων σε σύγκριση με το αντίστοιχο περυσινό τρίμηνο.

Αναλυτικά ως προς τις τάσεις στις επιμέρους συνιστώσες του ΑΕΠ στο αρχικό εξάμηνο του 2017, η **εγχώρια κατανάλωση ήταν κατά 1,1% υψηλότερη έναντι του ίδιου περυσινού εξαμήνου, κατά το οποίο είχε περιοριστεί εξίσου**. Στη διεύρυνσή της συνέβαλαν οι αυξήσεις σε αμφότερες τις βασικές συνιστώσες της, κυρίως στην ιδιωτική κατανάλωση, κατά 1,0% και δευτερευόντως στην κατανάλωση του δημόσιου τομέα, όπου δεν ξεπέρασε το 0,7%. Ωστόσο, πριν ένα έτος η δημόσια κατανάλωση είχε περιοριστεί κατά 2,5%, ενώ η μείωση της κατανάλωσης των νοικοκυριών ήταν ηπιότερη (-0,6%).

¹⁷ Όλες οι μεταβολές των στοιχείων στην τρέχουσα υπό-ενότητα είναι σε σχέση με την αντίστοιχη περίοδο ένα έτος νωρίτερα. Τα στοιχεία Εθνικών Λογαριασμών

αφορούν σε εποχικά διορθωμένα στοιχεία, σε τιμές έτους 2010.

Οι επενδύσεις ήταν οριακά περισσότερες στο πρώτο εξάμηνο φέτος σε σύγκριση με ένα χρόνο νωρίτερα, κατά 0,6%, λόγω αποκλειστικά της αύξησής τους στο τρίμηνο Ιανουαρίου – Μαρτίου, κατά 19,6%. Στο ίδιο εξάμηνο του 2016 οι επενδυτικές δαπάνες είχαν διευρυνθεί κατά 24,8%, εξαιτίας της διεύρυνσης των αποθεμάτων (+€978 εκατ.). Το μεγαλύτερο μέρος (75%) της έντονης κάμψης τους στο δεύτερο τρίμηνο φέτος, που έφτασε το 17,1%, προήλθε από τον αντίθετο λόγο της περυσινής τους ανόδου, καθώς η τάση των αποθεμάτων μεταβλήθηκε από ανοδική σε πτωτική. Η μείωση του σχηματισμού πάγιου κεφαλαίου σε αυτό το χρονικό διάστημα δεν ξεπέρασε το 4,6%. Επιπλέον, συνολικά στο αρχικό εξάμηνο του τρέχοντος έτους, οι επενδύσεις σε πάγιο κεφάλαιο διευρύνθηκαν κατά 2,7%, όσο και στην ίδια περίοδο πέρυσι.

Μεταξύ των επιμέρους κατηγοριών πάγιου κεφαλαίου, ο εξοπλισμός μεταφορών συνέβαλε σχεδόν αποκλειστικά στην ήπια αύξηση του σχηματισμού πάγιου κεφαλαίου, μέσω της διεύρυνσης των επενδύσεων σε μεταφορικά μέσα κατά 155% στο πρώτο τρίμηνο του 2017, η οποία καθόρισε και την ισχυρή ανοδική τάση του στο σύνολο του εξαμήνου Ιανουαρίου – Ιουλίου (+57,0%, έναντι +3,8% ένα έτος νωρίτερα). Ακολούθως, οι επενδύσεις στη συγκεκριμένη κατηγορία κεφαλαίου παρέμειναν σε ανοδική τροχιά κατά το αρχικό εξάμηνο για τέταρτο έτος, περισσότερα χρόνια από οποιαδήποτε άλλη κατηγορία πάγιου κεφαλαίου. Μικρή συμβολή στη

διεύρυνση του πάγιου κεφαλαίου είχαν οι επενδύσεις σε μηχανολογικό εξοπλισμό, εξαιτίας της μικρής ανόδου τους στο δεύτερο τρίμηνο, κατά σχεδόν 1%, η οποία διαμόρφωσε τη μέση αύξησή τους στα δύο πρώτα τρίμηνα φέτος στο 0,3%, μεταβολή η οποία αντιστάθμισε την αντίστοιχη, οριακή πτώση τους το 2016 (-0,1%). Από τις υπόλοιπες κατηγορίες πάγιου κεφαλαίου, στις οποίες η τάση ήταν πτωτική κατά το εξάμηνο Ιανουαρίου - Ιουνίου, η υποχώρηση ήταν εντονότερη στα λοιπά προϊόντα (-48,7%, από +0,4%), στον εξοπλισμό τεχνολογιών πληροφορικής και επικοινωνίας (-10,4%, σε συνέχεια του -4,4% πριν ένα χρόνο) και στις λοιπές κατασκευές (-9,3% κατόπιν ανόδου 13,9%). Στην κατασκευή κατοικιών, στην οποία σημειωνόταν επί τέσσερα έτη η εντονότερη κάμψη, παρουσιάστηκαν νέες απώλειες, κατά 8,1%, σαφώς ηπιότερες από τις αντίστοιχες περυσινές (-20,2%). Η μικρότερη συρρίκνωση επενδύσεων σημειώθηκε στα αγροτικά προϊόντα, καθώς δεν ξεπέρασε το 2,7%, ήταν όμως ισχυρότερη από ότι στο ίδιο χρονικό διάστημα πέρυσι (-1,4%).

Σε ότι αφορά τον εξωτερικό τομέα της οικονομίας, οι εξαγωγές διευρύνθηκαν κατά 7,4% στο σύνολο του πρώτου εξαμήνου του 2017, σε αντίθεση με τη μείωσή τους κατά 10,3% στην αντίστοιχη περίοδο πέρυσι. Η άνοδος κλιμακώθηκε στο δεύτερο τρίμηνο, φθάνοντας το 9,5%. Αυτή η αύξηση προήλθε, όπως σε όλο το πρώτο εξάμηνο, κυρίως από την ενίσχυση της διεθνούς ζήτησης για υπηρεσίες από την Ελλάδα (+11,5%). Ωστόσο και η αύξηση των εξαγωγών αγαθών, οι οποίες σε απόλυτους όρους παρέμειναν σαφώς περισσότερες από

τις εξαγωγές υπηρεσιών, ήταν υψηλή (+8,8%). Κατά μέσο όρο στο αρχικό εξάμηνο φέτος οι εξαγωγές υπηρεσιών ενισχύθηκαν κατά 9,6%, ενώ πριν ένα χρόνο είχαν παρουσιάσει εκτεταμένη υποχώρηση (-23,1%). Ωστόσο, όπως έχει αναφερθεί σε προηγούμενες εκθέσεις του IOBE για την ελληνική οικονομία, η έντονη κάμψη των εξαγωγών υπηρεσιών στο πρώτο εξάμηνο του 2016, οφείλεται στις επιπτώσεις των περιορισμών στην κίνηση κεφαλαίων, οι οποίοι δεν είχαν επιβληθεί στην ίδια περίοδο του 2015, όμως από το γ' τρίμηνό του επενέργησαν ανασχετικά στην εξαγωγική δραστηριότητα. Η αρνητική επίδρασή τους τεχνικά εξουδετερώθηκε με την παρέλευση ενός έτους από την εφαρμογή τους. Στο σκέλος των εξαγωγών αγαθών σημειώθηκε στο πρώτο μισό του τρέχοντος έτους άνοδος 6,8%, αρκετά ισχυρότερη εκείνης ένα χρόνο νωρίτερα (+2,9%). Μια εναλλακτική αξιολόγηση του επιπέδου της εξαγωγικής δραστηριότητας θα μπορούσε να γίνει μέσω της σύγκρισής της με εκείνη την αντίστοιχη περίοδο του 2015, κατά την οποία δεν είχαν επιβληθεί capital controls. Ακολουθώντας αυτή την προσέγγιση, οι εξαγωγές στο περασμένο εξάμηνο Ιανουαρίου – Ιουνίου ήταν 3,7% λιγότερες από ότι σε αυτή την περίοδο πριν δύο έτη.

Η εξασθένηση της διεύρυνσης της καταναλωτικής ζήτησης και η μεταβολή της τάσης στο σχηματισμό πάγιου κεφαλαίου σε αρνητική κατά το δεύτερο τρίμηνο, αποτυπώθηκαν στην αρκετά μικρότερη αύξηση των **εισαγωγών** στη διάρκειά του σε σύγκριση με το προηγούμενο τρίμηνο (3,1% έναντι 11,7%). Στο σύνολο του αρχικού εξαμήνου του 2017, οι εισαγωγές

ήταν 7,3% περισσότερες από ότι πριν ένα χρόνο, υπεραντισταθμίζοντας την εξασθένησή τους σε εκείνο το χρονικό διάστημα κατά 6,2%. Ο ρυθμός ανόδου των εισαγωγών υπηρεσιών ήταν υπερδιπλάσιος εκείνου στις εισαγωγές αγαθών, 13,5% έναντι 6,3%, κατόπιν όμως έντονης κάμψης των πρώτων στο πρώτο εξάμηνο του 2016, κατά 31,2%, όταν οι εισαγωγές αγαθών είχαν ανέλθει οριακά, κατά 0,9%. Καθώς οι δεύτερες αποτελούσαν σε εκείνη την περίοδο το 84,3% του συνόλου των εισαγωγών, η συμβολή τους στη φετινή αύξηση ήταν πολύ μεγαλύτερη εκείνης των εισαγωγών υπηρεσιών, διαμορφώνοντας κατά κύριο λόγο την τάση των εισαγωγικών ροών. **Παρά την οριακά μεγαλύτερη αύξηση των εξαγωγών σε σύγκριση με τις εισαγωγές, καθώς το απόλυτο μέγεθος των δευτέρων είναι διαχρονικά μεγαλύτερο, το ισοζύγιο του εξωτερικού τομέα σε εθνικολογιστικούς όρους επιδεινώθηκε, κατά 7,0% ή €210 εκατ., και διαμορφώθηκε στα €3,2 δισεκ. ή 3,5% του ΑΕΠ.**

Προσεγγίζοντας το ΑΕΠ από την πλευρά της παραγωγής, η εγχώρια ακαθάριστη προστιθέμενη αξία στο περασμένο εξάμηνο Ιανουαρίου-Ιουνίου ήταν 0,6% υψηλότερη από ότι πριν ένα χρόνο, υπεραντισταθμίζοντας την τότε πτώση της κατά 0,5%. Σε επίπεδο κλαδικών τάσεων, οι κλάδοι οι οποίοι παρουσίασαν ενίσχυση της παραγωγής έναντι του προηγούμενου έτους ήταν όσοι εκείνοι στους οποίους αυτή περιορίστηκε, δηλαδή τέσσερις, ενώ σε δύο κλάδους το προϊόν ουσιαστικά δεν μεταβλήθηκε. Συγκε-

κριμένα, η μεγαλύτερη αύξηση παραγωγής στο πρώτο εξάμηνο φέτος σε σχέση με το ίδιο εξάμηνο του 2016 σημειώθηκε στη Βιομηχανία και ήταν της τάξης του 6,8%, έναντι πολύ μικρότερης ανόδου τότε, κατά 1,9%. Η άνοδος ήταν ισχυρή σε αμφότερα τα τρίμηνα, τουλάχιστον 5,7%, γεγονός που υποδηλώνει τη σταθερότητα αυτής της τάσης. Ο κλάδος των Τεχνών - διασκέδασης - ψυχαγωγίας ακολούθησε σε άνοδο, όμως η έντασή της ήταν πολύ μικρότερη, 2,1%, χαμηλότερη και από την αντίστοιχη αύξηση στον ίδιο κλάδο πριν ένα χρόνο, κατά 2,7%. Το Χονδρικό - λιανικό εμπόριο, μεταφορές - αποθήκευση, ξενοδοχεία - εστιατόρια και η Διαχείριση ακίνητης περιουσίας ήταν οι υπόλοιποι κλάδοι στους οποίους το προϊόν διευρύνθηκε, κατά 1,8% και 0,2% αντίστοιχα, έναντι υποχώρησης κατά 2,2% και ανόδου κατά 0,2% αντίστοιχα πριν ένα χρόνο.

Στον αντίποδα, ο Κατασκευαστικός τομέας παρουσίασε την εντονότερη κάμψη δραστηριότητας, της τάξης του 16,3%, υποχώρηση πολύ μεγαλύτερη της περυσινής αύξησης, κατά 4,9%, που τότε ήταν η υψηλότερη μεταξύ των βασικών τομέων της ελληνικής οικονομίας. Παρότι η πτώση επιβραδύνθηκε στο δεύτερο τρίμηνο, το ποσοστό της ήταν διψήφιο (11,2%). Έπονται σε πτώση οι Χρηματοπιστωτικές - ασφαλιστικές δραστηριότητες, με υποχώρηση 5,6%, συνεχίζοντας την καθοδική τάση στην αντίστοιχη περίοδο της προηγούμενης χρονιάς, κατά 3,3%. Στον κλάδο Ενημέρωσης-επικοινωνίας το προϊόν ήταν 1,8% μικρότερο από πέρυσι, όταν κυριαρχούσαν στον κλάδο σταθεροποιητικές

τάσεις (+0,1%). Παραπλήσιας έντασης ήταν η πτώση στη Δημόσια διοίκηση - άμυνα - κοινωνική ασφάλιση (-1,2%), σε αντίθεση με την επίσης τάση σταθεροποίησης στον κλάδο στο αρχικό εξάμηνο του 2016 (-0,2%). Οι Επαγγελματικές - επιστημονικές - τεχνικές - διοικητικές δραστηριότητες και ο Πρωτογενής τομέας ήταν οι μοναδικοί στους οποίους η προστιθέμενη αξία παραγωγής διαμορφώθηκε στην αρχή του τρέχοντος έτους ουσιαστικά στο ίδιο επίπεδο με πριν ένα χρόνο, καθώς στον πρώτο υποχώρησε οριακά (-0,3%) και στο δεύτερο δεν μεταβλήθηκε.

Η οριακή επιτάχυνση της αύξησης του ΑΕΠ στο δεύτερο φετινό τρίμηνο, από την άνοδο της δραστηριότητας σε συγκεκριμένους κλάδους, αποτυπώθηκε στην απασχόλησή τους και ακολούθως στην τάση της **ανεργίας**, η οποία υποχώρησε περαιτέρω στο συγκεκριμένο χρονικό διάστημα, στο 21,1%, ποσοστό που είναι το χαμηλότερο των τελευταίων πεντέμισι ετών και δύο ποσοστιαίες μονάδες χαμηλότερο από ότι στο αντίστοιχο περυσινό τρίμηνο. Στο σύνολο του πρώτου εξαμήνου του 2017, το ποσοστό ανεργίας διαμορφώθηκε στο 22,2%, 1,8 ποσοστιαίες μονάδες χαμηλότερα έναντι της ίδιας περιόδου του 2016. Η υποχώρηση της ανεργίας προήλθε κατά 80% από την αύξηση της απασχόλησης και κατά 20% από τη μείωση του εργατικού δυναμικού.

Σε επίπεδο κλάδων, οι περισσότερες θέσεις εργασίας στο αρχικό εξάμηνο του τρέχοντος έτους δημιουργήθηκαν στο Χονδρικό - Λιανικό Εμπόριο (+19,8 χιλ. ή +3,0%) και στις Υπηρεσίες παροχής καταλύματος και εστίασης (+11,9 χιλ. ή +3,6%), λόγω κυρίως

της έντονης αύξησής τους σε αμφότερους τους κλάδους κατά το δεύτερο τρίμηνο. Σταθερή ενίσχυση της απασχόλησης στην περίοδο Ιανουαρίου – Ιουνίου φέτος, κατά περισσότερες από 10 χιλ. θέσεις (+3,0%), σημειώθηκε στον κλάδο της Μεταποίησης. Ήπια άνοδο, κατά μέσο όρο 4,5 χιλ. θέσεων (+1,4%), παρουσίασε η απασχόληση στη Δημόσια διοίκηση – άμυνα - υποχρεωτική κοινωνική ασφάλιση, εξαιτίας αποκλειστικά της διεύρυνσής της στο αρχικό τρίμηνο. Ανασχετικά σε μεγαλύτερη κάμψη της ανεργίας επενέργησε η υποχώρηση της απασχόλησης στη Γεωργία, Δασοκομία και Αλιεία στο δεύτερο τρίμηνο (μέσος όρος -4,3 χιλ. ή -0,9% στο α' εξαμ.), στη Διαχείριση ακίνητης περιουσίας (-2,1 χιλ. ή -33,6%) και στις Κατασκευές (-1,8 χιλ. ή -1,2%).

Σε ότι αφορά τις εξελίξεις στο πεδίο των τιμών, οι πληθωριστικές τάσεις του τριμήνου Ιανουαρίου – Μαρτίου συνεχίστηκαν στο επόμενο τρίμηνο, με το μέσο ρυθμό μεταβολής του Γενικού Δείκτη Τιμών Καταναλωτή να είναι ουσιαστικά αμετάβλητος (1,3% έναντι 1,4%). Ακολούθως, η μέση μεταβολή του ΓΔΤΚ στο αρχικό εξάμηνο του τρέχοντος έτους φέτος ήταν +1,3%, έναντι αποπληθωρισμού 0,9% στο ίδιο χρονικό διάστημα πέρυσι. Ωστόσο, επισημαίνεται η επιβράδυνση του πληθωρισμού κατά το δεύτερο τρίμηνο, από το 1,6% στο 1,0%, παρά την αύξηση ορισμένων έμμεσων φόρων (πετρέλαιο και υγραέριο κίνησης, καπνός, τσιγάρα) και την επιβολή νέων (σταθερή τηλεφωνία, εισαγωγή καφέ) από την 1^η Ιανουαρίου, τάση η οποία συνεχίζεται στο τρίτο τρίμηνο, όπως θα αναδειχθεί κατά την ανάλυση των

μεσοπρόθεσμων προοπτικών, στην επόμενη υποενότητα.

Η συνέχιση της ανόδου των τιμών στο β' τρίμηνο προήλθε, όπως και στο προηγούμενο, από τις μεταβολές στους έμμεσους φόρους οι οποίες προαναφέρθηκαν, και, σε μικρότερο βαθμό, από την υψηλότερη τιμή του πετρελαίου, της οποίας η διαφορά με το ίδιο χρονικό διάστημα του 2016 περιορίστηκε. Η επίδραση αυτών των παραγόντων αποτυπώνεται στις μεταβολές μεταξύ των κατηγοριών αγαθών – υπηρεσιών που περιλαμβάνονται στο ΓΔΤΚ. Με εξαίρεση την κατηγορία «Διατροφή – μη αλκοολούχα ποτά», στην οποία η άνοδος των τιμών ήταν οριακή (+0,3%), οι υπόλοιπες κατηγορίες στις οποίες σημειώθηκε αύξησή τους ήταν εκείνες οι οποίες επηρεάστηκαν από τα παραπάνω γεγονότα. Την υψηλότερη αύξηση τιμών παρουσίασαν οι «Μεταφορές», τα «Αλκοολούχα Ποτά – Καπνό» και η «Στέγαση» (6,8%, 6,7% και 3,2% αντίστοιχα). Ακολούθησαν τα «Ξενοδοχεία – Καφέ – Εστιατόρια» και οι «Επικοινωνίες», με +2,0% και +1,8% αντίστοιχα. Στις υπόλοιπες κατηγορίες αγαθών – υπηρεσιών του ΓΔΤΚ οι τιμές υποχώρησαν. Από την άλλη πλευρά, επισημαίνεται ότι η «Διατροφή – μη αλκοολούχα ποτά», οι «Μεταφορές» και οι «Επικοινωνίες», παρουσίασαν τη μεγαλύτερη επιβράδυνση του ρυθμού μεταβολής των τιμών τους κατά το τρίμηνο Απριλίου - Ιουνίου, κατά 2,3, 1,7 και 0,8 ποσοστιαίες μονάδες αντίστοιχα. Επομένως, ακόμα και σε κατηγορίες με σημαντική άνοδο τιμών,

αυτή εξασθένησε στο συγκεκριμένο χρονικό διάστημα.

Ανακεφαλαιώνοντας, από τις δυνάμεις μεταξύ των συνιστωσών του ΑΕΠ από την πλευρά της ζήτησης οι οποίες οδήγησαν στη μεγέθυνσή του κατά το πρώτο εξάμηνο του τρέχοντος έτους, προέκυψαν μεταβολές στη σημαντικότητά τους, οι οποίες ενδεχομένως να είναι πρόσκαιρες, κάτι το οποίο θα κριθεί στα επόμενα τρίμηνα. Αυτό το ενδεχόμενο δεν αναιρεί την σημασία της καταγραφής τους. Συγκεκριμένα, οι εξαγωγές αποτέλεσαν τη συνιστώσα με τη μεγαλύτερη συμβολή στην αύξηση του ΑΕΠ σε αυτή την περίοδο. Ακολούθησε με πολύ μικρότερη συμβολή η κατανάλωση των νοικοκυριών, ενώ η διεύρυνση της δημόσιας κατανάλωσης ήταν η τρίτη πηγή ενίσχυσης του εγχώριου προϊόντος. Παράλληλα με τη σημαντική αύξηση των εξαγωγών αμφοτέρων αγαθών και υπηρεσιών, με θετικές επενέργειες στο ΑΕΠ, έλαβε χώρα αύξηση της δραστηριότητας σε όρους προστιθέμενης αξίας παραγωγής, σε τομείς οι οποίοι παρουσιάζουν αυξημένη εξωστρέφεια, όπως η Βιομηχανία και ο Τουρισμός. Η διευρυμένη δραστηριότητά τους είχε θετικό αντίκτυπο και στην απασχόλησή τους, οδηγώντας σε υποχώρηση της ανεργίας.

Δεδομένων, πρώτον, της μικρής αυξητικής τάσης της κατανάλωσης των νοικοκυριών στο αρχικό εξάμηνο, παρά την κάμψη της ανεργίας περίπου κατά δύο ποσοστιαίες μονάδες, μάλλον και εξαιτίας των υψηλότερων επιβαρύνσεων από έμμεσους φόρους, δεύτερον, της επίσης αναιμικής

δυναμικής του σχηματισμού πάγιου κεφαλαίου σε αυτό το χρονικό διάστημα, καθώς το Πρόγραμμα Δημοσίων Επενδύσεων υποεκτελείται και η πιστωτική συρρίκνωση συνεχίζεται, έστω σε μικρότερο βαθμό από πέρυσι, οι εξαγωγικές επιδόσεις συγκεκριμένων κλάδων αναμένεται να αποτελέσουν τον παράγοντα με τη μεγαλύτερη συμβολή στην ανάπτυξη της ελληνικής οικονομίας στο σύνολο του 2017.

Μεσοπρόθεσμες προοπτικές

Οι πολιτικοοικονομικές εξελίξεις εγχωρίως στο δεύτερο εξάμηνο του τρέχοντος έτους θα επηρεαστούν και καθοριστούν κατά κύριο λόγο, πρώτον, από την έκλειψη των αναταράξεων που προκάλεσε η δεύτερη αξιολόγηση υλοποίησης του τρίτου Προγράμματος Οικονομικής Προσαρμογής και το σχετικά σταθερό οικονομικό περιβάλλον το οποίο έχει επικρατήσει κατόπιν της ολοκλήρωσής της, δεύτερον από την πρόοδο η οποία θα σημειωθεί στην επερχόμενη αξιολόγηση, ιδίως ως προς το ενδεχόμενο λήψης πρόσθετων δημοσιονομικών μέτρων για τα προσεχή έτη και τρίτον από τα αποτελέσματα του νέου stress test στις μεγαλύτερες ελληνικές τράπεζες. Από τα τεκταινόμενα γύρω από το τελευταίο θέμα θα εξαρτηθεί σε μεγάλο βαθμό η διαθεσιμότητα κεφαλαίων για τις επιχειρήσεις και τα νοικοκυριά στο επόμενο έτος, καθώς η πιθανότητα του ενδεχομένου ένταξης στο μηχανισμό ποσοτικής χαλάρωσης της ΕΚΤ περιορίζεται.

Πίνακας 3.1

Εξέλιξη βασικών μακροοικονομικών μεγεθών–Εθνικοί Λογαριασμοί (εποχικά διορθωμένα στοιχεία, σταθερές τιμές 2010)

Τρίμηνο	ΑΕΠ		Τελική Κατανάλωση		Επενδύσεις		Εξαγωγές		Εισαγωγές	
	εκατ. €	Ετήσιος ρυθμός μεταβολής	εκατ. €	Ετήσιος ρυθμός μεταβολής	εκατ. €	Ετήσιος ρυθμός μεταβολής	εκατ. €	Ετήσιος ρυθμός μεταβολής	εκατ. €	Ετήσιος ρυθμός μεταβολής
2005	229.940	0,8%	200.682	3,5%	48.437	-10,6%	48.658	4,1%	68.724	2,5%
2006	242.771	5,6%	208.005	3,6%	59.925	23,7%	51.161	5,1%	77.785	13,2%
2007	250.468	3,2%	216.986	4,3%	64.999	8,5%	56.335	10,1%	88.871	14,3%
2008	249.871	-0,2%	221.555	2,1%	59.025	-9,2%	58.364	3,6%	89.800	1,0%
2009	239.114	-4,3%	219.966	-0,7%	43.189	-26,8%	47.725	-18,2%	71.677	-20,2%
2010	226.074	-5,5%	207.105	-5,8%	38.614	-10,6%	49.869	4,5%	69.209	-3,4%
α' 2011	53.010	-10,2%	47.826	-12,0%	9.095	-5,6%	12.454	0,0%	16.094	-12,3%
β' 2011	52.113	-9,0%	47.568	-9,9%	8.210	-17,5%	12.559	-0,4%	16.289	-6,1%
γ' 2011	51.107	-7,5%	47.246	-6,5%	7.292	-22,3%	12.587	5,2%	16.234	-2,0%
δ' 2011	49.089	-10,0%	45.492	-8,0%	5.605	-41,9%	12.585	-2,1%	14.903	-12,0%
2011	205.319	-9,2%	188.131	-9,2%	30.203	-21,8%	50.186	0,6%	63.520	-8,2%
α' 2012	48.517	-8,5%	45.250	-5,4%	5.456	-40,0%	12.738	2,3%	14.578	-9,4%
β' 2012	47.735	-8,4%	43.666	-8,2%	5.940	-27,7%	12.351	-1,7%	14.231	-12,6%
γ' 2012	47.063	-7,9%	42.796	-9,4%	5.283	-27,6%	12.559	-0,2%	14.399	-11,3%
δ' 2012	46.970	-4,3%	42.254	-7,1%	6.286	12,1%	13.067	3,8%	14.340	-3,8%
2012	190.284	-7,3%	173.966	-7,5%	22.964	-24,0%	50.716	1,1%	57.550	-9,4%
α' 2013	46.005	-5,2%	41.654	-7,9%	5.837	7,0%	12.617	-1,0%	14.148	-3,0%
β' 2013	46.065	-3,5%	41.739	-4,4%	5.069	-14,7%	12.887	4,3%	13.759	-3,3%
γ' 2013	46.228	-1,8%	42.190	-1,4%	5.332	0,9%	13.129	4,5%	14.384	-0,1%
δ' 2013	45.942	-2,2%	42.223	-0,1%	4.459	-29,1%	12.681	-3,0%	13.266	-7,5%
2013	184.241	-3,2%	167.806	-3,5%	20.698	-9,9%	51.314	1,2%	55.557	-3,5%
α' 2014	46.267	0,6%	42.037	0,9%	4.831	-17,2%	13.324	5,6%	14.147	0,0%
β' 2014	46.071	0,0%	41.978	0,6%	5.373	6,0%	13.459	4,4%	14.992	9,0%
γ' 2014	46.583	0,8%	42.066	-0,3%	5.715	7,2%	14.358	9,4%	15.164	5,4%
δ' 2014	46.043	0,2%	41.960	-0,6%	5.651	26,7%	14.114	11,3%	15.472	16,6%
2014	184.964	0,4%	168.040	0,1%	21.569	4,2%	55.255	7,7%	59.775	7,6%
α' 2015	46.318	0,1%	42.292	0,6%	4.730	-2,1%	15.002	12,6%	16.283	15,1%
β' 2015	46.251	0,4%	42.280	0,7%	4.244	-21,0%	14.961	11,2%	15.597	4,0%
γ' 2015	45.479	-2,4%	41.057	-2,4%	4.800	-16,0%	13.251	-7,7%	13.029	-14,1%
δ' 2015	46.386	0,7%	41.971	0,0%	5.939	5,1%	13.732	-2,7%	15.050	-2,7%
2015*	184.434	-0,3%	167.600	-0,3%	19.713	-8,6%	56.947	3,1%	59.959	0,3%
α' 2016	45.982	-0,7%	41.787	-1,2%	5.401	14,2%	13.466	-10,2%	14.630	-10,2%
β' 2016	46.034	-0,5%	41.893	-0,9%	5.797	36,6%	13.422	-10,3%	15.270	-2,1%
γ' 2016	46.401	2,0%	42.683	4,0%	4.102	-14,5%	14.683	10,8%	14.833	13,9%
δ' 2016	45.941	-1,0%	42.203	0,6%	4.251	-28,4%	14.425	5,0%	15.583	3,5%
2016*	184.358	0,0%	168.566	0,6%	19.552	-0,8%	55.996	-1,7%	60.316	0,6%
α' 2017	46.160	0,4%	42.223	1,0%	6.459	19,6%	14.163	5,2%	16.346	11,7%
β' 2017	46.410	0,8%	42.378	1,2%	4.807	-17,1%	14.702	9,5%	15.741	3,1%

* προσωρινά στοιχεία

Πηγή: Τριμηνιαίοι Εθνικοί Λογαριασμοί, Σεπτέμβριος 2017, ΕΛ.ΣΤΑΤ.

Οι θετικές επενέργειες της ολοκλήρωσης της δεύτερης αξιολόγησης στο κλίμα στην ελληνική οικονομία αποτυπώνονται στην τάση των σχετικών, πρόδρομων δεικτών δραστηριότητας, όπως ο δείκτης Οικονομικού Κλίματος της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, ο οποίος στην Ελλάδα εκτιμάται από το IOBE, και ο δείκτης υπεύθυνων προμηθειών στη Μεταποίηση (PMI) της Markit. Συγκεκριμένα, ο δείκτης Οικονομικού Κλίματος στην Ελλάδα τον Σεπτέμβριο διαμορφώθηκε στις 100,6 μονάδες, 6,6 μονάδες υψηλότερα από τον Ιούνιο, μήνας στον οποίο ολοκληρώθηκε η δεύτερη αξιολόγηση με την απόφαση του Eurogroup της 15^{ης} Ιουνίου. Βελτίωση των επιχειρηματικών προσδοκιών σημειώθηκε σε όλους τους τομείς, με εξαίρεση το Λιανικό Εμπόριο (-4,3 μονάδες), κυρίως στις Κατασκευές (+19,1 μονάδες). Επιπλέον, στη Βιομηχανία και τις Υπηρεσίες ο δείκτης προσδοκιών διαμορφώθηκε τον ίδιο μήνα στο υψηλότερο επίπεδο του από τον Σεπτέμβριο του 2014 σε αμφότερου τους κλάδους. Έντονη ήταν και η άνοδος στο τρίτο τρίμηνο φέτος του δείκτη Καταναλωτικής Εμπιστοσύνης, ο οποίος αποτυπώνει τις προσδοκίες των νοικοκυριών και βρέθηκε τον Σεπτέμβριο 15,1 μονάδες υψηλότερα από ότι τον Ιούνιο, στις -53,7 μονάδες, επίπεδο που είναι το υψηλότερο από τον Αύγουστο του 2015.

Σε ότι αφορά την εξέλιξη του δείκτη υπεύθυνων προμηθειών στη Μεταποίηση (PMI) της Markit, έφτασε τις 52,8 μονάδες

τον Σεπτέμβριο, παρουσιάζοντας βελτίωση για τέταρτο συνεχόμενο μήνα, καθώς ανέρχεται συνεχώς από τον Μάιο του τρέχοντος έτους, μήνας στον οποίο βρέθηκε στις 49,6 μονάδες. Ταυτόχρονα, παρουσίασε τον εντονότερο ρυθμό μεγέθυνσης από τον Ιούνιο του 2008¹⁸. Επισημαίνεται ότι τιμές του συγκεκριμένου δείκτη ανώτερες των 50 μονάδων συνεπάγονται ανάπτυξη του μεταποιητικού τομέα.

Ως προς τα πιθανά γεγονότα και εξελίξεις προσεχώς τα οποία θα σχετίζονται με την τρίτη αξιολόγηση του Προγράμματος Οικονομικής Προσαρμογής, στο Μεσοπρόθεσμο Πλαίσιο Δημοσιονομικής Στρατηγικής 2018-2021 το οποίο περιλαμβάνονταν στο Ν.4472/2017, μαζί με προαπαιτούμενα μέτρα για την ολοκλήρωση της δεύτερης αξιολόγησης, είχαν προσδιοριστεί τα πρόσθετα δημοσιονομικά μέτρα τα οποία θα λαμβάνονταν το 2018. Τα σημαντικότερα είναι τα εξής:

- 1) Αύξηση υφιστάμενων έμμεσων φόρων και επιβολή νέων, όπως η αύξηση του ΦΠΑ σε νησιά του Βορειοανατολικού Αιγαίου και των Δωδεκανήσων, η επιβολή φόρου διαμονής σε ξενοδοχεία, ενοικιαζόμενα δωμάτια και διαμερίσματα.
- 2) Κατάργηση εκπτώσεων φόρου, όπως της έκπτωσης κατά 10% επί του φόρου στις ιατρικές δαπάνες, εφόσον αυτές υπερβαίνουν το 5%

¹⁸

Πηγή:
<https://www.markiteconomics.com/Survey/PressRelease.mvc/8ec5458cfb004ca5b2383da058be919d>

του ετήσιου ατομικού εισοδήματος, της έκπτωσης 1,5% στην παρακράτηση φόρου κατά την εκκαθάριση των φορολογικών δηλώσεων μισθωτών και συνταξιούχων.

- 3) Αύξηση ή επέκταση υφιστάμενων άμεσων φόρων και επιβολή νέων, όπως η αύξηση της εισφοράς των ελεύθερων επαγγελματιών από τον υπολογισμό των εισφορών επί των ακαθάριστων αποδοχών τους, η επέκταση της εισφοράς από τις ναυτιλιακές επιχειρήσεις για ακόμα ένα έτος, η επιβολή φόρου υπεραξίας στις πωλήσεις ακινήτων, στη διαφορά ανάμεσα στην τιμή κτήσης και την τιμή πώλησης και η επιβολή φόρου στα εισοδήματα από βραχυπρόθεσμες μισθώσεις ακίνητης περιουσίας.

Σύμφωνα με το Προσχέδιο του Κρατικού Προϋπολογισμού για το 2018, από τα παραπάνω μέτρα έμμεσης φορολογίας θα προκύψουν έσοδα €552 εκατ., ενώ από τις παρεμβάσεις στην άμεση φορολογία οι εισπράξεις θα ενισχυθούν κατά €402 εκατ. Ωστόσο, παρά τα πρόσθετα μέτρα άμεσης φορολογίας, τα προβλεπόμενα έσοδα από άμεσους φόρους στο Προσχέδιο του Κρατικού Προϋπολογισμού για το 2018 υπολείπονται κατά €678 εκατ. της σχετικής πρόβλεψης στο ΜΠΔΣ 2018-2021. Σύμφωνα με το Προσχέδιο του Κρατικού Προϋπολογισμού για το προσεχές έτος, η προς τα κάτω αναθεώρηση οφείλεται στην επίπτωση που θα έχει το 2018, όπως και το 2017, η εκτιμώμενη μικρότερη της αρχικά αναμενόμενης φορολογική βάση, δηλαδή

το χαμηλότερο εισόδημα μισθωτών και συνταξιούχων.

Η επιδείνωση των προβλέψεων για τα ταμειακά έσοδα από άμεσους φόρους επιδρά αρνητικά και στις προβλέψεις για το ταμειακό ισοζύγιο και το πρωτογενές ταμειακό ισοζύγιο του Κρατικού Προϋπολογισμού του επόμενου έτους. Σε συνδυασμό με ορισμένες αλλαγές στις εθνικολογιστικές προσαρμογές, όπως η μεταφορά των εσόδων ύψους €299 εκατ. από την τελευταία δόση του ΕΝΦΙΑ για το τρέχον έτος από τον Ιανουάριο του 2018 στο 2017, οι περισσότερες κατά €200 εκατ. πληρωμές δεδουλευμένων τόκων, οι μη προβλεπόμενες στο ΜΠΔΣ 2018-2021 δαπάνες για δράσεις στήριξης της ανάπτυξης και της κοινωνικής συνοχής, έχουν ως αποτέλεσμα ένα μεγαλύτερο του προβλεπόμενου στο ΜΠΔΣ έλλειμμα του Κρατικού Προϋπολογισμού κατά ESA 2010 (-€2,7 δισεκ. αντί -€1,9 δισεκ.), καθώς και ένα μικρότερο πρωτογενές πλεόνασμα, επίσης του Κρατικού Προϋπολογισμού κατά ESA και το πρωτογενές ισοζύγιο του Κρατικού Προϋπολογισμού το 2018, προβλέπεται ότι θα αντισταθμιστεί σε επίπεδο Γενικής Κυβέρνησης, προκειμένου να επιτευχθούν οι σχετικοί στόχοι του τρίτου Προγράμματος Οικονομικής Προσαρμογής, από το πολύ μεγαλύτερο του αρχικά προβλεπόμενου θετικό ισοζύγιο στους Οργανισμούς Κοινωνικής Ασφάλισης (ΟΚΑ), κατά €1,35 δισεκ. Η σημαντική βελτίωσή του θα προέλθει πρωτίστως μέσω περαιτέρω συγκράτησης των δαπανών, κατά €833 εκατ., από περιορισμό των πληρωμών συντάξεων και λοιπών δαπανών, ενώ τα έσοδα

προβλέπεται ότι θα είναι υψηλότερα κατά €490 εκατ., από αύξηση των ασφαλιστικών εισφορών και ρυθμίσεις παλαιών οφειλών.

Η μεταβολή στους παράγοντες στους οποίους θα βασιστεί η επιδίωξη επίτευξης ενός πολύ μεγαλύτερου από το φετινό πρωτογενούς δημοσιονομικού πλεονάσματος την επόμενη χρονιά αναμένεται να βρεθεί στο επίκεντρο των διαπραγματεύσεων της τρίτης αξιολόγησης, ιδίως επειδή όλες οι υστερήσεις και επιβαρύνσεις στο Προσχέδιο του Κρατικού Προϋπολογισμού για το 2018 σε σχέση με το ΜΠΔΣ 2018-2021 επιδιώκεται να αντισταθμιστούν μόνο από το πολύ καλύτερο αποτέλεσμα ενός τομέα της Γενικής Κυβέρνησης, των Οργανισμών Κοινωνικής Ασφάλισης. Ενδεχομένως θα συζητηθούν – συμφωνηθούν παρεμβάσεις και σε άλλους τομείς της Γενικής Κυβέρνησης, ή στο σκέλος των εσόδων και των δαπανών του Κρατικού Προϋπολογισμού, προκειμένου να μετριαστεί η ανάγκη επίτευξης ενός αρκετά μεγαλύτερου πλεονάσματος αποκλειστικά στους ΟΚΑ. Σε κάθε περίπτωση, είναι αρκετά πιθανό οι συζητήσεις γύρω από το τελικό μείγμα της οικονομικής πολιτικής για το ερχόμενο έτος να παρατείνουν τη διαδικασία της τρίτης αξιολόγησης. Επομένως, αυτή δεν θα αφορά μόνο στις 95 μεταρρυθμίσεις οι οποίες αποτελούν προαπαιτούμενες ενέργειες για την ολοκλήρωσή της.

Ανεξαρτήτως των επιδράσεων που θα έχουν τα νέα δημοσιονομικά μέτρα και οι αλλαγές στις αναλογίες του «μείγματος» οικονομικής πολιτικής στην τρίτη αξιολόγηση, συνεπάγονται νέες επιβαρύν-

σεις από φόρους και εισφορές. Σε αντίθεση με τα μέτρα προηγούμενων ετών, κάποια εκ των επερχόμενων δεν αφορούν στην πλειοψηφία ή σε μεγάλα τμήματα του πληθυσμού και των επιχειρήσεων. Θα επηρεάσουν κυρίως συγκεκριμένες κοινωνικές ομάδες και κλάδους, όπως τους κατοίκους του Βορειοανατολικού Αιγαίου και των Δωδεκανήσων, τους κλάδους με υψηλή δραστηριοποίηση ελεύθερων επαγγελματιών, τα ξενοδοχεία, τον κλάδο Διαχείρισης ακίνητης περιουσίας. Στους ελεύθερους επαγγελματίες και στη Διαχείριση ακίνητης περιουσίας οι πιέσεις από τα νέα μέτρα αναμένεται να είναι εντονότερες, λόγω των μεταβολών στις εισφορές για σύνταξη και υγεία από την αρχή του 2017 και της συνεχούς, έντονης πτώσης της οικοδομικής δραστηριότητας από το 2008 και των αγοραπωλησιών ακινήτων αντίστοιχα.

Σχετικά με την επιβάρυνση νοικοκυριών και οι επιχειρήσεων από τη δημοσιονομική πολιτική στο υπόλοιπο του τρέχοντος έτους, παρότι δεν περιλαμβάνονται νέα δημοσιονομικά μέτρα σε αυτά τα οποία λήφθηκαν στο πλαίσιο της δεύτερης αξιολόγησης, συνεχίζονται οι επιδράσεις όσων αποφασίστηκαν κατά την πρώτη αξιολόγηση (μείωση αφορολόγητου ορίου εισοδήματος, υψηλότερες εργοδοτικές εισφορές, περικοπές επικουρικών συντάξεων, αυξήσεις σε έμμεσους φόρους και επιβολή νέων έμμεσων φόρων, αύξηση εισφορών ελεύθερων επαγγελματιών). Ωστόσο, τα δημοσιονομικά μέτρα που επιβλήθηκαν στα εισοδήματα των φυσικών προσώπων είναι σε ισχύ από το τρίτο τρίμηνο του 2016, για αυτόν το λόγο η

επίδρασή τους στις μεταβολές οικονομικών μεγεθών σε σύγκριση με την αντίστοιχη περίοδο πριν ένα έτος θα εξαλειφθεί προοδευτικά από το τρίτο τρίμηνο του 2017.

Ευνόητα, από την ταχύτητα ολοκλήρωσης της επερχόμενης αξιολόγησης εξαρτάται το πότε θα καταβληθεί η συνδεδεμένη με αυτή δόση της δανειακής σύμβασης με τον Ευρωπαϊκό Μηχανισμό Σταθερότητας (ESM), ύψους €5,5 δισεκ. Εκτός από την κάλυψη των προσεχών υποχρεώσεων του ελληνικού δημοσίου που απορρέουν από το χρέος του, τμήμα αυτής της δόσης προορίζεται για την πληρωμή μέρους των συσσωρευμένων ληξιπρόθεσμων οφειλών του, διαδικασία η οποία θα συμβάλει στην ενίσχυση της ρευστότητας των επιχειρήσεων προς τις οποίες υπάρχουν αυτές οι οφειλές. Δεδομένου του ότι η Ελλάδα παραμένει εκτός του προγράμματος ποσοτικής χαλάρωσης της ΕΚΤ, παρά τις εξελίξεις κατά την ολοκλήρωση της δεύτερης αξιολόγησης οι οποίες αφορούσαν στη διευκόλυνση εξυπηρέτησης του ελληνικού χρέους μεσοπρόθεσμα, μετά το τέλος της τρέχουσας δανειακής σύμβασης (απόφαση Eurogroup 15^{ης} Ιουνίου), καθώς και τη διασφάλιση της προληπτικής πρόσθετης χρηματοδότησης έως το τέλος Αυγούστου του 2018 από το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο (απόφαση ΔΝΤ)¹⁹, είναι απολύτως αναγκαία η αξιοποίηση κάθε διαθέσιμης πηγής ρευστότητας, προκειμένου να συνεχιστεί

και ενισχυθεί η τάση μεγέθυνσης του ΑΕΠ στο πρώτο εξάμηνο του 2017. Αυτή η ανάγκη ενισχύεται από τη σημαντική υπό-εκτέλεση του Προγράμματος Δημοσίων Επενδύσεων, όπως θα δειχθεί στη συνέχεια, καθώς και τη συνεχιζόμενη, με εντονότερο ρυθμό στο τρίτο τρίμηνο φέτος, πιστωτική συρρίκνωση από τις τράπεζες εγχωρίως.

Ειδικά για το θέμα της παροχής πιστώσεων από το εγχώριο τραπεζικό σύστημα, όπως έχει επισημανθεί σε προηγούμενες εκθέσεις του IOBE για την ελληνική οικονομία, δεν αναμένεται σημαντική μεταβολή της τάσης τους έως ότου εκδηλωθούν και αξιολογηθούν οι επιδράσεις των πωλήσεων μη εξυπηρετούμενων δανείων, καθώς και των ρυθμίσεών τους (νέο πλαίσιο εξωδικαστικού συμβιβασμού) στα τραπεζικά κεφάλαια. Η πρώτη πώληση μη εξυπηρετούμενων δανείων, για καταναλωτικούς σκοπούς, πραγματοποιήθηκε προσφάτως από τη Eurobank, με τρόπο ο οποίος ήταν ουδέτερος για το χρηματοοικονομικό της αποτέλεσμα και τα εποπτικά της κεφάλαια, όπως αναφέρεται στη σχετική ανακοίνωση²⁰. Βεβαίως, οι ρυθμίσεις δανείων θα ασκήσουν επιδράσεις και στην περιουσία των επιχειρήσεων και των νοικοκυριών. Εφόσον δεν θα τη μεταβάλλουν σημαντικά, αναμένεται επιστροφή των καταθέσεων τους στις τράπεζες, ευνοούμενη και από τη γενικότερη βελτίωση των προσδοκιών των

¹⁹ Υπό την προϋπόθεση ότι θα παρασχεθούν στο ΔΝΤ από τους ευρωπαϊούς εταίρους της Ελλάδας αξιόπιστες διαβεβαιώσεις τις βιωσιμότητας του ελληνικού δημοσίου χρέους (<http://www.imf.org/en/News/Articles/2017/07/20/pr>

[17294-greece-imf-executive-board-approves-in-principle-stand-by-arrangement](https://www.eurobank.gr/Uploads/pdf/Intrum_17294-greece-imf-executive-board-approves-in-principle-stand-by-arrangement))

²⁰ https://www.eurobank.gr/Uploads/pdf/Intrum_polisi_xartofilakiou_gr.pdf

οικονομικών μονάδων κατόπιν της ολοκλήρωσης της δεύτερης αξιολόγησης, η οποία παρουσιάστηκε παραπάνω.

Η αποκλιμάκωση της αβεβαιότητας αποτυπώνεται ήδη στην τάση των καταθέσεων του ιδιωτικού τομέα, η οποία από τον Μάιο, όταν νομοθετήθηκε η τελευταία και μεγαλύτερη δέσμη προαπαιτούμενων ενεργειών για την προηγούμενη αξιολόγηση, έως τουλάχιστον τον Αύγουστο (πλέον πρόσφατα διαθέσιμα στοιχεία), ήταν ανοδική. Συγκεκριμένα, οι καταθέσεις μη χρηματοπιστωτικών επιχειρήσεων και νοικοκυριών αυξήθηκαν σε αυτό το χρονικό διάστημα ήπια κατά €3,4 δισεκ. (+2,9%), φθάνοντας τα €119,4 δισεκ. Η διεύρυνσή τους προήλθε κυρίως από τις περισσότερες καταθέσεις των μη χρηματοπιστωτικών επιχειρήσεων (+€2,0 δισεκ. ή +12,1%) και σε μικρότερο βαθμό από την αύξηση των καταθέσεων των νοικοκυριών (+1,4 δισεκ. ή +1,4%). Ωστόσο, παρά την αύξησή τους, οι καταθέσεις του ιδιωτικού τομέα υπολείπονταν τον Αύγουστο κατά €37,3 δισεκ. του επιπέδου τους τον Νοέμβριο του 2014, όταν ξεκίνησε η τελευταία σημαντική υποχώρησή τους.

Πρόσθετος ανασχετικός παράγοντας της διαθεσιμότητας κεφαλαίων από το τραπεζικό σύστημα είναι, όπως είχε προβλεφθεί ωρύτερα από το IOBE, η νέα αξιολόγηση της κεφαλαιακής του επάρκειας. Το συγκεκριμένο θέμα βρίσκεται

στην πρόσφατη περίοδο στο επίκεντρο του ενδιαφέροντος και της ανταλλαγής θέσεων των διεθνών πιστωτών του ελληνικού κράτους, με το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο να αναφέρει στο δελτίο τύπου έγκρισης της υπό όρους προληπτικής χρηματοδότησης του ελληνικού κράτους (20/07/2017), ότι οι εποπτικές αρχές του ελληνικού τραπεζικού συστήματος πρέπει να προχωρήσουν σε περαιτέρω ενέργειες για τη διασφάλιση της ευρωστίας του και προκειμένου να διευκολύνουν τη γρήγορη χαλάρωση των περιορισμών στην κίνηση κεφαλαίων, όπως η επανεξέταση της ποιότητας των στοιχείων του ενεργητικού (asset quality review) του και η διενέργεια stress test, πριν την ολοκλήρωση του τρέχοντος προγράμματος²¹. Ωστόσο, η διεξαγωγή του επόμενου stress test για όλες τις τράπεζες της ΕΕ από τον Ενιαίο Εποπτικό Μηχανισμό της ΕΚΤ (Single Supervisory Mechanism) δεν είναι προγραμματισμένη να λάβει χώρα σε αυτό το χρονικό διάστημα. Από τις έως τώρα δηλώσεις αξιωματούχων από τις εμπλεκόμενες πλευρές προκύπτει ότι η επόμενη άσκηση προσομοίωσης ακραίων καταστάσεων των ελληνικών τραπεζών μάλλον θα πραγματοποιηθεί ωρύτερα από ότι για τις υπόλοιπες τράπεζες της ΕΕ και πριν το τέλος του τρέχοντος Προγράμματος Οικονομικής Προσαρμογής. Παρότι προς το παρόν δεν έχει προσδιοριστεί η περίοδος στην οποία θα πραγματοποιηθεί το stress test, η σχετική ανταλλαγή απόψεων και το ότι θα αυτό θα λάβει χώρα εντός των επόμενων μηνών και σίγουρα

²¹

<http://www.imf.org/en/Publications/CR/Issues/2017/07/20/Greece-Request-for-Stand-By->

[Arrangement-Press-Release-Staff-Report-and-Statement-by-the-45110](http://www.imf.org/en/Press/Statements/2017/07/20/Greece-Request-for-Stand-By-)

εντός του πρώτου εξαμήνου του 2018, εκτιμάται ότι έχουν ήδη οδηγήσει τις τράπεζες σε προσπάθειες διαφύλαξης και ενίσχυσης της ποιότητας των στοιχείων του ενεργητικού τους, οι οποίες επενεργούν αποτρεπτικά σε μεταβολές στην παροχή πιστώσεων.

Η επιφυλακτικότητα των τραπεζικών ιδρυμάτων έναντι των εξελίξεων οι οποίες σχετίζονται με τα θέματα της πώλησης και της ρύθμισης μη εξυπηρετούμενων δανείων, καθώς και του προσεχούς stress test, αλλά και εξαιτίας του χαμηλού επιπέδου των καταθέσεων, αποτυπώνεται στην τάση της παροχής χρηματοδότησης προς τον ιδιωτικό τομέα από την ολοκλήρωση της δεύτερης αξιολόγησης έως την πλέον πρόσφατη περίοδο για την οποία υπάρχουν στοιχεία. Στο τρίμηνο Ιουνίου – Αυγούστου ο ρυθμός πιστωτικής συρρίκνωσης προς τον ιδιωτικό τομέα (μη χρηματοπιστωτικές επιχειρήσεις και νοικοκυριά) επιταχύνθηκε σε σύγκριση με το πεντάμηνο Ιανουαρίου - Μαΐου, στο 6,5% από 5,0%. Η ροή πιστώσεων περιορίστηκε κυρίως προς τις επιχειρήσεις, με το ρυθμό μείωσής τους να ανέρχεται από 2,4% σε 5,0%, ενώ μικρότερη ήταν η κλιμάκωσή της προς τα νοικοκυριά, από το ήδη υψηλό 7,4% στο 7,9%. Κατόπιν της νέας συρρίκνωσης της χρηματοδότησης του ιδιωτικού τομέα, το υπόλοιπο ποσό της διαμορφώθηκε σε €166,9 δισεκ., επίπεδο που είναι το χαμηλότερο από τον Οκτώβριο του 2006 και €7,6 δισεκ. χαμηλότερο του αντίστοιχου στο τέλος του 2016. Η κλιμάκωση της πιστωτικής συρρίκνωσης μάλλον εν μέρει οφείλεται στο σημαντικό περιορισμό των αντλη-

θέντων κεφαλαίων από τον έκτακτο μηχανισμό ρευστότητας της ΕΚΤ (ELA) από την αρχή του τρέχοντος έτους έως την αρχή του Οκτωβρίου, από €50,7 δισεκ. σε €32,6 δισεκ., χωρίς να σημειωθεί αντίστοιχη αύξηση των εισροών κεφαλαίων από άλλη πηγή.

Δεδομένων των παραπάνω, παρά την ολοκλήρωση της δεύτερης αξιολόγησης, η οποία διασφαλίζει τη συνέχιση της πρόσβασης των τραπεζών σε όλους τους τακτικούς χρηματοδοτικούς μηχανισμούς της ΕΚΤ και έχει οδηγήσει εξασθένιση της αβεβαιότητας για τις στρατηγικές επιλογές και τις προοπτικές της ελληνικής οικονομίας, τα τραπεζικά ιδρύματα αναμένεται να συνεχίσουν τη μείωση των πιστώσεων στο υπόλοιπο χρονικό διάστημα του 2017, αλλά και το 2018, τουλάχιστον ως την ανακοίνωση των αποτελεσμάτων του stress test της ΕΚΤ. Αυτή η εξέλιξη θα έχει αρνητικό αντίκτυπο στην επενδύσεις και την κατανάλωση των νοικοκυριών.

Οι μακροχρόνιες δυσχέρειες άντλησης ρευστότητας από το τραπεζικό σύστημα έχουν οδηγήσει τις επιχειρήσεις στην αναζήτηση άλλων τρόπων χρηματοδότησης. Οι επιχειρήσεις μεγάλου μεγέθους, ιδίως όσες είναι εισηγμένες σε χρηματιστηριακές αγορές, επιδιώκουν από την αρχή του τρέχοντος έτους την πρόσβαση σε κεφάλαια μέσω κεφαλαιαγορών, στην Ελλάδα και το εξωτερικό. Εκτός από τα οικονομικά αποτελέσματα και τις προοπτικές καθεμιάς από αυτές τις εταιρίες, στη βελτίωση αυτών των δυνατοτήτων χρηματοδότησης συνέβαλε και η υποχώρηση της αβεβαιότητας για το

ελληνικό κράτος, εξαιτίας του πολύ καλύτερου του στόχου δημοσιονομικού αποτελέσματος το 2016 και της προόδου στη δεύτερη αξιολόγηση. Είναι πλέον αναμενόμενο ότι και άλλες επιχειρήσεις εκτός από όσες ήδη έχουν χρησιμοποιήσει αυτά τα μέσα πρόσβασης σε κεφάλαια θα προσπαθήσουν τους επόμενους μήνες να χρηματοδοτήσουν τη λειτουργία και τις επενδύσεις τους με τον ίδιο τρόπο, αξιοποιώντας και το ευνοϊκό περιβάλλον που έχει διαμορφωθεί λόγω της ολοκλήρωσης της δεύτερης αξιολόγησης. Εφόσον αυτές οι διαδικασίες θα είναι επιτυχείς, θα αποτελέσουν την πλέον σημαντική εξέλιξη των τελευταίων ετών στη χρηματοδότηση των επιχειρήσεων, καθώς για πρώτη φορά μετά από την έναρξη της εγχώριας δημοσιονομικής προσαρμογής θα υπάρχει εναλλακτική στον τραπεζικό δανεισμό δυνατότητα πρόσβασης σε κεφάλαια.

Πιέσεις στη διαθεσιμότητα κεφαλαίων των επιχειρήσεων για επενδύσεις ασκούνται και από την υπό-εκτέλεση του Προγράμματος Δημοσίων Επενδύσεων. Στην περίοδο Ιανουαρίου – Αυγούστου φέτος εκταμιεύτηκαν ενισχύσεις μόλις €1,6 δισεκ., έναντι στόχου €2,1 δισεκ. και σχεδόν €600 εκατ. λιγότερες από ότι στην ίδια περίοδο του 2016. Το ύψος των ενισχύσεων είναι παραπλήσιο με το αντίστοιχο το 2015, όταν το ελληνικό δημόσιο αντιμετώπιζε έντονη στενότητα ρευστότητας, εξαιτίας των τότε πολιτικοοικονομικών εξελίξεων. Η βραδύτερη από την αρχή του έτους εκτέλεση του ΠΔΕ συνεχίζει να οφείλεται στις πολύ μικρότερες από ότι πριν ένα χρόνο εισροές από την ΕΕ, καθώς δεν

ξεπέρασαν τα €1,01 δισεκ., επίπεδο το οποίο αντιστοιχεί περίπου στα 1/2 των εισροών πριν ένα χρόνο (€1,92 δισεκ.) και μόλις στο 29,3% των προγραμματισμένων εισροών για το σύνολο του έτους. Ο προϋπολογισμός της εθνικής χρηματοδότησης του ΠΔΕ για το σύνολο του έτους, που ήταν πολύ χαμηλότερος εκείνου για το 2016 (€180 εκατ. έναντι €317 εκατ.) ήδη έχει εξαντληθεί. Ωστόσο το πολύ μικρό μέγεθός δεν επαρκεί προκειμένου να αντισταθμίσει τη χαμηλή απορροφητικότητα χρηματοδοτικών πόρων από την ΕΕ.

Δεδομένου ότι ο προϋπολογισμός δαπανών του ΠΔΕ για το τρέχον έτος δεν μεταβλήθηκε στο ΜΠΔΣ 2018-2021 (€6,75 δισεκ.), απαιτείται έντονη αύξηση των εισροών πόρων από την ΕΕ για την πραγματοποίησή τους. Η επίτευξη στην περίοδο Ιανουαρίου – Αυγούστου μόλις του 29,3% του -προς τα κάτω αναθεωρημένου στο ΜΠΔΣ- στόχου απορρόφησης για το σύνολο του τρέχοντος έτους (€3,44 δισεκ.), καθιστά ιδιαίτερα δύσκολη την κάλυψη αυτής της υστέρησης στους τέσσερις μήνες που υπολείπονται για την ολοκλήρωσή του. Ακολουθώντας, θεωρείται αρκετά πιθανό το ότι ο στόχος παροχής ενισχύσεων για φέτος δεν θα επιτευχθεί, με ανάλογες επιδράσεις στην επενδυτική δραστηριότητα.

Οι επιπτώσεις της χαμηλής απορροφητικότητας από την ΕΕ το 2017 μπορούν να αντισταθμιστούν από την άντληση περισσότερων κεφαλαίων στο επόμενο έτος. Άλλωστε, από την αναθεώρηση της χρηματοδότησης της εθνικής πολιτικής

συνοχής της ΕΕ για τα έτη 2017 – 2020, προέκυψαν επιπλέον κεφάλαια για την Ελλάδα ύψους €970 εκατ. Δυνατότητας χρηματοδότησης που προς το παρόν έχουν αξιοποιηθεί σε μεγάλο βαθμό από την Ελλάδα παρέχει και το Επενδυτικό Σχέδιο για την Ευρώπη. Ωστόσο ο προϋπολογισμός δαπανών του ΠΔΕ για το 2018 στο Προσχέδιο του Κρατικού Προϋπολογισμού δεν διαφέρει από εκείνον των ετών 2016-2017, αφού το συνολικό ύψος του ορίστηκε σε €6,75 δισεκ. Καθώς για τους λόγους που προαναφέρθηκαν η τάση της ροής πιστώσεων από τα τραπεζικό σύστημα προς τις επιχειρήσεις δεν αναμένεται να μεταβληθεί σε σχέση με την τρέχουσα τουλάχιστον στο πρώτο εξάμηνο του επόμενου έτους, είναι απαραίτητη η εμπροσθοβαρής υλοποίηση του ΠΔΕ, για την οποία απαιτείται αντίστοιχη ροή κοινοτικών πόρων, προκειμένου να μην υπολείπονται για ακόμα ένα έτος οι πραγματοποιηθείσες ενισχύσεις έναντι του σχετικού στόχου και να υποστηριχθούν όσο το δυνατόν περισσότερο οι επενδύσεις.

Μικρότερη στήριξη της ρευστότητας των επιχειρήσεων φέτος σε σύγκριση με την προηγούμενη χρονιά αναμένεται από την καταβολή από το ελληνικό Δημόσιο ληξιπρόθεσμων οφειλών προς τους προμηθευτές του. Κατόπιν των €3,5 δισεκ. από δύο δανειακές υποδόσεις τα οποία διατέθηκαν για αυτόν τον σκοπό στο δεύτερο περυσινό εξάμηνο, φέτος έχουν αντληθεί κεφάλαια με αυτήν τη στόχευση ύψους €800 εκατ., στο πλαίσιο υποδότησης του δανείου η οποία συνδέεται με τη δεύτερη αξιολόγηση του τρέχοντος

Προγράμματος και εκταμιεύτηκε τον περασμένο Ιούλιο. Εκκρεμεί η τελευταία υποδότηση, ύψους επίσης €800 εκατ., η οποία προορίζεται αποκλειστικά για πληρωμή ληξιπρόθεσμων οφειλών. Αιτία για το ότι δεν έχει καταβληθεί αποτελεί η σχετική προϋπόθεση ότι οι ενισχύσεις-χρηματοδοτήσεις για την πληρωμή ληξιπρόθεσμων υποχρεώσεων με τα σχετικά κεφάλαια από την προηγούμενη υποδότηση θα έφθαναν τα €1,2 δισεκ., καθώς υπάρχει δέσμευση ότι για κάθε ευρώ δανείου για αυτόν το σκοπό, το ελληνικό Δημόσιο θα εισφέρει μισό ευρώ ίδιων πόρων. Πάρα την άντληση €800 εκατ., οι ληξιπρόθεσμες οφειλές διευρύνθηκαν τον Ιούλιο, κατά €67 εκατ., στα €3,91 δισεκ., ενώ και οι εκκρεμείς επιστροφές φόρων ανήλθαν, κατά €268 εκατ., στα €1,52 δισεκ., καθώς σε αυτόν το μήνα παρασχέθηκαν επιχορηγήσεις – χρηματοδοτήσεις για την κάλυψή τους ύψους €255 εκατ. Τον Αύγουστο οι ληξιπρόθεσμες οφειλές περιορίστηκαν οριακά, όμως οι εκκρεμείς επιστροφές φόρων διευρύνθηκαν κατά €690 εκατ., ξεπερνώντας τα €2,1 δισεκ. Από την αρχή του 2017 έως τον Ιούλιο οι ληξιπρόθεσμες οφειλές αυξήθηκαν κατά €70 εκατ., ενώ έχουν εξοφληθεί €418,4 εκατ., ενώ οι εκκρεμείς επιστροφές φόρων διευρύνθηκαν κατά €315 εκατ., με τις πληρωμές τους να μην ξεπερνούν τα €105 εκατ.

Λαμβάνοντας υπόψη τη δέσμευση για την εθνική συμμετοχή στις χρηματοδοτήσεις για την εξόφληση ληξιπρόθεσμων οφειλών από το δάνειο του ESM και την έως τον Ιούλιο ροή επιχορηγήσεων για την

πληρωμή τους από το ελληνικό δημόσιο, είναι πολύ πιθανή μια περαιτέρω, σημαντική καθυστέρηση της τελευταίας υποδότησης των €800 εκατ. Μια τέτοια εξέλιξη είναι πιθανό να μετατοπίσει χρονικά προς τα πίσω και τις επόμενες υποδόσεις για την τακτοποίηση ληξιπρόθεσμων υποχρεώσεων του ελληνικού Δημοσίου, μέχρι να βρεθούν κάθε φορά οι πόροι για την εθνική συμμετοχή. Επακόλουθα, οι προμηθευτές του δημοσίου και οι δικαιούχοι επιστροφής φόρου θα συνεχίσουν να αντιμετωπίζουν σημαντικά προβλήματα ρευστότητας.

Ως προς τις εξελίξεις σε πεδία εκτός της χρηματοδότησης και της ρευστότητας οι οποίες θα επηρεάσουν τη δυναμική της επενδυτικής δραστηριότητας στο δεύτερο εξάμηνο του 2017 και το 2018, οι σημαντικότερες ενέργειες αποκρατικοποιήσεων που θα πραγματοποιηθούν έως το τέλος του τρέχοντος έτους είναι εκείνες που αναμένονταν και στην προηγούμενη έκθεση του IOBE για την ελληνική οικονομία, δηλαδή η πώληση του 66% του ΔΕΣΦΑ και το 100% του ΕΕΣΣΤΥ ΑΕ. Οι σχετικές εξελίξεις μέχρι την ολοκλήρωση προετοιμασίας της τρέχουσας έκθεσης περιλάμβαναν την επιλογή δύο εκ των έξι επενδυτικών σχημάτων που συμμετείχαν στην αρχική βάση του πρώτου διαγωνισμού για τη δεύτερη φάση του, ενώ δεν έχει εκπνεύσει η προθεσμία για την υποβολή προσφορών για την εξαγορά του 100% του μετοχικού κεφαλαίου της ΕΕΣΣΤΥ ΑΕ (3/11/2017). Ακόμα και εάν αυτές οι διαγωνιστικές διαδικασίες ολοκληρωθούν φέτος, μάλλον οι εισπράξεις των τιμημάτων πώλησης θα

γίνουν στο επόμενο έτος. Από τις υπόλοιπες ενέργειες αποκρατικοποιήσεων οι οποίες πραγματοποιήθηκαν (παραχώρηση των 14 περιφερειακών αεροδρομίων στη Fraport, του 67% των μετοχών του ΟΛΘ, επέκταση της σύμβασης παραχώρησης της «Διεθνούς Αερολιμένας Αθηνών ΑΕ» κατά 20 έτη), σε συνδυασμό με τους ηλεκτρονικούς πλειστηριασμούς ακινήτων οι οποίοι διενεργούνται, θεωρείται ότι θα επιτευχθεί το μεγαλύτερο τμήμα του στόχου εσόδων για το 2017 ο οποίος καθορίστηκε στον Προϋπολογισμό (€2,59 δισεκ.).

Το προσχέδιο του Κρατικού Προϋπολογισμού για το 2018 δεν περιλαμβάνει το πρόγραμμα αποκρατικοποιήσεων – παραχωρήσεων για το επόμενο έτος. Ωστόσο, όπως κάθε χρονιά, αυτές δεν θα επηρεάσουν τις επενδύσεις από το έτος στο οποίο θα πραγματοποιηθούν. Όπως έχει επισημανθεί σε προηγούμενες εκθέσεις του IOBE για την ελληνική οικονομία, σταδιακή ώθηση στην επενδυτική δραστηριότητα από το 2018 αναμένεται από τις παραχωρήσεις και τις ιδιωτικοποιήσεις οι οποίες ολοκληρώθηκαν φέτος, επειδή απαιτείται χρόνος για το σχεδιασμό και την αδειοδότηση των σχετιζόμενων επενδυτικών σχεδίων. Η εξέταση της ύπαρξης αρχαιολογικών χώρων στη παραχωρημένη περιοχή στο Ελληνικό, καθώς και η αξιολόγηση του Σχεδίου Ολοκληρωμένης Ανάπτυξης του (ΣΟΑ) και της Στρατηγικής Μελέτης Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων, αποτελούν χαρακτηριστικά παραδείγματα της διαδικασίας "ωρίμανσης" των επενδυτικών σχεδίων σε παραχωρήσεις –

αποκρατικοποιήσεις. Ενδεχομένως από αυτές τις φάσεις να προκύψει η ανάγκη αναθεωρήσεων στις σχεδιαζόμενες επενδύσεις, οι οποίες θα επιτείνουν την προετοιμασία των έργων και θα μεταβάλλουν τους επιχειρηματικούς στόχους. Σε τέτοιες περιπτώσεις, οι επιδράσεις των επενδύσεων θα εκδηλωθούν αργότερα και η έντασή τους θα διαφέρει από την αρχικά αναμενόμενη.

Στην πλευρά του εξωτερικού τομέα της οικονομίας, οι εξαγωγικές επιχειρήσεις φαίνεται ότι ευνοούνται από την κλιμάκωση της διεθνούς εμπορικής δραστηριότητας το 2017, καθώς και από τη μεγαλύτερη της αρχικά εκτιμώμενης ανάπτυξη στην Ευρωπαϊκή Ένωση, το σημαντικότερο εξαγωγικό προορισμό των ελληνικών προϊόντων. Ωστόσο η ενίσχυση της εισαγωγικής ζήτησης από την αρχή του τρέχοντος έτους έως τον Ιούλιο υπερβαίνει τη διεύρυνση των εξαγωγών, αναδεικνύοντας τις συσσωρευμένες ανάγκες επιχειρήσεων και νοικοκυριών πρωτίστως για μη εγχωρίως παραγόμενα αγαθά εξαιτίας των περιορισμών στην κίνηση κεφαλαίων. Αυτή η επίδραση έχει ως αποτέλεσμα την επιδείνωση του ισοζυγίου αγαθών – υπηρεσιών, για πρώτη φορά από 2010.

Αναλυτικά, βάσει των πλέον πρόσφατων σχετικών στοιχείων της Τράπεζας της Ελλάδος, οι εξαγωγές αγαθών – υπηρεσιών σε τρέχουσες τιμές αυξήθηκαν στο τρίμηνο Μαΐου-Ιουλίου φέτος κατά 12,5%, ηπιότερα από ότι στην προηγούμενη περίοδο Ιανουαρίου – Απριλίου (+19,2%). Η διεύρυνσή τους σε αυτό το χρονικό διάστημα προήλθε εξίσου από την αύξηση

των εξαγωγών αγαθών (+ €919,6 εκατ. ή +14,8%) και τις περισσότερες εξαγωγές υπηρεσιών (+€939,1 εκατ. ή +10,8%). Στο σκέλος των εξαγωγών αγαθών, σχεδόν το 70% της ανόδου οφείλεται στην άνοδο των εξαγωγών εκτός καυσίμων - πλοίων, κατά 13,7%, σε αντίθεση με την προηγούμενη περίοδο, κατά την οποία είχε προέλθει από τις εξαγωγές καυσίμων, λόγω πρωτίστως της ανόδου της διεθνούς τιμής του πετρελαίου. Το υπόλοιπο της ανόδου των εξαγωγών προϊόντων προήλθε εκ νέου από τις εξαγωγές καυσίμων, οι οποίες ανήλθαν κατά 23,6%. Μεταξύ των επιμέρους κατηγοριών εξαγωγών υπηρεσιών, τη μεγαλύτερη συνεισφορά στην άνοδό τους (40,8%) είχαν οι ταξιδιωτικές υπηρεσίες, οι εισπράξεις από τις οποίες διευρύνθηκαν κατά 6,8%, ενώ ελαφρώς μικρότερη ήταν η συμβολή των μεταφορικών υπηρεσιών (36,9%), οι οποίες είχαν πρωτοστατήσει στην αύξηση των εξαγωγών υπηρεσιών στο τετράμηνο του 2017 που προηγήθηκε. Επισημαίνεται η σταθεροποίηση στο τρίμηνο Μαΐου – Ιουλίου της αλλαγής της τάσης των εσόδων από το διεθνή τουρισμό από πτωτική στο πρώτο τρίμηνο φέτος σε ανοδική τον Απρίλιο. Ωστόσο ο ρυθμός ανόδου παρουσιάζει διακυμάνσεις, μεταξύ 1,8% και 12,0%. Στο σύνολο της περιόδου Ιανουαρίου – Ιουλίου του τρέχοντος έτους οι εξαγωγές αγαθών – υπηρεσιών σε τρέχουσες τιμές διευρύνθηκαν κατά 15,5%.

Στην πλευρά των εισαγωγών, η ποσοστιαία άνοδος ήταν ελαφρώς μεγαλύτερη εκείνης στις εξαγωγές κατά τους μήνες Μάιο – Ιούλιο (13,5%), αλλά επίσης μικρότερη

από ότι στο προηγούμενο τετράμηνο (16,0%). Οι περισσότερες από πέρυσι εισαγωγές αφορούν σταθερά από την αρχή του 2017 κυρίως σε προϊόντα (+€1,31 δισεκ. ή +12,7%) και σε μικρό βαθμό σε υπηρεσίες (+€371 εκατ. ή +15,4%). Όπως οι εξαγωγές αγαθών, οι εισαγωγές αγαθών ενισχύθηκαν πρωτίστως στην κατηγορία των αγαθών εκτός καυσίμων-πλοίων (58,3% της ανόδου), ενώ στο σκέλος των εισαγωγών υπηρεσιών η αύξηση προήλθε από τις μεταφορικές υπηρεσίες (54,9%). Στο σύνολο της περιόδου Ιανουαρίου – Ιουλίου η ποσοστιαία αύξηση των εισαγωγών αγαθών - υπηρεσιών ήταν οριακά μικρότερη εκείνης των εξαγωγών, 14,9%. Ωστόσο το μεγαλύτερο πέρυσι απόλυτο μέγεθος - βάση των πρώτων είχε ως αποτέλεσμα τη διεύρυνση του ελλείμματος του ισοζυγίου αγαθών κατά 6,3%, από τα €2,08 δισεκ. στα €2,2 δισεκ.

Ως προς τις τάσεις σε βασικά μεγέθη της διεθνούς οικονομίας τα οποία επηρεάζουν τις προοπτικές όλων των εθνικών οικονομιών, τη -με μικρά διαλείμματα ανόδου - συνεχή πτώση της τιμής του πετρελαίου Brent στην περίοδο Μαρτίου – Ιουνίου, κατά την οποία υποχώρησε από τα \$56,5 στα \$45, έχει διαδεχθεί ένα τρίμηνο συνεχούς ανόδου, στη διάρκεια του οποίου ανήλθε μέχρι και τα \$58,5 (25/9). Η ανοδική τάση είναι προς το παρόν σε μεγάλο βαθμό εποχική, καθώς σε αυτήν την περίοδο του έτους γίνονται οι προμήθειες πετρελαίου για τον ερχόμενο χειμώνα. Αυτή η ερμηνεία επαληθεύεται από την παραπλήσια εξέλιξη της τιμής του πετρελαίου στην αντίστοιχη περίοδο του 2016. Άλλωστε, παρά την άνοδό της κατά

περίπου 25% από το τέλος του φετινού Ιουνίου, η μέση τιμή του πετρελαίου Brent την τρέχουσα περίοδο κυμαίνεται περίπου 8% υψηλότερα από ότι στην αντίστοιχη περίοδο πέρυσι. Η επέκταση τον Μάιο της συμφωνίας του Διεθνούς Ενεργειακού Φόρουμ για μείωση της παραγωγής πετρελαίου για άλλους οκτώ μήνες δεν θεωρείται ότι επηρεάζει ουσιαστικά τις τιμές, καθώς τόσο μετά την αρχική σύναψή της, όσο και κατόπιν της ανανέωσή της, η τιμή του πετρελαίου δεν παρουσίασε κάποια ανοδική τάση.

Ωστόσο, ένα μέρος της παρατηρούμενης αύξησης οφείλεται στην ταχύτερη της αναμενόμενης ανάπτυξη των χωρών της Ευρωζώνης κατά το τρίτο τρίμηνο, καθώς και των ΗΠΑ. Η ανοδική τάση στη δραστηριότητα σε αυτές τις οικονομικές περιφέρειες δεν αναμένεται να αποδυναμωθεί στο τελευταίο τρίμηνο του τρέχοντος έτους. Επιπλέον, σύμφωνα με τις τελευταίες προβλέψεις διεθνών οργανισμών, θα επιταχυνθεί ελαφρώς το 2018. Παρόμοια θα είναι οι εξέλιξη στις μεγαλύτερες αναπτυσσόμενες οικονομίες. Συνεπώς, εφόσον μια ήπια κλιμάκωση της παγκόσμιας ανάπτυξης συνεχιστεί τους τελευταίους μήνες του 2017 και το 2018, η παρατηρούμενη άνοδος της τιμής του πετρελαίου θα διατηρηθεί και θα ενισχυθεί περαιτέρω, χωρίς ωστόσο να αναμένεται μια έντονη αύξησή της.

Τις επιπτώσεις μιας ανόδου της τιμής του πετρελαίου στην ανταγωνιστικότητα κόστους των κλάδων των οποίων η παραγωγή είναι έντασης ενέργειας στην Ευρωζώνη, επομένως και στην Ελλάδα, ήδη αποσοβεί σε μεγάλο βαθμό η άνοδος

της ισοτιμίας του ευρώ έναντι του δολαρίου, η οποία θα συνεχίσει να επενεργεί με αυτόν τον τρόπο στο υπόλοιπο του τρέχοντος έτους, μάλλον και στο επόμενο. Από την αρχή του 2017 έως την τρέχουσα περίοδο, η ισοτιμία του ευρώ έναντι του δολαρίου έχει ανέλθει κατά 12,5%, από την περιοχή του 1,04 στο 1,17. Οι προοπτικές επιτάχυνσης της ανάπτυξης στην Ευρωζώνη τουλάχιστον κατά το 2018 ενισχύουν την ελκυστικότητα της μεταφοράς κεφαλαίων σε αυτή και των επενδύσεων κάθε τύπου σε επιχειρήσεις της (χρηματοπιστηριακών, άμεσων). Στον αντίποδα, αποτρεπτικούς παράγοντες αποτελούν οι ανησυχίες για την ευρωστία των τραπεζικών συστημάτων σε ορισμένες χώρες της, η οποία θα αξιολογηθεί από το προσεχές τακτικό stress test της ΕΚΤ και οι επιπτώσεις της διαδικασίας του Brexit.

Ως προς τις πλέον πρόσφατες εξελίξεις σε τμήματα της οικονομικής δραστηριότητας εγχωρίως, καθώς και σε βραχυχρόνιους οικονομικούς δείκτες, προκύπτει ως επί το πλείστον ηπιότερη ανοδική δυναμική τους στην αρχή του τρίτου τριμήνου από ότι στην αρχή του 2017, με εξαίρεση τις εισπράξεις από αλλοδαπούς στον Τουριστικό τομέα. Αναλυτικά, βάσει των πλέον πρόσφατων στοιχείων, η αύξηση της βιομηχανικής παραγωγής δεν ξεπέρασε το 1,7% τον περασμένο Ιούλιο, πρώτο μήνα του τρίτου τριμήνου. Η έντασή της είναι παραπλήσια με εκείνες τον Ιούνιο και τον Απρίλιο και πολύ ηπιότερη από ότι στο τρίμηνο Ιανουαρίου – Μαρτίου (9,4%). Η επιβράδυνση είναι εντονότερη στα Ορυχεία - Λατομεία, των οποίων το προϊόν

ανήλθε κατά 2,5% τον Ιούλιο, έναντι μέσης αύξησης 7,0% στο δεύτερο τρίμηνο. Η Μεταποίηση παρουσίασε άνοδο 1,3%, έναντι 2,7% στην περίοδο Απριλίου – Ιουνίου και 5,8% στο αρχικό τρίμηνο φέτος. Στον Ηλεκτρισμό σημειώθηκε η ισχυρότερη αύξηση, 3,8%, ήταν όμως ηπιότερη από ότι στο δεύτερο τρίμηνο (5,5%). Πτωτική τάση στην παραγωγή εμφανίζει μόνο η Παροχή νερού (-4,1% τον Ιούλιο, -5,0% στο δεύτερο τρίμηνο). Τα πλέον πρόσφατα διαθέσιμα στοιχεία για την οικοδομική δραστηριότητα αφορούν στον Ιούλιο. Από αυτά προκύπτει ότι, παρά τη μικρή μείωση του αριθμού οικοδομικών αδειών, κατά 2,4%, συνεχίζεται η ενίσχυσή της σε όρους επιφάνειας και όγκου, κατά 9,1% και 10,4%, αρκετά λιγότερο ωστόσο από ότι στο προηγούμενο τρίμηνο (+30,7% και +31,2%). Όπως προαναφέρθηκε κατά την παρουσίαση των πρόσφατων τάσεων σε μεγέθη του εξωτερικού τομέα της ελληνικής οικονομίας, η αύξηση των εξαγωγών υπηρεσιών στην περίοδο Μαΐου – Ιουλίου προέρχεται κυρίως από τη διεύρυνση των ταξιδιωτικών εισπράξεων, εξέλιξη η οποία αναδεικνύει τον κομβικό ρόλο του τομέα του Τουρισμού στην τάση του εγχώριου προϊόντος κατά το τρίτο τρίμηνο.

Στην πλευρά των μεγεθών τα οποία αντανakλούν το κλίμα και τις διαθέσεις στην πλευρά της ζήτησης της οικονομίας, ο εποχικά διορθωμένος δείκτης όγκου στο Λιανικό Εμπόριο αυξήθηκε τον Ιούλιο κατά 1,4%, ηπιότερα από ότι κατά μέσο όρο στο δεύτερο τρίμηνο (2,4%) και στο σύνολο του πρώτου εξαμήνου του 2017 (2,7%).

Συνεκτιμώντας τις παραπάνω τάσεις σε οικονομικά μεγέθη και δείκτες δραστηριότητας, καθώς και τις αναμενόμενες εξελίξεις, κυρίως όσες σχετίζονται με την επερχόμενη αξιολόγηση του Προγράμματος Οικονομικής Προσαρμογής και το εγχώριο τραπεζικό σύστημα, στην πραγματοποίηση προβλέψεων για τις συνιστώσες του ΑΕΠ και λοιπά μακροοικονομικά μεγέθη, η αύξηση της **κατανάλωσης των νοικοκυριών** στο πρώτο εξάμηνο του 2017 θα συνεχιστεί στα επόμενα τρίμηνά του. Ως πλέον πιθανή θεωρείται μια μικρή κλιμάκωση της ανόδου της κατά το τρέχον εξάμηνο, πρωτίστως από τη σημαντική υποχώρηση της ανεργίας, εξαιτίας της αύξησης της απασχόλησης κυρίως σε εξωστρεφείς μεταποιητικούς κλάδους και τον Τουρισμό, όπως συνέβη στο προηγούμενο εξάμηνο, καθώς και στον κλάδο Χονδρικού-Λιανικού Εμπορίου, λόγω των ροών εργασίας σε αυτόν από τη σταθερά υψηλότερη κατανάλωση στην αρχή του έτους. Συνεπώς, εν μέρει η άνοδος αυτοτροφοδοτείται. Η ανασχετική σε μια μεγαλύτερη αύξηση της ιδιωτικής κατανάλωσης κατά το εξάμηνο Ιανουαρίου – Ιουνίου φέτος επενέργεια των δημοσιονομικών μέτρων που λήφθηκαν στο πλαίσιο της πρώτης αξιολόγησης, θα υποχωρήσει από το τρίτο τρίμηνο, επειδή τα περισσότερα εξ' αυτών εφαρμόζονται από την ίδια περυσινή περίοδο, επομένως η επίδρασή τους στις ετήσιες μεταβολές του διαθέσιμου εισοδήματος των νοικοκυριών θα υποχωρήσει ένα χρόνο μετά. Όπως έχει επισημανθεί σε προηγούμενες εκθέσεις του IOBE για την ελληνική οικονομία, στην ενίσχυση της

κατανάλωσης του ιδιωτικού τομέα κατά το τρέχον έτος θα συμβάλει η επέκταση των ηλεκτρονικών συναλλαγών προκειμένου τα φυσικά πρόσωπα να είναι δικαιούχοι της έκπτωσης φόρου εισοδήματος. Ωστόσο, **παρά τη μεγαλύτερη διεύρυνση της ιδιωτικής κατανάλωσης στο δεύτερο εξάμηνο του 2017, κατόπιν της υποτονικής αύξησής της στο προηγούμενο, η άνοδος της στο σύνολο του έτους δεν θα ξεπεράσει το 1,2%.**

Η περαιτέρω κάμψη της ανεργίας το 2018, ίσης ή ελαφρώς μικρότερης έκτασης με τη φετινή, από νέες θέσεις εργασίας σε εξωστρεφείς κλάδους και στις Κατασκευές, σε συνδυασμό με τις χαμηλότερες επιβαρύνσεις του διαθέσιμου εισοδήματος των νοικοκυριών από τα νέα δημοσιονομικά μέτρα, καθιστούν δυνατή τη συνέχιση της αύξησης της κατανάλωσής τους, με ρυθμό στην περιοχή του 1,7%.

Στο έτερο σκέλος της εγχώριας καταναλωτικής δαπάνης, τη **δημόσια κατανάλωση**, η διεύρυνση στο δεύτερο τρίμηνο που είχε προβλεφθεί στην προηγούμενη έκθεση του IOBE για την ελληνική οικονομία, επαληθεύτηκε από τα στοιχεία των τριμηνιαίων Εθνικών Λογαριασμών της ΕΛ.ΣΤΑΤ. Παραμένει η πρόβλεψη για αύξηση των καταναλωτικών δαπανών του δημόσιου τομέα στο τρέχον εξάμηνο, κατόπιν της εκταμίευσης του μεγαλύτερου τμήματος της δόσης η οποία συνδέεται με τη δεύτερη αξιολόγηση και δεδομένου ότι την ίδια περίοδο του 2016 τα καταναλωτικά έξοδα του κράτους δεν διέφεραν από εκείνα του προηγούμενου

εξαμήνου, επομένως η βάση σύγκρισης είναι η ίδια. Άλλωστε, σύμφωνα με τα πλέον πρόσφατα στοιχεία εκτέλεσης του προϋπολογισμού σε επίπεδο Γενικής Κυβέρνησης (ενοποιημένη βάση), οι δαπάνες για αμοιβές προσωπικού, που αποτελούν την κύρια συνιστώσα της κατανάλωσης του δημόσιου τομέα, αυξήθηκαν στο δίμηνο Ιουλίου - Αυγούστου σε τρέχουσες τιμές κατά 2,5%, όσο στο πρώτο εξάμηνο του τρέχοντος έτους, από τα €2,64 δισεκ. στα €2,71 δισεκ. Ωστόσο οι δαπάνες για αγορές αγαθών και υπηρεσιών περιορίστηκαν την ίδια περίοδο, σε σημαντικό βαθμό, κατά 17,5%, από τα €1,35 στα €1,12 δισεκ. **Κατόπιν της επέκτασης της δημόσιας καταναλωτικής δαπάνης στο δεύτερο εξάμηνο φέτος, με ρυθμό ελαφρώς ταχύτερο από ότι στο προηγούμενο, η μέση αύξησή της στο σύνολο του έτους θα διαμορφωθεί στην περιοχή του 1,0%.**

Η συνέχιση της δημοσιονομικής προσαρμογής το προσεχές έτος κυρίως μέσω της αύξησης των εσόδων, από άμεσους και έμμεσους φόρους, καθώς και από εισφορές, με τις νέες περικοπές δαπανών να είναι μικρής έκτασης, σύμφωνα με τα δημοσιονομικά μέτρα του ΜΠΔΣ 2018-2021 τα οποία περιλαμβάνονται και στο Προσχέδιο Προϋπολογισμού του 2018 και παρουσιάστηκαν στην αρχή της τρέχουσας υποενοτήτας, καθιστά περισσότερο πιθανή εξέλιξη στη δημόσια κατανάλωση την ήπια αύξησή της. Επίσης σύμφωνα με το Προσχέδιο Προϋπολογισμού για το 2018, η δαπάνη για μισθούς και συντάξεις την

ερχόμενη χρονιά θα είναι αυξημένη σε σχέση με φέτος, κατά 1,9%, οριακά περισσότερο από ότι προβλεπόταν στο ΜΠΔΣ 2018-2021 (1,4%). **Αυτή η εξέλιξη θα ευνοήσει μια επέκταση της δημόσιας κατανάλωσης το 2018, η οποία αναμένεται να διαμορφωθεί στην περιοχή του 1,5%.**

Η περιορισμένη παροχή κεφαλαίων από το τραπεζικό σύστημα, λόγω της επιστροφής καταθέσεων με χαμηλό ρυθμό και προκειμένου να διαφυλαχθεί η κεφαλαιακή του επάρκεια, ενόψει της διευθέτησης των μη εξυπηρετούμενων δανείων και του επερχόμενου stress test από την ΕΚΤ, σε συνδυασμό με τις καθυστερήσεις στην υλοποίηση του Προγράμματος Δημοσίων Επενδύσεων, οι οποίες μάλλον θα έχουν ως αποτέλεσμα τη μη επίτευξη του στόχου ενισχύσεων για φέτος, θα αποτελέσουν τους σημαντικότερους ανασχετικούς παράγοντες **επιχειρηματικών επενδύσεων** στο δεύτερο φετινό εξάμηνο. Όπως προαναφέρθηκε, δεν αναμένεται σε αυτό το χρονικό διάστημα ώθηση στην επενδυτική δραστηριότητα από τις κατακυρωμένες ιδιωτικοποιήσεις και παραχωρήσεις, καθώς σε πολλές περιπτώσεις εκκρεμούν οι τυπικές διαδικασίες ολοκλήρωσής τους και αδειοδότησης των σχετικών επενδυτικών σχεδίων.

Από την άλλη πλευρά, όσα επενδυτικά σχέδια τελούσαν εν αναμονή της ολοκλήρωσης της δεύτερης αξιολόγησης, γεγονός το οποίο εκτός από την κάμψη της αβεβαιότητας για τις στρατηγικές επιλογές πολιτικής της Ελλάδας, συνεπάγεται και την πραγματοποίηση μεταρρυθμίσεων οι

οποίες καλυτέρευσαν το επενδυτικό περιβάλλον (διευκόλυνση αδειοδότησης επενδύσεων, διαρθρωτικές αλλαγές στην αγορά εργασίας, αλλαγές στον πτωχευτικό κώδικα κ.ά.), έχουν περάσει στη φάση της υλοποίησης την τρέχουσα περίοδο.

Η αρνητική επίδραση ζητημάτων που μόλις αναφέρθηκαν και αφορούν στο τραπεζικό σύστημα θα συνεχιστεί και στο νέο έτος, τουλάχιστον μέχρι την ανακοίνωση των αποτελεσμάτων του stress test. Απαραίτητη προϋπόθεση για τη σταδιακή μεταβολή της πιστοδοτικής πολιτικής μετά από αυτό το χρονικό σημείο είναι στο χρονικό διάστημα που θα έχει μεσολαβήσει από την τρέχουσα περίοδο μέχρι τότε να έχει εκδηλωθεί μια σταθερή ροή επιστροφής καταθέσεων, έστω και εάν δεν θα είναι ισχυρή, καθώς θα σηματοδοτεί την ανάκαμψη της εμπιστοσύνης στο τραπεζικό σύστημα και μάλλον θα διευρυνθεί κατόπιν της ολοκλήρωσης της διαδικασίας των stress tests. Ωστόσο οι νέες φορολογικές επιβαρύνσεις θα αποτρέψουν μια σαφή ενίσχυση του διαθέσιμου εισοδήματος σε μεγάλα τμήματα του πληθυσμού, η οποία θα διευκόλυνε την αύξηση της ροπής προς αποταμίευση. Οι επιλογές διευθέτησης των μη εξυπηρετούμενων δανείων από τις τράπεζες επίσης θα επηρεάσουν την πρόθεση αποταμίευσης του ιδιωτικού τομέα, ατόμων και επιχειρήσεων. Στην αύξηση των διαθέσιμων κεφαλαίων των τραπεζών θα μπορούσε να συμβάλλει και η ένταξη της Ελλάδας στο μηχανισμό Q-E της ΕΚΤ, εξέλιξη η οποία ενδεχομένως θα λάβει χώρα κατόπιν του stress-test,

εφόσον παραταθεί η λειτουργία του μηχανισμού το 2018.

Στον αντίποδα, η συμβολή του ΠΔΕ στην επενδυτική δραστηριότητα αναμένεται να είναι εντονότερη το νέο έτος, παρότι ο προϋπολογισμός δαπανών του στο Προσχέδιο του Κρατικού Προϋπολογισμού για το 2018 δεν διαφέρει από εκείνον στον προϋπολογισμό του 2017. Η ενίσχυση της επίδρασής του θα προέλθει κυρίως από την περισσότερο εμπροσθοβαρή υλοποίησή του, κατόπιν των σημαντικών καθυστερήσεων φέτος στην απορροφητικότητα κεφαλαίων από την ΕΕ και την παροχή ενισχύσεων. Έμμεση τόνωση των επενδύσεων από ενέργειες του κράτους θα προέλθει την επόμενη χρονιά από την εκκίνηση επενδύσεων σε ολοκληρωμένες αποκρατικοποιήσεις – παραχωρήσεις. Αλλά είναι πιθανές και καθυστερήσεις στην υλοποίηση των επενδύσεων ή/και αναπροσαρμογές τους, από ζητήματα τα οποία θα ανακύψουν κατά τις διαδικασίες των σχετικών αδειοδοτήσεων.

Οι παραμένουσες δυσχέρειες στην εύρεση επενδυτικών κεφαλαίων και κεφαλαίων κίνησης, από το τραπεζικό σύστημα και το ΠΔΕ, θα αντιμετωπιστούν από τις επιχειρήσεις μεγάλου μεγέθους της ελληνικής οικονομίας, ιδίως τις εισηγμένες σε χρηματιστηριακές αγορές, μέσω άντλησης κεφαλαίων, από τις κεφαλαιαγορές στην Ελλάδα και το εξωτερικό. Όσες επιχειρήσεις αξιοποιήσουν φέτος αυτές τις χρηματοδοτικές δυνατότητες, θα είναι σε θέση να αρχίσουν να πραγματοποιούν τα επενδυτικά σχέδιά τους εντός του προσεχούς έτους. Η πρόσβαση των μεγαλύτερων επιχειρήσεων

σε ρευστότητα μέσω των κεφαλαιαγορών θα αναδείξει μεσοπρόθεσμα και τις δυνατότητες άντλησης χρηματοδότησης που αυτές οι αγορές προσφέρουν για μικρομεσαίες επιχειρήσεις, π.χ. μέσω της Εναλλακτικής Αγοράς, η οποία υφίσταται και στο Χρηματιστήριο Αθηνών. Η συνέχιση επιτυχών εκδόσεων εταιρικών ομολόγων θα διευκολύνει στην περίπτωση που θα προκύψουν πρόσθετες κεφαλαιακές ανάγκες για τις τράπεζες από το stress test, την κάλυψή τους από τις διεθνείς αγορές κεφαλαίων, μερικώς ή πλήρως.

Σε ότι αφορά κλαδικές τάσεις και εξελίξεις οι οποίες ενδέχεται να επηρεάσουν την επενδυτική δραστηριότητα, η αναμενόμενη με ηπιότερο ρυθμό στο τρέχον από ότι στο προηγούμενο εξάμηνο συνέχιση της ανόδου της εξαγωγικής ζήτησης, που μάλλον θα επιταχυνθεί το 2018, από την κλιμάκωση της ανάπτυξης σε οικονομικές περιφέρειες που αποτελούν βασικούς (Ευρωζώνη) ή αναδυόμενους (Μέση Ανατολή, Βόρειος Αφρική) εξαγωγικούς προορισμούς των ελληνικών εξαγωγών, θα τονώσει την επενδυτική δραστηριότητα σε εξωστρεφείς κλάδους της Μεταποίησης, στους τομείς του Τουρισμού και των Μεταφορών. Στις Κατασκευές, η περυσινή διεύρυνση της δραστηριότητας στα δημόσια έργα φαίνεται να μην συνεχίζεται φέτος, όμως η έκδοση νέων αδειών παρουσιάζει συνεχή, έντονη ανάκαμψη από την αρχή του δεύτερου τριμήνου μέχρι και τουλάχιστον τον Ιούλιο, εν μέρει μάλλον επειδή φέτος δεν έγιναν αλλαγές στη φορολόγηση της ακίνητης περιουσίας. Η εκκίνηση εργασιών σε μεγάλα

κατασκευαστικά έργα σε ιδιωτικοποιήσεις – παραχωρήσεις το προσεχές έτος αναμένεται να ενισχύσει την αναιμική και φέτος οικοδομική δραστηριότητα.

Ένας τεχνικός παράγοντας ο οποίος αναμένεται να ασκήσει θετική επίδραση στην επενδυτική δραστηριότητα στο εξάμηνο Ιουλίου - Δεκεμβρίου του τρέχοντος έτους, πιθανόν σημαντική, είναι η εξέλιξη των αποθεμάτων. Στην αντίστοιχη περίοδο πέρυσι είχαν περιοριστεί κατά €2,55 δισεκ., πτώση που ήταν η μεγαλύτερη σε σύνολο έτους από το 2010. Η υποχώρησή τους προβλέπεται ότι θα είναι αρκετά μικρότερη φέτος, επηρεάζοντας την τάση των επενδύσεων. Ενδεικτικά, με αμετάβλητο το σχηματισμό πάγιου κεφαλαίου στο τρέχον εξάμηνο, ένας νέος περιορισμός των αποθεμάτων, κατά €1,5 δισεκ., θα διαμορφώσει τις επενδύσεις σε αυτό το χρονικό διάστημα 21,5% υψηλότερα από ότι πριν ένα χρόνο. **Υπό τις ποικίλες επιδράσεις των παραγόντων οι οποίοι επηρεάζουν τις επενδύσεις, αναμένεται αύξησή τους κατά 8-9% φέτος, σε μεγάλο βαθμό από το τεχνικό αποτέλεσμα της διαφορετικής μεταβολής των αποθεμάτων στο δεύτερο εξάμηνο.**

Η εκκίνηση υλοποίησης επενδύσεων, πρώτον, σε ιδιωτικοποιήσεις – παραχωρήσεις, δεύτερον, από μεγάλες επιχειρήσεις με πρόσβαση σε χρηματοδότηση μέσω κεφαλαιαγορών, θα αναθερμάνει την επενδυτική δραστηριότητα την επόμενη χρονιά. Στην αύξηση των επενδύσεων θα συμβάλλει και η ταχύτερη υλοποίηση του ΠΔΕ από ότι φέτος, ενδεχομένως και με παροχή

περισσότερων ενισχύσεων. Το σημαντικότερο πρόσκομμα σε μια ισχυρή άνοδο των επενδύσεων θα αποτελέσει η μικρή παροχή ρευστότητας από το τραπεζικό σύστημα. **Συνισταμένη των επιδράσεων αυτών των παραγόντων θα είναι η διεύρυνση των επενδύσεων το 2018 με διψήφιο ρυθμό ανόδου, στην περιοχή του 12-15%.**

Στον εξωτερικό τομέα της ελληνικής οικονομίας, η **εξαγωγική δραστηριότητα** κατά το τρέχον εξάμηνο, ιδίως σε προϊόντα, αναμένεται να επωφεληθεί από την επιτάχυνση της ανάπτυξης στην Ευρωπαϊκή Ένωση και τις ΗΠΑ. Από τις τάσεις στις βασικές κατηγορίες εξαγωγίμων προϊόντων οι οποίες παρατέθηκαν παραπάνω, προκύπτει ήδη από το τρίμηνο Μαΐου – Ιουλίου έντονη αύξηση των εξαγωγών εκτός καυσίμων – πλοίων. Στο σκέλος των εξαγωγών το οποίο προέρχεται από τις υπηρεσίες, διαφάνηκε στο ίδιο χρονικό διάστημα η κλιμάκωση των ταξιδιωτικών εισπράξεων. Με τις διεθνείς αφίξεις στα μεγαλύτερα αεροδρόμια της χώρας να είναι το φετινό Αύγουστο 5,9% περισσότερες από ότι πριν ένα χρόνο, αύξηση η οποία σημειώθηκε και τον Ιούλιο, η ανοδική τάση στις εισπράξεις αναμένεται να συνεχιστεί στο τρίτο και το τέταρτο τρίμηνο. Σταθερή, σημαντική άνοδο καταγράφουν από την αρχή του 2017 και οι εξαγωγές μεταφορικών υπηρεσιών. Από την άλλη πλευρά, ανασχετικά στην αύξηση των εξαγωγών τους μήνες Ιούλιο - Δεκέμβριο θα επενεργήσει η ανατίμηση του ευρώ έναντι του δολαρίου που έχει

σημειωθεί από τους πρώτους μήνες του τρέχοντος έτους, εξέλιξη η οποία δεν αναμένεται να αντιστραφεί στο υπόλοιπό του. **Η διεύρυνση των εξαγωγών προϊόντων εκτός καυσίμων - πλοίων, σε συνδυασμό με τη σταθερή άνοδο των διεθνών μεταφορικών υπηρεσιών και την κλιμάκωση της αύξησης στις τουριστικές υπηρεσίες, θα διαμορφώσουν το σύνολο των εξαγωγών υψηλότερα σε σχέση με το 2016 κατά 6,5%.**

Η κλιμάκωση της ανάπτυξης στην ΕΕ το 2018 βάσει των πλέον πρόσφατων εκθέσεων διεθνών οργανισμών²², βασικό εξαγωγικό προορισμό των ελληνικών προϊόντων, όπως επίσης σε αναπτυσσόμενες – αναδυόμενες οικονομικές περιφέρειες, με αυξανόμενο μερίδιο στις εξαγωγές αγαθών (Μέση Ανατολή, Βόρειος Αφρική), θα συμβάλλει σε μια νέα αύξησή τους το ερχόμενο έτος. Η ένταση της ανόδου των εξαγωγών προϊόντων θα εξαρτηθεί από την τάση της ισοτιμίας ευρώ/δολαρίου, την οποία θα επηρεάσουν εξελίξεις όπως η παράταση ή όχι του προγράμματος ποσοτικής χαλάρωσης (QE) από την ΕΚΤ και η επιτοκιακή πολιτική της Ομοσπονδιακής Τράπεζας των ΗΠΑ. Η συνέχιση των διενέξεων στις αραβικές χώρες και η παραμένουσα ρευστότητα στις σχέσεις Τουρκίας - ΕΕ, θα συνεχίσουν να επενεργούν αποτρεπτικά στο τουριστικό ενδιαφέρον και να ευνοούν τις διεθνείς μεταφορές μέσω Ελλάδας. **Προς το παρόν δεν διαφαίνεται κάποιο σημαντικό πρόσκομμα σε μια νέα αύξηση των εξαγωγών το 2018, με**

²² [World Economic Outlook, IMF, Οκτώβριος 2017](#)

την αρχική εκτίμηση διεύρυνσής τους να είναι στην περιοχή του 6-7,0%.

Η μικρή επιτάχυνση της ανόδου της εγχώριας καταναλωτικής ζήτησης στο δεύτερο εξάμηνο θα συνεχίσει να τροφοδοτεί τη ζήτηση εισαγωγών, ιδίως για διεθνώς παραγόμενα προϊόντα. Από την άλλη πλευρά, δεν αναμένεται διεύρυνση των εισαγωγών από εισροές πάγιου κεφαλαίου, όπως στο πρώτο τρίμηνο, λόγω των εισαγωγών οχημάτων. Την εγχώρια αγοραστική δύναμη διεθνώς ενισχύει η ήδη αναφερθείσα ανατίμηση του ευρώ έναντι του δολαρίου, η οποία εξουδετερώνει και ένα μεγάλο μέρος της επίδρασης της ελαφρώς υψηλότερης από πέρυσι τιμής του πετρελαίου στη ζήτησή του. **Κατόπιν της ηπιότερης αύξησης των εισαγωγών στο δεύτερο μισό του 2017 σε σύγκριση με το πρώτο, στο σύνολό του αυτές θα είναι 6-6,5% υψηλότερες από ότι πέρυσι.**

Σε ότι αφορά την τάση των εισαγωγών το ερχόμενο έτος, η ελαφρώς μεγαλύτερη αύξηση της εγχώριας κατανάλωσης εκτιμάται ότι θα αφορά σε μεγάλο βαθμό εισαγόμενα προϊόντα. Ωστόσο η επίδραση της προβλεπόμενης σημαντικής ανόδου των επενδύσεων στις εισαγωγές δεν θα είναι αντίστοιχη, αφού ένα μεγάλο μέρος αυτών θα αφορά σε κατασκευαστικά έργα. **Ακολουθως, αναμένεται εκ νέου ενίσχυση της εισαγωγικής ζήτησης, υψηλότερη της αύξησης των εξαγωγών.**

Συνοψίζοντας τις προβλέψεις για τις τάσεις στις βασικές συνιστώσες του ΑΕΠ κατά το δεύτερο εξάμηνο του 2017 και στο

επόμενο έτος, η αύξηση της κατανάλωσης των νοικοκυριών στο αρχικό εξάμηνο φέτος θα συνεχιστεί στο υπόλοιπο του έτους, με ελαφρώς υψηλότερο ρυθμό, από την κάμψη της ανεργίας, η οποία θα παραμείνει σε πτωτική τροχιά τουλάχιστον στο τρίτο τρίμηνο, τη σταδιακή εξασθένιση των επιδράσεων των δημοσιονομικών μέτρων τα οποία λήφθηκαν τον Ιούλιο του 2016 και την επέκταση των ηλεκτρονικών συναλλαγών. Η αναμενόμενη περαιτέρω κάμψη της ανεργίας το 2018, και οι μικρότερες πιέσεις στο διαθέσιμο εισόδημα των νοικοκυριών από τα δημοσιονομικά μέτρα που θα εφαρμοστούν από την αρχή της νέας χρονιάς, καθιστούν δυνατή τη συνέχιση της αύξησης της κατανάλωσης του ιδιωτικού τομέα κατά το νέο έτος, με υψηλότερο ρυθμό από ότι φέτος. Στην πλευρά της δημόσιας κατανάλωσης, προβλέπεται κλιμάκωσή της στο εξάμηνο Ιουλίου – Δεκεμβρίου, κατόπιν της εκταμίευσης του μεγαλύτερου τμήματος της δόσης του δανείου η οποία συνδέεται με τη δεύτερη αξιολόγηση, τάση η οποία διαφαίνεται στα πλέον πρόσφατα διαθέσιμα ταμειακά στοιχεία για ορισμένες συνιστώσες της. Η συνέχιση της δημοσιονομικής προσαρμογής το προσεχές έτος κυρίως μέσω της αύξησης των εσόδων από φορολογία και εισφορές, όχι από νέες περικοπές δαπανών, καθιστά περισσότερο πιθανή εξέλιξη στη δημόσια κατανάλωση μια ήπια αύξησή της, μεγαλύτερη από αυτή το 2017.

Η περιορισμένη παροχή κεφαλαίων από το τραπεζικό σύστημα, λόγω της έως τώρα περιορισμένης επιστροφής καταθέσεων και ενόψει της διευθέτησης των μη

εξυπηρετούμενων δανείων και του stress test από την ΕΚΤ, σε συνδυασμό με τις καθυστερήσεις στην υλοποίηση του Προγράμματος Δημοσίων Επενδύσεων, θα αποτελέσουν τους σημαντικότερους ανασχετικούς παράγοντες επιχειρηματικών επενδύσεων κατά το τρέχον εξάμηνο. Από την άλλη πλευρά, όσα επενδυτικά σχέδια τελούσαν εν αναμονή της ολοκλήρωσης της δεύτερης αξιολόγησης, έχουν περάσει σε φάση υλοποίησης. Τεχνικός παράγοντας ο οποίος αναμένεται να ασκήσει σημαντική θετική επίδραση στην επενδυτική δραστηριότητα στο δεύτερο μισό του 2017 είναι η εξέλιξη των αποθεμάτων.

Οι ανασχετικές επιδράσεις της διευθέτησης των μη εξυπηρετούμενων δανείων και του επερχόμενου stress test στην παροχή χρηματοδότησης από τις τράπεζες εγχωρίως θα συνεχιστούν και στο νέο έτος, τουλάχιστον μέχρι την ανακοίνωση των αποτελεσμάτων του stress test. Απαραίτητη προϋπόθεση για τη σταδιακή μεταβολή της πιστοδοτικής πολιτικής μετά από αυτό το χρονικό σημείο είναι στο ενδιάμεσο χρονικό διάστημα να έχει εκδηλωθεί μια σταθερή ροή επιστροφής καταθέσεων. Ωστόσο, πολλές από τις επιχειρήσεις μεγάλου μεγέθους της ελληνικής οικονομίας θα αντιμετωπίσουν τις δυσκολίες πρόσβασης σε επενδυτικά κεφάλαια μέσω άντλησής τους από τις κεφαλαιαγορές στην Ελλάδα και το εξωτερικό. Η συμβολή του ΠΔΕ στην επενδυτική δραστηριότητα αναμένεται να είναι εντονότερη το 2018, κυρίως από την περισσότερο εμπροσθοβαρή υλοποίησή του σε σχέση με την τρέχουσα χρονιά.

Ώθηση στην επενδυτική δραστηριότητα θα επέλθει από την εκκίνηση επενδύσεων σε ολοκληρωμένες ιδιωτικοποιήσεις – παραχωρήσεις.

Στον εξωτερικό τομέα της ελληνικής οικονομίας, η εξαγωγική δραστηριότητα στο δεύτερο εξάμηνο του 2017, ιδίως σε προϊόντα, θα ενισχυθεί από την επιτάχυνση της ανάπτυξης στην Ευρωπαϊκή Ένωση και τις ΗΠΑ. Η ανοδική τάση στις διεθνείς ταξιδιωτικές εισπράξεις προβλέπεται να διατηρηθεί στο τρίτο και τέταρτο τρίμηνο. Η αύξηση που καταγράφουν από την αρχή του 2017 οι εξαγωγές μεταφορικών υπηρεσιών θα συνεχιστεί. Η επιτάχυνση της ανάπτυξης στην ΕΕ το 2018, καθώς και σε αναπτυσσόμενες – αναδυόμενες οικονομικές περιφέρειες με αυξανόμενο μερίδιο στις εξαγωγές ελληνικών αγαθών, θα συμβάλλει σε μια νέα αύξησή τους το επερχόμενο έτος. Η συνέχιση των διενέξεων στις αραβικές χώρες και η παραμένουσα ρευστότητα στις σχέσεις Τουρκίας - ΕΕ, θα επενεργήσουν για ακόμα ένα έτος αποτρεπτικά στο τουριστικό ενδιαφέρον, ευνοώντας παράλληλα τις διεθνείς μεταφορές μέσω Ελλάδας. Στο σκέλος των εισαγωγών, τη ζήτησή τους στο δεύτερο εξάμηνο θα συνεχίσει να τροφοδοτεί η μικρή επιτάχυνση της ανόδου της εγχώριας καταναλωτικής ζήτησης. Η παραμονή της εγχώριας κατανάλωσης σε τροχιά ανόδου τον επόμενο χρόνο, με ελαφρώς μεγαλύτερη ταχύτητα από ότι φέτος, θα επηρεάσει αντίστοιχα την εισαγωγή προϊόντων. Από την άλλη πλευρά, η επίδραση της αναμενόμενης σημαντικής ανόδου των επενδύσεων στις εισαγωγές

δεν θα είναι μεγάλη, αφού ένα μεγάλο μέρος αυτών θα αφορά σε κατασκευαστικά έργα. **Συνεκτιμώντας τις παραπάνω τάσεις σε παράγοντες οι οποίοι επηρεάζουν τις συνιστώσες του ΑΕΠ, ο ρυθμός ανάπτυξης της ελληνικής οικονομίας το 2017 θα είναι ελαφρώς χαμηλότερος από ότι προβλεπόταν νωρίτερα φέτος, στην περιοχή του 1,3%. Πλέον πιθανή εξέλιξη στο επόμενο έτος θεωρείται η επιτάχυνσή**

του, στο 2,0%, πιθανόν ελαφρώς υψηλότερα.

Στην αγορά εργασίας, η συνέχιση της ανόδου των εξαγωγών από μεταποιητικούς κλάδους και τον τομέα του Τουρισμού στο σύνολο του τρέχοντος έτους, συνεπάγεται και διατήρηση των περισσότερων θέσεων εργασίας οι οποίες δημιουργήθηκαν στο πρώτο εξάμηνο του.

Πίνακας 3.2

Εγχώρια Δαπάνη και Ακαθάριστο Εγχώριο –Προϊόν – Εκτιμήσεις Ευρωπαϊκής Επιτροπής (σε σταθερές αγοραίες τιμές έτους 2010)

	2015	2016	2017	2018
<i>Ετήσιες ποσοστιαίες μεταβολές</i>				
Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν	-0,2	0,0	2,1	2,5
Ιδιωτική Κατανάλωση	-0,2	1,4	1,4	1,4
Δημόσια Κατανάλωση	0,0	-2,1	0,5	0,1
Ακαθάριστες Επενδύσεις Παγίου Κεφαλαίου	-0,2	0,1	6,3	10,8
Εξαγωγές Αγαθών και Υπηρεσιών	3,4	-2,0	3,8	4,2
Εισαγωγές Αγαθών και Υπηρεσιών	0,3	-0,4	3,0	3,8
Απασχόληση	0,5	1,3	1,4	1,7
Αποδοχές Εργαζομένων κατά Κεφαλή	-2,9	0,8	1,5	2,1
Πραγματικό Μοναδιαίο Κόστος Εργασίας	-1,2	2,0	-0,3	0,2
Εναρμονισμένος Δείκτης Τιμών Καταναλωτή	-1,1	0,0	1,2	1,1
<i>Συμβολή στη μεταβολή του πραγματικού ΑΕΠ</i>				
Τελική Εγχώρια Ζήτηση	-0,2	0,5	1,8	2,3
Καθαρές Εξαγωγές	1,0	-0,5	0,2	0,1
Αποθέματα	-1,0	0,0	0,0	0,0
<i>Σε ποσοστό του ΑΕΠ</i>				
Ισοζύγιο Γενικής Κυβέρνησης	-5,9	0,7	-1,2	0,6
Ισοζύγιο Τρεχουσών Συναλλαγών	0,0	-0,5	-0,5	-0,3
Ακαθάριστο Χρέος Γενικής Κυβέρνησης	177,4	179,0	178,8	174,6
<i>Σε ποσοστό</i>				
Ανεργία (% του εργατικού δυναμικού)	24,9	23,6	22,8	21,6

Πηγή: European Economic Forecast, spring 2017, European Commission, Μάιος 2017

Πίνακας 3.3

Σύγκριση προβλέψεων για επιλεγμένους Οικονομικούς Δείκτες για τα έτη 2016 - 2018
(σε σταθερές αγοραίες τιμές 2010, ετήσιες % μεταβολές)

	ΥΠΟΙΚ			ΕΕ			ΟΟΣΑ			ΔΝΤ		
	2016	2017	2018	2016	2017	2018	2016	2017	2018	2016	2017	2018
ΑΕΠ	0,0	1,8	2,4	0,0	2,1	2,5	-0,1	1,1	2,5	0,0	1,8	2,6
Τελική Εγχώρια Ζήτηση	:	:	:	-0,1	2,3	2,7	0,7	2,2	2,0	:	:	:
Ιδιωτ. Κατανάλωση	1,4	1,1	1,4	1,4	1,4	1,4	1,4	1,7	1,5	:	:	:
Εναρμονισμένος Δείκτης Τιμών Καταναλωτή (%)	0,1	0,7	1,2	0,0	1,2	1,1	0,0	1,4	0,8	0,0	1,2	1,3
Ακαθ. Επενδ. Παγίου Κεφαλαίου	0,1	4,3	12,6	0,1	6,3	10,8	0,0	7,7	5,3	:	:	:
Ανεργία (%)*	23,5	22,0	20,8	23,6	22,8	21,6	23,5	22,2	20,1	23,6	22,3	20,7
Ισοζύγιο Γενικής Κυβέρνησης (% ΑΕΠ)	0,7	-0,8	0,6	0,7	-1,2	0,6	0,7	-0,2	-0,2	1,0	-1,7	-1,1
Ισοζύγιο Τρεχουσών Συναλλαγών (% ΑΕΠ)	:	:	:	-0,5	-0,5	-0,3	-0,6	-1,9	-2,3	-0,6	-0,2	-0,1
Ακαθ. Δημόσιο Χρέος (% ΑΕΠ)	177,4	180,3	176,5	179,0	178,8	174,6	179,4	174,7	170,5	181,6	180,2	184,5

* Βάσει της μεθοδολογίας της Έρευνας Εργατικού Δυναμικού

Πηγές: Προσχέδιο Κρατικού Προϋπολογισμού 2018, Υπουργείο Οικονομικών, Οκτώβριος 2017 – European Economic Forecast, spring 2017, European Commission, Μάιος 2017 - OECD Economic Outlook No. 101, Ιούνιος 2017 – World Economic Outlook, IMF, Οκτώβριος 2017 - Fiscal Monitor, IMF, Οκτώβριος 2017

Πλέον πιθανή θεωρείται η περαιτέρω αύξησή τους, τουλάχιστον κατά το τρίτο τρίμηνο. Η σταθερά υψηλότερη από πέρυσι καταναλωτική ζήτηση των νοικοκυριών θα συντηρήσει ένα σημαντικό μέρος των θέσεων εργασίας οι οποίες δημιουργήθηκαν στο Λιανικό – χονδρικό εμπόριο κατά το δεύτερο τρίμηνο, εξαιρουμένων όσων οφείλονται σε εποχικούς παράγοντες. Θετικές επιδράσεις στην απασχόληση αναμένονται από το φθινόπωρο και από τον κατασκευαστικό κλάδο, κατόπιν της συνεχούς, σημαντικής αύξησης της έκδοσης νέων οικοδομικών αδειών κατά το δεύτερο και στην αρχή του τρίτου τριμήνου. Ανασχετικά σε μια μεγαλύτερη αύξηση της απασχόλησης θα συνεχίσουν να επενεργούν οι αλλαγές στην άμεση φορολογία και τις ασφαλιστικές εισφορές των ελεύθερων επαγγελματιών. **Συνεπώς, οι επιδράσεις που αναμένεται να ασκηθούν στην αγορά**

εργασίας στο δεύτερο εξάμηνο φέτος παραμένουν στην πλειονότητά τους θετικές. Ακολούθως, η ανεργία θα περιοριστεί το 2017 ελαφρώς περισσότερο από ότι αρχικά αναμενόταν, στο 21,7%. Το 2018 αναμένεται περαιτέρω αποκλιμάκωσή της, από την ενίσχυση της απασχόλησης στους περισσότερους από τους τομείς οι οποίοι συνέβαλαν φέτος στην κάμψη της. Ισχυρότερη στη νέα πτώση της ανεργίας αναμένεται να είναι συμβολή του Κατασκευαστικού τομέα, ενώ μάλλον μικρότερη από φέτος θα είναι η δημιουργία θέσεων εργασίας στον τομέα του Τουρισμού. Διεύρυνση της απασχόλησης, κυρίως μόνιμου χαρακτήρα, αναμένεται να λάβει χώρα στο δημόσιο τομέα. **Συνισταμένη των κλαδικών επιδράσεων θα είναι η υποχώρηση του ποσοστού ανεργίας το προσεχές έτος στην περιοχή του 20%.**

Ολοκληρώνοντας τις προβλέψεις με αυτές για τον **πληθωρισμό**, η επίδραση στις τιμές από τις αυξήσεις έμμεσων φόρων, ιδίως εκείνων στο πετρέλαιο και το υγραέριο κίνησης, καθώς και από τους νέους έμμεσους φόρους (σταθερή τηλεφωνία, εισαγωγή καφέ) θα συνεχιστεί ως το τέλος του 2017, οπότε θα συμπληρωθεί ένα έτος από την επιβολή τους. Καθώς η επίδραση δεν ήταν σταθερή, αλλά έβαινε φθίνουσα στη διάρκεια του πρώτου εξαμήνου, εκτιμάται ότι στην περίοδο Σεπτεμβρίου – Δεκεμβρίου θα είναι χαμηλότερη από ότι στο χρονικό διάστημα Ιανουαρίου – Αυγούστου. Η διακύμανση της διεθνούς τιμής του πετρελαίου στο τέταρτο τρίμηνο αναμένεται πλησίον των περυσινών του τιμών, και μάλλον θα συνεχιστεί το 2018, σύμφωνα με τις πλέον πρόσφατες προβλέψεις διεθνών οργανισμών (ΔΝΤ). Όμως, είναι πιθανό να ανέλθει ελαφρώς στη διάρκειά του, από την επιτάχυνση της οικονομικής ανάπτυξης στην Ευρωζώνη και τις αναπτυσσόμενες οικονομίες. Την ενισχυτική επίδραση της τιμής του πετρελαίου στις τιμές καταναλωτή ήδη αποσοβεί και θα συνεχίσει να αποτρέπει σε μεγάλο βαθμό στο επόμενο έτος η ανατίμηση του ευρώ έναντι του δολαρίου. Επομένως, **η εξασθένιση της αυξητικής επίδρασης των έμμεσων φόρων και των διεθνών τιμών πετρελαίου στο ΓΔΤΚ, θα επιβραδύνουν τον πληθωρισμό στο τελευταίο τετράμηνο του τρέχοντος έτους. Στο σύνολο του 2017, ο ΓΔΤΚ θα αυξηθεί**

για πρώτη φορά από τέσσερα έτη, κατά 1,0%. Οι νέες αυξήσεις έμμεσων φόρων από την αρχή του 2018 (ΦΠΑ στα νησιά Βορειοανατολικού Αιγαίου - Δωδεκανήσων) και η επιβολή νέων (φόρου διαμονής σε ξενοδοχεία, ενοικιαζόμενα δωμάτια και διαμερίσματα), η υψηλότερη από το β' τρίμηνο τιμή του πετρελαίου έναντι του αντίστοιχου φετινού της επιπέδου και η ενίσχυση της καταναλωτικής ζήτησης, θα διατηρήσουν τις τιμές σε ανοδική τροχιά, με ταχύτητα παραπλήσια με τη φετινή.

3.2 Εξελίξεις και προοπτικές σε βασικούς τομείς της Οικονομίας

Βιομηχανία

Σημαντική αύξηση κατά 5,4% παρουσίασε η βιομηχανική παραγωγή στην Ελλάδα κατά το πρώτο οκτάμηνο του 2017, έναντι βελτίωσης κατά 2,4% στο αντίστοιχο διάστημα του 2016. Η παραπάνω διεύρυνση οφείλεται κυρίως στην αύξηση που παρουσίασε ο δείκτης κατά το πρώτο τρίμηνο του 2017 (+7,7% αντί 0,6% το πρώτο τρίμηνο του 2016) και λιγότερο στο δεύτερο τρίμηνο, στο οποίο ο δείκτης ενισχύθηκε κατά 2,9% αντί του περσινού δεύτερου τριμήνου (5,1%). Στην Ευρωζώνη κατά το πρώτο επτάμηνο²³ του 2017 η βιομηχανική παραγωγή παραμένει σε τροχιά ανόδου, με ρυθμό ελαφρώς μικρότερο από αυτόν στην ίδια περίοδο του 2016 (1,3% αντί 1,6%).

Την περίοδο Ιανουαρίου – Αυγούστου του τρέχοντος έτους, ο γενικός δείκτης τιμών

²³ Στοιχεία Αυγούστου μη διαθέσιμα κατά την προετοιμασία της Έκθεσης.

παραγωγού ενισχύθηκε κατά 6,1%, αντί μείωσης 8,5% την αντίστοιχη περυσινή περίοδο. Η αύξηση προέρχεται από σημαντική αύξηση των τιμών τόσο των προϊόντων που απευθύνονται στην ελληνική αγορά (4,7% αντί -7,6% πέρσι) όσο και αυτών που εξάγονται στις διεθνείς αγορές (10,6% σε σχέση με -11,4% το 2016). Η αύξηση των τιμών καθώς και της βιομηχανικής παραγωγής οδήγησε σε ισχυρή διεύρυνση του δείκτη κύκλου εργασιών, ο οποίος κατά το πρώτο επτάμηνο του 2017 ενισχύθηκε κατά 16,6%, σε αντίθεση με απώλειες κατά 12,0% το αντίστοιχο περυσινό χρονικό διάστημα. Πλέον ο δείκτης έχει ανακάμψει σημαντικά από το ελάχιστο επίπεδο του Ιανουαρίου 2016 (65 μονάδες) και βρίσκεται μόλις τέσσερις ποσοστιαίες μονάδες χαμηλότερα από το επίπεδο του έτους βάσης 2010.

Σε επίπεδο βιομηχανικής παραγωγής στην Ελλάδα, αύξηση καταγράφεται στην παραγωγή των περισσότερων βασικών βιομηχανικών κλάδων κατά το οκτάμηνο Ιανουαρίου – Αυγούστου του 2017. Αναλυτικά, η παραγωγή στα Ορυχεία – Λατομεία αυξήθηκε κατά 8,6%, αντί απωλειών κατά 18,6% πριν ένα χρόνο. Ο αντίστοιχος δείκτης στην Παραγωγή Ηλεκτρισμού βελτιώθηκε κατά 12,6% αντί κάμψης 1,5% πριν ένα χρόνο, ενώ η παραγωγή στις Μεταποιητικές Βιομηχανίες ενισχύθηκε κατά 3,8% κατόπιν πτώσης κατά 5,2%. Μείωση καταγράφηκε μόνο στην Παραγωγή Νερού όπου ο δείκτης περιορίστηκε κατά 2,4% αντί αύξησης κατά 0,4% πέρυσι.

Την ίδια περίοδο στα **Ορυχεία**, σημαντική αύξηση προϊόντος σημειώθηκε μόνο στην εξόρυξη Άνθρακα-Λιγνίτη, η οποία διευρύνθηκε κατά 24,9%, σε αντίθεση με τις απώλειες κατά 37,4% πριν ένα χρόνο. Στον αντίποδα, πτωτικά κινήθηκε η δραστηριότητα στην Άντληση αργού πετρελαίου (-19,1%) η οποία όμως είχε υπερδιπλασιαστεί πέρσι (129,1%), με αποτέλεσμα παρά την σημαντική κάμψη, ο δείκτης να εξακολουθεί να βρίσκεται σε σημαντικά υψηλότερο επίπεδο σε σχέση με έτη του παρελθόντος. Ακολουθεί σε κάμψη η εξόρυξη μεταλλούχων μεταλλευμάτων (-4,4% αντί +6,0%), και οι λοιπές εξορυκτικές δραστηριότητες, όπου ο δείκτης διαμορφώθηκε στο επίπεδο του 2015 (-4,3% έναντι +4,3% το 2016).

Στη **Μεταποίηση** την περίοδο Ιανουαρίου - Αυγούστου φέτος καταγράφηκαν απώλειες σε 14 από τους 24 κλάδους. Σε κλάδους με ειδική βαρύτητα για την ελληνική οικονομία, η παραγωγή ανήλθε στα Βασικά Μέταλλα κατά 25,5% (από +2,7%), στα Βασικά Φαρμακευτικά προϊόντα κατά 13,4% (από +5,1% το 2016) και στα Τρόφιμα κατά 1,7% (έναντι 3,1% στο προηγούμενο έτος).

Χαρακτηριστικό της τάσης στη μεταποίηση γεγονός αποτελεί το ότι αρκετοί από τους μεταποιητικούς κλάδους με αυξημένη παραγωγή στην περίοδο Ιανουαρίου – Αυγούστου πέρυσι, συνεχίζουν να βελτιώνονται και την αντίστοιχη περίοδο του 2017, με ίδιο ή και υψηλότερο ρυθμό.

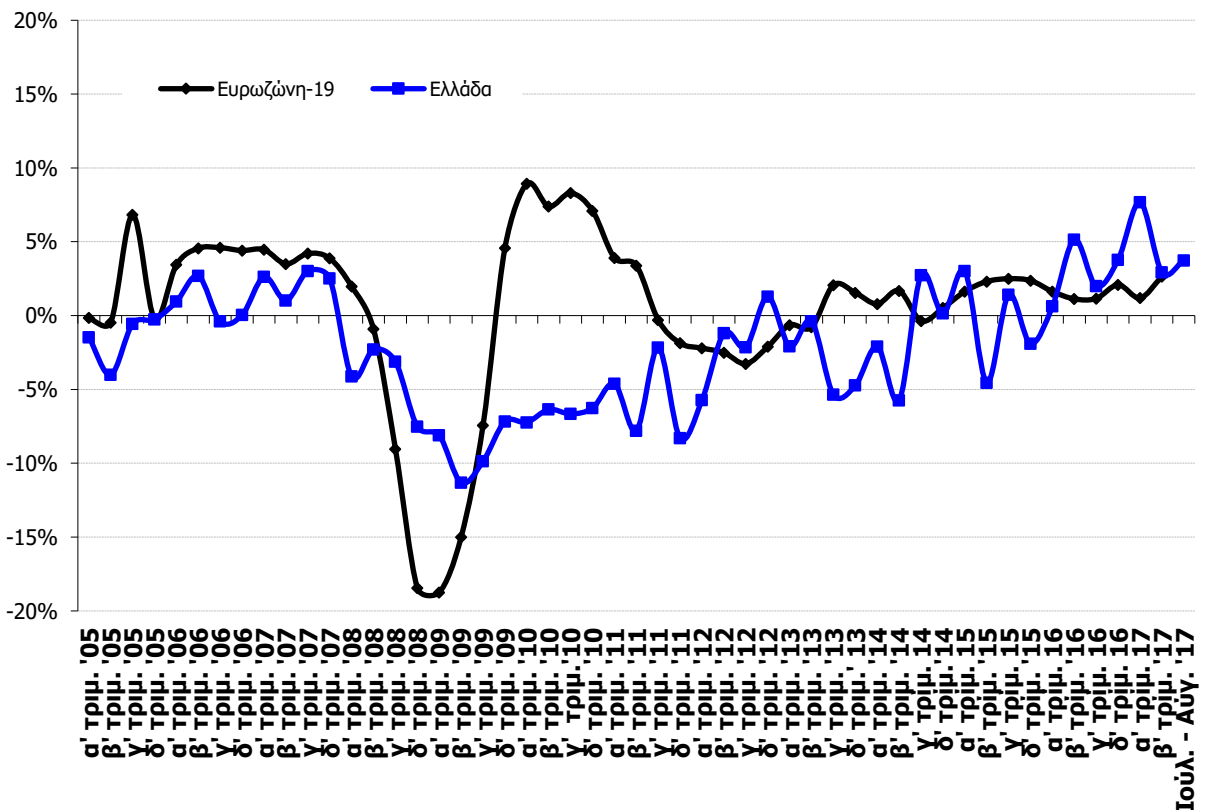
Αναλυτικότερα, μεταξύ των μεταποιητικών κλάδων με τη μεγαλύτερη αύξηση συγκαταλέγονται η παραγωγή Οχημάτων

και Ρυμουλκούμενων (+59,3% αντί -0,6% πέρυσι), οι Ηλεκτρονικοί Υπολογιστές (+11,9% σε σχέση με -27,5%), η Κατασκευή Μεταλλικών Προϊόντων (7,2% έναντι 6,6%) και ο Ηλεκτρολογικός Εξοπλισμός (7,0% αντί 3,0% το 2016). Έπονται σε ενίσχυση του προϊόντος τα παράγωγα Πετρελαίου και Άνθρακα (6,3% έναντι 10,5%) και η Επισκευή και Εγκατάσταση Μηχανημάτων (4,4% αντί 4,0% το 2016). Ηπιότερη βελτίωση σημειώθηκε στις Λοιπές Μεταποιητικές Δραστηριότητες (2,2% αντί 2,0%), τα Πλαστικά (1,3% σε σχέση με απώλειες

0,6%) και την παραγωγή Χάρτου (0,6% αντί -1,8%). Στον αντίποδα, η μεγαλύτερη μείωση καταγράφηκε στην παραγωγή Καπνού (-17,3% αντί αύξησης κατά 5,7%), στο Λοιπό Εξοπλισμό Μεταφορών (-14,0% έναντι +7,1%) στις Εκτυπώσεις (-13,7% αντί +1,7%) και στα Είδη Ένδυσης (-9,5% κατόπιν παραπλήσιας κάμψης 9,3% πριν ένα χρόνο). Ακολουθούν τα Ποτά (-8,4% αντί +3,5%), τα Έπιπλα (-4,6% έναντι 13,4%) τα Δέρματα και Είδη Υπόδησης (-3,5% κατόπιν αύξησης 14,2% την ίδια περυσινή περίοδο).

Διάγραμμα 3.1

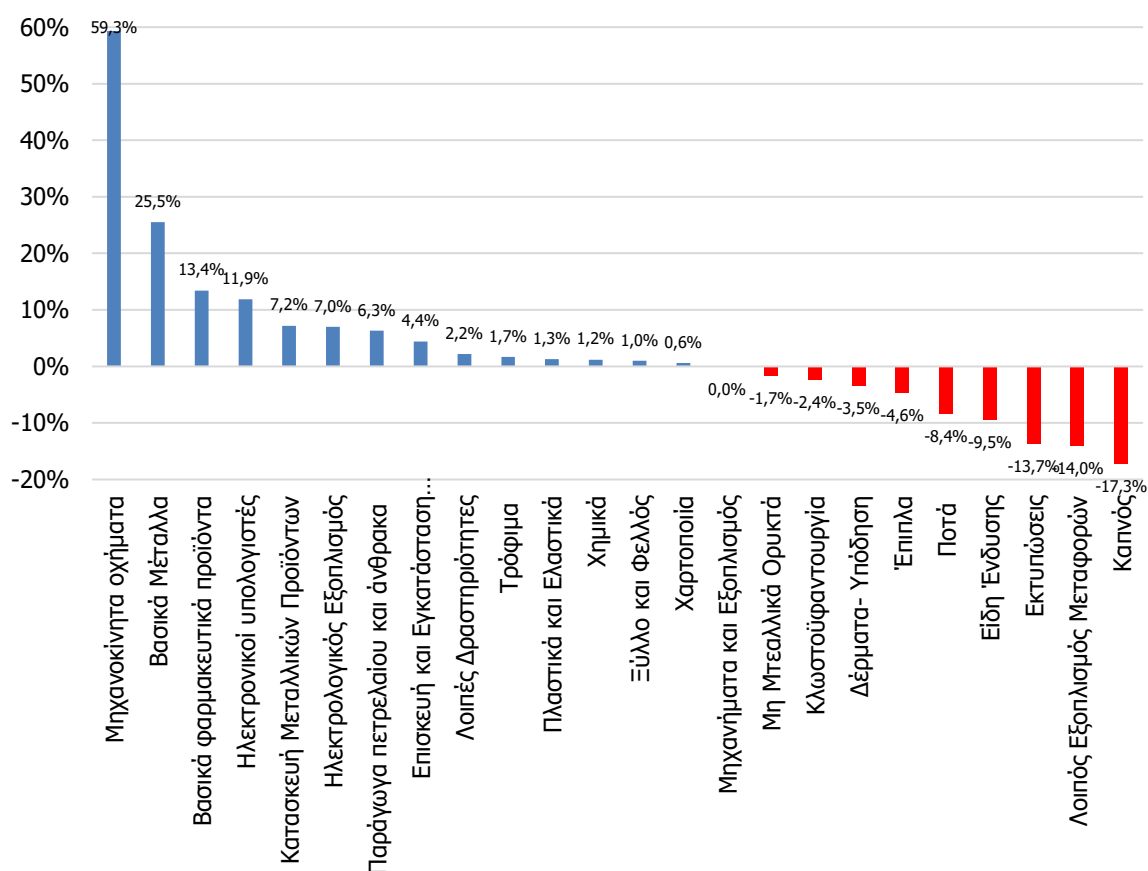
Δείκτης Βιομηχανικής Παραγωγής στην Ελλάδα και στην Ευρωζώνη-19 Π.Μ. (%) ως προς το αντίστοιχο τρίμηνο του προηγούμενου έτους

Πηγές: ΕΛΣΤΑΤ, Eurostat

Διάγραμμα 3.2

Εξέλιξη Βιομηχανικής Παραγωγής σε κλάδους της Μεταποίησης, Ιανουάριος – Αύγουστος 2017 (ετήσια μεταβολή)

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ **Επεξεργασία Στοιχείων:** IOBE

Μεταξύ των κύριων ομάδων βιομηχανικών αγαθών σημειώθηκε μείωση, μικρής έκτασης, αποκλειστικά στα μη διαρκή καταναλωτικά αγαθά (-0,7% αντί αύξησης 4,0% το 2016). Η παραγωγή ενισχύθηκε σε όλες τις άλλες κύριες ομάδες. Συγκεκριμένα, στον κλάδο της Ενέργειας ενισχύθηκε κατά 9,2%, όταν πέρυσι δεν μεταβλήθηκε. Στα Κεφαλαιουχικά αγαθά η παραγωγή ενισχύθηκε κατά 6,7% αντί οριακής βελτίωσης κατά 0,5% πριν ένα χρόνο, ενώ στα Ενδιάμεσα αγαθά αυξήθηκε κατά 6,6% (αντί 4,7% πέρυσι). Τέλος ο δείκτης παραγωγής στα Διαρκή Καταναλωτικά αγαθά ενισχύθηκε κατά

1,6%, σε συνέχεια αύξηση κατά 0,7% πριν ένα έτος.

Κατασκευές

Κατά το πρώτο εξάμηνο του 2017, ο δείκτης παραγωγής στις Κατασκευές αυξήθηκε κατά 4,3%, σε συνέχεια παρόμοιας ανόδου κατά το πρώτο μισό του 2016 (+4,1%). Η ανοδική πορεία του δείκτη οφείλεται αποκλειστικά στη σημαντική διεύρυνσή του κατά το πρώτο τρίμηνο (10,5%), καθώς κατά το δεύτερο τρίμηνο σημείωσε οριακές απώλειες, κατά 0,3%, αντί ενίσχυσης 14,7% το αντίστοιχο δεύτερο τρίμηνο του 2016.

Στις επμέρους κατασκευαστικές δραστηριότητες το πρώτο εξάμηνο του 2017, ο δείκτης Παραγωγής Οικοδομικών Έργων περιορίστηκε κατά 3,3%, αντί αύξησης 5,3% την αντίστοιχη περίοδο του 2016 ενώ αντιθέτως, ο δείκτης Παραγωγής Έργων Πολιτικού Μηχανικού αυξήθηκε με ταχύτερο ρυθμό σε σχέση με πριν ένα χρόνο (+10,7% αντί +3,1%). Ωστόσο, από επεξεργασία στοιχείων για την οικοδομική δραστηριότητα από την ίδια πηγή με αυτή του δείκτη παραγωγής στις Κατασκευές (ΕΛ.ΣΤΑΤ.), προκύπτει κατά το πρώτο επτάμηνο του 2017 αύξηση του αριθμού αδειών κατά 11,5%, αντί παραπλήσιας έκτασης μείωσης 10,5% την αντίστοιχη περίοδο του 2016. Ισχυρή άνοδο σημείωσαν ο δείκτης Επιφάνειας (+22,7% αντί -14,6%) και ο δείκτης Όγκου (+8,4% σε σχέση με -14,3% πέρυσι).

Λιανικό Εμπόριο

Κατά το επτάμηνο Ιανουαρίου - Ιουλίου του 2017, ο δείκτης όγκου στο λιανικό εμπόριο ενισχύθηκε κατά 2,4% αντί μείωσης κατά 3,6% την αντίστοιχη περίοδο του 2016.

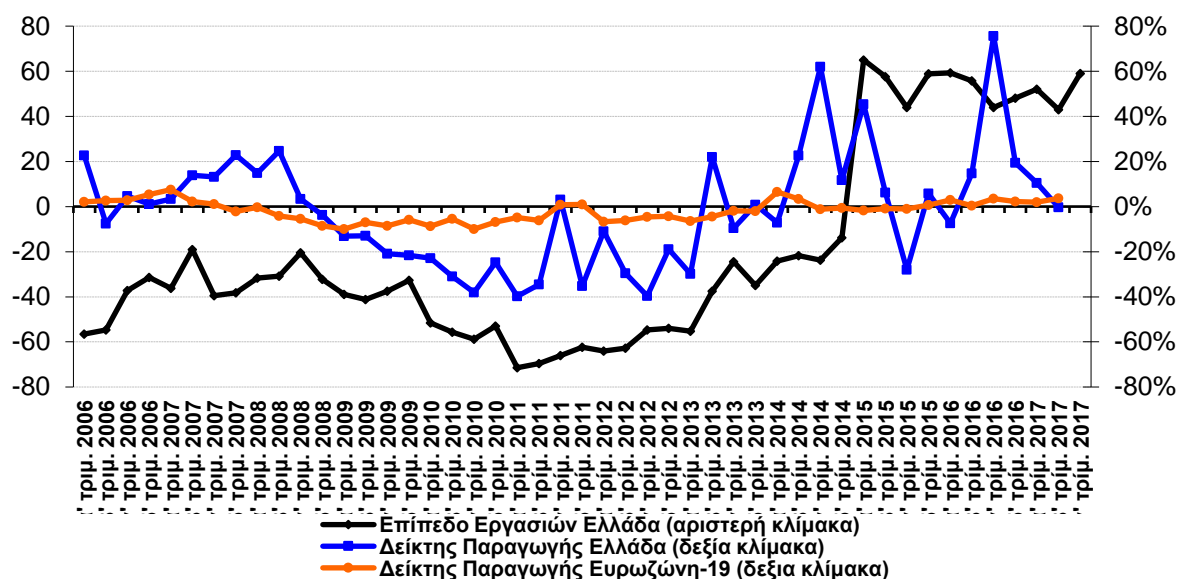
Ο κύκλος εργασιών ενισχύθηκε σε 6 από τους 8 υποκλάδους του Λιανικού Εμπορίου. Στους κλάδους με τη

μεγαλύτερη ενίσχυση συγκαταλέγονται τα Βιβλία και Χαρτικά Είδη (+10,1% αντί -5,6% πριν ένα χρόνο), τα Έπιπλα – Ηλεκτρικά Είδη – Οικιακός Εξοπλισμός (+5,4% έναντι -7,0% το 2016) και η Ένδυση-Υπόδηση (4,2% αντί 5,5%). Έπονται τα Μεγάλα Καταστήματα Τροφίμων (2,8% αντί -2,6%), τα Φαρμακευτικά – Καλλυντικά (+1,3% σε σχέση με απώλειες 3,6%) και τα Πολυκαταστήματα, στα οποία ο δείκτης αυξήθηκε με σημαντικά χαμηλότερο ρυθμό από τους υπόλοιπους (+0,9% αντί +5,6%). Απώλειες καταγράφηκαν στα Τρόφιμα-Ποτά (-3,0% αντί +3,2%) και στα Καύσιμα και Λιπαντικά Αυτοκινήτων (-2,0% αντί -5,6%).

Σύμφωνα με τους **πρόδρομους δείκτες οικονομικής συγκυρίας του IOBE**, οι επιχειρηματικές προσδοκίες στο σύνολο του Λιανικού Εμπορίου επιδεινώθηκαν στο εννεάμηνο Ιανουαρίου – Σεπτεμβρίου φέτος. Ο σχετικός δείκτης στο σύνολο του λιανικού εμπορίου μειώθηκε κατά 6,8 μονάδες, έναντι αύξησης 16,9 μονάδων την αντίστοιχη περίοδο του 2016. Οι προσδοκίες επιδεινώθηκαν σε 3 από τους 5 υποκλάδους, με το δείκτη να εμφανίζει έντονη πτώση, επιστρέφοντας σε ορισμένες περιπτώσεις σε προπέρσινα επίπεδα.

Διάγραμμα 3.3

Δείκτης Παραγωγής στις Κατασκευές και Δείκτης Επιπέδου Εργασιών

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, Έρευνες Οικονομικής Συγκυρίας IOBE

Αναλυτικότερα, η ανάκαμψη της απαισιοδοξίας είναι εντονότερη στα Τρόφιμα-Ποτά (-31,3 μονάδες αντί +32,9 πέρυσι), στα Πολυκαταστήματα (-11,2 μονάδες έναντι +19,9) και στα Είδη Οικιακού Εξοπλισμού (-3,8 μονάδες έναντι +19,8 το 2016). Αντιθέτως, λιγότερο απαισιόδοξοι φέτος εμφανίζονται οι εκπρόσωποι του κλάδου Ένδυσης – Υπόδησης, στον οποίο ο σχετικός δείκτης ενισχύθηκε κατά 17 μονάδες, σε συνέχεια αύξησης κατά 10 μονάδες πριν ένα χρόνο.

Ο δείκτης στα Οχήματα - Ανταλλακτικά βελτιώθηκε κατά 8 μονάδες στο εννεάμηνο, όταν την αντίστοιχη περυσινή περίοδο αυξήθηκε κατά 2,9 μονάδες. Το τρίτο τρίμηνο ο κλαδικός δείκτης διαμορφώθηκε στις 102,1 μονάδες, έναντι 95,0 μονάδων στο αντίστοιχο τρίμηνο του 2016. Ωστόσο υποχώρησε έναντι του δεύτερου τριμήνου του 2017 (112,9 μονάδες). Στα επιμέρους στοιχεία του

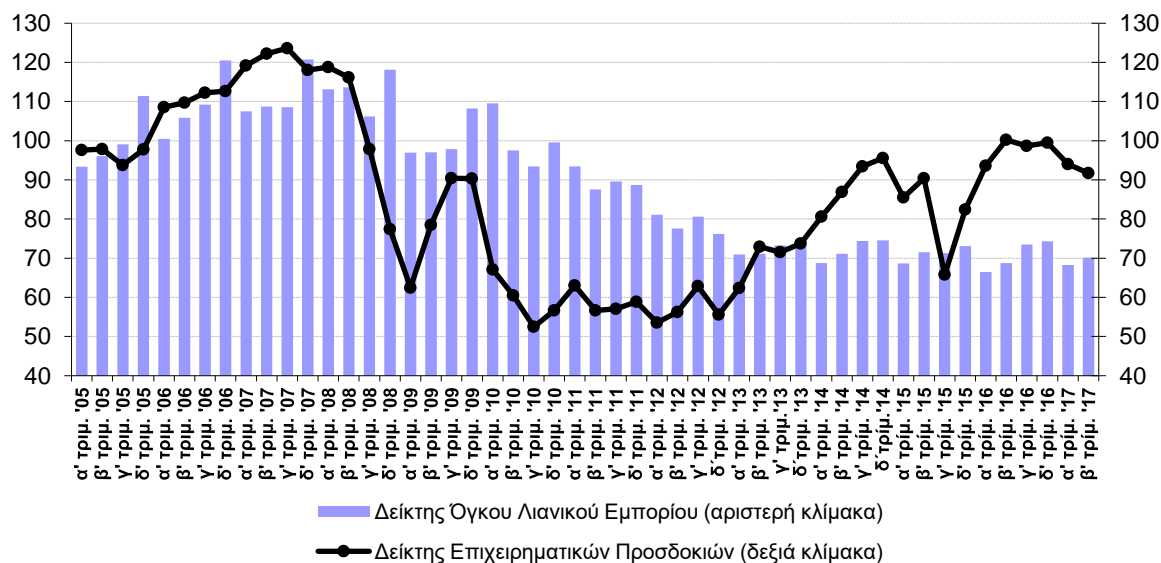
δείκτη το τρίτο τρίμηνο φέτος, το ισοζύγιο των τρεχουσών πωλήσεων διαμορφώθηκε στις 12 μονάδες, έναντι 7 μονάδων το 2016, με μεγαλύτερη αύξηση των επιχειρήσεων που εκτιμούν ότι οι τρέχουσες πωλήσεις είναι αυξημένες. Το ισοζύγιο αποθεμάτων διαμορφώθηκε στις 4 μονάδες, ενώ ενισχύθηκε το ποσοστό των επιχειρήσεων που εκτιμά ότι τα αποθέματα κινούνται σε κανονικά επίπεδα, κοντά στο 90%. Σημαντική βελτίωση σημειώθηκε στο ισοζύγιο για τις προοπτικές των πωλήσεων το επόμενο τρίμηνο, καθώς ο δείκτης μελλοντικών πωλήσεων ενδυναμώθηκε εξαιτίας της ανόδου του ποσοστού όσων αναμένουν αυξημένες πωλήσεις, με αντίστοιχη κάμψη εκείνων που προβλέπουν μειωμένες πωλήσεις. Το ισοζύγιο των προσεχών παραγγελιών βελτιώθηκε, παραμένοντας όμως σε αρνητικό πρόσημο, με αύξηση των επιχειρήσεων που αναμένουν ενίσχυση των παραγγελιών. Στις

προβλέψεις για την απασχόληση, ο σχετικός δείκτης εξασθένησε, με υποχώρηση των επιχειρήσεων που προέβλεπαν αύξηση της απασχόλησης και

το ποσοστό όσων αναμένουν σταθεροποίηση να είναι στο 86% του συνόλου

Διάγραμμα 3.4

Δείκτης Όγκου Λιανικού Εμπορίου (2010=100) και Δείκτης Επιχειρηματικών Προσδοκιών Λιανικού Εμπορίου (1996-2006=100)

Πηγή: IOBE

Πίνακας 3.4

Ετήσιες Μεταβολές Δείκτη Όγκου στο Λιανικό Εμπόριο

Κατηγορίες καταστημάτων λιανικού εμπορίου	Δείκτης Όγκου (2010=100)				
	Ιαν.-Ιουλ. 2015	Ιαν.-Ιουλ. 2016	Ιαν.-Ιουλ. 2017	Μεταβολή 2016/2015	Μεταβολή Ιαν. '17/'16
Γενικός Δείκτης	71,2	68,6	70,3	-3,6%	2,4%
Γενικός Δείκτης (εκτός καυσίμων και λιπαντικών αυτοκινήτων)	72,9	70,9	72,7	-2,7%	2,5%
Επιμέρους Κατηγορίες Καταστημάτων					
Μεγάλα καταστήματα τροφίμων	79,8	77,7	79,9	-2,6%	2,8%
Πολυκαταστήματα	79,8	84,3	85,1	5,6%	0,9%
Καύσιμα και Λιπαντικά Αυτοκινήτων	67,0	63,2	61,9	-5,6%	-2,0%
Τρόφιμα-Ποτά-Καπνός	65,4	63,3	61,4	-3,2%	-3,0%
Φαρμακευτικά-Καλλυντικά	67,4	65,0	65,9	-3,6%	1,3%
Ένδυση-Υπόδηση	71,7	75,6	78,8	5,5%	4,2%
Έπιπλα-Ηλεκτρικά Είδη-Οικιακός Εξοπλισμός	62,8	58,4	61,6	-7,0%	5,4%
Βιβλία-Χαρτικά-Λοιπά είδη δώρων	95,3	90,0	99,1	-5,6%	10,1%

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ

Πίνακας 3.5

Κλαδικοί Δείκτες Επιχειρηματικών Προσδοκιών στο Λιανικό Εμπόριο (1996-2006=100)

	Ιαν. - Σεπ. 2015	Ιαν. - Σεπ. 2016	Ιαν. - Σεπ. 2017	2016/ 2015	2017/ 2016
Τρόφιμα-Ποτά-Καπνός	83,6	116,5	85,2	39,4%	-26,9%
Υφάσματα-Ενδυση-Υπόδηση	77,1	87,1	104,1	13,0%	19,5%
Είδη Οικιακού Εξοπλισμού	65,2	85,0	81,2	30,4%	-4,5%
Οχήματα-Ανταλλακτικά	95,2	98,1	106,1	3,0%	8,2%
Πολυκαταστήματα	77,9	97,8	86,6	25,5%	-11,5%
Σύνολο Λιανικού Εμπορίου	80,6	97,5	90,7	21,0%	-7,0%

Πηγή: ΙΟΒΕ

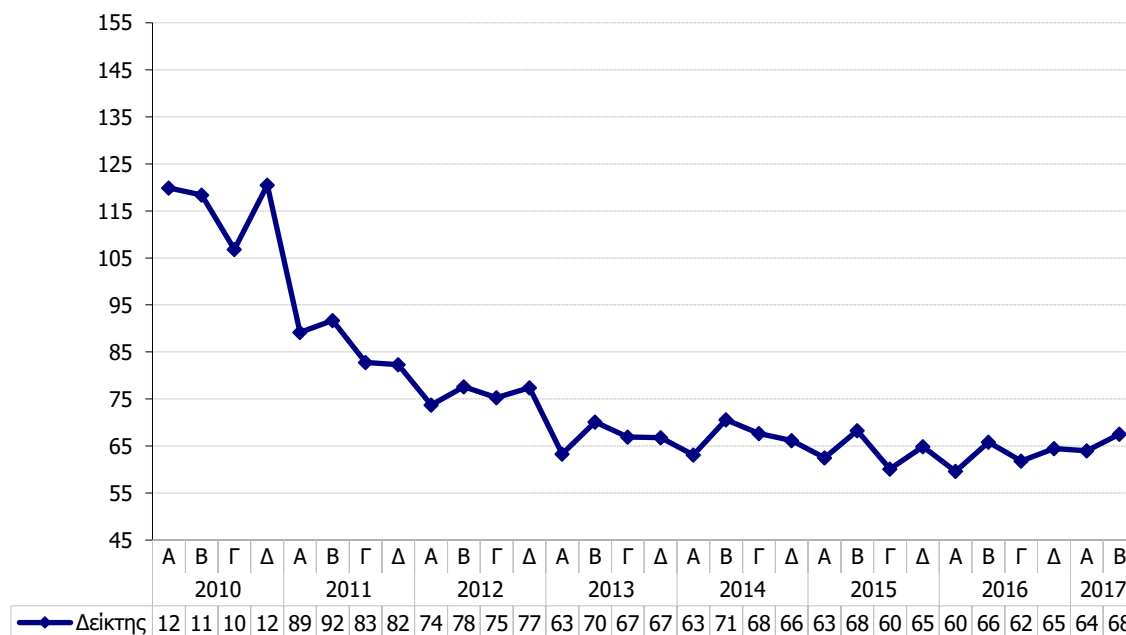
Χονδρικό Εμπόριο

Κατά το πρώτο εξάμηνο του 2017 σημειώθηκε αύξηση στον κύκλο εργασιών του χονδρικού εμπορίου, με το σχετικό δείκτη να ενισχύεται κατά 4,9%, αντί μείωσης 4,1% το αντίστοιχο εξάμηνο του

2016. Θετικό πρόσημο σε μεταβολή πρώτου εξαμήνου είχε σημειωθεί ξανά το 2014, όμως τότε η ενίσχυση ήταν οριακή (+0,2%). Παρά την άνοδο, ο δείκτης πρώτου εξαμήνου του 2017 κυμαίνεται περίπου 44 ποσοστιαίες μονάδες χαμηλότερα από το έτος βάσης 2010.

Διάγραμμα 3.5

Εξέλιξη του Δείκτη Κύκλου Εργασιών στο Χονδρικό Εμπόριο

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ

Υπηρεσίες

Ο κύκλος εργασιών των Υπηρεσιών κατά το πρώτο εξάμηνο του 2017 εξασθενεί σε έξι από τους δεκατρείς σχετικούς κλάδους σε σχέση με την αντίστοιχη περίοδο του 2016.

Η μεγαλύτερη υποχώρηση σημειώθηκε στις Υπηρεσίες Εκδοτικών Δραστηριοτήτων (κλάδος 58), όπου ο κύκλος εργασιών περιορίστηκε κατά 16,5%, αντί κάμψης 11,5% την προηγούμενη περίοδο. Ακολούθησαν οι Υπηρεσίες Αρχιτεκτόνων - Μηχανικών (κλάδος 71), όπου ο σχετικός δείκτης περιορίστηκε κατά 10,4% (αντί +5,9% την προηγούμενη περίοδο), οι Υπηρεσίες Επεξεργασίας Δεδομένων και Παροχής Πληροφόρησης (κλάδος 63) με μείωση κατά 9,2%, αντί κάμψης κατά 7,6% το 2016 και οι Υπηρεσίες Καθαρισμού (κλάδος 81.2) όπου ο τζίρος υποχώρησε κατά 4,6%, έναντι 23,8%. Στις Υπηρεσίες Διοικητικών Δραστηριοτήτων Γραφείου (κλάδος 82) ο σχετικός δείκτης μειώθηκε κατά 1,2%, έναντι αύξησης κατά 8,7% πέρσι. Στον αντίποδα, στους κλάδους με άνοδο κύκλου εργασιών το πρώτο μισό του 2017 βρέθηκαν οι Υπηρεσίες Λοιπών Επαγγελματικών - Επιστημονικών και Τεχνικών Δραστηριοτήτων (κλάδος 74), στις οποίες αυτός ενισχύθηκε κατά 17,2% (αντί -14,3% πέρσι). Έπονται οι Υπηρεσίες Πληροφορικής (κλάδος 62), με αύξηση κατά 7,1%, ίδιας έκτασης με την περυσινή (7,2%), και οι Υπηρεσίες σχετικές με την

Απασχόληση (Κλάδος 78 4,9% αντί 11,9% το 2016). Ηπιότερη βελτίωση σημειώθηκε στον σωρευτικό κλάδο 69 & 70.2, ο οποίος περιλαμβάνει τις Νομικές, Λογιστικές και Συμβουλευτικές Υπηρεσίες, στον οποίο ο τζίρος διευρύνθηκε κατά 3,6%, αντί σημαντικής κάμψης κατά 12,0% πέρυσι, καθώς και στις Υπηρεσίες Ταχυδρομικών Δραστηριοτήτων (+1,9% αντί -0,6% πριν ένα χρόνο).

Σύμφωνα με τους **πρόδρομους δείκτες οικονομικής συγκυρίας του IOBE** που αφορούν στο εννιάμηνο Ιανουαρίου – Σεπτεμβρίου του 2017, οι εκπρόσωποι των περισσότερων υπό μελέτη υποκλάδων Υπηρεσιών προεξοφλούν καλύτερα πορεία σε σχέση με την αντίστοιχη περίοδο του 2016. Ο γενικός δείκτης στον τομέα των Υπηρεσιών αυξήθηκε κατά 11,7 μονάδες σε σχέση με την αντίστοιχη περίοδο του 2016, όταν είχε σημειώσει βελτίωση μόλις κατά 3,5 μονάδες. Στους επιμέρους κλάδους, λιγότερο απαισιόδοξοι είναι οι εκπρόσωποι των Χρηματοπιστωτικών οργανισμών (+27,9 μονάδες αντί 2,4 μονάδων πριν ένα χρόνο), καθώς και στον υποκλάδο του Τουρισμού, στον οποίο ο σχετικός δείκτης ενισχύθηκε κατά 22,5 μονάδες, ενώ πριν ένα χρόνο έχανε 8,3 μονάδες. Αντιθέτως, περισσότερο απαισιόδοξοι σε σχέση με πέρυσι είναι οι εκπρόσωποι του κλάδου Πληροφορικής, στον οποίο ο σχετικός δείκτης υποχώρησε φέτος κατά 2,6 μονάδες, αντί ισχυρής αύξησης κατά 21 μονάδες την αντίστοιχη περίοδο του 2016.

Πίνακας 3.6

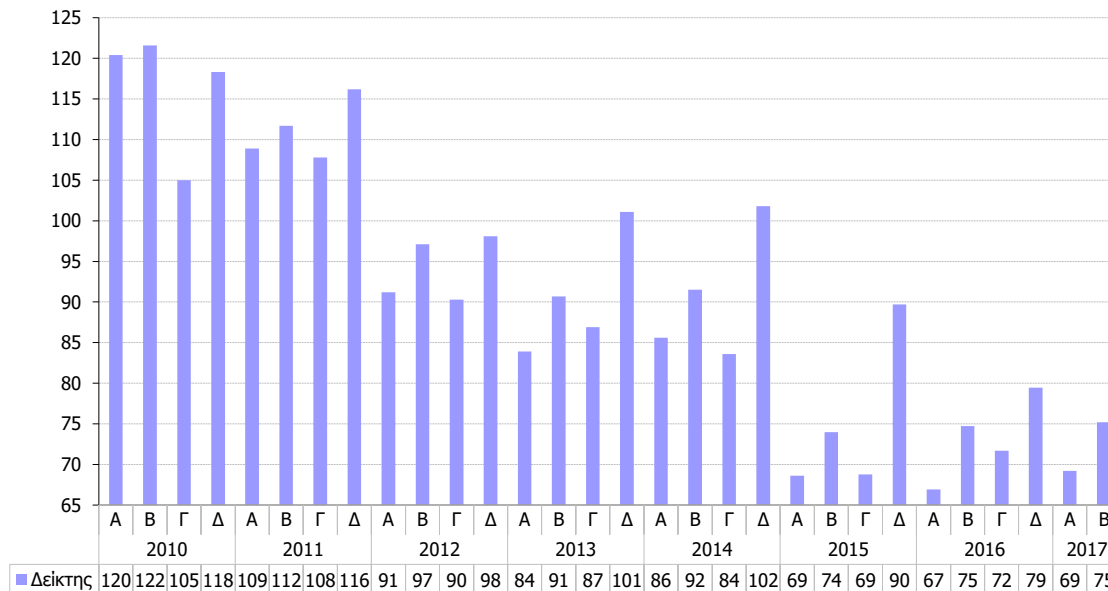
Δείκτης Κύκλου Εργασιών (Ετήσια Μεταβολή – 2010=100)

	α' εξάμ. 2015	α' εξάμ. 2016	α' εξάμ. 2017	ΠΜ% '16/'15	ΠΜ% '17/'16
Πληροφορική	75,8	81,3	87,0	7,2%	7,1%
Μεταφορές Χερσαίες και μέσω Αγωγών	81,3	77,9	83,1	-4,2%	6,7%
Υποστηρικτικές προς τις Μεταφορές Υπηρεσίες & Υπηρεσίες Αποθήκευσης	85,8	91,7	97,7	6,8%	6,6%
Τουρισμός	72,9	69,6	73,3	-4,5%	5,4%
Νομικές, Λογιστικές, Συμβουλευτικές Υπηρεσίες	83,9	73,8	76,4	-12,0%	3,6%
Εμπόριο Αυτοκινήτου	66,9	72,0	74,2	7,5%	3,1%
Ταχυδρομικές και Ταχυμεταφορικές Δραστηριότητες	71,3	70,8	72,2	-0,6%	1,9%
Αεροπορικές Μεταφορές	97,4	97,3	98,5	-0,1%	1,2%
Τηλεπικοινωνίες	71,8	71,1	71,4	-1,0%	0,4%
Διοικητικές Δραστηριότητες Γραφείου	112,3	122,1	120,7	8,7%	-1,2%
Διαφήμιση, Έρευνα Αγοράς, Δημοσκοπήσεις	47,9	44,6	44,1	-6,8%	-1,2%
Επεξεργασία Δεδομένων	101,2	93,5	84,9	-7,6%	-9,2%
Αρχιτέκτονες, Μηχανικοί	41,5	43,9	39,4	5,9%	-10,4%
Πλωτές Μεταφορές	55,7	53,7	47,2	-3,6%	-12,1%
Εκδοτικές Δραστηριότητες	50,2	44,4	37,1	-11,5%	-16,5%

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ

Διάγραμμα 3.6

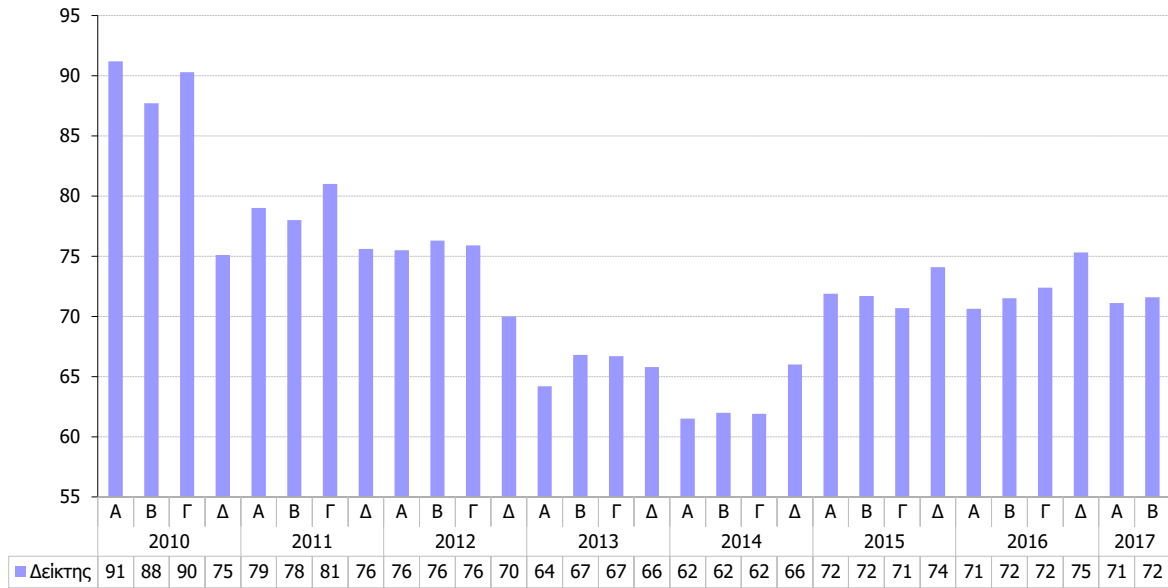
Εξέλιξη Δείκτη Κύκλου Εργασιών στον κλάδο Ταχυδρομικών και ταχυ-μεταφορικών δραστηριοτήτων (κλάδος 53)

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ

Διάγραμμα 3.7

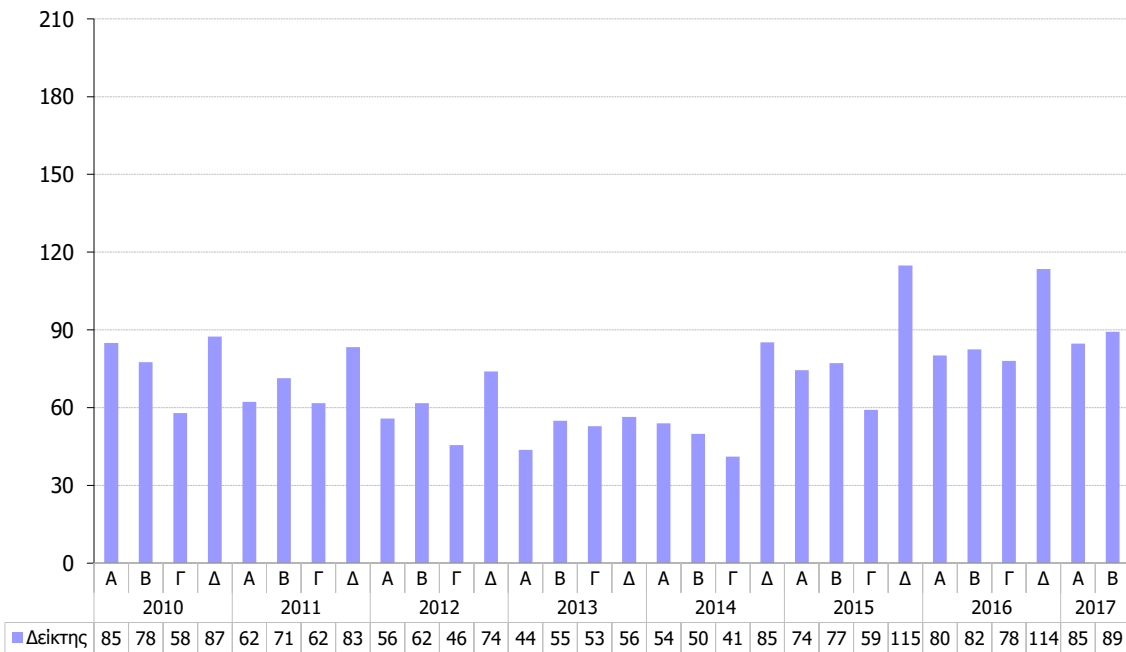
Εξέλιξη Δείκτη Κύκλου Εργασιών στον κλάδο Υπηρεσιών Τηλεπικοινωνιών (κλάδος 61)

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ

Διάγραμμα 3.8

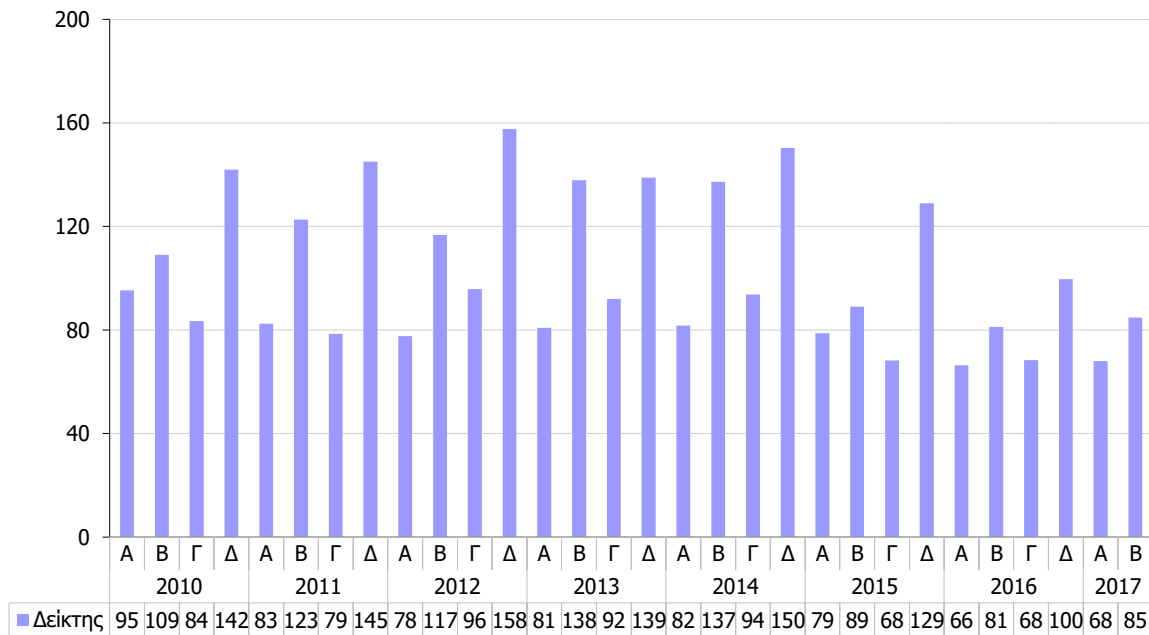
Εξέλιξη Δείκτη Κύκλου Εργασιών στον Κλάδο Υπηρεσιών Πληροφορικής (κλάδος 62)

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ

Διάγραμμα 3.9

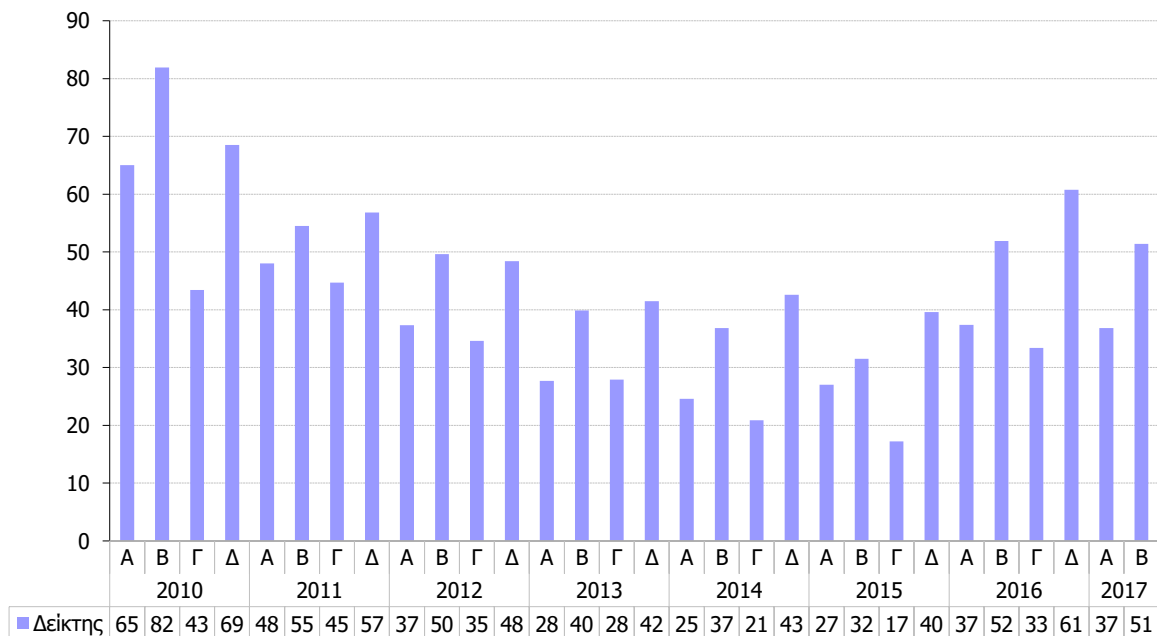
Εξέλιξη Δείκτη Κύκλου Εργασιών στον κλάδο Νομικών, Λογιστικών & παροχής συμβουλών διαχείρισης δραστηριοτήτων (κλάδοι 69+70.2)

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ

Διάγραμμα 3.10

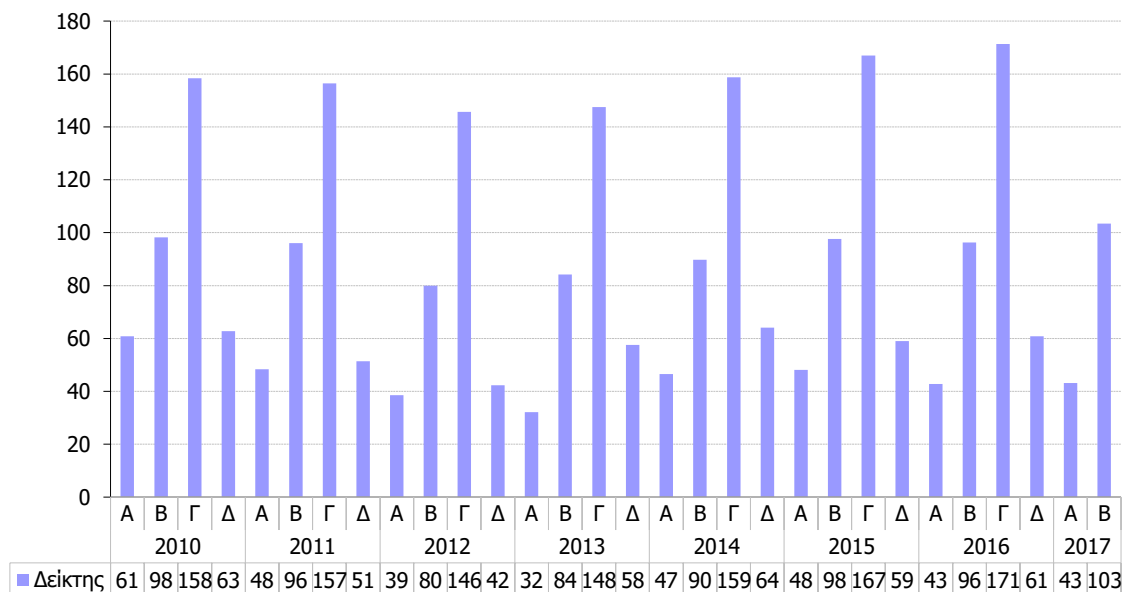
Εξέλιξη Δείκτη Κύκλου Εργασιών στον κλάδο διαφήμισης, έρευνας αγοράς και δημοσκοπήσεων κοινής γνώμης (Κλάδος 73)

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ

Διάγραμμα 3.11

Εξέλιξη του δείκτη Κύκλου Εργασιών στον κλάδο Τουρισμού (Δραστηριότητες Υπηρεσιών Παροχής Καταλύματος και Εστίασης) (Κλάδοι 55 & 56)

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ

Πίνακας 3.7

Κλαδικόι Δείκτες Επιχειρηματικών Προσδοκιών στις Υπηρεσίες (1996-2006=100)

	Ιαν. - Σεπ. 2015	Ιαν. - Σεπ. 2016	Ιαν. - Σεπ. 2017	ΠΜ% '16-'15	ΠΜ% '17-'16
Ξενοδοχεία - Εστιατόρια - Τουριστικά Γραφεία	95,6	87,3	109,8	-8,7%	25,8%
Διάφορες Υπηρεσίες προς Επιχειρήσεις	48,2	53,0	63,3	10,0%	19,4%
Χρηματοπιστωτικοί Οργανισμοί	57,5	59,9	87,8	4,2%	46,6%
Πληροφορική	53,7	74,8	72,2	39,3%	-3,5%
Σύνολο Υπηρεσιών	70,7	74,2	85,9	5,0%	2,0%

Πηγή: ΙΟΒΕ

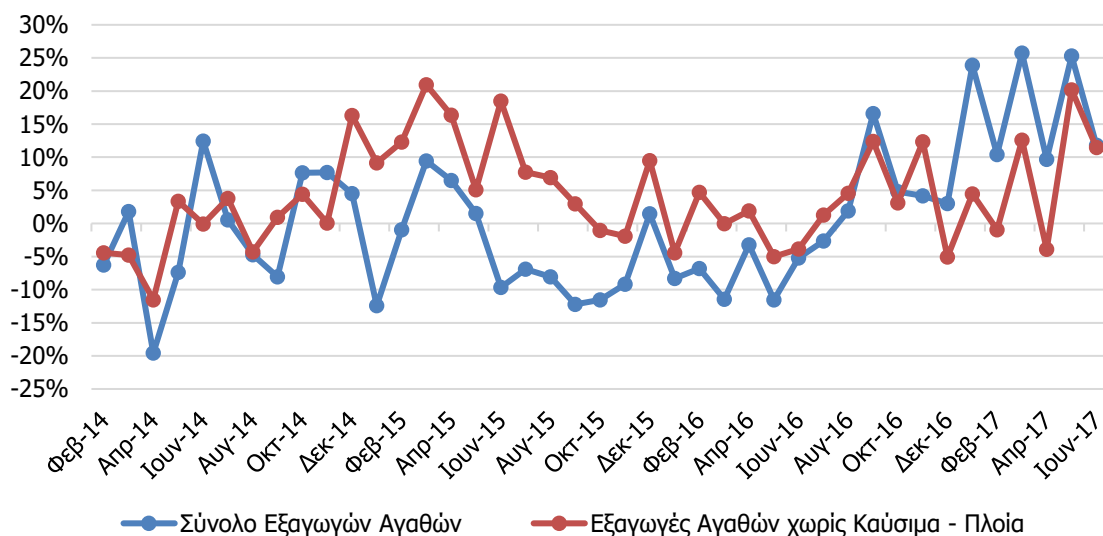
3.3 Εξαγωγικές Επιδόσεις της Ελληνικής Οικονομίας

Οι **εξαγωγές αγαθών** διαμορφώθηκαν στο εξάμηνο Ιανουαρίου-Ιουνίου του 2017 στα €14 δισεκ., έναντι €11,9 δισεκ. το 2016, σημειώνοντας **αύξηση της τάξης του 17,9%**. Ωστόσο, **εάν δεν ληφθούν υπόψη οι εξαγωγές πετρελαιοειδών - πλοίων, οι υπόλοιπες εξαγωγές αυξήθηκαν κατά 7,3%**, καθώς διαμορφώθηκαν στα €9,7 δισεκ. φέτος, από €9 δισεκ. το 2016 (Διάγραμμα 3.12). Οι εισαγωγές παρουσίασαν το αρχικό

εξάμηνο του τρέχοντος έτους αύξηση κατά 18,8% και διαμορφώθηκαν στα €25 δισεκ., από €21,1 δισεκ. ένα χρόνο νωρίτερα. Ως αποτέλεσμα των παραπάνω τάσεων στις βασικές συνιστώσες του εξωτερικού ισοζυγίου, το **εμπορικό έλλειμμα** διαμορφώθηκε €1,846 δισεκ. υψηλότερα από ότι το 2016 (+20%), στα €11 δισεκ., από €9,3 δισεκ. Ακολουθως, η **αξία των εξαγωγών προϊόντων** της ελληνικής οικονομίας **αντιστοιχεί στο 55,7% των εισαγωγών της**, ενώ πέρυσι έφθανε το 56,2%

Διάγραμμα 3.12

Σύνολο εξαγωγών αγαθών και εξαγωγών αγαθών χωρίς καύσιμα-πλοία (% μεταβολή)

Πηγή: ΕΛ.ΣΤΑΤ. Επεξεργασία: Ι.Ο.Β.Ε.

Αναλυτικά ως προς τις εξελίξεις στις επιμέρους κατηγορίες προϊόντων, οι εξαγωγές στα Αγροτικά Προϊόντα παρουσίασαν μείωση 0,3% την περίοδο Ιανουαρίου – Ιουνίου του τρέχοντος έτους, στα €2,741 δισεκ., έναντι €2,749 δισεκ. το αντίστοιχο χρονικό διάστημα του προηγούμενου έτους, ενώ στις εξαγωγές Καυσίμων σημειώθηκε άνοδος 51,8%, εξαιτίας της ανόδου της διεθνούς τιμής του πετρελαίου, με αποτέλεσμα να αγγίξουν τα €4,4 δισεκ., από €2,9 δισεκ. το 2016 (Πίνακας 3.8). Σημειώνεται ότι οι δύο συγκεκριμένες κατηγορίες προϊόντων αντιστοιχούν στο 51,3% των ελληνικών εξαγωγών προϊόντων (από 47,8% πέρυσι). Η πώση στα Αγροτικά Προϊόντα προήλθε κυρίως από την μείωση, κατά 15,7%, στη ζήτηση για Λάδια-Λίπη Ζωικής ή Φυτικής Προέλευσης, η αξία των οποίων διαμορφώθηκε στα €294,6 εκατ. (από €349,5 εκατ. πριν ένα χρόνο), με αποτέλεσμα να συρρικνωθεί και το μερίδιό τους στο σύνολο των εξαγωγών, από 2,9%

το 2016 σε 2,1% φέτος. Στην κατηγορία Τροφίμων - Ζωντανών Ζώων, η οποία αντιπροσωπεύει περίπου το 75,9% των εξαγωγών Αγροτικών Προϊόντων, οι εξαγωγές σημείωσαν αύξηση της τάξης του 2,7%, από €2,02 δισεκ. πέρυσι σε €2,08 δισεκ. το 2017. Στα προϊόντα Ποτά – Καπνού, τα οποία αντιπροσωπεύουν το 13,4% των εξαγωγών του κλάδου Αγροτικών Προϊόντων, η ζήτηση διαμορφώθηκε το πρώτο εξάμηνο του 2017 στα €366 εκατ., μειωμένη κατά 2,2% σε σχέση με το 2016 (€374,1 εκατ.).

Στις εξαγωγές Βιομηχανικών Προϊόντων παρουσιάστηκε αύξηση της τάξης του 8,1% την περίοδο Ιανουαρίου-Ιουνίου φέτος, με την αξία τους να αγγίζει τα €5,9 δισεκ., από €5,5 δισεκ. πριν ένα χρόνο. Αυτή η αύξηση ερμηνεύεται από την άνοδο της διεθνούς ζήτησης για Βιομηχανικά Είδη Ταξινομημένα κατά Πρώτη Ύλη κατά 14,4%, με την αξία τους να διαμορφώνεται στα €2,2 δισεκ. (από €1,9 δισεκ. το 2016)

καθώς και για τα Χημικά και Συναφή Προϊόντα, κατά 12,4%, με αποτέλεσμα να φτάσουν τα €1,5 δισεκ. το τρέχον έτος, από €1,3 δισεκ. πέρυσι. Αντιθέτως, επιδείνωση των εξαγωγικών επιδόσεων σημειώθηκε στα Μηχανήματα και Υλικό Μεταφορών, της τάξης του 3,8% (στα €1,24 δισεκ. φέτος από €1,29 δισεκ. πέρυσι), ενώ ανοδικά κινήθηκαν οι εξαγωγές στα Διάφορα βιομηχανικά Είδη, κατά 5,4%, φθάνοντας το τρέχον έτος τα €961 εκατ., από €912,1 εκατ. ένα χρόνο νωρίτερα.

Τέλος, αύξηση σημειώθηκε στις εξαγωγές Πρώτων Υλών, της τάξης του 39%, με την αξία τους να διευρύνεται από €424 εκατ. το πρώτο εξάμηνο του 2016 σε €589,3 εκατ. την ίδια περίοδο φέτος, όπως επίσης στις εξαγωγές Ειδών και Συναλλαγών μη Ταξινομημένων κατά Κατηγορίες, κατά 3,7% (από €253,5 εκατ. πέρυσι στα €263 εκατ. το 2017).

Ως προς τις τάσεις των εξαγωγών ανά γεωγραφική περιοχή, διευρυνθήκαν προς τις χώρες της Ευρωζώνης κατά 8,4%, προσεγγίζοντας στην περίοδο Ιανουαρίου-Ιουνίου 2017 τα €5,3 δισεκ. από €4,9 δισεκ. το αντίστοιχο χρονικό διάστημα το 2016, με αποτέλεσμα να κατευθυνθεί προς αυτές φέτος το 38,3% των εξαγωγών ελληνικών προϊόντων. Παραπλήσια αύξηση σημειώθηκε προς την ΕΕ-28, κατά 8,5% ή €590,2 εκατ. Μεταξύ των χωρών της Ευρωζώνης που απορροφούν το μεγαλύτερο τμήμα των ελληνικών εξαγωγών, σημαντική αύξηση σημειώθηκε προς την Ιταλία, της τάξης του 7,5% (από €1,5 δισεκ. το 2016 σε €1,6 δισεκ. φέτος) και προς την Γερμανία, της τάξης του 6,6%

(από €962,7 εκατ. πέρυσι στο €1 δισεκ. το τρέχον έτος). Άνοδο σημείωσαν οι εξαγωγές και προς τη Γαλλία, κατά 16,9%, από €333,9 εκατ. το 2016 σε €390,3 εκατ. φέτος. Αντιθέτως, προς την Ισπανία και την Ολλανδία οι εξαγωγές περιορίστηκαν, κατά 4,4%, στα €344,3 εκατ. (από €360 εκατ. στο προηγούμενο έτος) και 3,3%, στα €297,8 εκατ. (από €307,9 εκατ. το 2016) αντίστοιχα. Επισημαίνεται ότι η μεγαλύτερη ποσοστιαία συρρίκνωση των εξαγωγών το πρώτο εξάμηνο του 2017 προς χώρα της Ευρωζώνης σημειώθηκε στη Φιλανδία, με την κάμψη να φθάνει το 21,3% ή €18,2 εκατ. (από €85,1 εκατ. στα €67 εκατ. φέτος). Στον αντίποδα, η υψηλότερη ποσοστιαία αύξηση σημειώθηκε στην Εσθονία (+72,2%).

Μεταξύ των υπόλοιπων χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης, προς τις οποίες οι συνολικές εξαγωγές αυξήθηκαν κατά 8,7% ή €173,9 εκατ. (από €2 δισεκ. το πρώτο εξάμηνο του 2016 σε €2,2 δισεκ. το 2017), η Βουλγαρία εξακολουθεί να αποτελεί τον κυριότερο εξαγωγικό προορισμό, με αύξηση των εκροών κατά 10,9% ή €63 εκατ. Ανοδική τάση σημειώθηκε σε δύο άλλες χώρες της ΕΕ οι οποίες απορροφούν σημαντικό μερίδιο των ελληνικών εξαγωγών, τη Ρουμανία και το Ηνωμένο Βασίλειο, προς τις οποίες οι εξαγωγές ενισχύθηκαν κατά 8% ή €30,1 εκατ., ανερχόμενες σε €404,8 εκατ., και κατά 8% ή 39,4 εκατ., φθάνοντας κατά €532,7 εκατ. αντίστοιχα. Η μεγαλύτερη μείωση, της τάξης του 8%, σημειώθηκε προς τη Σουηδία, όπου οι ελληνικές εξαγωγές μειώθηκαν κατά €7,7 εκατ. (από €96,1 εκατ. το 2016 στα €88,4 εκατ. το 2017).

Μεταξύ των υπόλοιπων χώρων της Ευρώπης, σημειώθηκε αύξηση των ελληνικών εξαγωγών κατά 28,1%, από τα €1,7 δισεκ. πέρυσι, στα €2,2 δισεκ. το τρέχον έτος. Στην Τουρκία, έναν από τους σημαντικότερους εξαγωγικούς προορισμούς, παρουσιάστηκε σημαντική αύξηση, της τάξης του 45,6% ή κατά €277,3 εκατ., με αποτέλεσμα τη διεύρυνσή τους από τα €607,5 εκατ. το χρονικό διάστημα Ιανουαρίου - Ιουνίου πέρυσι στα €884,9 εκατ. την ίδια περίοδο του τρέχοντος έτους.

Οι εξαγωγές προς τις χώρες της Βόρειας Αμερικής διευρύνθηκαν κατά 5,6%, από €646,5 εκατ. την προηγούμενη χρονιά σε €682,5 εκατ. φέτος, κυρίως λόγω της ανόδου των εξαγωγών προς τις ΗΠΑ, κατά 7,8%, από τα €494 εκατ. το εξάμηνο Ιανουαρίου -Ιουνίου του 2016 στα €532,5 εκατ. ένα χρόνο μετά, και δευτερευόντως από την αύξηση των εξαγωγών προς τον Καναδά κατά 5,5%. Αντιθέτως, μείωση κατά 6,7% σημείωσαν οι εξαγωγές προς το Μεξικό.

Πίνακας 3.8

Εξαγωγές κατά μονοψήφια κατηγορία σε τρέχουσες τιμές Ιανουάριος – Ιούνιος (εκατ. €)

ΠΡΟΪΟΝ	ΑΞΙΑ		% ΜΕΤΑΒΟΛΗ	% ΣΥΝΘΕΣΗ	
	2017*	2016*	17*/16*	2017*	2016*
ΑΓΡΟΤΙΚΑ ΠΡΟΪΟΝΤΑ	2.741,1	2.748,9	-0,3%	19,6%	23,2%
Τρόφιμα και Ζώα Ζωντανά	2.080,6	2.025,3	2,7%	14,9%	17,1%
Ποτά και Καπνός	366,0	374,1	-2,2%	2,6%	3,2%
Λάδια και Λίπη Ζωικής ή Φυτικής Προέλευσης	294,6	349,5	-15,7%	2,1%	2,9%
ΠΡΩΤΕΣ ΥΛΕΣ	589,3	424,0	39,0%	4,2%	3,6%
Πρώτες Ύλες μη Εδώδιμες εκτός από Καύσιμα	589,3	424,0	39,0%	4,2%	3,6%
ΚΑΥΣΙΜΑ	4.431,7	2.920,2	51,8%	31,7%	24,6%
Ορυκτά, Καύσιμα, Λιπαντικά κ.λπ.	4.431,7	2.920,2	51,8%	31,7%	24,6%
ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΑ ΠΡΟΪΟΝΤΑ	5.954,8	5.506,2	8,1%	42,6%	46,5%
Χημικά Προϊόντα και Συναφή (μ.α.κ.)	1.505,9	1.339,5	12,4%	10,8%	11,3%
Βιομηχανικά Είδη Ταξινομημένα κατά Πρώτη Ύλη	2.243,5	1.960,5	14,4%	16,0%	16,5%
Μηχανήματα και Υλικό Μεταφορών	1.244,4	1.294,2	-3,8%	8,9%	10,9%
Διάφορα βιομηχανικά είδη	961,0	912,1	5,4%	6,9%	7,7%
ΆΛΛΑ	263,0	253,5	3,7%	1,9%	2,1%
Είδη και Συναλλαγές μη Ταξινομημένα κατά Κατηγορίες	263,0	253,5	3,7%	1,9%	2,1%
ΣΥΝΟΛΙΚΕΣ ΕΞΑΓΩΓΕΣ	13.980,0	11.852,9	17,9%	100,0%	100,0%

* Προσωρινά στοιχεία

Πηγή: ΕΛ.ΣΤΑΤ., Π.Σ.Ε.-Κ.Ε.Ε.Μ.

Οι εξαγωγές σημείωσαν αύξηση προς τις χώρες της Μέσης Ανατολής και της Βόρειας Αφρικής κατά 35,8% (από €1,6 δισεκ. το 2016 σε €2,2 δισεκ. φέτος), κυρίως λόγω της αύξησης των εξαγωγών προς τον Λίβανο (+48,7%), από €420,1 εκατ. στο πρώτο εξάμηνο του 2016 στα €624,9 εκατ. την ίδια περίοδο φέτος, και προς την Αίγυπτο, όπου έφτασαν τα €376,8 εκατ., από €337,3 (+11,7%). Σε δύο άλλους σημαντικούς εξαγωγικούς προορισμούς στη Μέση Ανατολή, τη Σαουδική Αραβία και τα Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα, οι εξαγωγές αυξήθηκαν κατά 43,5%, στα €326,8 εκατ., και 14,9%, στα €113,2 εκατ., αντίστοιχα.

Υψηλότερη κατά 20,8% ήταν η ροή των εξαγωγών ελληνικών προϊόντων προς την Ωκεανία, με την αξία τους στο αρχικό εξάμηνο του 2017 να διαμορφώνεται στα €77,6 εκατ., όταν την ίδια περίοδο ένα χρόνο νωρίτερα είχε φτάσει τα €64,2 εκατ. Η διεύρυνση των εξαγωγών προς την Αυστραλία ήταν της τάξης του 20,3%, από €58,5 εκατ. πέρυσι σε €70,4 εκατ. το 2017, ενώ στη Νέα Ζηλανδία, που έχει μικρό μερίδιο στη συγκεκριμένη γεωγραφική περιφέρεια σημειώθηκε αύξηση 25,1% (€5,7 εκατ. το 2016 και €7,1 εκατ. φέτος).

Μείωση, κατά 25,7%, παρουσιάστηκε στις εξαγωγές προς τις αγορές των χωρών της Κεντρικής-Λατινικής Αμερικής το πρώτο

εξάμηνο του 2017, με την αξία τους να υποχωρεί στα €98,2 εκατ., από €132,2 εκατ. το ίδιο χρονικό διάστημα ένα χρόνο πριν. Η επιδείνωση των εξαγωγικών επιδόσεων οφείλεται κυρίως στην έντονη μείωση της ζήτησης ελληνικών προϊόντων από την Βραζιλία, κατά 73%, η οποία διαμόρφωσε την αξία τους στα €13,1 εκατ. το τρέχον έτος, από €48,6 εκατ. το 2016.

Αντιθέτως, σημαντική αύξηση της ζήτησης των ελληνικών αγαθών σημειώθηκε προς τις χώρες της Ασίας, προς τις οποίες ενισχύθηκαν το διάστημα Ιανουαρίου-Ιουνίου 2017 κατά 79,1%, στα €833 εκατ., έναντι €465,2 εκατ. το 2016. Αυτή η εξέλιξη προήλθε κυρίως από τη διεύρυνση των εξαγωγών προς τη Νότια Κορέα (+146,2%, στα € 115,1 εκατ. φέτος από €46,7 εκατ. το 2016), και τη Σιγκαπούρη (+193,4%, στα €225,6 εκατ. από €76,9 εκατ. πέρυσι). Ομοίως, σημαντική διεύρυνση των εξαγωγών ελληνικών προϊόντων, κατά 44,8%, καταγράφηκε προς την Κίνα, από €145,9 εκατ. το 2016 στα €211,2 εκατ. φέτος.

Ανακεφαλαιώνοντας, στο εξάμηνο Ιανουαρίου-Ιουνίου 2017 σημειώθηκε σημαντική αύξηση των εξαγωγών της Ελλάδας τόσο στη συνολική αξία τους (+17,9%) όσο και στην αξία των εξαγωγών χωρίς πετρελαιοειδή-πλοία (+7,3%).

Πίνακας 3.9

Εξαγωγές ανά προορισμό, Ιανουάριος - Ιούνιος 2017 και 2016*

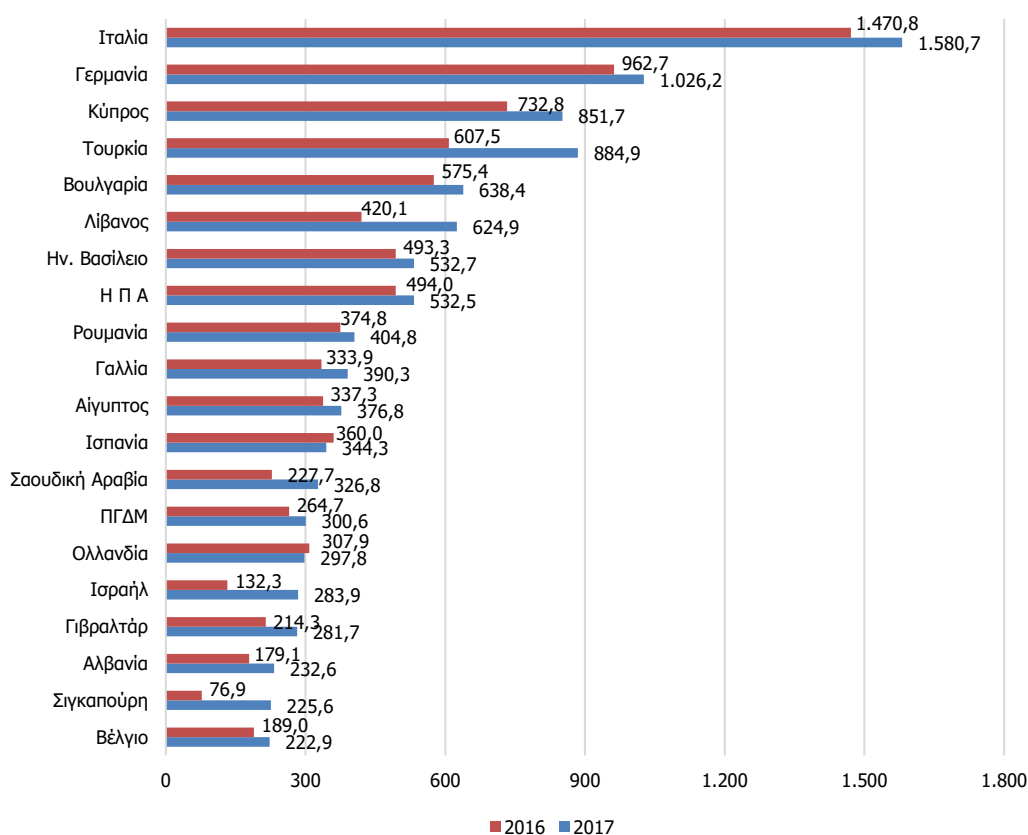
ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΕΝΩΣΕΙΣ-ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΕΣ ΠΕΡΙΟΧΕΣ	ΕΞΑΓΩΓΕΣ		% ΜΕΤΑΒΟΛΗ	% ΣΥΝΘΕΣΗ	
	2017	2016	2017/2016	2017	2016
ΚΟΣΜΟΣ	13.980,0	11.852,9	17,9%	100,0%	100,0%
ΟΟΣΑ	7.698,8	6.734,4	14,3%	55,1%	56,8%
Ε.Ε. (28)	7.534,3	6.944,2	8,5%	53,9%	58,6%
Ευρωζώνη	5.349,9	4.933,7	8,4%	38,3%	41,6%
G7	4.169,3	3.844,2	8,5%	29,8%	32,4%
Βόρεια Αμερική	682,5	646,5	5,6%	4,9%	5,5%
Χώρες BRICS	377,0	329,1	14,6%	2,7%	2,8%
Μ. Ανατολή & Β. Αφρική	2.207,5	1.625,7	35,8%	15,8%	13,7%
Βόρεια Αφρική	746,4	646,5	15,4%	5,3%	5,5%
Ωκεανία	77,6	64,2	20,8%	0,6%	0,5%
Κεντρική-Λατινική Αμερική	98,2	132,2	-25,7%	0,7%	1,1%
Ασία	833,0	465,2	79,1%	6,0%	3,9%
Χώρες ΟΡΕC	740,3	606,2	22,1%	5,3%	5,1%

* Τα στοιχεία και για τα δύο έτη είναι προσωρινά

Πηγή: ΕΛ.ΣΤΑΤ., Επεξεργασία στοιχείων από το Κ.Ε.Ε.Μ.

Διάγραμμα 3.12

Χώρες με το μεγαλύτερο μερίδιο στις εξαγωγές ελληνικών προϊόντων (σε εκατ. €), κατά την περίοδο Ιανουαρίου-Ιουνίου 2017 και 2016

Πηγή: Π.Σ.Ε.-Κ.Ε.Ε.Μ. Επεξεργασία: Ι.Ο.Β.Ε.

Αξίζει να σημειωθεί ότι όλοι οι κλάδοι (Πρώτες Ύλες, Καύσιμα, Βιομηχανικά Προϊόντα, Άλλα Είδη και Συναλλαγές μη Ταξινομημένα κατά Κατηγορίες) παρουσίασαν ανοδική πορεία, με μοναδική εξαίρεση τα Αγροτικά προϊόντα, όπου παρατηρήθηκε μικρή πτώση (-0,3%).

Η διεύρυνση των εξαγωγών στο πρώτο μισό του τρέχοντος έτους προήλθε κυρίως τις υψηλότερες τιμές του πετρελαίου, από την ενίσχυση της ζήτησης από την ΕΕ, η οποία βρίσκεται σε φάση επιτάχυνσης της ανάπτυξής της, όπως επίσης και από χώρες από την περιφέρεια της Μέσης Ανατολής – Βορείου Αφρικής, στις οποίες έχουν «κοπάσει» οι ένοπλες διενέξεις των τελευταίων ετών, όπως η Αίγυπτος. Καθώς η άνοδος των τιμών του πετρελαίου ξεκίνησε στο δεύτερο εξάμηνο του 2016, η ενισχυτική επίδρασή της στις εξαγωγές θα μετριαστεί στην αντίστοιχη φετινή περίοδο. Στον αντίποδα, η συνέχιση της κλιμάκωσης της ανάπτυξης στην ΕΕ στο τρέχον εξάμηνο, αλλά και το 2018, σύμφωνα με τις πλέον πρόσφατες προβλέψεις διεθνών οργανισμών²⁴, θα παραμείνει ενισχυτικός παράγοντας των εξαγωγών, ενώ μικρή επιτάχυνση της ανάπτυξης αναμένεται το προσεχές έτος και στη Μέση Ανατολή – Βόρειο Αφρική. Ευρύτερα, οι ελληνικές εξαγωγές στο επόμενο έτος θα ευνοηθούν από την ταχύτερη ανάπτυξη της παγκόσμιας οικονομίας και του διεθνούς εμπορίου. Ανασχετικός παράγοντας της αύξησής τους διαφαίνεται προς το παρόν η ανατίμηση του ευρώ έναντι του δολαρίου που έχει

σταδιακά σημειωθεί από την αρχή του 2017 και δεν αναμένεται να αντιστραφεί στο υπόλοιπό του και στη νέα χρονιά.

Συνεκτιμώντας τις επιδράσεις που μόλις αναφέρθηκαν, αναμένεται συνέχιση της άνοδου των εξαγωγών αγαθών στην περίοδο Ιουλίου – Δεκεμβρίου φέτος, με ελαφρώς ηπιότερο ρυθμό από ότι στο προηγούμενο εξάμηνό τους, με αποτέλεσμα την άνοδό τους στο σύνολο του 2017 κατά 16%. Η άνοδος των εξαγωγών εξαιρουμένων των πετρελαιοειδών θα επιταχυνθεί στο υπόλοιπο του 2017, φθάνοντας στο σύνολό του το 8,5%. Σε ότι αφορά την τάση του συνόλου των εξαγωγών το 2018, θα παραμείνει ανοδική, με ρυθμό αύξησης διψήφιο.

3.4 Απασχόληση – Ανεργία

Σύμφωνα με τα διαθέσιμα στοιχεία της Έρευνας Εργατικού Δυναμικού της ΕΛ.ΣΤΑΤ., **η ανεργία στην Ελλάδα ήταν το β' τρίμ. του 2017 σε πτωτική τροχιά για 13^ο συνεχόμενο τρίμηνο (από το β' τρίμ. του 2014), καθώς κατήλθε στο 21,1%, από 23,1% το αντίστοιχο τρίμηνο του 2016 και 23,3% το α' τρίμ. του 2017.** Ο αριθμός των ανέργων περιορίστηκε σε σχέση με το β' τρίμ. του 2016 κατά 95,5 χιλ. άτομα (από τους 1.112,1 χιλ. στους 1.016,6 χιλ. ή -8,6%), ενώ ο αριθμός των απασχολούμενων αυξήθηκε κατά 88,8 χιλ.

²⁴ World Economic Outlook, ΔΝΤ, Οκτώβριος 2017

άτομα (από τους 3.702,6 χιλ. στους 3.791,4 χιλ., ή +2,4%).

Σε σύγκριση με τις **υπόλοιπες χώρες της Ευρωζώνης-19**, παρά τη συνεχή κάμψη της ανεργίας, η Ελλάδα συνεχίζει να εμφανίζει το υψηλότερο ποσοστό ανεργίας. Την ακολουθεί σε απόσταση η Ισπανία, όπου το ποσοστό ανεργίας είναι σε καθοδική τροχιά για 15^ο συνεχόμενο τρίμηνο και το β' τρίμ. του 2017 διαμορφώθηκε 2,8 ποσοστιαίες μονάδες χαμηλότερα σε σύγκριση με το αντίστοιχο τρίμηνο του 2016, στο 17,2%. Έπονται, με πολύ χαμηλότερα αλλά παραπλήσια ποσοστά ανεργίας η Ιταλία και η Κύπρος, 10,9% και 10,6%, έναντι 11,5% και 12,1% ένα έτος νωρίτερα. Οι υπόλοιπες χώρες της Ευρωζώνης-19 παρουσιάζουν μονοψήφια ποσοστά ανεργίας. Το χαμηλότερο εξ' αυτών στο β' τρίμ. φέτος σημειώθηκε στη Γερμανία, όπου η ανεργία είναι σε καθοδική πορεία από το β' τρίμ. του 2010 και το β' τρίμ. του 2017 διαμορφώθηκε στο 3,8% από 4,2% πριν ένα χρόνο. Έπεται το ποσοστό ανεργίας στη Μάλτα που διαμορφώθηκε στο 4,1%, δηλαδή 0,7 ποσοστιαίες μονάδες χαμηλότερα σε σχέση με το αντίστοιχο τρίμηνο του 2016. Στις άλλες δύο χώρες στις οποίες εφαρμόστηκαν προγράμματα προσαρμογής, την Ιρλανδία και την Πορτογαλία, η ανεργία υποχώρησε για 20^ο και 16^ο συνεχόμενο τρίμηνο, αντίστοιχα. Στην πρώτη περιορίστηκε κατά 2,2 ποσοστιαίες μονάδες, από το 8,6% το β' τρίμ. του 2016 στο 6,4% ένα χρόνο μετά και στη δεύτερη κατά 2 ποσοστιαίες μονάδες, από το 11% στο 9%. Μεταξύ των υπόλοιπων μεγάλων οικονομιών της

Ευρώπης, στη Γαλλία η ανεργία κατήλθε στο 9,1%, μειωμένη κατά 0,5 ποσοστιαίες μονάδες σε σύγκριση με το β' τρίμ. του 2016, ενώ στο Ηνωμένο Βασίλειο περιορίστηκε για 20^ο συνεχόμενο τρίμηνο, διαμορφούμενη στο 4,3% από 4,8% το β' τρίμ. του 2016. Συνολικά στην Ευρωζώνη-19, η ανεργία παρέμεινε στο δεύτερο τρίμηνο φέτος σε πτωτική τροχιά για 14^ο συνεχόμενο τρίμηνο και κατήλθε στο 9%, από 10% πριν ένα χρόνο.

Σε ότι αφορά την εξέλιξη της ανεργίας βάσει του **φύλου**, το ποσοστό ανεργίας των γυναικών στην Ελλάδα παρουσιάζεται κατά 2,1 ποσοστιαίες μονάδες μειωμένο το β' τρίμ. φέτος σε σχέση με το β' τρίμ. του 2016, στο 25,5%. Παρά τη μείωσή του, ήταν 7,8 ποσοστιαίες μονάδες υψηλότερο από το ποσοστό ανεργίας των ανδρών, το οποίο περιορίστηκε κατά 1,8 ποσοστιαίες μονάδες, στο 17,7%. Στην Ευρωζώνη-19, το δεύτερο τρίμηνο φέτος το ποσοστό ανεργίας των ανδρών διαμορφώθηκε μία ποσοστιαία μονάδα χαμηλότερα σε σχέση με την ίδια περίοδο πέρυσι (8,7%). Επιπλέον, ήταν 0,6 ποσοστιαίες μικρότερο σε σχέση με το ποσοστό ανεργίας των γυναικών, το οποίο μειώθηκε από το 10,4% στο 9,3%.

Ως προς την **ηλικιακή διάρθρωση των ανέργων**, για δεύτερο συνεχόμενο τρίμηνο παρουσιάζεται πτώση του ποσοστού ανεργίας σε όλες τις ηλικιακές κατηγορίες. Επισημαίνεται ότι στους νέους (άτομα 20-24 ετών και 25-29 ετών) και στην ηλικιακή κατηγορία 30-44 ετών η ανεργία είναι σε πτωτική τροχιά από τα μέσα του 2014. Παρά αυτή την τάση, τα υψηλότερα ποσοστά ανεργίας

εμφανίζονται κυρίως σε αυτές τις ηλικιακές ομάδες. Στα άτομα ηλικίας 20-24 ετών το ποσοστό ανεργίας διαμορφώθηκε το β' τρίμ. του 2017 στο 42,1% από 48% ένα έτος νωρίτερα και στην ηλικιακή κατηγορία 25-29 ετών στο 30,1% από 32,6%. Στα άτομα 30-44 ετών το ποσοστό ανεργίας διαμορφώθηκε κάτω από το επίπεδο του εθνικού ποσοστού, στο 20,3%, από 21,5% το β' τρίμ. πριν ένα χρόνο. Τέλος, στην ηλικιακή κατηγορία 45-64 ετών το ποσοστό ανεργίας το β' τρίμ. φέτος διαμορφώθηκε στο 17,1%, δύο ποσοστιαίες μονάδες χαμηλότερα σε σχέση με το ίδιο τρίμηνο του 2016.

Το ποσοστό των **μακροχρόνια ανέργων**, ύστερα από την περίοδο β' τρίμ. 2015-α' τρίμ. 2017 στην οποία υποχωρούσε συνεχώς, ανήλθε στο β' τρίμ. φέτος στο 74%, 1,8 ποσοστιαίες μονάδες υψηλότερα σε σχέση με την αντίστοιχη περίοδο πέρυσι. Παρά την αύξηση του ποσοστού της μακροχρόνιας ανεργίας, ο αριθμός των μακροχρόνια ανέργων περιορίστηκε για 11^ο συνεχόμενο τρίμηνο και διαμορφώθηκε στο β' τρίμ. στα 752 χιλ. άτομα, από 802,5 χιλ. άτομα την ίδια περίοδο του 2016 (μείωση κατά 6,3% ή 50,5 χιλ. άτομα).

Η συσχέτιση της ανεργίας με το **επίπεδο εκπαίδευσης** παραμένει αρνητική, δηλαδή το ποσοστό της είναι χαμηλότερο σε υψηλότερα επίπεδα μόρφωσης. Η μεγαλύτερη πτώση στο ποσοστό ανεργίας το β' τρίμ. φέτος σε σύγκριση με το β' τρίμ. του 2016 σημειώθηκε στα άτομα με απολυτήριο Γυμνασίου και ήταν της τάξης των 3,5 ποσοστιαίων μονάδων, από 27,4% στο 23,9%. Αντιθέτως, η υψηλότερη

αύξηση, κατά 16,8 ποσοστιαίες μονάδες, εντοπίζεται στα άτομα που παρακολούθησαν μερικές τάξεις του Δημοτικού, από 25,1% το β' τρίμ. του 2016 στο 41,9% το β' τρίμ. του 2017, τα οποία εμφανίζουν και το υψηλότερο ποσοστό ανεργίας,. Τα χαμηλότερα ποσοστά ανεργίας παρουσιάζονται στα άτομα με Διδακτορικό ή Μεταπτυχιακό τίτλο, στα οποία το ποσοστό ανεργίας διαμορφώθηκε στο 9,9% το β' τρίμ. φέτος από 11,8% το β' τρίμ. πέρυσι και στα άτομα με πτυχίο Ανωτάτων Σχολών όπου το ποσοστό ανεργίας περιορίστηκε στο 15,8%, από 17,3% ένα έτος νωρίτερα.

Από τη σκοπιά της **περιφερειακής διάρθρωσης** της ανεργίας, σε τρεις από τις 13 περιφέρειες της χώρας (Ήπειρος, Ιόνια Νησιά και Βόρειο Αιγαίο) αυτή παρουσίασε αύξηση. Ωστόσο το υψηλότερο ποσοστό ανεργίας το β' τρίμ. φέτος εντοπίζεται στη Δυτική Μακεδονία, παρά την υποχώρησή του κατά 1,3 ποσοστιαίες μονάδες σε σχέση με πέρυσι, και είναι 29,3%. Στον αντίποδα, το χαμηλότερο ποσοστό παρουσιάστηκε το β' τρίμ. φέτος στο Νότιο Αιγαίο, όπου διαμορφώθηκε στο 14,3% από 18,4% ένα έτος νωρίτερα. Η μεγαλύτερη πτώση στο ποσοστό ανεργίας σημειώθηκε στη Δυτική Ελλάδα, όπου έφτασε τις 5,1 ποσοστιαίες μονάδες, από 31,3% σε 26,2%. Τέλος, στην Αττική, όπου συγκεντρώνεται η πλειοψηφία του πληθυσμού της χώρας, η ανεργία διαμορφώθηκε περίπου στο επίπεδο του εθνικού ποσοστού, δηλαδή στο 21,5% από 22,6% (πτώση για 14^ο συνεχόμενο τρίμηνο), ενώ στη Στερεά Ελλάδα, που συγκεντρώνει μεγάλη

μεταποιητική δραστηριότητα, το ποσοστό ανεργίας επίσης βρίσκεται σε πτωτική τροχιά από το α' τρίμ. του 2014, και το β' τρίμ. φέτος διαμορφώθηκε στο 20,7% από 24,4% ένα έτος νωρίτερα (πτώση 3,7 ποσοστιαίες μονάδες).

Σε επίπεδο **βασικών οικονομικών τομέων**, ο Πρωτογενής Τομέας, μετά την παροδική αύξηση του α' τριμ. του 2017, παρουσιάζει εκ νέου πτώση στην απασχόληση του, ενώ σημειώνεται πως η πτωτική τροχιά της ξεκίνησε από το β' τρίμ. του 2014. Το β' τρίμ. του 2017 η απασχόληση του περιορίστηκε κατά 14,2 χιλ. άτομα ή 3%, δηλαδή από τους 471,2 χιλ. εργαζόμενους στους 457 χιλ. Αντιθέτως, στους δύο άλλους τομείς η απασχόληση ενισχύεται. Στο Δευτερογενή Τομέα ενισχύθηκε στο τρίμηνο Απριλίου - Ιουνίου για 10^ο συνεχόμενο τρίμηνο και ο αριθμός των απασχολούμενων έφτασε το β' τρίμ. φέτος τους 581 χιλ. από 571,3 χιλ. το ίδιο τρίμηνο πέρυσι (+1,7%). Στον πολυπληθέστερο τομέα της χώρας, τον Τριτογενή, ο αριθμός των απασχολούμενων αυξήθηκε κατά 93,3 χιλ. άτομα (ή κατά 3,5%) από τους 2.660 χιλ. στους 2.753,3 χιλ., ενισχυόμενος για 14^ο συνεχόμενο τρίμηνο.

Μεταξύ των **επιμέρους κλάδων οικονομικής δραστηριότητας**, οκτώ παρουσιάζουν μείωση της απασχόλησης (Γεωργία-Δασοκομία-Αλιεία, Ορυχεία-Λατομεία, Κατασκευές, Διαχείριση ακίνητης περιουσίας, Δημόσια διοίκηση και άμυνα, Εκπαίδευση, Δραστηριότητες νοικοκυριών ως εργοδοτών και Δραστηριότητες ετερόδικων οργανισμών και φορέων). Η μεγαλύτερη μείωση στον

αριθμό των απασχολούμενων παρουσιάζεται στον κλάδο Γεωργίας-Δασοκομίας-Αλιείας, όπου έφτασε το 3% ή τα 14,2 χιλ. άτομα (από τους 471,2 χιλ. εργαζόμενους στους 457 χιλ.), ενώ η μεγαλύτερη αύξηση στο Χονδρικό-Λιανικό εμπόριο όπου ο αριθμός των απασχολούμενων ανήλθε κατά 5,2% ή 33,6 χιλ. άτομα, από τους 650,3 χιλ. το β' τρίμ. του 2016 στους 683,9 χιλ. το β' τρίμ. του 2017. Στο σημαντικό για την Ελληνική οικονομία κλάδο της Μεταποίησης η απασχόληση ενισχύθηκε για 10^ο συνεχόμενο τρίμηνο και το β' τρίμ. φέτος διαμορφώθηκε στους 360,2 χιλ. απασχολούμενους από 350,1 χιλ. το ίδιο τρίμηνο του 2016 (+2,9%). Στον εξίσου σημαντικό κλάδο του Τουρισμού, η ενίσχυση της απασχόλησης έφτασε το 6,6% (+23,3 χιλ. άτομα), ποσοστιαία αύξηση η οποία ήταν η μεγαλύτερη μεταξύ των κλάδων, με τις θέσεις εργασίας να ανέρχονται από τις 351,9 χιλ. στις 375,2 χιλ. Στη Δημόσια διοίκηση και άμυνα η απασχόληση περιορίστηκε για πρώτη φορά ύστερα από επτά συνεχόμενα εξάμηνα αύξησης, οριακά, κατά 0,2% ή 0,7 χιλ. άτομα και διαμορφώθηκε στους 331,9 χιλ. από 332,6 χιλ.

Συμπερασματικά, από τα στοιχεία απασχόλησης σε κλαδικό επίπεδο προκύπτει ότι η αύξηση στην απασχόληση το β' τριμ. του 2017 προήλθε κυρίως από την άνοδο της απασχόλησης:

- στο Χονδρικό-Λιανικό εμπόριο (+33,6 χιλ. άτομα ή +5,2%), σε συνάρτηση με την αύξηση των εποχικά διορθωμένων δεικτών i) Όγκου στο Λιανικό εμπόριο και ii) Κύκλου Εργασιών στο Χονδρικό

εμπόριο, κατά 2,4% και 2,7% αντίστοιχα, στο β' τρίμ. φέτος

- στον Τουρισμό (+23,3 χιλ. άτομα ή +6,6%), ως αποτέλεσμα της αύξησης των διεθνών τουριστικών αυξήσεων κατά 9% (από τις 5.825 χιλ. στις 6.348 χιλ.) σύμφωνα με στοιχεία της Τράπεζας της Ελλάδος, στο β' τρίμ. φέτος
- στη Μεταποίηση (+10,1 χιλ. άτομα ή +2,9%), σε συνάρτηση με την αύξηση του εποχικά διορθωμένου δείκτη Βιομηχανικής Παραγωγής κατά 3,2% και του Δείκτη Κύκλου Εργασιών στη Βιομηχανία κατά 12,9%, έναντι των αντίστοιχων τιμών τους το β' τρίμ. του 2016,

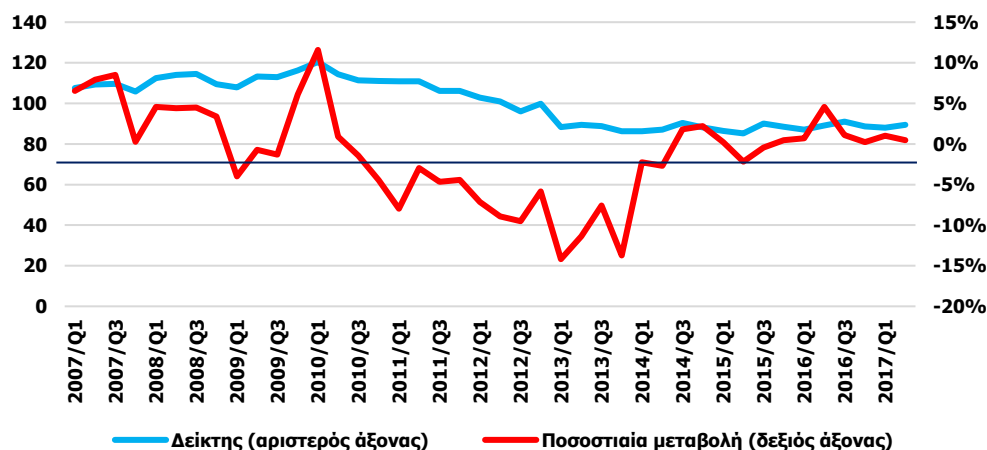
και παρά την υποχώρηση της απασχόλησης στη Γεωργία-Δασοκομία-Αλιεία κατά 14,2 χιλ. άτομα ή κατά 3%.

Ως προς την εξέλιξη του **εποχικά διορθωμένου δείκτη μισθολογικού**

κόστους για το σύνολο της οικονομίας (Διάγραμμα 3.13), παρατηρείται σημαντική πτώση του από το β' τρίμ. του 2010 μέχρι και το γ' τρίμ. του 2013. Την περίοδο αυτή έλαβαν χώρα πλήθος μεταρρυθμίσεων που οδήγησαν – μεταξύ άλλων – στην πτώση του μισθολογικού κόστους, όπως π.χ. η καθιέρωση συμβάσεων για νέους 18-25 ετών με μισθό 20% χαμηλότερου των κατώτατων (Ν. 3986/2011), η μείωση των κατώτατων αποδοχών κατά 22% για εργαζόμενους ηλικίας άνω των 25 ετών και κατά 32% για νέους εργαζόμενους κάτω των 25 ετών (Ν. 4046/2012) και η καθιέρωση μικρότερων αποζημιώσεων σε περίπτωση απόλυσης (Ν. 4093/2012). Στη συνέχεια η πτώση περιορίζεται, ενώ από το γ' τρίμ. του 2014 – με κάποιες εξαιρέσεις – παρατηρείται ήπια άνοδος του δείκτη μισθολογικού κόστους. Το β' τρίμ. του τρέχοντος έτους, ο εποχικά διορθωμένος δείκτης μισθολογικού κόστους στο σύνολο της οικονομίας ανήλθε κατά 0,4% σε σύγκριση με το αντίστοιχο τρίμηνο του 2016, από τις 89,1 μονάδες στις 89,5.

Διάγραμμα 3.13

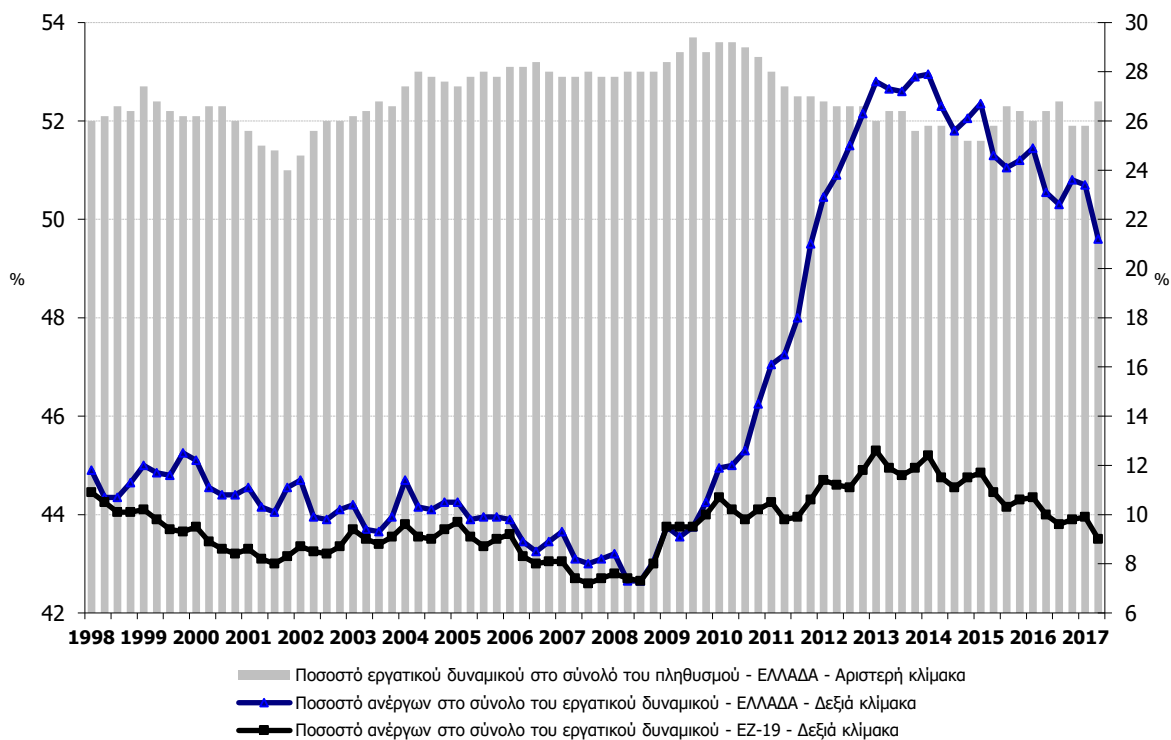
Εξέλιξη εποχικά διορθωμένου δείκτη μισθολογικού κόστους και ποσοστιαίας μεταβολής αυτού (Q1/2007-Q2/2017)

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, Επεξεργασία στοιχείων: IOBE

Διάγραμμα 3.14

Εξέλιξη του Ποσοστού του Εργατικού Δυναμικού στο Σύνολο του Πληθυσμού και του Ποσοστού των Ανέργων στο σύνολο του Εργατικού Δυναμικού

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, Έρευνα Εργατικού Δυναμικού, Eurostat

Πίνακας 3.10

Πληθυσμός ηλικίας 15 ετών και άνω, κατά κατάσταση απασχόλησης (σε χιλ.)

Περίοδος Αναφοράς	Γενικό Σύνολο	Ποσοστό (%) του πληθυσμού	Απασχολούμενοι	Ποσοστό (%) του εργατικού δυναμικού	Άνεργοι	Ποσοστό (%) του εργατικού δυναμικού
2005	9.332,4	52,9	4.443,6	90,0	493,6	10,0
2006	9.374,1	53,1	4.527,5	91,0	448,2	9,0
2007	9.412,3	52,9	4.564,1	91,6	418,4	8,4
2008	9.435,1	53,0	4.610,5	92,3	387,9	7,8
2009	9.431,1	53,4	4.556,0	90,4	484,7	9,6
2010	9.399,4	53,5	4.389,8	87,3	639,4	12,7
2011	9.372,9	52,7	4.054,4	82,2	881,8	17,9
2012	9.344,8	52,3	3.695,0	75,6	1.195,1	24,4
Α' τρίμηνο 2013	9.316,5	52,0	3.504,2	72,4	1.336,0	27,6
Β' τρίμηνο 2013	9.311,7	52,2	3.535,0	72,7	1.327,9	27,3
Γ' τρίμηνο 2013	9.307,1	52,2	3.533,7	72,8	1.320,3	27,2
Δ' τρίμηνο 2013	9.302,7	51,8	3.479,9	72,2	1.337,2	27,8
2013	9.309,5	52,1	3.513,2	72,5	1.330,4	27,5
Α' τρίμηνο 2014	9.295,8	51,9	3.483,7	72,2	1.342,3	27,8
Β' τρίμηνο 2014	9.286,6	51,9	3.539,1	73,4	1.280,1	26,6
Γ' τρίμηνο 2014	9.277,5	51,9	3.586,9	74,5	1.229,4	25,5
Δ' τρίμηνο 2014	9.268,5	51,6	3.535,3	73,9	1.245,9	26,1
2014	9.282,1	51,8	3.536,3	73,5	1.274,4	26,5
Α' τρίμηνο 2015	9.259,1	51,6	3.504,4	73,4	1.272,5	26,6
Β' τρίμηνο 2015	9.250,7	51,9	3.625,5	75,4	1.180,1	24,6
Γ' τρίμηνο 2015	9.242,3	52,3	3.671,1	76,0	1.160,5	24,0
Δ' τρίμηνο 2015	9.234,1	52,2	3.641,7	75,6	1.174,7	24,4
2015	9.246,6	52,0	3.610,7	75,1	1.197,0	24,9
Α' τρίμηνο 2016	9.226,3	52,0	3.606,3	75,1	1.195,1	24,9
Β' τρίμηνο 2016	9.217,2	52,2	3.702,6	76,9	1.112,1	23,1
Γ' τρίμηνο 2016	9.208,3	52,4	3.736,7	77,4	1.092,6	22,6
Δ' τρίμηνο 2016	9.199,4	51,9	3.648,6	76,4	1.124,0	23,6
2016	9.212,8	52,1	3.673,6	76,5	1.130,9	23,5
Α' τρίμηνο 2017	9.190,7	51,9	3.659,3	76,7	1.114,7	23,3
Β' τρίμηνο 2017	9.181,4	52,4	3.791,4	78,9	1.016,6	21,1

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, Έρευνα Εργατικού Δυναμικού

Μεσοπρόθεσμες εκτιμήσεις

Όπως αναφέρθηκε και στην προηγούμενη τριμηνιαία έκθεση, η πρόσφατη ολοκλήρωση της δεύτερης αξιολόγησης του τρέχοντος προγράμματος οικονομικής προσαρμογής αίρει σταδιακά την αβεβαιότητα σχετικά με την πορεία της οικονομίας και της χώρας γενικότερα. Σε αυτή την εξέλιξη επίδρασε ενισχυτικά και η πρόσφατη απόφαση του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου τον περασμένο Σεπτέμβριο, με την οποία επικυρώθηκε η πρόταση της Κομισιόν να βγει η Ελλάδα από τη διαδικασία υπερβολικού ελλείμματος.

Εν μέσω κάμψης της αβεβαιότητας και ενίσχυσης της εμπιστοσύνης στην ελληνική οικονομία, οι θετικές επιδράσεις στην απασχόληση αναμένεται να προέλθουν κυρίως από τον Τουρισμό, τη Μεταποίηση, το Χονδρικό-Λιανικό εμπόριο και τις εξαγωγές.

Στον τομέα του Τουρισμού, σύμφωνα με στοιχεία της Τράπεζας της Ελλάδος, το πρώτο επτάμηνο του 2017 ο αριθμός των τουριστικών αυξήσεων παρουσίασε άνοδο κατά 8% σε σύγκριση με την αντίστοιχη περυσινή περίοδο, από τα 12.1 εκατ. στα 13.1 εκατ., ενώ το πλεόνασμα του ταξιδιωτικού ισοζυγίου πληρωμών του πρώτου εξαμήνου του τρέχοντος έτους αυξήθηκε κατά 8,5% (€3,15 δισ. έναντι 2,9 δισ. την αντίστοιχη περίοδο του 2016). Αυτές οι τάσεις αποτυπώνουν τη σαφή, συνεχή ενίσχυση της δραστηριότητας στον τομέα του Τουρισμού και αναμένεται να συνεχιστούν, με δεδομένο ότι ακόμα δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία για όλους τους δείκτες τα οποία να αφορούν τον

Ιούλιο και τον Αύγουστο, όπου διαχρονικά η τουριστική κίνηση κορυφώνεται.

Θετικές επιδράσεις στην απασχόληση αναμένονται και από τη Μεταποίηση, λόγω της αύξησης της παραγωγής. Αυτή οφείλεται σε σημαντικό βαθμό στην αύξηση των εξαγωγών προϊόντων, οι οποίες σε τρέχουσες τιμές το πρώτο εξάμηνο του τρέχοντος έτους ήταν αυξημένες κατά 17,9% σε σύγκριση με την αντίστοιχη περυσινή περίοδο. Ο δείκτης Βιομηχανικής Παραγωγής παρουσιάζει αύξηση για πέμπτο συνεχόμενο τρίμηνο, ενώ το οκτάμηνο Ιανουαρίου – Αυγούστου του 2017 ενισχύθηκε κατά 5,5% σε σύγκριση με την αντίστοιχη περίοδο του 2016.

Ο κλάδος Χονδρικού-Λιανικού εμπορίου επίσης θα συνεχίσει να ασκεί θετικές επιδράσεις στην απασχόληση, τροφοδοτούμενος από την αύξηση της κατανάλωσης των νοικοκυριών. Στο επτάμηνο Ιανουαρίου - Ιουλίου ο εποχικά διορθωμένος δείκτης Κύκλου Εργασιών στο Λιανικό εμπόριο ήταν ενισχυμένος κατά 3,1% σε σύγκριση με την αντίστοιχη περίοδο πέρυσι, ενώ ο εποχικά διορθωμένος δείκτης Κύκλου Εργασιών στο Χονδρικό εμπόριο το πρώτο εξάμηνο του 2017 ήταν αυξημένος κατά 2,8% έναντι του πρώτου εξαμήνου του 2016.

Η συνεισφορά του Δημοσίου τομέα στην απασχόληση, αν και θετική, κυρίως λόγω της εφαρμογής των προγραμμάτων προσωρινής απασχόλησης, θα είναι μικρότερη στο τρέχον εξάμηνο.

Λαμβάνοντας υπόψη τις παραπάνω επιδράσεις, η πρόβλεψη του IOBE αναφορικά με το ποσοστό ανεργίας αναθεωρείται επί τα βελτίω, στο 21,7%, από 22,2%.

Το 2018 αναμένεται περαιτέρω αποκλιμάκωσή της, από την ενίσχυση της απασχόλησης στους περισσότερους από τους τομείς οι οποίοι συνέβαλαν φέτος στην κάμψη της. Ισχυρότερη στη νέα πτώση της ανεργίας αναμένεται να είναι συμβολή του Κατασκευαστικού τομέα, ενώ μάλλον μικρότερη από φέτος θα είναι η δημιουργία θέσεων εργασίας στον τομέα του Τουρισμού. Διεύρυνση της απασχόλησης, κυρίως μόνιμου χαρακτήρα, αναμένεται να λάβει χώρα στο δημόσιο τομέα. **Συνισταμένη των κλαδικών επιδράσεων θα είναι η υποχώρηση του ποσοστού ανεργίας το προσεχές έτος στην περιοχή του 20%.**

Σύμφωνα με τα πιο πρόσφατα στοιχεία Ερευνών Οικονομικής Συγκυρίας του IOBE, **κατά το τρίμηνο Ιουλίου-Σεπτεμβρίου 2017 σε σχέση με το τρίμηνο Απριλίου – Ιουνίου, καταγράφεται βελτίωση στις προβλέψεις για τις βραχυπρόθεσμες προοπτικές της απασχόλησης στις Κατασκευές, σταθερότητα στη Βιομηχανία και επιδείνωση στο Λιανεμπόριο, η οποία είναι όμως οριακή στις Υπηρεσίες.**

Σε σχέση με την ίδια περίοδο του προηγούμενου έτους, σημειώνεται βελτίωση στις προβλέψεις όλων των τομέων, η οποία είναι εντονότερη στη

Βιομηχανία και τις Υπηρεσίες και ηπιότερη στις Κατασκευές. Αναλυτικότερα:

Στη Βιομηχανία, το μέσο ισοζύγιο των +6 μονάδων του προηγούμενου τριμήνου παραμένει αμετάβλητο κατά το γ' τρίμηνο του έτους. Σε σχέση με την αντίστοιχη περσινή επίδοση, ο μέσος τριμηνιαίος δείκτης είναι υψηλότερος κατά 12 μονάδες. Το εξεταζόμενο τρίμηνο, το ποσοστό των βιομηχανικών επιχειρήσεων που προβλέπει πτώση της απασχόλησής του το προσεχές χρονικό διάστημα κυμαίνεται στο 8% (από 7%), ενώ αυξάνεται ήπια στο 14% (από 12%), το ποσοστό εκείνων που αναμένουν αύξηση στον αριθμό των θέσεων εργασίας τους. Η μεγάλη πλειονότητα των επιχειρήσεων του τομέα (78% από 81%) προβλέπει εκ νέου σταθερότητα σε όρους απασχόλησης.

Στις Κατασκευές, οι σχετικές προβλέψεις υποδηλώνουν άνοδο στο χαμηλό ισοζύγιο της απασχόλησης του τομέα, το οποίο και διαμορφώνεται στις -39 (από -51) μονάδες, κατά 3 μονάδες υψηλότερα σε σύγκριση με το ίδιο διάστημα του 2016. Το γ' τρίμηνο του 2017, το 44% (από 59%) των επιχειρήσεων του τομέα προβλέπουν και πάλι λιγότερες θέσεις εργασίας, ενώ διαμορφώνεται στο 6%(από 8%) το ποσοστό των ερωτηθέντων που αναμένουν άνοδο της απασχόλησης. Σε επίπεδο επιμέρους κλάδων, η αύξηση του σχετικού δείκτη στα Δημόσια Έργα (στις -43 από -64 μονάδες κατά μέσο όρο ο δείκτης) συνεπικουρείται από τη βελτίωση του αντίστοιχου δείκτη στις Ιδιωτικές Κατασκευές (στις -29 από -32 μον. το ισοζύγιο).

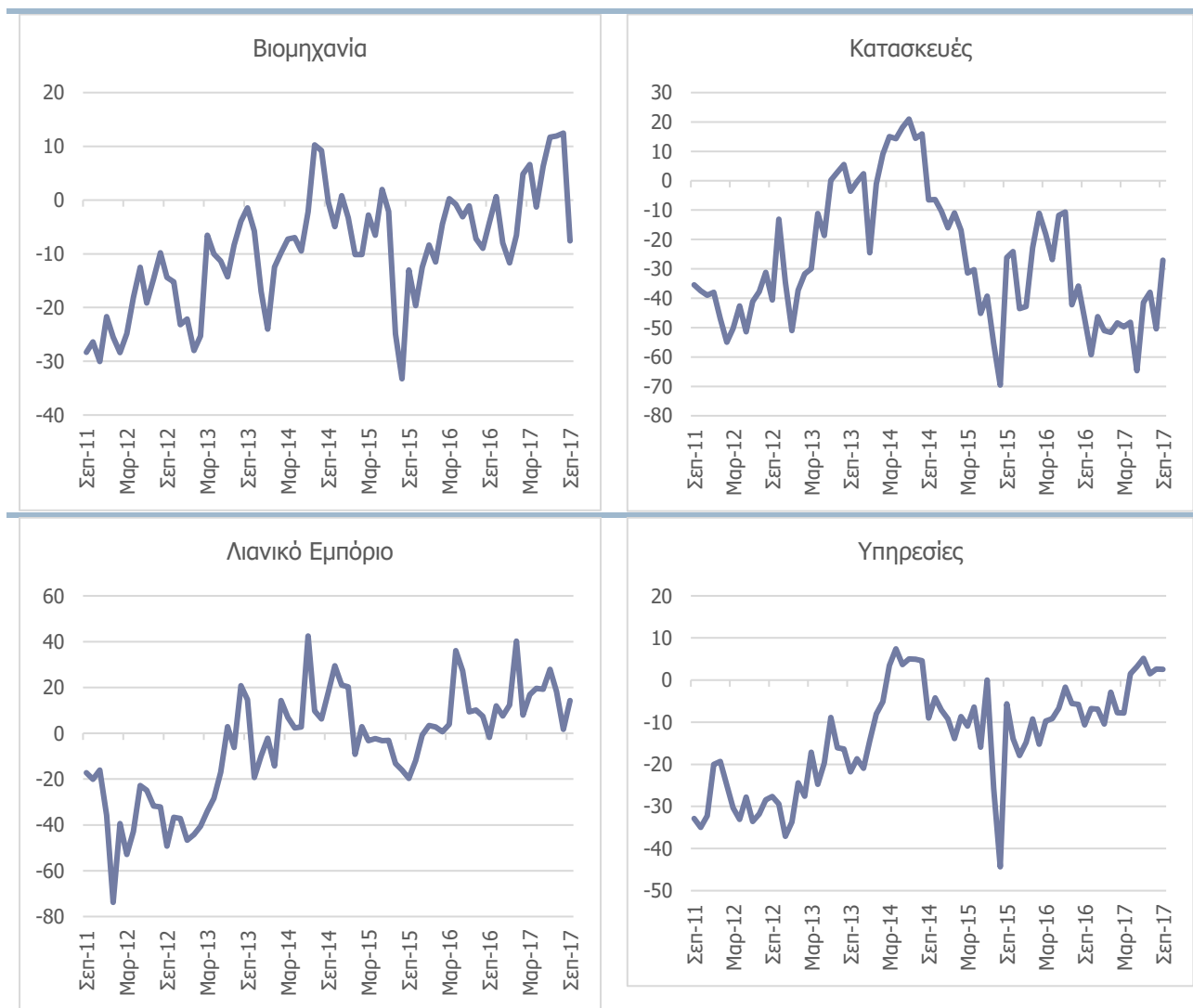
Στις Υπηρεσίες, οι προβλέψεις για την απασχόληση χάνουν οριακά έδαφος σε σχέση με το προηγούμενο τρίμηνο, ενώ ως προς το αντίστοιχο περυσινό διάστημα έχουν βελτιωθεί. Έτσι, το σχετικό ισοζύγιο των +3 μονάδων του προηγούμενου τριμήνου, κατά το εξεταζόμενο τρίμηνο διαμορφώνεται στις +2 μονάδες (από -7 μον. κατά μέσο όρο το αντίστοιχο τρίμηνο του 2016). Από τις επιχειρήσεις του τομέα, το 11% (από 12%) αναμένει μείωση της απασχόλησης, με το ποσοστό εκείνων που προβλέπουν αύξηση να κινείται στο 14% (από 15%). Σε κλαδικό επίπεδο, η τάση είναι ανοδική στους Ενδιάμεσους Χρηματοπιστωτικούς οργανισμούς και τις Διάφορες επιχειρηματικές δραστηριότητες και πτωτική στους υπόλοιπους κλάδους.

Ο δείκτης των προβλέψεων για την απασχόληση στο Λιανικό Εμπόριο κινείται σε χαμηλότερα επίπεδα κατά το γ' τρίμηνο του έτους σε σχέση με το προηγούμενο τρίμηνο, φθάνοντας στις +11 (από +22) μονάδες. Η επίδοση αυτή βρίσκεται υψηλότερα σε σύγκριση με την αντίστοιχη περυσινή (+5 μονάδες). Το 6% (από 3%) των επιχειρήσεων του τομέα αναμένει μείωση των θέσεων εργασίας, ενώ το 17% (από 25%) προβλέπει άνοδο της απασχόλησης, με όσους αναμένουν σταθερότητα να εκπροσωπούνται από το 77% (από 72%) του συνόλου.

Στους επιμέρους εξεταζόμενους κλάδους κατά το γ' τρίμηνο του 2017 σημειώνεται μείωση του σχετικού ισοζυγίου σε όλους εξ' αυτών, εκτός από τα Πολυκαταστήματα, όπου καταγράφεται βελτίωση στο σχετικό δείκτη.

Διάγραμμα 3.15

Προβλέψεις για την απασχόληση (ισοζύγιο απαντήσεων ≡ διαφορά θετικών – αρνητικών απαντήσεων)

Πηγή: ΙΟΒΕ

3.5 Τιμές Καταναλωτή

Πρόσφατες εξελίξεις

Στο οκτάμηνο Ιανουαρίου – Αυγούστου του τρέχοντος έτους, η ελληνική οικονομία εμφάνισε ήπιο πληθωρισμό έπειτα από τέσσερα έτη συνεχόμενου αποπληθωρισμού. Ο εθνικός Δείκτης Τιμών Καταναλωτή (ΔΤΚ) αυξήθηκε κατά μέσο όρο στο συγκεκριμένο χρονικό διάστημα κατά 1,2% σε σχέση με την ίδια περίοδο του 2016, κατά την οποία είχε μειωθεί κατά 0,9%. Αντίστοιχα, ο εναρμονισμένος

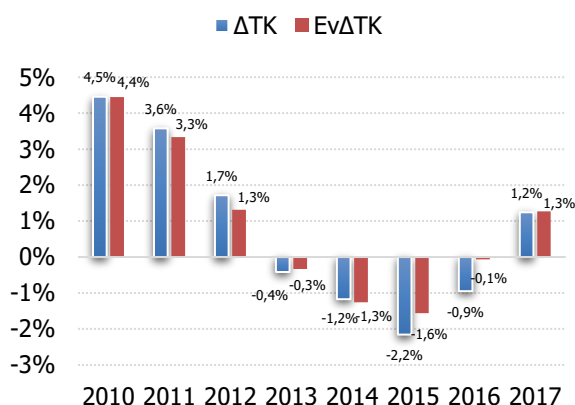
Δείκτης Τιμών Καταναλωτή (Εν.ΔΤΚ) παρουσίασε αύξηση κατά 1,3%, έναντι μείωσης κατά 0,1% στην ίδια περίοδο πέρυσι (διάγραμμα 3.16). Το τρίτο τρίμηνο του 2017 η ετήσια αύξηση των τιμών επιβραδύνθηκε ελαφρώς, αλλά παραμένει κοντά στο 1%.

Βασικά αίτια για την ανοδική τάση των τιμών το 2017 σε αυτήν την περίοδο παρέμειναν οι υψηλότερες διεθνείς τιμές πετρελαίου και οι αυξήσεις των έμμεσων φόρων από τον Ιούλιο του 2016 (ΦΠΑ, ΕΦΚ σε μύρα) και στην αρχή του 2017

(ΕΦΚ σε παράγωγα πετρελαίου, υγραέριο κίνησης, παράγωγα καπνού και ηλεκτρονικά τσιγάρα, νέο τέλος στους συνδρομητές σταθερής τηλεφωνίας, νέος φόρος στην εισαγωγή καφέ).

Διάγραμμα 3.16

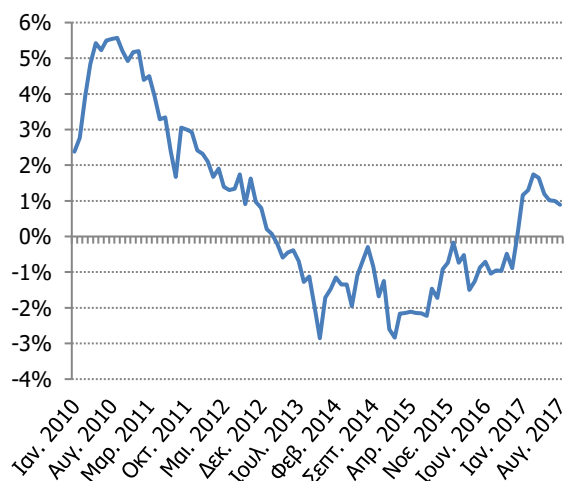
Ετήσια μεταβολή εθνικού ΔΤΚ και Εναρμονισμένου ΔΤΚ στην Ελλάδα (περίοδος Ιανουαρίου – Αυγούστου)

Πηγή: ΕΛ.ΣΤΑΤ, επεξεργασία ΙΟΒΕ

Διάγραμμα 3.17

Εξέλιξη ΓΔΤΚ στην Ελλάδα (ετήσιες ποσοστιαίες μεταβολές)

Πηγή: ΕΛ.ΣΤΑΤ, επεξεργασία ΙΟΒΕ

Οι διεθνείς τιμές πετρελαίου (σε \$/βαρέλι)²⁵, από τις αρχές του 2016 έως και το πρώτο τρίμηνο του 2017, ενισχύθηκαν σωρευτικά κατά 58%, ενώ ταυτόχρονα ανατιμήθηκε το δολάριο έναντι του ευρώ κατά 4%. Έπειτα από μία αποκλιμάκωση της διεθνούς τιμής του πετρελαίου κατά 8% το δεύτερο τρίμηνο του 2017, παρατηρήθηκε εκ νέου άνοδος κατά 5% στο τρίτο τρίμηνο, η οποία όμως συνδυάστηκε με ανατίμηση του ευρώ έναντι του δολαρίου, που έφτασε σωρευτικά το 10% από τις αρχές του 2017. Ως συνέπεια των ανωτέρω μεταβολών, η μέση διεθνής τιμή του πετρελαίου σε ευρώ τον Σεπτέμβριο του 2017 κυμάνθηκε περί τα 48 €/βαρέλι, 15% υψηλότερα από τον ίδιο μήνα πέρυσι, μετά από την περίοδο Ιανουαρίου-Αυγούστου, στην οποία ήταν σημαντικά υψηλότερη από την αντίστοιχη του 2016, περί το 28% κατά μέσο όρο.

Η επίδραση των έμμεσων φόρων στις τιμές ήταν αυξητική στα πρώτα τρία τρίμηνα του 2017, καθώς εκτός από την αύξηση στον ΦΠΑ τον Ιούνιο του 2016, η επίδραση της οποίας στις τιμές ολοκληρώθηκε ένα έτος μετά την εφαρμογή της, σημαντικές μεταβολές στην έμμεση φορολογία τέθηκαν σε ισχύ από 01/01/2017, όπως η αύξηση στον ΕΦΚ σε παράγωγα πετρελαίου κίνησης, το υγραέριο κίνησης, τον καπνό, το ηλεκτρονικό τσιγάρο, τη σταθερή τηλεφωνία και τον καφέ. Επιπλέον, από τον Οκτώβριο του 2016 τέθηκε σε ισχύ η αύξηση του ΕΦΚ στο πετρέλαιο θέρμανσης, ενώ η αύξηση του

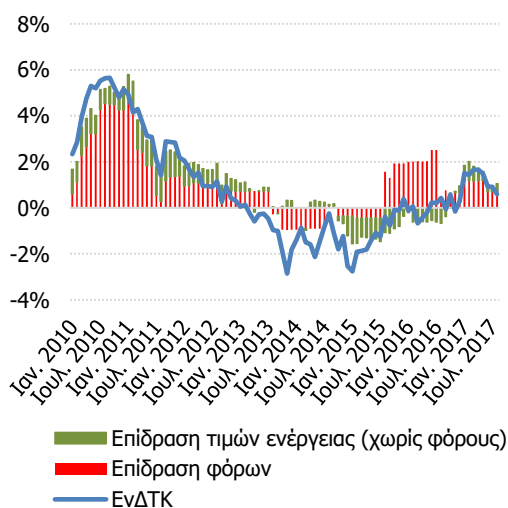
²⁵ Μέσες τιμές περιόδου με βάση την Europe Brent Spot Price. Πηγή: EIA, US Energy Information Administration, https://www.eia.gov/dnav/pet/pet_pri_spt_s1_d.htm

ΕΦΚ στην μύρα από 01/06/2016. Οι παραπάνω αυξήσεις αντισταθμίστηκαν μόνο μερικώς από μειώσεις στον ΕΦΚ για χρήση φυσικού αερίου από νοικοκυριά από 01/01/2017, την κατάργηση του ΕΦΚ για χρήση φυσικού αερίου στην ηλεκτροπαραγωγή από 01/06/2016 και την αναπροσαρμογή του ΕΦΚ για χρήση φυσικού αερίου πλην θέρμανσης και μετακίνησης από 01/01/2017.

Επισημαίνεται ότι η τάση εξέλιξης των τιμών στην Ελλάδα χωρίς την επίδραση των ενεργειακών προϊόντων και των αλλαγών στη φορολογία παραμένει οριακά αρνητική στο οκτάμηνο Ιανουαρίου - Αυγούστου και ανάμεσα στις χαμηλότερες στην Ευρωζώνη.

Διάγραμμα 3.18

Ετήσιος ρυθμός μεταβολής ΕνΔΤΚ στην Ελλάδα και επίδραση τιμών ενεργειακών προϊόντων και αλλαγών στη φορολογία

Πηγή: Eurostat, επεξεργασία IOBE

Στο οκτάμηνο Ιανουαρίου – Αυγούστου του 2017, η ποσοστιαία μεταβολή του γενικού επιπέδου τιμών στην Ελλάδα με βάση τον ΕνΔΤΚ προσέγγισε το μέσο όρο της Ευρωζώνης, (1,3% αντί 1,6%).

Ωστόσο, αφαιρώντας την επίδραση των ενεργειακών προϊόντων και των φόρων, οι τιμές αυξήθηκαν σημαντικά γρηγορότερα στην Ευρωζώνη από ότι εγχωρίως. Συγκεκριμένα, σε αυτή την περίοδο ο ρυθμός πληθωρισμού χωρίς τα ενεργειακά προϊόντα στην Ελλάδα ήταν 0,6% (διάγραμμα 3.19), ο τέταρτος χαμηλότερος στην Ευρωζώνη μετά την Ιρλανδία (-0,2%), την Κύπρο (0,2%) και την Φινλανδία (0,5%). Επιπλέον, ο ρυθμός πληθωρισμού χωρίς την επίδραση των φόρων στην Ελλάδα ήταν 0,3%, που ήταν ο δεύτερος χαμηλότερος στην Ευρωζώνη μετά από εκείνο στην Ιρλανδία (0,1%). Αν αφαιρεθεί η επίδραση των ενεργειακών προϊόντων και των φόρων, ο ρυθμός πληθωρισμού στην Ελλάδα από την αρχή του έτους έως τον Αύγουστο παρέμεινε αρνητικός για έβδομη συνεχόμενη χρονιά, με ετήσια μεταβολή -0,2%, η οποία είναι η δεύτερη χαμηλότερη στην Ευρωζώνη μετά από εκείνη της Ιρλανδίας (-0,3%).

Από την αρχή της ελληνικής κρίσης, το γενικό επίπεδο των τιμών καταναλωτή που καταγράφηκε τον Αύγουστο του 2017 ήταν κατά 1,6 ποσοστιαίες μονάδες υψηλότερο από το γενικό επίπεδο των τιμών στο έτος 2010, και 2,5 ποσοστιαίες μονάδες χαμηλότερα από τη μέγιστη τιμή του γενικού επιπέδου των τιμών, η οποία σημειώθηκε το 2012. Αφαιρώντας την επίδραση των ενεργειακών προϊόντων και των φόρων, το επίπεδο των τιμών καταναλωτή τον Αύγουστο του 2017 εμφάνισε σωρευτική πτώση κατά 4,8 ποσοστιαίες μονάδες από το γενικό επίπεδο των τιμών του έτους 2010, πτώση η οποία όμως υπολείπεται σημαντικά της

σωρευτικής μείωσης του ονομαστικού μοναδιαίου κόστους εργασίας, περίπου κατά 14 ποσοστιαίες μονάδες την αντίστοιχη περίοδο.

Η διαφοροποίηση της εξέλιξης τιμών στην Ελλάδα μεταξύ των κατηγοριών προϊόντων και υπηρεσιών την περίοδο Ιανουαρίου - Αυγούστου 2017 αποτυπώνει σε μεγάλο βαθμό τις αυξητικές επιδράσεις της υψηλότερης τιμής του πετρελαίου και των μεγαλύτερων έμμεσων φόρων. Η μεγαλύτερη άνοδος τιμών σημειώθηκε στις Μεταφορές (+6,8%, έναντι -4,0% το 2016) και η τρίτη μεγαλύτερη στη Στέγαση (+3,2%, από -4,5% πέρυσι), κατηγορίες οι οποίες αμφότερες επηρεάζονται από το ενεργειακό κόστος. Στα Αλκοολούχα ποτά - Καπνός σημειώθηκε η δεύτερη ισχυρότερη άνοδος (+5,3%, έναντι 1,4% το 2016), αντανakλώντας τις αυξήσεις έμμεσων φόρων στον καπνό, τα τσιγάρα και την μπίρα. Στις Επικοινωνίες σημειώθηκε αύξηση τιμών υπό την επίδραση του νέου τέλους στη σταθερή τηλεφωνία (+1,8%, από +0,3% το 2016). Έπονται σε αύξηση οι τιμές στα Ξενοδοχεία-Καφέ- Εστιατόρια (+1,8%, από 2,6% πέρυσι), και τη Διατροφή - μη αλκοολούχα ποτά (+0,3%, από +0,4% το 2016). Οι υπόλοιποι κλάδοι (εκπαίδευση, αναψυχή, ένδυση-υπόδηση, υγεία) παρουσίασαν αρνητική μεταβολή στις τιμές κατά το ίδιο χρονικό διάστημα, με τη μεγαλύτερη μείωση να σημειώνεται στα Διαρκή αγαθά, είδη νοικοκυριού και

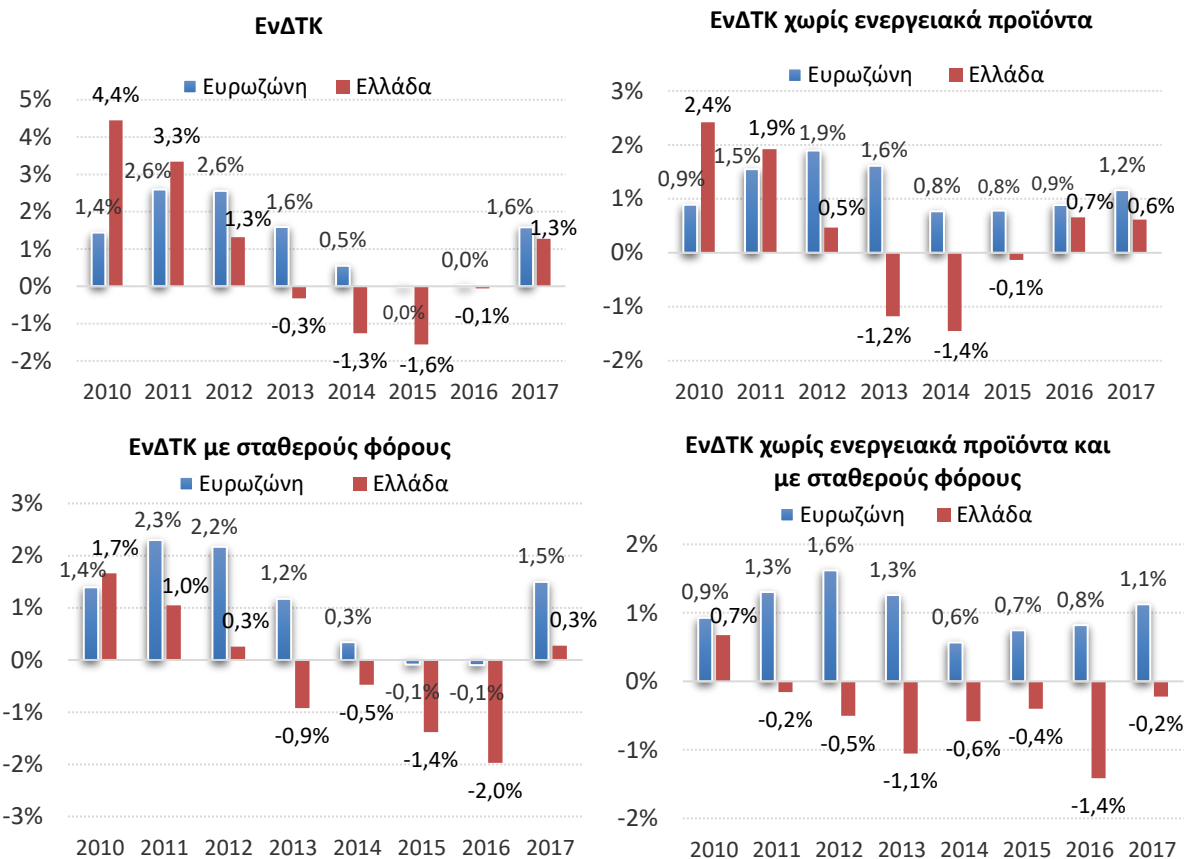
υπηρεσίες (-3,1%, σε συνέχεια του -0,3% το 2016).

Ο Γενικός Δείκτης Τιμών Παραγωγού (ΓΔΤΠ), εγχώριας και εξωτερικής αγοράς συνολικά, αυξήθηκε κατά 6,1%, στην περίοδο Ιανουαρίου - Αυγούστου του τρέχοντος έτους, έπειτα από έντονη υποχώρηση την ίδια περίοδο του 2016 (-8,5%). Η μεγάλη διακύμανση του ΓΔΤΠ αντανakλά σε μεγάλο βαθμό αντίστοιχες μεταβολές στις τιμές των ενεργειακών προϊόντων, λόγω των διακυμάνσεων των τιμών του πετρελαίου. Η αύξηση του ΓΔΤΠ μετά από τέσσερα έτη πτώσης είναι η υψηλότερη για τη συγκεκριμένη περίοδο του έτους μετά το 2011. Ο ΓΔΤΠ χωρίς την ενέργεια παρουσίασε αύξηση 1,0%, έναντι πτώσης κατά 1,3% την ίδια περίοδο του 2016.

Αναλυτικά στις επιμέρους κατηγορίες, οι ισχυρότερες ανοδικές κινήσεις στο διάστημα Ιανουαρίου - Αυγούστου του 2017 σημειώθηκαν στα Ενεργειακά αγαθά εκτός ηλεκτρικής ενέργειας, κατά 25% (έναντι -24% το 2016), στα Ενεργειακά αγαθά, κατά 14% (έναντι -18% πέρυσι) και στα Ορυχεία - Λατομεία - Μεταποίηση, κατά +7% (-8% πριν ένα χρόνο). Μικρότερες θετικές μεταβολές σημειώθηκαν, μεταξύ άλλων, στα Ενδιάμεσα αγαθά (κεφαλαιουχικά και μη), στα Διαρκή και τέλος στα Καταναλωτικά αγαθά.

Διάγραμμα 3.19

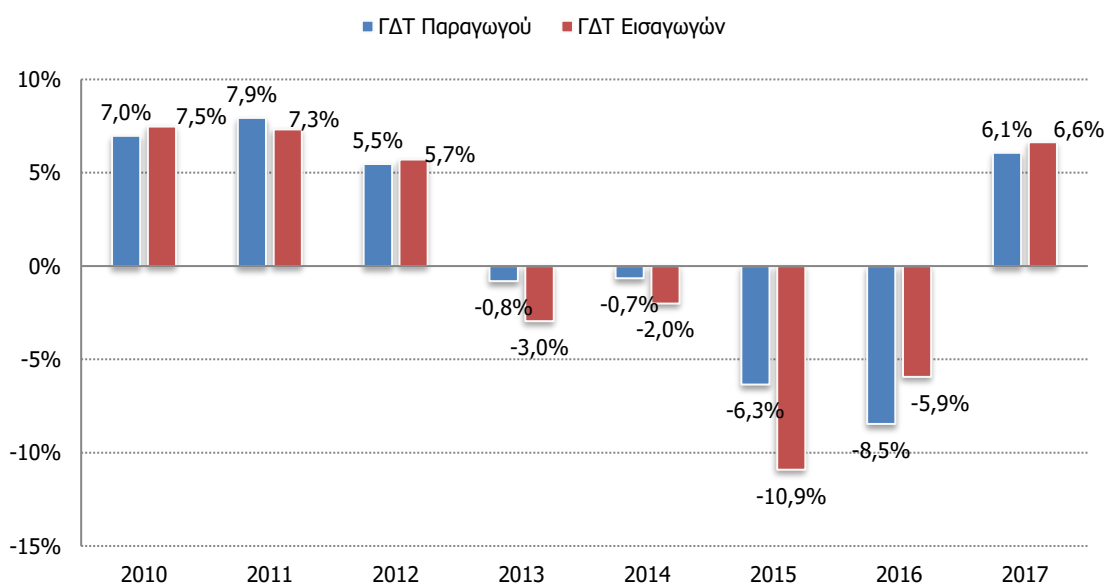
Ετήσια μεταβολή ΕνΔΤΚ στην Ελλάδα και στην Ευρωζώνη (περίοδος Ιανουαρίου – Αυγούστου)

Πηγή: Eurostat, επεξεργασία IOBE

Διάγραμμα 3.20

Ετήσια μεταβολή ΓΔΤΠ και ΓΔΤΕ στην Ελλάδα (περίοδος Ιανουαρίου – Αύγουστου)

Πηγή: ΕΛ.ΣΤΑΤ, επεξεργασία IOBE

Ο Γενικός Δείκτης Τιμών Εισαγωγών (ΓΔΤΕ) επίσης παρουσίασε σημαντική αύξηση από την αρχή του έτους, κατά 6,6%. Η άνοδος του ήταν η μεγαλύτερη στις δέκα χώρες της Ευρωζώνης για τις οποίες υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία και ίση με αυτή στην Ισπανία και την Φινλανδία. Ανοδικά κινείται ο δείκτης σε όλες τις χώρες της Ευρωζώνης. Η άνοδος των τιμών των εισαγωγών οφείλεται στην πολύ υψηλότερη μέση τιμή του πετρελαίου σε σύγκριση με την αντίστοιχη περίοδο του 2016, αλλά και στην ελαφρά υποτίμηση του ευρώ το πρώτο τετράμηνο του 2017. Οι διαφορές στην άνοδο του ΓΔΤΕ μεταξύ των χωρών αντανακλούν το διαφορετικό βαθμό χρήσης ενεργειακών προϊόντων καθώς και το μέγεθος εμπορικών συναλλαγών με χώρες εκτός Ευρωζώνης. Επισημαίνεται ότι τόσο η αποκλιμάκωση των διεθνών τιμών πετρελαίου το δεύτερο τρίμηνο του 2017 όσο και η ανατίμηση του ευρώ το δεύτερο τετράμηνο του 2017, οδήγησαν σε εξασθένιση της ανόδου του ΓΔΤΕ στην τελευταία χρονική περίοδο.

Μεσοπρόθεσμες εκτιμήσεις

Όπως προέκυψε από την ανάλυση των τάσεων στις μεταβολών στις τιμές καταναλωτή κατά το οκτάμηνο Ιανουαρίου – Αυγούστου φέτος, η επανάκαμψη του πληθωρισμού οφείλεται πρωτίστως στους υψηλότερους και περισσότερους έμμεσους φόρους και δευτερευόντως στην επίδραση των διεθνών τάσεων στις τιμές πετρελαίου. Η επίπτωση του πρώτου παράγοντα αναμένεται φθίνουσα στο τελευταίο τρίμηνο του 2017 και το 2018. Ωστόσο η επίδραση

των τιμών του πετρελαίου είναι πιθανό να μην υποχωρήσει περαιτέρω.

Συγκεκριμένα, η επίδραση στις τιμές από τις αυξήσεις έμμεσων φόρων, ιδίως εκείνων στο πετρέλαιο και το υγραέριο κίνησης, καθώς και από τους νέους έμμεσους φόρους (σταθερή τηλεφωνία, εισαγωγή καφέ) θα συνεχιστεί ως το τέλος του 2017, οπότε θα συμπληρωθεί ένα έτος από την επιβολή τους. Καθώς δεν ήταν σταθερή, αλλά έβαινε φθίνουσα στη διάρκεια του πρώτου εξαμήνου, εκτιμάται ότι στην περίοδο Σεπτεμβρίου – Δεκεμβρίου θα είναι χαμηλότερη από ότι στο χρονικό διάστημα Ιανουαρίου – Αυγούστου, στο 0,5-0,7% της ετήσιας μεταβολής του ΕνΔΤΚ αντί 1,0%.

Η διακύμανση της διεθνούς τιμής του πετρελαίου αναμένεται πλησίον των περυσινών του τιμών στο τέταρτο τρίμηνο αλλά και κατά την διάρκεια του 2018, σύμφωνα με τις πλέον πρόσφατες προβλέψεις διεθνών οργανισμών (ΔΝΤ)²⁶, ενώ είναι πιθανό να ανέλθει ελαφρώς στη διάρκειά του. Στο τελευταίο τρίμηνο του 2016 και τα τρία πρώτα του τρέχοντος έτους, η τιμή του πετρελαίου Brent ήταν κατά μέσο όρο \$49, \$53, \$50 και \$52. Μια ήπια αυξητική τάση στις τιμές του πετρελαίου προσεχώς θα υποστηριχθεί από την επιτάχυνση της οικονομικής ανάπτυξης στην Ευρωζώνη και τις ΗΠΑ από το τρίτο τρίμηνο του τρέχοντος έτους. Καθώς σύμφωνα με τις πλέον πρόσφατες προβλέψεις διεθνών οργανισμών (ΔΝΤ) αυτή η δυναμική θα συνεχιστεί το 2018, στο οποίο θα επεκταθεί στις αναπτυσσόμενες οικονομίες, η παρατηρούμενη άνοδος της τιμής του πετρελαίου μπορεί να διατηρηθεί,

²⁶ World Economic Outlook Update, IMF, Οκτώβριος 2017

χωρίς ωστόσο να αναμένεται μια έντονη αύξησή της.

Την ενισχυτική επίδραση της τιμής του πετρελαίου στις τιμές καταναλωτή αποσοβεί σε μεγάλο βαθμό η ανατίμηση του ευρώ έναντι του δολαρίου. Με την ανάπτυξη στην Ευρωζώνη να κλιμακώνεται στο τέλος του 2017 και να συνεχίζεται με τουλάχιστον παραπλήσιο ρυθμό στο επόμενο έτος, μια πιθανή διατήρηση της ισοτιμίας σε αυτό το χρονικό διάστημα θα μετριάξει σε μεγάλο βαθμό τις πληθωριστικές πιέσεις του κόστους του πετρελαίου. Συνοψίζοντας, **η εξασθένιση της αυξητικής επίδρασης των έμμεσων φόρων και των διεθνών τιμών πετρελαίου στο ΓΔΤΚ, θα επιβραδύνουν τον πληθωρισμό στο τελευταίο τετράμηνο του τρέχοντος έτους. Στο σύνολο του 2017, ο ΓΔΤΚ θα αυξηθεί για πρώτη φορά από τέσσερα έτη, κατά 1,0%.** Οι νέες αυξήσεις έμμεσων φόρων από την αρχή του επόμενου έτους (ΦΠΑ στα νησιά Βορειοανατολικού Αιγαίου - Δωδεκανήσων) και η επιβολή νέων (φόρου διαμονής σε ξενοδοχεία, ενοικιαζόμενα δωμάτια και διαμερίσματα), η υψηλότερη από το β' τρίμηνο τιμή του πετρελαίου έναντι του αντίστοιχου φετινού της επιπέδου και η ενίσχυση της καταναλωτικής ζήτησης από τη νέα κάμψη της ανεργίας, θα διατηρήσουν τις τιμές σε ανοδική τροχιά, με ταχύτητα παραπλήσια με την φετινή.

Σημαντική πληροφόρηση για την εξέλιξη των τιμών το επόμενο διάστημα παρέχουν και τα αποτελέσματα των μηνιαίων ερευνών οικονομικής συγκυρίας του IOBE, τα οποία συνιστούν πρόδρομες ενδείξεις για την εξέλιξή τους από την πλευρά της προσφοράς.

Οι τάσεις στις προβλέψεις μεταβολών των τιμών είναι μικτές κατά το τρίτο τρίμηνο του 2017 έναντι του προηγούμενου τριμήνου, με τα σχετικά ισοζύγια στις Ιδιωτικές Κατασκευές, το Λιανικό Εμπόριο, την Βιομηχανία και τις Υπηρεσίες να λαμβάνουν αρνητικά πρόσημα. Συγκεκριμένα, το ισοζύγιο τιμών το εξεταζόμενο τρίμηνο σε σύγκριση με το αμέσως προηγούμενο αυξάνεται οριακά στη Βιομηχανία και τις Υπηρεσίες, ενώ αντιθέτως, μειώνεται στις Ιδιωτικές Κατασκευές και το Λιανικό Εμπόριο. Ως προς την αντίστοιχη περυσινή περίοδο, οι προσδοκίες για την εξέλιξη των τιμών καταγράφουν ελαφρώς θετική μεταβολή στις Υπηρεσίες και την Βιομηχανία και αρνητική στις Ιδιωτικές Κατασκευές και το Λιανικό Εμπόριο. Αναλυτικότερα:

Στη Βιομηχανία, οι προβλέψεις της πορείας των τιμών το γ' τρίμηνο του έτους διαμορφώνονται υψηλότερα κατά 2 μονάδες σε σχέση με το αμέσως προηγούμενο τρίμηνο, με το σχετικό αρνητικό δείκτη να ισοσκελίζεται, όταν την ίδια περίοδο πέρυσι βρισκόταν στις -3 μονάδες. Από τις επιχειρήσεις του τομέα, το 7% (από 8%) κατά μέσο όρο προβλέπει και πάλι μείωση τιμών το επόμενο διάστημα, με το 86% (από 87%) να αναμένει σταθερότητα και το 7% (από 6%) αύξησή τους.

Στο Λιανικό Εμπόριο, ο δείκτης των +3 μονάδων των τιμών των επιχειρήσεων του τομέα κατά το προηγούμενο τρίμηνο διαμορφώθηκε το υπό εξέταση τρίμηνο στη -1 μονάδα (από +8 μον. το αντίστοιχο περυσινό τρίμηνο). Από τις επιχειρήσεις του τομέα, το 9% (από 5%) αναμένει πτώση τιμών βραχυπρόθεσμα, ενώ

παραμένει στο 8% το ποσοστό όσων προβλέπουν άνοδό τους, με το υπόλοιπο 84% (από 86%) να αναμένει σταθερότητα. Στους επιμέρους κλάδους του λιανεμπορίου, οι μεταβολές στις προβλέψεις τιμών το γ' τρίμηνο του έτους σε σχέση με το αμέσως προηγούμενο είναι ανοδικές στα Είδη οικιακού εξοπλισμού και τα Πολυκαταστήματα και πτωτικές στους λοιπούς κλάδους.

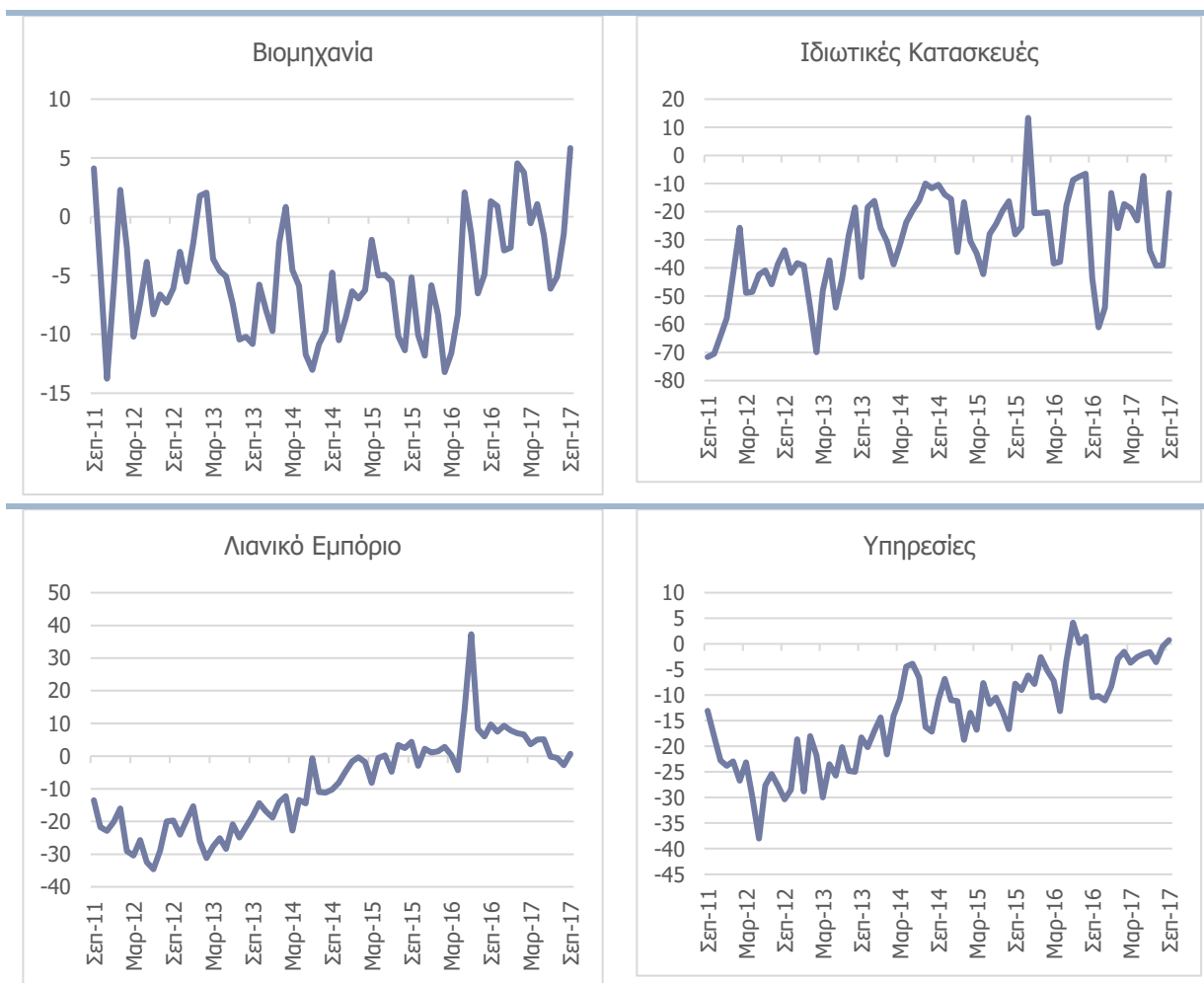
Ο μέσος δείκτης πρόβλεψης της μεταβολής των τιμών στις Υπηρεσίες το εξεταζόμενο τρίμηνο είναι εν πολλοίς στο ίδιο επίπεδο με το προηγούμενο τρίμηνο, στη -1 (από -2) μονάδα, επίπεδο οριακά υψηλότερο σε σχέση με την αντίστοιχη μέση περυσινή του επίδοση (-3 μον.). Το τρέχον τρίμηνο, το

12% (από 13%) των επιχειρήσεων του κλάδου αναμένει μείωση τιμών και το 10% (από 11%) άνοδο. Στους επιμέρους εξεταζόμενους κλάδους, ο σχετικός δείκτης αυξάνεται μόνο στους Ενδιάμεσους Χρηματοπιστωτικούς οργανισμούς και υποχωρεί στους υπόλοιπους κλάδους.

Τέλος, στον τομέα των Ιδιωτικών Κατασκευών, το αρνητικό ισοζύγιο των -21 μονάδων του προηγούμενου τριμήνου κινείται στις -31 μονάδες, σε χαμηλότερο επίπεδο σε σύγκριση με το αντίστοιχο περυσινό. Το 33% (από 23%) των επιχειρήσεων του τομέα προβλέπει υποχώρηση των τιμών του κλάδου, ενώ το ποσοστό εκείνων που αναμένουν άνοδο διαμορφώθηκε κατά το εξεταζόμενο τρίμηνο στις +3 (από +1) μονάδες.

Διάγραμμα 3.21

Προβλέψεις για εξέλιξη τιμών στο επόμενο τρίμηνο (ισοζύγιο απαντήσεων = διαφορά θετικών – αρνητικών απαντήσεων)

Πηγή: IOBE

3.6 Ισοζύγιο Πληρωμών

Ισοζύγιο Τρεχουσών Συναλλαγών

Στο επτάμηνο Ιανουαρίου - Ιουλίου του 2017 το έλλειμμα στο Ισοζύγιο Τρεχουσών Συναλλαγών διαμορφώθηκε στα -€1,2 δισεκ., έναντι -€1,4 δισεκ. το αντίστοιχο διάστημα του 2016. Η βελτίωση του ελλείμματος προήλθε από την αύξηση των πλεονασμάτων στο ισοζύγιο υπηρεσιών και πρωτογενών εισοδημάτων, ενίσχυση η οποία

αντισταθμίστηκε από τη διόγκωση του εμπορικού ελλείμματος.

Στα επιμέρους στοιχεία, το έλλειμμα του **Ισοζυγίου Αγαθών** διαμορφώθηκε στα €10,7 δισεκ. στο επτάμηνο του 2017, καθώς διογκώθηκε κατά 11,9% ή €1,1 δισεκ., έναντι συρρίκνωσης το 2016 κατά 6,4%. Οι εξαγωγές διαμορφώθηκαν στα €16,1 δισεκ., σημαντικά ενισχυμένες κατά 17,0% (€2,3 δισεκ.)²⁷, καθώς σημειώθηκε ισχυρή αύξηση στα καύσιμα (+45,3%), αλλά και στα λοιπά

²⁷ Τα ποσά σε παρένθεση εκφράζουν την απόλυτη μεταβολή σε σχέση με το αντίστοιχο διάστημα του προηγούμενου έτους, εκτός αν αναφέρεται διαφορετικά.

αγαθά. Οι εισαγωγές διαμορφώθηκαν στα €26,8 δισεκ., διογκωμένες κατά 14,9% (€3,5 δισεκ.). Το έλλειμμα του **Ισοζυγίου Αγαθών χωρίς καύσιμα και πλοία** αυξήθηκε στην περίοδο Ιανουαρίου – Ιουλίου φέτος κατά 3,9%, καθώς παράλληλα με την ενίσχυση των εξαγωγών κατά €966 εκατ., σημειώθηκε και αύξηση εισαγωγών κατά €1,3 δισεκ. Σημαντική αύξηση καταγράφηκε στις εξαγωγές και εισαγωγές καυσίμων, με ενίσχυση κατά €1,4 δισεκ. και 2,2 δισεκ. αντίστοιχα. Το ισοζύγιο καυσίμων κατέγραψε αυξημένο έλλειμμα, κατά €774 εκατ.

Το πλεόνασμα στο **Ισοζύγιο Υπηρεσιών** ενισχύθηκε στο χρονικό διάστημα Ιανουαρίου - Ιουλίου στα €8,5 δισεκ., έναντι €7,5 δισεκ. το 2016, με ταυτόχρονη αύξηση εισπράξεων και πληρωμών. Οι συνολικές εισπράξεις διαμορφώθηκαν στα €14,7 δισεκ., υψηλότερες κατά 13,9% (€1,8 δισεκ.), ενώ οι πληρωμές διαμορφώθηκαν στα €6,2 δισεκ. αυξημένες κατά 14,6% (€769 εκατ.). Στο επτάμηνο, τα έσοδα από τον τουρισμό διαμορφώθηκαν στα €7,0 δισεκ., με αύξηση κατά €420 εκατ. σε σύγκριση με το 2016, ενώ οι εισπράξεις από μεταφορές ενισχύθηκαν σημαντικά, στα €5,0 δισεκ., υψηλότερες κατά €776 εκατ. σε σύγκριση με το 2016. Επιπλέον, οι εισπράξεις από λοιπές υπηρεσίες αυξήθηκαν κατά 29,5% (€601 εκατ.), στα €2,6 δισεκ. Οι πληρωμές στο ταξιδιωτικό σκέλος εμφάνισαν μικρή κάμψη, κατά 1,9%, στα €1,1 δισεκ., ενώ οι πληρωμές για μεταφορές αυξήθηκαν κατά 15,2% στα €2,9 δισεκ. Οι πληρωμές για

λοιπές υπηρεσίες αυξήθηκαν κατά 24,2%, στα €2,3 δισεκ.

Το πλεόνασμα στο **Ισοζύγιο Πρωτογενών Εισοδημάτων** αυξήθηκε στα €996 εκατ. την περίοδο Ιανουαρίου – Ιουλίου, έναντι €704 εκατ. το 2016. Οι εισπράξεις διαμορφώθηκαν στα €4,6 δισεκ., αυξημένες κατά 4,0%, ενώ οι πληρωμές υποχώρησαν κατά 3,0%, στα €3,6 δισεκ. Αναλυτικά, οι εισπράξεις από εργασία αυξήθηκαν στα €87 εκατ., από επενδύσεις σημείωσαν αύξηση 20%, στα €2,4 δισεκ., ενώ από λοιπά πρωτογενή εισοδήματα (επιδοτήσεις και φόρους επί της παραγωγής), μειώθηκαν κατά 9,9%, στα €2,1 δισεκ. Οι πληρωμές από εισοδήματα εργασίας αυξήθηκαν στα €159 εκατ., τα εισοδήματα επενδύσεων μειώθηκαν κατά 3,8%, στα €3,2 δισεκ., ενώ από λοιπά πρωτογενή εισοδήματα σημειώθηκε πτώση κατά 5,1%, στα €255 εκατ.

Το **Ισοζύγιο Δευτερογενών Εισοδημάτων** εμφάνισε μικρό έλλειμμα, κατά €15,6 εκατ., έναντι ελλείμματος €64,8 εκατ. το 2016. Οι εισπράξεις διαμορφώθηκαν στα €1,3 δισεκ., έναντι €1,2 εκατ. το 2016, ενώ οι πληρωμές διαμορφώθηκαν στα €1,3 δισεκ., με αύξηση κατά €65 εκατ. σε σύγκριση με το 2016.

Ισοζύγιο Κεφαλαίων

Το πλεόνασμα του **Ισοζυγίου Κεφαλαίων**²⁸ διαμορφώθηκε στα €372 εκατ., έναντι πλεονάσματος €642 εκατ. στο επτάμηνο του 2016, με σημαντική μείωση

²⁸ Το ισοζύγιο κεφαλαίων απεικονίζει τις μεταβιβάσεις κεφαλαίου, δηλαδή τις μονομερείς εισπράξεις και πληρωμές μεταξύ κατοίκων και μη κατοίκων που συνδέονται με επενδύσεις παγίου κεφαλαίου. Οι μεταβιβάσεις κεφαλαίου περιλαμβάνουν κυρίως ένα

μέρος των μεταβιβάσεων (εισπράξεων) από τον κοινοτικό προϋπολογισμό της Ευρωπαϊκής Ένωσης στην Γενική Κυβέρνηση (απολήψεις από τα διαρθρωτικά ταμεία – πλην του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Ταμείου – και από το Ταμείο Συνοχής βάσει των ΚΠΣ).

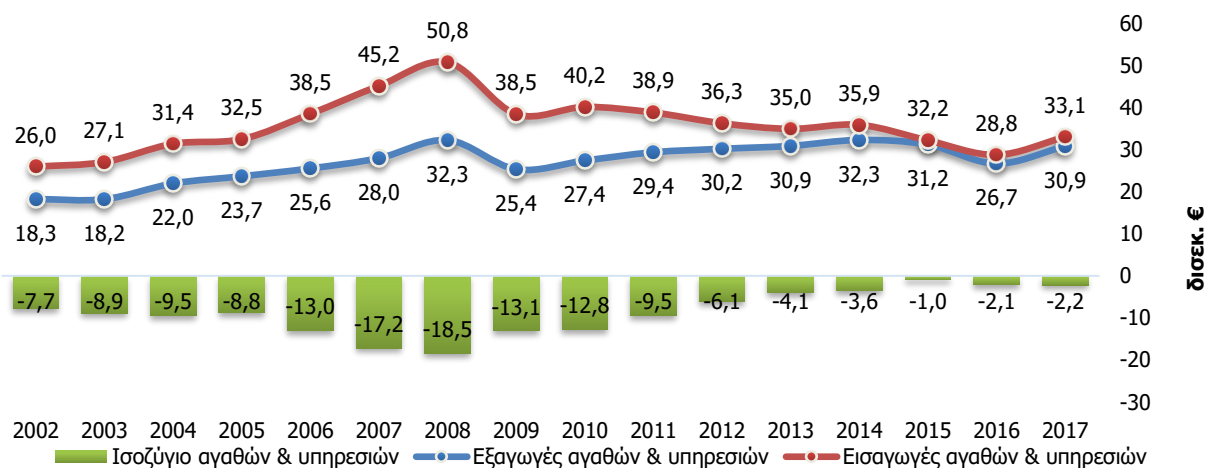
των εισπράξεων κατά €371 εκατ., ενώ οι πληρωμές μειώθηκαν κατά €49 εκατ.

Τέλος, το **Ισοζύγιο Τρεχουσών Συναλλαγών και Κεφαλαίων**, που

αντανακλά τη σχέση δανειστή ή δανειζόμενου μιας οικονομίας με το εξωτερικό, ήταν ελλειμματικό κατά €853,9 εκατ., έναντι ελλείμματος €793 εκατ. το 2016.

Διάγραμμα 3.22

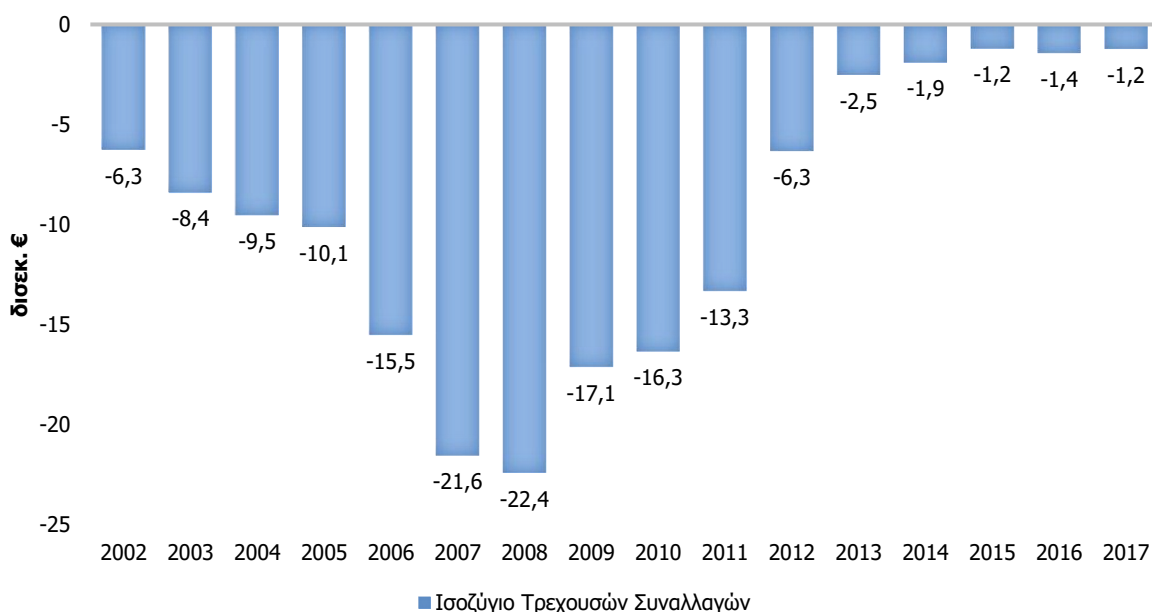
Εισαγωγές-Εξαγωγές Αγαθών και Υπηρεσιών (Ιανουάριος – Ιούλιος) 2002-2017

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος - Επεξεργασία στοιχείων IOBE

Διάγραμμα 3.23

Ισοζύγιο Τρεχουσών Συναλλαγών (Ιανουάριος – Ιούλιος) 2002-2017

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος - Επεξεργασία στοιχείων IOBE

Ισοζύγιο Χρηματοοικονομικών Συναλλαγών

Το **ισοζύγιο χρηματοοικονομικών συναλλαγών** ήταν ελλειμματικό στο πρώτο τετράμηνο φέτος, κατά €2,1 δισεκ., έναντι ελλείμματος €582 εκατ. το 2016.

Στους επιμέρους λογαριασμούς, οι καθαρές απαιτήσεις των κατοίκων από **άμεσες επενδύσεις** από το εξωτερικό αυξήθηκαν κατά €639 εκατ., ενώ οι καθαρές υποχρεώσεις σε μη κατοίκους ενισχύθηκαν σημαντικά κατά €2,3 δισεκ.

Στην κατηγορία των **επενδύσεων χαρτοφυλακίου**, οι απαιτήσεις των κατοίκων έναντι του εξωτερικού μειώθηκαν κατά €3,7 δισεκ., καθώς σύμφωνα με την ΤΤΕ σημειώθηκε μείωση των τοποθετήσεων κατοίκων σε ομόλογα και έντοκα γραμμάτια του εξωτερικού. Οι υποχρεώσεις σε μη κατοίκους περιορίστηκαν κατά €4,2 δισεκ., από μείωση κυρίως των τοποθετήσεων μη κατοίκων σε ομόλογα και έντοκα γραμμάτια του ελληνικού Δημοσίου.

Στην κατηγορία των **λοιπών επενδύσεων**, οι απαιτήσεις από κατοίκους έναντι του εξωτερικού μειώθηκαν στο επτάμηνο Ιανουαρίου – Ιουλίου φέτος κατά €8,8 δισεκ., με καθαρή μείωση κατά €2,6 δισεκ. των καταθέσεων και repos κατοίκων (πιστωτικών ιδρυμάτων και θεσμικών επενδυτών) στο εξωτερικό. Οι υποχρεώσεις μειώθηκαν κατά €6,7 δισεκ., αποτυπώνοντας την πτώση των δανειακών υποχρεώσεων του δημόσιου και του ιδιωτικού τομέα προς μη κατοίκους κατά €4,3 δισεκ., αλλά και τη μείωση των καταθέσεων και repos μη κατοίκων στην Ελλάδα.

Τέλος, τα **συναλλαγματικά διαθέσιμα** της χώρας διαμορφώθηκαν στα τέλη Ιουλίου του

2017 στα €6,0 δισεκ., έναντι €6,9 δισεκ. το 2016.

Αποτίμηση

Οι χώρες του Νότου της Ευρωζώνης (Ιταλία, Ελλάδα, Ισπανία, Πορτογαλία και Κύπρος) εμφανίστηκαν ως οι πλέον ευάλωτες οικονομίες μετά το ξέσπασμα της παγκόσμιας χρηματοπιστωτικής κρίσης το 2008. Αυτές οι χώρες, με εξαίρεση την Ιταλία, εφάρμοσαν μετά το 2010 προγράμματα δημοσιονομικής προσαρμογής με διπτό σκοπό, αφενός τον περιορισμό των δημοσιονομικών ανισορροπιών (υψηλά ελλείμματα), αφετέρου την ενίσχυση της ανταγωνιστικότητάς τους, ώστε να βελτιωθεί το εξωτερικό ισοζύγιο. Κατόπιν παρέλευσης τριών έως επτά ετών από την εκκίνηση των προγραμμάτων δημοσιονομικής εφαρμογής σε αυτές τις χώρες, το ερώτημα που τίθεται, είναι αν κατάφεραν να διορθώσουν τις διπλές ανισορροπίες, στο δημοσιονομικό και στο εμπορικό σκέλος, αν κατάφεραν δηλαδή να μειώσουν τα δημοσιονομικά ελλείμματα, να αυξήσουν τις εξαγωγές τους και αν άλλαξε ή βρίσκεται σε φάση μετασχηματισμού το παραγωγικό τους μοντέλο λόγω εφαρμογής των δημοσιονομικών προγραμμάτων.

Τα δημοσιονομικά ελλείμματα διορθώθηκαν σε όλες τις χώρες την περίοδο 2010-2016, ενώ και οι εξαγωγές αγαθών ενισχύθηκαν σημαντικά την ίδια περίοδο, με εξαίρεση την Κύπρο. Ωστόσο η σύνθεση των εξαγωγίμων προϊόντων σε αυτές τις χώρες δεν άλλαξε σημαντικά, όπως αποτυπώνεται στο διάγραμμα 3.24, όπου παρουσιάζεται η κατανομή των εξαγωγών σε καταναλωτικά

αγαθά, κεφαλαιουχικά²⁹ και πρώτες ύλες. Έτσι, στις χώρες του Νότου συνολικά, το μερίδιο των εξαγωγών κεφαλαιουχικών αγαθών παρέμεινε κοντά στο 36%-37% των συνολικών εξαγωγών εκτός των καυσίμων μεταξύ 2010 και 2016, ενώ στην Ελλάδα το αντίστοιχο ποσοστό διαμορφώθηκε το 2016 στο 13,8%, στο ίδιο δηλαδή επίπεδο με το 2010. Οι εξαγωγές της Ελλάδας σε αγαθά στηρίζονται κυρίως σε πρώτες ύλες, λόγω γεωργικών προϊόντων και προϊόντων εξόρυξης. Αυτή η διάρθρωση εξαγωγών συνεπάγεται ότι η Ελλάδα δεν εξάγει προϊόντα υψηλής προστιθέμενης αξίας.

Παρά το γεγονός ότι συνολικά στην ελληνική οικονομία δεν μεταβλήθηκε η διάρθρωση των εξαγωγών, σε επίπεδο επιμέρους κλάδων αυτής σημειώθηκαν μεταβολές. Συγκεκριμένα, στο διάγραμμα 3.25, αποτυπώνεται η μεταβολή των εξαγωγών (σε ποσοστιαίες μονάδες), σε κεφαλαιουχικά, καταναλωτικά και πρώτες ύλες, ανά κλάδο, παρουσιάζοντας τους κλάδους με τη μεγαλύτερη θετική ή αρνητική μεταβολή μεριδίου, μεταξύ 2010 και 2016, στις εξαγωγές κεφαλαιουχικών αγαθών. Ο κλάδος κατασκευής ηλεκτρολογικού υλικού (κλάδος 27 κατά NACE Rev.2), εμφανίζει τη μεγαλύτερη αύξηση στο μερίδιο των κεφαλαιουχικών αγαθών στις εξαγωγές του, καθώς αυτό αυξήθηκε κατά 8,2 μονάδες μεταξύ 2010 και 2016, με αντίστοιχη κάμψη του μεριδίου εξαγωγών κυρίως πρώτων υλών. Αυτή η αλλαγή εκτιμάται ότι είναι θετική, καθώς ένα κλάδος μετατρέπει τις εξαγωγές του από προϊόντα αρχικών σταδίων (πρώτες ύλες) σε προϊόντα υψηλότερης προστιθέμενης αξίας. Σημειώνεται επίσης ότι στο σκέλος των εισαγωγών, ο κλάδος

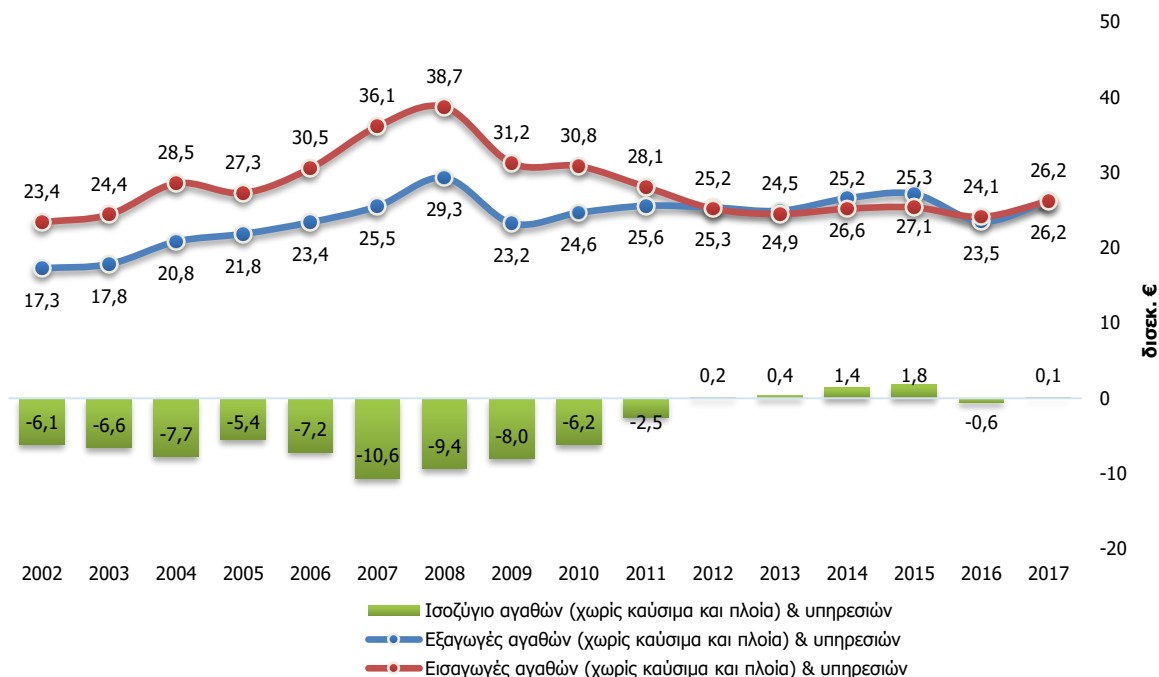
εμφάνισε άνοδο του μεριδίου των πρώτων υλών, γεγονός το οποίο συνηγορεί υπέρ του συμπεράσματος ότι ο κλάδος εισάγει πρώτες ύλες και εξάγει προϊόντα υψηλότερης προστιθέμενης αξίας. Ακολουθεί ο κλάδος κατασκευής ηλεκτρονικών υπολογιστών (κλάδος 26 κατά NACE Rev.2), με αύξηση του μεριδίου των κεφαλαιουχικών προϊόντων κατά 4,5 ποσοστιαίες μονάδες, και οι άλλες μεταποιητικές δραστηριότητες (κοσμήματα, μουσικά όργανα, ιατρικά είδη, αθλητικά είδη κ.ά. – NACE Rev.2 32) με 1,5 μονάδα. Στον αντίποδα βρίσκονται οι κλάδοι που εμφάνισαν μεγάλη πτώση του μεριδίου των κεφαλαιουχικών αγαθών που εξάγουν, ως ποσοστό των συνολικών τους εξαγωγών. Στην πρώτη θέση βρίσκεται ο κλάδος κατασκευής λοιπού εξοπλισμού μεταφορών (ναυπήγηση πλοίων, σκαφών, αεροσκάφη κ.ά. – NACE Rev.2 32), με πτώση 13 μονάδων, και ακολουθεί ο κλάδος κατασκευής προϊόντων από ελαστικό (καουτσούκ) και πλαστικές ύλες (NACE Rev.2 22), ο οποίος εμφανίζει υποχώρηση του μεριδίου των εξαγωγών της συγκεκριμένης κατηγορίας κατά 9,6 μονάδες.

Εν κατακλείδι, η μη μεταβολή της διάρθρωσης των εξαγωγών της ελληνικής οικονομίας μεταξύ 2016 και 2010 δείχνει ότι αυτή βρίσκεται ακόμα σε περίοδο αναπροσαρμογής. Επομένως, εφόσον αυτή συνεχιστεί, υπάρχουν δυνατότητες περαιτέρω ώθησης στην οικονομική δραστηριότητα και βελτίωσης των μακροπρόθεσμων προοπτικών ανάπτυξης, από κλάδους παραγωγής προϊόντων υψηλής προστιθέμενης αξίας, οι οποίοι θα εστιάσουν στην έρευνα και την καινοτομία.

²⁹ Στα κεφαλαιουχικά αγαθά συμπεριλαμβάνονται και τα μεταφορικά προϊόντα

Διάγραμμα 3.24

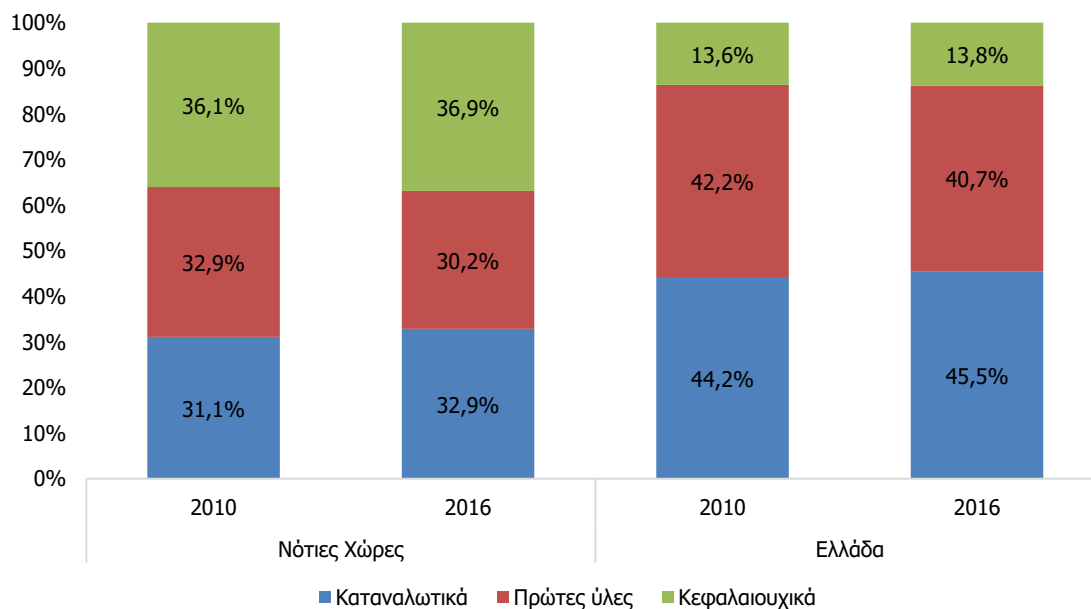
Εισαγωγές-Εξαγωγές αγαθών και υπηρεσιών χωρίς καύσιμα και πλοία (Ιανουάριος – Ιούλιος) 2002-2017

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος, **Επεξεργασία στοιχείων:** ΙΟΒΕ

Διάγραμμα 3.25

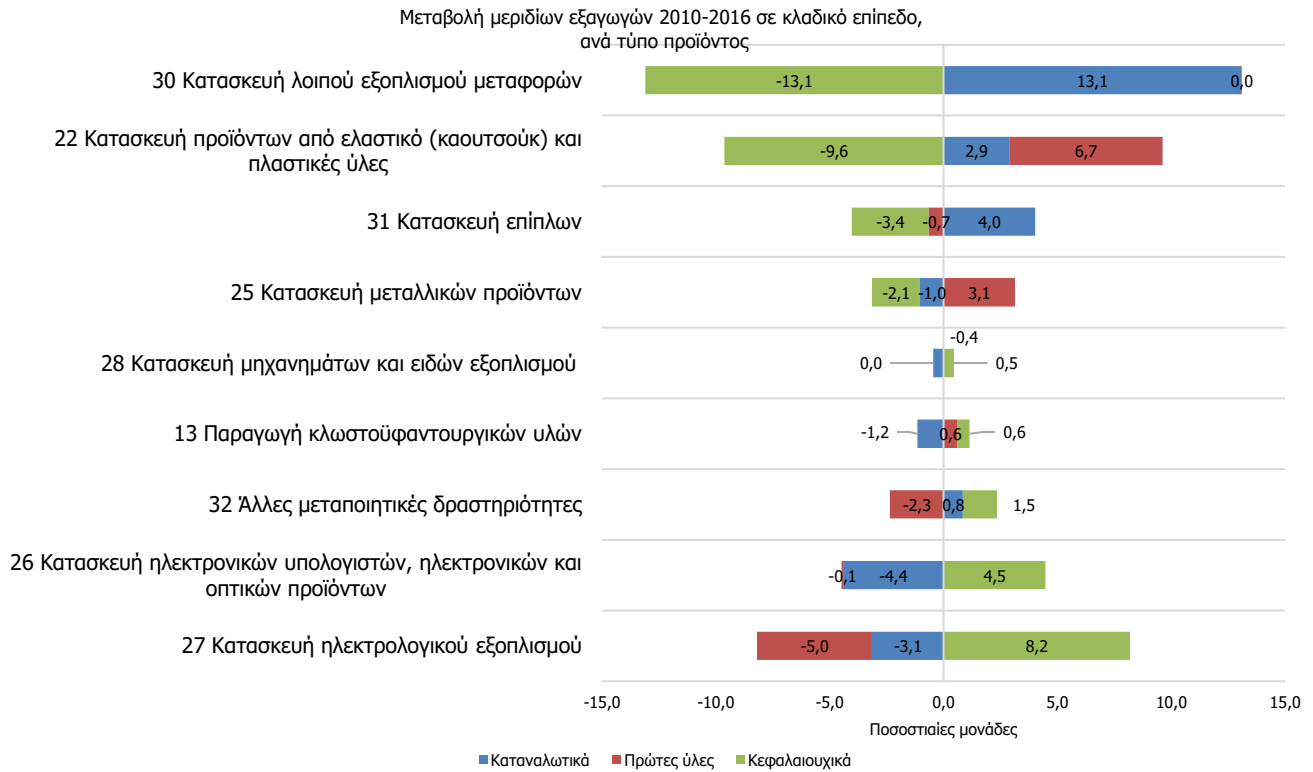
Μερίδιο εξαγωγών ανά τύπο προϊόντος, Χώρες Νότου Ευρωζώνης, 2010-2016

Πηγή: Eurostat, EU Trade Since 1988 by BEC, **Επεξεργασία στοιχείων:** ΙΟΒΕ

Διάγραμμα 3.26

Μερίδιο εξαγωγών ανά κλάδο και ανά τύπο προϊόντος, Ελλάδα, 2010-2016

Πηγή: Eurostat, EU Trade Since 1988 by BEC, **Επεξεργασία στοιχείων:** IOBE

Πίνακας 3.11 Ισοζύγιο Πληρωμών σε εκ. €

		Ιανουάριος - Ιούλιος			Ιούλιος		
		2015	2016	2017	2015	2016	2017
I	ΙΣΟΖΥΓΙΟ ΤΡΕΧΟΥΣΩΝ ΣΥΝ/ΓΩΝ (I.A + I.B + I.Γ + I.Δ)	-1.209,3	-1.435,5	-1.225,8	2.530,7	1.356,1	1.569,4
	ΙΣΟΖΥΓΙΟ ΑΓΑΘΩΝ ΚΑΙ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ (I.A + I.B)	-983,0	-2.075,0	-2.206,4	2.541,0	1.715,2	1.732,6
I.A	ΙΣΟΖΥΓΙΟ ΑΓΑΘΩΝ (I.A.1 - I.A.2)	-10.211,9	-9.558,6	-10.692,6	-633,7	-1.277,0	-1.508,7
	ΙΣΟΖΥΓΙΟ καυσίμων	-2.405,6	-1.348,6	-2.122,4	-226,9	-234,2	-285,8
	ΙΣΟΖΥΓΙΟ ΑΓΑΘΩΝ χωρίς καύσιμα	-7.806,3	-8.210,1	-8.570,3	-406,8	-1.042,8	-1.222,8
	ΙΣΟΖΥΓΙΟ πλοίων	-354,2	-104,1	-145,1	0,0	-21,4	-8,0
	ΙΣΟΖΥΓΙΟ ΑΓΑΘΩΝ χωρίς πλοία	-9.857,7	-9.454,6	-10.547,5	-633,7	-1.255,6	-1.500,7
	ΙΣΟΖΥΓΙΟ ΑΓΑΘΩΝ χωρίς καύσιμα και πλοία	-7.452,1	-8.106,0	-8.425,2	-406,8	-1.021,4	-1.214,8
I.A.1	Εξαγωγές αγαθών	14.838,4	13.776,4	16.123,7	2.237,8	2.171,8	2.345,3
	Καύσιμα	3.958,5	3.129,6	4.546,1	565,8	500,8	596,9
	Πλοία (πωλήσεις)	157,6	114,2	79,1	0,0	6,6	8,2
	Αγαθά χωρίς καύσιμα και πλοία	10.722,3	10.532,6	11.498,5	1.672,0	1.664,4	1.740,2
I.A.2	Εισαγωγές αγαθών	25.050,3	23.335,0	26.816,3	2.871,4	3.448,8	3.854,0
	Καύσιμα	6.364,1	4.478,1	6.668,4	792,7	735,0	882,7
	Πλοία (αγορές)	511,8	218,2	224,2	0,0	28,0	16,2
	Αγαθά χωρίς καύσιμα και πλοία	18.174,4	18.638,6	19.923,7	2.078,7	2.685,8	2.955,0
I.B	ΙΣΟΖΥΓΙΟ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ (I.B.1 - I.B.2)	9.228,9	7.483,7	8.486,2	3.174,7	2.992,2	3.241,2
I.B.1	Εισπράξεις	16.401,9	12.933,8	14.731,9	3.640,2	3.845,6	4.192,3
	Ταξιδιωτικό	7.128,1	6.618,3	7.038,7	2.956,8	2.777,4	2.925,2
	Μεταφορές	6.895,4	4.277,4	5.053,8	470,7	683,0	814,2
	Λοιπές υπηρεσίες	2.378,4	2.038,2	2.639,4	212,7	385,2	453,0
I.B.2	Πληρωμές	7.173,0	5.450,2	6.245,7	465,5	853,4	951,1
	Ταξιδιωτικό	1.148,2	1.151,2	1.129,8	182,2	211,0	190,2
	Μεταφορές	3.680,2	2.483,3	2.859,9	208,4	359,2	421,2
	Λοιπές υπηρεσίες	2.344,6	1.815,7	2.256,0	75,0	283,2	339,7
I.Γ	ΙΣΟΖΥΓΙΟ ΠΡΩΤΟΓΕΝΩΝ ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΩΝ (I.Γ.1 - I.Γ.2)	211,0	704,3	996,2	4,4	-247,9	-98,3
I.Γ.1	Εισπράξεις	4.730,4	4.449,5	4.628,3	390,0	358,1	462,7
	Από εργασία (αμοιβές, μισθοί)	104,8	75,6	87,1	8,4	12,4	19,0
	Από επενδύσεις (τόκοι, μερίσματα, κέρδη)	2.519,3	2.011,5	2.412,8	323,3	276,0	332,1
	Λοιπά πρωτογενή εισοδήματα	2.106,4	2.362,5	2.128,4	58,4	69,7	111,6
I.Γ.2	Πληρωμές	4.519,4	3.745,2	3.632,1	385,7	606,0	561,0
	Από εργασία (αμοιβές, μισθοί)	305,2	130,7	159,3	3,3	22,0	22,6
	Από επενδύσεις (τόκοι, μερίσματα, κέρδη)	4.010,3	3.345,8	3.217,8	369,7	556,7	514,7
	Λοιπά πρωτογενή εισοδήματα	204,0	268,8	255,0	12,6	27,3	23,7
I.Δ	ΙΣΟΖΥΓΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟΓΕΝΩΝ ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΩΝ (I.Δ.1 - I.Δ.2)	-437,3	-64,8	-15,6	-14,7	-111,2	-64,8
I.Δ.1	Εισπράξεις	1.238,3	1.210,5	1.325,1	75,1	91,0	126,3
	Γενική κυβέρνηση	702,1	787,5	709,5	19,5	23,2	37,2
	Λοιποί τομείς	536,2	423,0	615,6	55,6	67,8	89,1
I.Δ.2	Πληρωμές	1.675,6	1.275,3	1.340,7	89,8	202,2	191,1
	Γενική κυβέρνηση	1.155,8	968,4	940,6	71,6	154,7	134,3
	Λοιποί τομείς	519,8	306,9	400,1	18,2	47,5	56,8
II	ΙΣΟΖΥΓΙΟ ΚΕΦΑΛΑΙΩΝ (II.1 - II.2)	608,8	642,3	371,8	2,4	-3,1	27,7
II.1	Εισπράξεις	820,2	783,1	463,8	2,7	5,9	35,5
	Γενική κυβέρνηση	786,9	753,3	424,4	0,4	0,5	29,2
	Λοιποί τομείς	33,2	29,8	39,4	2,3	5,3	6,3
II.2	Πληρωμές	211,4	140,8	92,0	0,3	9,0	7,9
	Γενική κυβέρνηση	3,6	1,0	1,7	0,0	0,2	0,2
	Λοιποί τομείς	207,8	139,8	90,3	0,3	8,8	7,7
	ΙΣΟΖΥΓΙΟ ΤΡΕΧΟΥΣΩΝ ΣΥΝ/ΓΩΝ ΚΑΙ ΚΕΦΑΛΑΙΩΝ (I + II)	-600,5	-793,2	-853,9	2.533,1	1.352,9	1.597,1
III	ΙΣΟΖΥΓΙΟ ΧΡΗΜ/ΚΩΝ ΣΥΝ/ΓΩΝ (III.A+III.B+III.Γ+III.Δ)	-372,0	-582,4	-2.161,1	2.100,0	947,3	1.008,9
III.A	ΑΜΕΣΕΣ ΕΠΕΝΔΥΣΕΙΣ *	590,8	-1.907,9	-1.670,6	182,1	30,1	-58,8
	Απαιτήσεις	1.156,2	-1.021,9	638,5	207,1	167,8	120,7
	Υποχρεώσεις	565,4	886,0	2.309,1	25,0	137,7	179,5
III.B	ΕΠΕΝΔΥΣΕΙΣ ΧΑΡΤΟΦΥΛΑΚΙΟΥ *	3.962,1	7.519,8	460,7	4.531,8	6.918,8	739,6
	Απαιτήσεις	-2.969,4	5.190,7	-3.698,9	1.150,8	4.873,7	-2.859,6
	Υποχρεώσεις	-6.931,5	-2.329,0	-4.159,6	-3.381,0	-2.045,1	-3.599,2
III.Γ	ΛΟΙΠΕΣ ΕΠΕΝΔΥΣΕΙΣ *	-4.825,0	-6.811,8	-525,2	-2.829,8	-6.041,6	580,0
	Απαιτήσεις	21.507,9	-8.835,4	-7.194,1	-1.717,3	-3.578,6	-1.517,5
	Υποχρεώσεις	26.332,8	-2.023,6	-6.668,9	1.112,6	2.463,0	-2.097,6
	(Δάνεια γενικής κυβέρνησης)	413,4	4.274,1	4.665,9	5.009,1	-566,9	7.239,4
III.Δ	ΜΕΤΑΒΟΛΗ ΣΥΝΑΛΛΑΓΜΑΤΙΚΩΝ ΔΙΑΘΕΣΙΜΩΝ **	-100,0	617,5	-426,0	216,0	40,0	-252,0
IV	ΤΑΚΤΟΠΟΙΗΤΕΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ (I + II - III + IV=0)	228,5	210,8	-1.307,2	-433,1	-405,7	-588,2
	ΥΨΟΣ ΣΥΝΑΛΛΑΓΜΑΤΙΚΩΝ ΔΙΑΘΕΣΙΜΩΝ ***				5.119	6.904	5.982

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος

* (+) αύξηση (-) μείωση - Σύμφωνα με τη νέα μεθοδολογία κατάρτισης του ισοζυγίου πληρωμών BPM6, η αύξηση των απαιτήσεων παρουσιάζεται με θετικό πρόσημο, ενώ η μείωση των απαιτήσεων με αρνητικό πρόσημο. Αντίστοιχα, η αύξηση των υποχρεώσεων εμφανίζεται με θετικό πρόσημο, ενώ η μείωση των υποχρεώσεων με αρνητικό πρόσημο.

** (+) αύξηση (-) μείωση - Σύμφωνα με τη νέα μεθοδολογία κατάρτισης του ισοζυγίου πληρωμών BPM6, η αύξηση των συν/κων διαθεσίμων παρουσιάζεται πλέον με θετικό πρόσημο, ενώ η μείωση των συν/κων διαθεσίμων με αρνητικό πρόσημο.

*** Τα συναλλαγματικά διαθέσιμα, σύμφωνα με τον ορισμό της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας, περιλαμβάνουν μόνο το νομισματικό χρυσό, τη "συναλλαγματική θέση" στο Διεθνές Νομισματικό Ταμείο, τα "ειδικά τραβηκτικά δικαιώματα" και τις απαιτήσεις της Τράπεζας της Ελλάδος σε ξένο νόμισμα έναντι κατοίκων χωρών εκτός της ζώνης του ευρώ. Αντίθετα, δεν περιλαμβάνουν τις απαιτήσεις σε ευρώ έναντι κατοίκων χωρών εκτός της ζώνης του ευρώ, τις απαιτήσεις σε συνάλλαγμα και σε ευρώ έναντι κατοίκων χωρών της ζώνης του ευρώ και τη συμμετοχή της Τράπεζας της Ελλάδος στο κεφάλαιο και στα συναλλαγματικά διαθέσιμα της ΕΚΤ.

4. Τριτοβάθμια εκπαίδευση στην Ελλάδα: Επιπτώσεις της κρίσης και προκλήσεις³⁰

4.1 Εισαγωγή

Η ελληνική ανώτατη εκπαίδευση επεκτάθηκε σημαντικά τις τελευταίες δεκαετίες με την δημιουργία ιδρυμάτων, σχολών και τμημάτων σε κεντρικό και περιφερειακό επίπεδο. Αποτελεί ένα από τα πιο ανοικτά συστήματα στην Ευρώπη και διεθνώς, δίνοντας πρόσβαση σε περισσότερους από το 60% νέων κάθε γενιάς. Ταυτόχρονα, η ανώτατη εκπαίδευση στην Ελλάδα παραμένει από τα πλέον συγκεντρωτικά συστήματα στην Ευρώπη και η ικανότητα των ιδρυμάτων να χαράσσουν στρατηγική παραμένει περιορισμένη.

Η μελέτη που παρουσιάζεται συνοπτικά σε αυτό το κεφάλαιο αποτελεί μια επισκόπηση, καταγραφή και τεκμηρίωση των επιπτώσεων της ελληνικής οικονομικής κρίσης και της διαχείρισής της στην τριτοβάθμια εκπαίδευση. Εξετάζει την εξέλιξη και τις μεταβολές που έχουν σημειωθεί στα βασικά χαρακτηριστικά και τις δραστηριότητες των ιδρυμάτων ανώτατης εκπαίδευσης, ύστερα από το ξέσπασμα της οικονομικής κρίσης. Επιπλέον, η μελέτη περιλαμβάνει ένα σύνολο αναλυτικών συστάσεων και προτάσεων πολιτικής για την αποτελεσματική ανταπόκριση της ανώτατης εκπαίδευσης στις προκλήσεις που αντιμετωπίζει, στο πλαίσιο της διαμόρφωσης ενός εθνικού σχεδίου εξόδου από την κρίση και επιστροφής της χώρας στη μακροπρόθεσμα διατηρήσιμη και ισχυρή ανάπτυξη.

4.2 Εξέλιξη και μεταβολές στα βασικά μεγέθη λειτουργίας των ιδρυμάτων

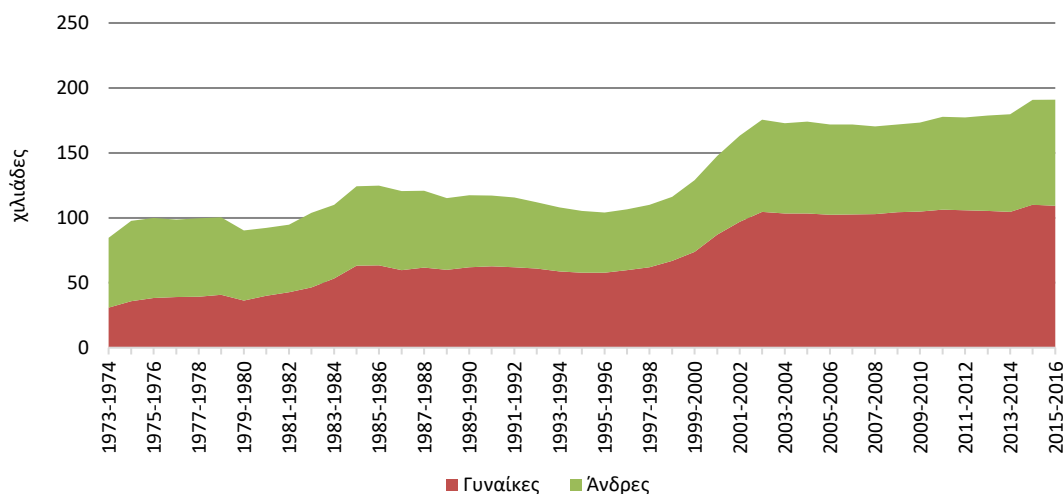
Η τριτοβάθμια εκπαίδευση επεκτάθηκε σημαντικά τις τελευταίες δεκαετίες (1973-2015) με μεγάλη αύξηση των φοιτητών στα πανεπιστήμια και τα ΤΕΙ (όχι όμως στις λοιπές Τεχνικές-Επαγγελματικές Σχολές). Συγκεκριμένα, ο αριθμός τους υπερδιπλασιάστηκε από τους 84,6 χιλ. το ακαδημαϊκό έτος 1973-1974 στους 191 χιλ. το ακαδημαϊκό έτος 2015-2016. Η μεγαλύτερη αύξηση σημειώθηκε την περίοδο 1995-2005 (Διάγραμμα 4.1). Ο αριθμός των νεοεισερχόμενων φοιτητών στα πανεπιστήμια συνέχισε να αυξάνεται και μετά την έναρξη της κρίσης (αύξηση κατά 19% μεταξύ 2008-2015).

Η επέκταση της ανώτατης εκπαίδευσης συνοδεύτηκε από αύξηση του αριθμού των ιδρυμάτων, των σχολών και των τμημάτων σε κεντρικό και περιφερειακό επίπεδο. Η αναδιάρθρωση που επιχειρήθηκε με το σχέδιο «ΑΘΗΝΑ» είχε μικρή επίπτωση, κυρίως στον αριθμό Τμημάτων των ΤΕΙ. Παρά τη συνολική αύξηση των φοιτητών σε όλα τα επιστημονικά πεδία, περισσότερο αναπτύχθηκαν τα πεδία χαμηλότερου κόστους (κοινωνικές, οικονομικές, νομικές και ανθρωπιστικές επιστήμες) στον πανεπιστημιακό τομέα.

³⁰ Το πλήρες κείμενο της μελέτης είναι διαθέσιμο στην ιστοσελίδα του IOBE (http://iobe.gr/research_dtl.asp?RID=147).

Διάγραμμα 4.1

Εξέλιξη αριθμού φοιτητών πανεπιστημιακών ιδρυμάτων, 1973-2015

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ

Με βάση τον αριθμό των φοιτητών, η Ελλάδα κατατάσσεται μεταξύ των πλέον ανοικτών συστημάτων ανώτατης εκπαίδευσης διεθνώς. Η Ελλάδα έρχεται πρώτη μεταξύ των 28 χωρών της ΕΕ στο ποσοστό του πληθυσμού που είναι εγγεγραμμένο σε σχολή Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης, το οποίο ανέρχεται σε 6,2%, όταν στις Γαλλία, Γερμανία και Ηνωμένο Βασίλειο ανήλθε σε 3,6% και στην Ιταλία σε 3,0% (Διάγραμμα 4.2).

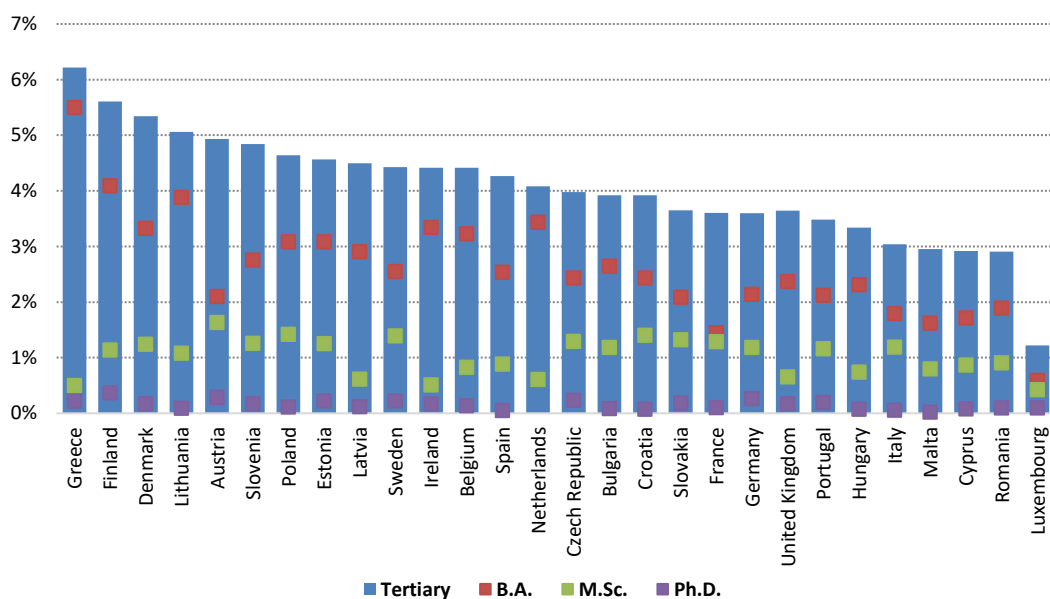
Ωστόσο, φαίνεται ότι τα τελευταία χρόνια το ποσοστό έγκαιρης ολοκλήρωσης των σπουδών κινείται πτωτικά, ιδιαίτερα στα περιφερειακά ιδρύματα έναντι των κεντρικών. Ενδεικτικά, σε 7 πανεπιστημιακά ιδρύματα από όσους εισήχθησαν το 2004 μόνο το 68% του συνόλου των φοιτητών είχε ολοκληρώσει τις σπουδές του, 12 χρόνια αργότερα (το 2016), ενώ τα ποσοστά για τους εισαχθέντες το 2005 και το 2006 είναι 64% και 60% αντίστοιχα.

Από τα μέσα της δεκαετίας του 1990 στα πανεπιστήμια, και από το 2005 στα ΤΕΙ, ο αριθμός των μεταπτυχιακών φοιτητών αυξήθηκε ραγδαία, αλλά παραμένει από τα χαμηλότερα στην ΕΕ-28 ως ποσοστό του πληθυσμού. Στα πανεπιστήμια, μεταξύ 2002 και 2015 οι μεταπτυχιακοί φοιτητές τριπλασιάστηκαν, αν και ο ρυθμός αύξησης επιβραδύνθηκε μετά το 2008 (από 88% μεταξύ 2002-2007 σε 40% μεταξύ 2009-2015). Παρά την αύξηση, σε σχέση με τις χώρες της ΕΕ-28, η Ελλάδα έρχεται τελευταία στην κατάταξη που αφορά το ποσοστό του πληθυσμού της που έλαβε τίτλο μεταπτυχιακών σπουδών το 2014.

Οι κάτοχοι διδακτορικού διπλώματος αυξήθηκαν, επίσης, ραγδαία, ιδιαίτερα μετά το 2000. Ο αριθμός των διδακτορικών φοιτητών μεταξύ 2000-2015 διπλασιάστηκε, με μικρή αύξηση του ποσοστού των γυναικών. Ως προς τον αριθμό των υποψηφίων διδακτόρων στο πληθυσμό, η Ελλάδα κατατάσσεται μεταξύ των υψηλότερων στην Ευρώπη. Ο ρυθμός αύξησης όμως επιβραδύνθηκε μετά την έναρξη της κρίσης, καθώς από 51% μεταξύ 2000-2007 μειώθηκε σε 10% μεταξύ 2008-2015.

Διάγραμμα 4.2

Ποσοστό πληθυσμού χωρών Ευρωπαϊκής Ένωσης-28 που είναι εγγεγραμμένο σε σχολή Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης, κατά επίπεδο εκπαίδευσης, 2014

Πηγή: Eurostat

Συνοπτικά, μετά από μια μακρά περίοδο συνεχούς επέκτασης, όλα τα βασικά μεγέθη που καθορίζουν τη λειτουργία της ανώτατης εκπαίδευσης, μετά την έναρξη της κρίσης, υπέστησαν σημαντικές μεταβολές. Εξαιρεση ο αριθμός των νεοεισερχόμενων φοιτητών στα πανεπιστήμια που συνέχισε να αυξάνεται και μετά την έναρξη της κρίσης. Η μικρή διόρθωση του μεγέθους της ανώτατης εκπαίδευσης με το σχέδιο «ΑΘΗΝΑ» αφορούσε κυρίως στον αριθμό των τμημάτων των ΤΕΙ, που σε αρκετές περιπτώσεις, δεν καταργήθηκαν αλλά μετατράπηκαν σε διακριτές κατευθύνσεις (Εισαγωγικές ή Προχωρημένου Επιπέδου) εντός άλλων τμημάτων.

Ο αριθμός των (νεοεισερχόμενων) φοιτητών, του διδακτικού προσωπικού και των εκπαιδευτικών μονάδων (ιδρύματα, σχολές, τμήματα) στο πλαίσιο του ελληνικού συγκεντρωτικού συστήματος καθορίζεται από το κράτος. Οι διοικήσεις των ιδρυμάτων δεν διαθέτουν αποφασιστικές αρμοδιότητες για την εσωτερική τους οργάνωση και διάρθρωση σε σχολές, τμήματα, κατευθύνσεις/τομείς και η στρατηγική τους ικανότητα είναι περιορισμένη, με εξαίρεση τον αυξημένο – συγκριτικά με τις προπτυχιακές σπουδές – βαθμό ελευθερίας που διαθέτουν στην οργάνωση των μεταπτυχιακών τους προγραμμάτων. Ο εκπαιδευτικός στρατηγικός σχεδιασμός των ιδρυμάτων, η οργανωτική ευελιξία και η διοικητική ικανότητα λήψης αποφάσεων είναι περιορισμένα.

4.3 Χρηματοδότηση και διαχείριση

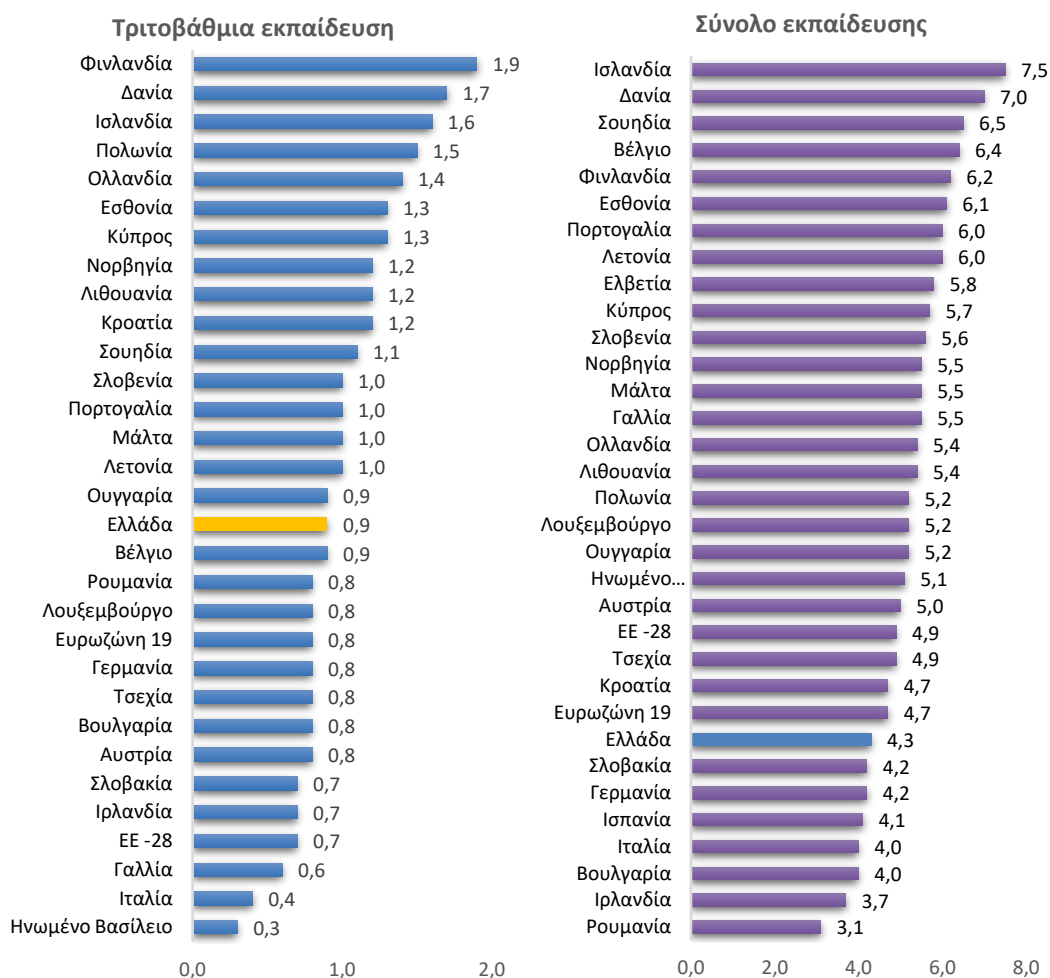
Οι επιπτώσεις της κρίσης είναι ιδιαίτερα εμφανείς στη χρηματοδότηση της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης. Ύστερα από μια περίοδο μεγάλης αύξησης (150% μεταξύ 2001-2009) η συνολική χρηματοδότηση έχει μειωθεί σημαντικά (24% μεταξύ 2010-2014). Η μείωση αυτή

είναι μικρότερη της μείωσης του συνόλου της Γενικής Κυβέρνησης μετά το 2010 (31%), αλλά μεγαλύτερη από την αντίστοιχη μείωση του συνόλου της εκπαίδευσης (20%). Ως αποτέλεσμα της μείωσης της συνολικής δαπάνης, μειώθηκε σημαντικά και η ανά φοιτητή δαπάνη που είχε αυξηθεί σημαντικά την περίοδο 2001-2008 (από 3,2 χιλ. το 2001 και 7,6 χιλ. το 2008 σε 5,4 χιλ. το 2014).

Παρά τις περικοπές την περίοδο της κρίσης, η συνολική δαπάνη τριτοβάθμιας εκπαίδευσης στην Ελλάδα, ως ποσοστό του ΑΕΠ, κατατάσσεται το 2015 ελαφρώς πάνω από το μέσο όρο της Ευρωπαϊκής Ένωσης και της Ευρωζώνης (0,9% έναντι 0,7%, και 0,8% αντίστοιχα), λόγω της μεγάλης μείωσης και του ΑΕΠ (Διάγραμμα 4.3). Η δαπάνη όμως στο σύνολο της εκπαίδευσης, ως ποσοστό του ΑΕΠ, στην Ελλάδα (4,3%) υπολείπεται του μέσου όρου της ΕΕ-28 (4,9%) και της Ευρωζώνης (4,7%).

Διάγραμμα 4.3

Συνολική δαπάνη τριτοβάθμιας εκπαίδευσης και συνόλου εκπαίδευσης ως ποσοστό του ΑΕΠ στις χώρες της Ευρώπης. 2015

Πηγή: Eurostat, General government expenditure by function (COFOG) **Επεξεργασία στοιχείων:** IOBE

Η συνολική χρηματοδότηση των ΑΕΙ έχει, επίσης, μεταβληθεί ποιοτικά και έχει γίνει περισσότερο αβέβαιη, καθώς εξαρτάται πλέον περισσότερο από μη σταθερές πηγές

χρηματοδότησης, εθνικές ή ευρωπαϊκές. Συγκεκριμένα, η χρηματοδότηση από σταθερές πηγές έχει μειωθεί, όπως οι λειτουργικές δαπάνες από τον τακτικό προϋπολογισμό (μείωση κατά 66% μεταξύ 2009-2015), και η μισθολογική δαπάνη του μόνιμου προσωπικού (κατά περίπου 20% μεταξύ 2009-2014). Ταυτόχρονα, οι ίδιοι πόροι των ιδρυμάτων του πανεπιστημιακού τομέα της ανώτατης εκπαίδευσης, που προέρχονται κυρίως από τις ερευνητικές και εκπαιδευτικές δραστηριότητές τους, σημείωσαν σημαντική αύξηση (47% μεταξύ 2011 και 2015). Αντίθετα, σημαντικές ζημιές σημειώθηκαν στη διαχείριση της περιουσίας των ΑΕΙ.

Παρά τις παραπάνω περικοπές στην κρατική χρηματοδότηση, τη μεταβολή της σύνθεσης της συνολικής χρηματοδότησης, και την ενίσχυση της αβεβαιότητας στη χρηματοδότηση των ΑΕΙ από εθνικές και ευρωπαϊκές πηγές, οι διαδικασίες κατανομής της κρατικής χρηματοδότησης στα ιδρύματα δεν έχουν μεταβληθεί ουσιαστικά. Ειδικότερα, δεν έχουν εισαχθεί συστηματικές διαδικασίες ελέγχου των αποτελεσμάτων της λειτουργίας των ιδρυμάτων, ενώ η κατανομή της κρατικής χρηματοδότησης δεν έχει συνδεθεί με το βαθμό επίτευξης στόχων και αποτελεσμάτων της λειτουργίας τους. Συνεπώς, η ετήσια χρηματοδότηση κάθε ιδρύματος επηρεάζεται, πρωτίστως, από τις ετήσιες διακυμάνσεις (αύξηση-μείωση) της συνολικής χρηματοδότησης από το κράτος, ανεξαρτήτως των αποτελεσμάτων της λειτουργίας τους.

Η περιορισμένη αυτονομία της οικονομικής διαχείρισης των ιδρυμάτων που επικρατούσε πριν από την κρίση (και καθορίζεται και από τη συνταγματικά κατοχυρωμένη νομική τους μορφή ως ΝΠΔΔ), ενισχύεται μετά την έναρξη της κρίσης από τις αυξημένες ανάγκες εποπτείας στο πλαίσιο της εφαρμογής των προγραμμάτων δημοσιονομικής προσαρμογής της χώρας, ενώ η διακυβέρνηση του συνολικού συστήματος και ο δημόσιος έλεγχος ασκείται με παραδοσιακά εργαλεία προληπτικού χαρακτήρα (έλεγχοι νομιμότητας).

4.4 Έρευνα και καινοτομία στην ανώτατη εκπαίδευση

Η Ελλάδα υστερεί από τον μέσο όρο της ΕΕ στις δαπάνες για Ε&Α (0,96% έναντι 2,03%, ως ποσοστό του ΑΕΠ). Ιδιαίτερα σημαντική είναι η υστέρηση αυτών των δαπανών στον επιχειρηματικό τομέα (0,28% έναντι 1,3% του ΑΕΠ στην ΕΕ το 2014). Η υστέρηση σε σχέση με τον μέσο όρο της ΕΕ-28 περιορίζεται σε 0,10 ποσοστιαίες μονάδες του ΑΕΠ όταν η σύγκριση περιορίζεται στον τομέα της ανώτατης εκπαίδευσης. Επομένως, τα ελληνικά ΑΕΙ κατέχουν δεσπόζουσα θέση και αυξημένη σημασία για την παραγωγή έρευνας στην Ελλάδα σε σχέση με πολλές άλλες χώρες του εξωτερικού.

Όσον αφορά τις επιστημονικές δημοσιεύσεις, μετά από μια περίοδο συνεχούς αύξησής τους, παρατηρείται επιβράδυνση του ρυθμού ανόδου από το 2009 και πτώση από το 2013. Από την άλλη πλευρά, συνεχίζεται η άνοδος του αριθμού αναφορών (ταχύτερα από τις χώρες της ΕΕ και του ΟΟΣΑ), ενώ βελτιώνονται και οι επιδόσεις της χώρας σε όρους σχετικού δείκτη απήχησης, συγκλίνοντας με τις χώρες της ΕΕ και του ΟΟΣΑ. Έντονη είναι όμως, η

εσωστρέφεια των εγχώριων ΑΕΙ, καθώς σχετικά μικρό είναι το ποσοστό των δημοσιεύσεων που γίνονται σε συνεργασία με φορείς του ιδιωτικού τομέα.

Ως αποτέλεσμα της εσωστρέφειας των ΑΕΙ και της χαμηλής ενασχόλησης του ιδιωτικού τομέα με Ε&Α, η παραγωγή καινοτομίας στην Ελλάδα υστερεί σημαντικά. Ο συνοπτικός δείκτης καινοτομίας για την Ελλάδα περιορίστηκε σε 0,36 μονάδες το 2015 (από 0,40 το 2014 και 0,37 το 2008). Στην ΕΕ, ο δείκτης ανήλθε σε 0,52 μονάδες το 2015, από 0,50 το 2008. Υστέρηση της Ελλάδας παρατηρείται και στους οκτώ σύνθετους δείκτες καινοτομίας.

Η μεγαλύτερη υστέρηση παρατηρείται στον σύνθετο δείκτη που μετρά την παραγωγή καινοτομίας σε όρους διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας, κοινοτικών εμπορικών σημάτων και κοινοτικών σχεδίων. Η τιμή για την Ελλάδα στον συγκεκριμένο δείκτη υπολείπεται του μέσου όρου της ΕΕ κατά 56,3%. Στην κατάταξη με βάση τον συγκεκριμένο δείκτη, η χώρα βρίσκεται στην 29η θέση ανάμεσα στις 36 ευρωπαϊκές χώρες με διαθέσιμα στοιχεία.

Η μικρότερη υστέρηση της Ελλάδας σε σχέση με τον μέσο όρο της ΕΕ παρατηρείται στον σύνθετο δείκτη για τους ανθρώπινους πόρους. Η Ελλάδα έχει καλύτερα εκπαιδευμένο πληθυσμό σε σχέση με άλλες χώρες της Νότιας (όπως Ισπανία, Ιταλία και Μάλτα), Ανατολικής (όπως Τσεχία, Πολωνία και Εσθονία) και Νοτιοανατολικής Ευρώπης (όπως Βουλγαρία, Ρουμανία, Σερβία και Τουρκία). Υστερεί, ωστόσο, σημαντικά από τις χώρες της Βόρειας και της Δυτικής Ευρώπης.

4.5 Τριτοβάθμια εκπαίδευση και απασχόληση αποφοίτων

Η ανάλυση των στοιχείων της έρευνας εργατικού δυναμικού δείχνει ότι η αναντιστοιχία μεταξύ των γνώσεων και δεξιοτήτων των αποφοίτων της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, που προϋπήρχε της κρίσης, έχει αυξηθεί σημαντικά μετά το 2009.³¹ Η μεγάλη επέκταση της ανώτατης εκπαίδευσης και το άνοιγμα της πρόσβασης σε αυτήν, αλλά και η εξωτερική μετανάστευση φοιτητών που έχουν επιστρέψει, τις τελευταίες δεκαετίες, είχαν ως αποτέλεσμα τη μεγάλη αύξηση του αριθμού των αποφοίτων τριτοβάθμιας εκπαίδευσης στον πληθυσμό της χώρας (μεταξύ 2000-2016 σχεδόν διπλασιάστηκε από 1,1 εκατ. σε 2,04 εκατ.) και, αντιπροσωπεύοντας το 24% του συνολικού πληθυσμού, είναι αντίστοιχος με τον μέσο όρο της ΕΕ.

Από τα 2,04 εκατ. πληθυσμό με τριτοβάθμια εκπαίδευση, το 63% (ή 1,3 εκατ. άτομα) εργάζονται, το 13% (ή 274 χιλ. άτομα) είναι άνεργοι και το υπόλοιπο 24% (ή 484 χιλ. άτομα) δεν είναι οικονομικά ενεργοί (αποτελούν δηλ. τους συνταξιούχους ή άτομα που δεν αναζητούν εργασία). Από τα 3,7 εκατ. εργαζομένους το 2016, οι 1,29 εκατ. (ή 35% του

³¹ Πρέπει να τονιστεί ότι τα στοιχεία απασχόλησης που αναλύθηκαν δεν αποτυπώνουν την πλήρη εικόνα, καθώς δεν συμπεριλαμβάνονται οι απόφοιτοι τριτοβάθμιας εκπαίδευσης που έχουν μεταναστεύσει στο εξωτερικό μετά την ολοκλήρωσή των σπουδών στα ελληνικά ΑΕΙ.

συνόλου) έχουν πτυχίο ή μεταπτυχιακές σπουδές στην τριτοβάθμια εκπαίδευση, ενώ ίδιος σχεδόν είναι ο αριθμός των εργαζομένων με λυκειακή εκπαίδευση (1,28 εκατ. ή 34%).

Το υψηλότερο ποσοστό απασχόλησης (δηλαδή το ποσοστό του πληθυσμού εργάσιμης ηλικίας που απασχολείται) καταγράφεται στα άτομα με μεταπτυχιακές σπουδές ή διδακτορικό (79%). Στους απόφοιτους πανεπιστημίων ή ΤΕΙ οι οποίοι κατέχουν μόνο πρώτο πτυχίο, το αντίστοιχο ποσοστό ήταν χαμηλότερο κατά 18 ποσοστιαίες μονάδες το 2016, ακολουθώντας επίσης πτωτική πορεία τα τελευταία χρόνια (61% το 2016 από 75% το 2009). Σε σύγκριση με την ΕΕ, το ποσοστό απασχόλησης των ατόμων με τριτοβάθμια εκπαίδευση στην Ελλάδα είναι το χαμηλότερο μεταξύ των χωρών-μελών.

Αν και το υψηλότερο ποσοστό ανεργίας καταγράφεται στα άτομα με μεταδευτεροβάθμια εκπαίδευση και στα άτομα που ολοκλήρωσαν το γυμνάσιο (27,7% και 27,4% το 2016), στα άτομα με τριτοβάθμια εκπαίδευση το ποσοστό ανεργίας σημείωσε άνοδο κατά 11 μονάδες (από 7% το 2009 στο 18,3% το 2016). Αντίστοιχα, το μερίδιο των ανέργων με τριτοβάθμια εκπαίδευση (στο σύνολο των ανέργων) σημείωσε σημαντική άνοδο (από 14,7% το 2001 σε 24,6% το 2016). Επομένως, η αύξηση του αριθμού των αποφοίτων τριτοβάθμιας εκπαίδευσης τα τελευταία χρόνια δεν συνοδεύτηκε από αντίστοιχη αύξηση της ικανότητας απορρόφησής τους στην αγορά εργασίας, εντείνοντας την μεταξύ τους αναντιστοιχία.

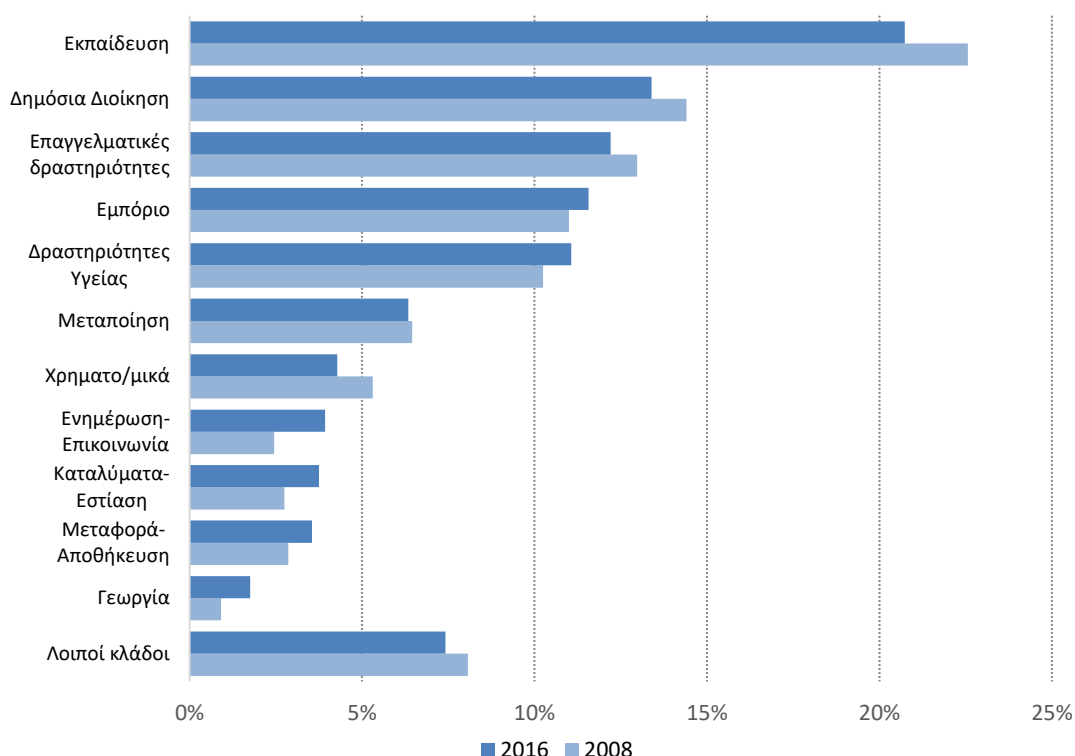
Οι περισσότεροι απόφοιτοι τριτοβάθμιας εκπαίδευσης εργάζονται στον κλάδο των υπηρεσιών (Διάγραμμα 4.4). Η συμμετοχή τους σε κλάδους όπου παράγονται εμπορεύσιμα προϊόντα, όπως η μεταποίηση και η γεωργία-κτηνοτροφία είναι μικρή. Ο κλάδος της «Εκπαίδευσης» απορροφά το μεγαλύτερο αριθμό (266,7 χιλ. το 2016 που αντιστοιχεί στο 21% έναντι 23% το 2008) και ιδιαίτερα μεταξύ των αποφοίτων των πανεπιστημίων όπου απασχολείται το ¼ του συνόλου. Ακολουθούν οι απασχολούμενοι στη Δημόσια Διοίκηση-Άμυνα, κλάδος που σχετίζεται με υπηρεσίες του δημόσιου τομέα (172,3 χιλ. το 2016 που αντιστοιχεί στο 13% έναντι 14% το 2008), με το μερίδιο των αποφοίτων πανεπιστημίων να υπολείπεται εκείνου των ΤΕΙ (10,6% έναντι 17,6%). Τα ποσοστά αυτά διαφέρουν σημαντικά από το μέσο όρο της ΕΕ (με 16% στην Εκπαίδευση και 9% στη Δημόσια Διοίκηση-Άμυνα).

Οι περισσότεροι απόφοιτοι τριτοβάθμιας εκπαίδευσης απασχολούνται σε επιχειρήσεις του ιδιωτικού τομέα. Οι απόφοιτοι πανεπιστημίων, όμως, απασχολούνται περισσότερο σε δημόσιες υπηρεσίες (62% έναντι 28% των ΤΕΙ). Στον ιδιωτικό τομέα, το 55% των απασχολούμενων με τριτοβάθμια εκπαίδευση είναι απόφοιτοι πανεπιστημίου και το 33% απόφοιτοι ΤΕΙ. Το μεγαλύτερο μερίδιο εργαζομένων με μεταπτυχιακό ή διδακτορικό απασχολείται σε επιχειρήσεις ελεγχόμενες από το Δημόσιο και σε ΝΠΔΔ/ΝΠΙΔ. Μετά το 2009 καταγράφεται μεγάλη μείωση των απασχολούμενων στον δημόσιο τομέα (27%), σε αντίθεση με τους απασχολούμενους στον ιδιωτικό τομέα που παρατηρείται αύξηση (κατά 15%). Η αύξηση στον ιδιωτικό τομέα οφείλεται στην αύξηση των αποφοίτων πανεπιστημίων κατά 4%, ενώ οι απόφοιτοι ΤΕΙ αυξήθηκαν κατά 26%.

Η μεγάλη αύξηση της ανεργίας μετά το 2009 έχει ως αποτέλεσμα τη δημιουργία ενός μεγάλου αποθέματος γνώσεων και δεξιοτήτων των αποφοίτων τριτοβάθμιας εκπαίδευσης (274 χιλ.) που παραμένει αναξιοποίητο και απειλείται με απαξίωση. Το μεγάλο απόθεμα δεξιοτήτων και η αυξημένη «διαρροή εγκεφάλων», από τη σκοπιά του δημοσίου συμφέροντος και της δημόσιας επένδυσης στην τριτοβάθμια εκπαίδευση, θέτουν υπό επανεξέταση τη σκοπιμότητα του συνολικού μεγέθους του συστήματος ανώτατης εκπαίδευσης, που διαμορφώθηκε πριν από την κρίση.

Διάγραμμα 4.4

Καταμερισμός απασχολούμενων με τριτοβάθμια εκπαίδευση σε κλάδους οικονομικής δραστηριότητας

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ **Επεξεργασία στοιχείων:** ΙΟΒΕ

Για την εξυπηρέτηση της ανάπτυξης της ελληνικής οικονομίας και της οικοδόμησης ενός νέου αναπτυξιακού προτύπου, απαιτείται αλλαγή έμφασης στην παρεχόμενη ανώτατη εκπαίδευση και, ιδιαίτερα στα πανεπιστήμια, με στροφή τους από την εκπαίδευση, πρωτίστως, εκπαιδευτικών και υπαλλήλων της κρατικής διοίκησης, στην εκπαίδευση στελεχών σε τομείς παραγωγής διεθνώς ανταγωνιστικών προϊόντων του πρωτογενούς τομέα και της μεταποίησης, και υπηρεσιών με εξαγωγικό προσανατολισμό. Για τον στροφή αυτή και τον καλύτερο συντονισμό της παρεχόμενης τριτοβάθμιας εκπαίδευσης με την αγορά εργασίας είναι απαραίτητη α) η ενίσχυση της οργανωτικής ευελιξίας και της διοικητικής αυτονομίας των ιδρυμάτων, β) η υποστήριξη της στρατηγικής τους ικανότητας και γ) η στήριξη της συνεργασίας και αλληλεπίδρασης των ιδρυμάτων με τις επιχειρήσεις για την καλύτερη ανταπόκριση στις ανάγκες τους σε δεξιότητες και ανθρώπινο δυναμικό.

4.6 Οι προκλήσεις για την ανώτατη εκπαίδευση – Προτάσεις πολιτικής

Τα ευρήματα και τα συμπεράσματα της μελέτης ανέδειξαν ότι η ανώτατη εκπαίδευση, ύστερα από μια μακρά περίοδο μεγάλης επέκτασης, αποτελεί ένα από τα πιο ανοικτά και προσβάσιμα συστήματα μεταξύ των πιο ανεπτυγμένων χωρών του πλανήτη. Αντιμετωπίζει όμως πλέον, σημαντικές προκλήσεις. Οι προκλήσεις αυτές, αν και είχαν συχνά διαπιστωθεί πριν από την έναρξη της κρίσης, γίνονται, πλέον, πιο επιτακτικές καθώς αφορούν σε πολύ μεγαλύτερο βαθμό από το παρελθόν τη διατήρηση της ποιότητας των ΑΕΙ σε διεθνώς ανταγωνιστικό επίπεδο. Η συνολική χρηματοδότησή τους και το διδακτικό τους προσωπικό – ιδιαίτερα στα ΤΕΙ – έχουν μειωθεί, ενώ αυξανόμενη πίεση ασκείται από την τάση γήρανσης του προσωπικού, λόγω αδυναμίας ανανέωσης του, και από τη μείωση της διεθνούς ανταγωνιστικότητας και ελκυστικότητας των ελληνικών ΑΕΙ, που εντείνει την τάση φυγής επιστημόνων στο εξωτερικό.

Η σημασία των ΑΕΙ και του ανθρωπίνου κεφαλαίου που δημιουργούν και προσφέρουν για την ανταγωνιστικότητα της ελληνικής οικονομίας, τη διατηρήσιμη ανάπτυξή της, και την κοινωνική συνοχή καθιστούν την αποτελεσματική αντιμετώπιση των σημαντικότερων προσκλήσεων που αντιμετωπίζει η ανώτατη εκπαίδευση, κεντρικής σημασίας πρόκληση για το ελληνικό κράτος.

Σε αυτό το πλαίσιο, η μελέτη διακρίνει τρεις σημαντικές προκλήσεις για την ανώτατη εκπαίδευση:

1. Βελτίωση της απόδοσης και της αποτελεσματικότητας της δημόσιας δαπάνης στην ανώ-τατη εκπαίδευση, με εξορθολογισμό του συνολικού μεγέθους, και της περιφερειακής διάρθρωσης της ανώτατης εκπαίδευσης
2. Βελτίωση της σύνδεσης της ανώτατης εκπαίδευσης και έρευνας με την αγορά εργασίας και την επιχειρηματικότητα, με αλλαγή έμφασης και προσανατολισμού των εκπαιδευτι-κών και ερευνητικών δραστηριοτήτων των ΑΕΙ, σε συνεργασία με εγχώριες και διεθνείς επιχειρήσεις
3. Εξεύρεση εναλλακτικών πηγών χρηματοδότησης με εξωστρέφεια, διεθνοποίηση, αξιο-ποίηση της περιουσίας τους και των νέων τεχνολογιών

Η μελέτη ολοκληρώνεται με αναλυτικές επιλογές πολιτικής για την αντιμετώπιση των παραπάνω τριών σημαντικότερων προκλήσεων που αντιμετωπίζει η ανώτατη εκπαίδευση (Πίνακες 4.1-4.3).

Πίνακας 4.1

Επιλογές πολιτικής για την εξεύρεση εναλλακτικών πηγών χρηματοδότησης

Δράσεις	Επιλογές πολιτικής
Ανάπτυξη διεθνών προγραμμάτων για την προσέλκυση αλλοδαπών φοιτητών (με διδάκτρα) ελληνικά ΑΕΙ	Ανάπτυξη ξενόγλωσσων προγραμμάτων σπουδών
	Σύνδεση της χρηματοδότησης των ιδρυμάτων με την επίτευξη στόχων για τη διεθνοποίηση των ΑΕΙ
	Δικτύωση των ιδρυμάτων για την διεθνή προβολή των διεθνών προγραμμάτων τους σε άλλες χώρες
	Προβολή των διεθνών προγραμμάτων μέσω ηλεκτρονικού κόμβου (Study in Greece)
	Διαδικασία fast track για τη χορήγηση φοιτητικής βίζας με ηλεκτρονικό τρόπο
	Διευκόλυνση της αναγνώρισης των τίτλων σπουδών από τρίτες χώρες
Βελτίωση διαχείρισης πόρων των ιδρυμάτων	Αποκέντρωση της αρμοδιότητας για την αναγνώριση των ακαδημαϊκών τίτλων σπουδών των υποψηφίων διεθνών φοιτητών
	Πλήρης εφαρμογή των μεταρρυθμίσεων της Bologna στα ελληνικά ΑΕΙ
Βελτίωση διαχείρισης πόρων των ιδρυμάτων	Σύσταση σε κάθε ΑΕΙ ενός ΝΠΙΔ για την διαχείριση των πόρων του, με επαγγελματική διοίκηση και ισχυρή λογοδοσία

Πίνακας 4.2

Επιλογές πολιτικής για βελτίωση της αποτελεσματικότητας του συστήματος ανώτατης εκπαίδευσης

Δράσεις	Επιλογές πολιτικής
Εξορθολογισμός του μεγέθους συστήματος	Μείωση των εισακτέων στην ανώτατη εκπαίδευση σε επίπεδα συγκρίσιμα με εκείνα άλλων ευρωπαϊκών χωρών με ανάλογο επίπεδο οικονομικής ανάπτυξης
	Ενίσχυση της ελκυστικότητας της δευτεροβάθμιας τεχνικής-επαγγελματικής εκπαίδευσης
	Περιορισμός της ρύθμισης των επαγγελματικών δικαιωμάτων των αποφοίτων στα ρυθμιζόμενα επαγγέλματα και αποσύνδεσή τους από το πτυχίο
	Αποσύνδεση του πτυχίου πρώτου κύκλου από την αρχική εκπαίδευση των εκπαιδευτικών ειδικοτήτων μέσης εκπαίδευσης.
Αύξηση των ποσοστών έγκαιρης ολοκλήρωσης των σπουδών	Διάρθρωση των ανώτατων σπουδών σε 3 κύκλους, με τον πρώτο κύκλο διάρκειας 3 ετών και κατοχύρωση του δικαιώματος συμμετοχής σε προγράμματα δεύτερου κύκλου για όλους.
	Εισαγωγή διοικητικού τέλους εγγραφής και εξετάσεων για το πρόσθετο κόστος της παράτασης των σπουδών, πέραν της προβλεπόμενης διάρκειας
	Θεσμοθέτηση ανώτατου χρονικού ορίου πλήρους φοίτησης, ανά πρόγραμμα σπουδών, με κατοχύρωση της δυνατότητας μερικής φοίτησης
	Υποχρέωση εγγραφής κατ' έτος και εξάμηνο όλων των φοιτητών (με ηλεκτρονική διαδικασία) και διαγραφή σε περίπτωση συνεχόμενης μη εγγραφής
	Θεσμοθέτηση δύο γύρων επιλογής ΑΕΙ/Σχολής/Τμήματος, με μικρότερο αριθμό επιλογών σε κάθε γύρο
	Εισαγωγή σε ενιαία Σχολή ή ίδρυμα και η ένταξη σε πρόγραμμα σπουδών επιστημονικής εξειδίκευσης μετά την ολοκλήρωση του πρώτου έτους
Εκτεταμένο πρόγραμμα συγχωνεύσεων ιδρυμάτων (Ιδρυμάτων, Σχολών, Τμημάτων) ΑΕΙ	Αύξηση των περιθωρίων επιλογών και κινητικότητας των φοιτητών, αξιοποιώντας το Ευρωπαϊκό Σύστημα Μεταφοράς Πιστωτικών Μονάδων (ECTS)
	Πρόγραμμα ανταλλαγών φοιτητών και προσωπικού μεταξύ ιδρυμάτων (ελληνικό ERASMUS)
	Για την επίτευξη των στόχων των συγχωνεύσεων προτείνεται μια διαδικασία που θα στηρίζεται
	α) στις αποφάσεις των ίδιων των ιδρυμάτων,
	β) την αξιολόγηση των προτάσεων τους,
γ) τη συμμετοχή στην αξιολόγηση διακεκριμένων επιστημόνων της ομογένειας και της αλλοδαπής,	
δ) τη συμμετοχή εκπροσώπων των επιχειρήσεων και της παραγωγής,	
ε) την ενίσχυση της στρατηγικής ικανότητας των ιδρυμάτων με ενίσχυση της διοικητικής και οργανωτικής αυτονομίας και της ευελιξίας στη λήψη αποφάσεων	

Πίνακας 4.3

Επιλογές πολιτικής για τη σύνδεση της ανώτατης εκπαίδευσης και έρευνας με την αγορά εργασίας

Δράσεις	Επιλογές πολιτικής
Βελτίωση λειτουργίας ΑΕΙ	Εκπαιδευτική και οργανωτική αυτονομία από το κράτος
	Εσωτερική οργανωτική ευελιξία
	Ενίσχυση της στρατηγικής ικανότητας των ιδρυμάτων και η διευκόλυνση της λήψης αποφάσεων
	Αξιολόγηση, διαφάνεια, και ισχυρή και αποτελεσματική λογοδοσία των διοικητικών οργάνων
	Σύνδεση της χρηματοδότησης με τα αποτελέσματα της λειτουργίας τους (performance-based funding)
	Χρηματοδότηση Κέντρων Αριστείας στην Εκπαίδευση και στην Έρευνα
	Ανάθεση στα ίδια τα ιδρύματα του καθορισμού των εισακτέων στα διαφορετικά προγράμματα σπουδών
	Ευελιξία των προγραμμάτων σπουδών με διευρυμένη δυνατότητα επιλογών των φοιτητών
	Οργάνωση και λειτουργία σε κάθε ίδρυμα ειδικής διοικητικής μονάδας
	Συνεχής παρακολούθηση της πορείας ένταξης των αποφοίτων στην αγορά εργασίας

Συνεργασία των ΑΕΙ με τις επιχειρήσεις	Εκμάθηση και στο χώρο εργασίας των επιχειρήσεων
	Συνεργασία ΑΕΙ και επιχειρήσεων στο σχεδιασμό, την οργάνωση, τη στήριξη και προβολή προπτυχιακών και μεταπτυχιακών προγραμμάτων
	Οργάνωση ειδικά σχεδιασμένων εκπαιδευτικών προγραμμάτων για την αναβάθμιση των ικανοτήτων εργαζόμενων και στελεχών των επιχειρήσεων
	Συμφωνίες στρατηγικής συνεργασίας ιδρυμάτων ή ομάδων ιδρυμάτων με επιχειρήσεις ή ομάδες επιχειρήσεων, ιδιαίτερα με τοπικό χαρακτήρα
	Τακτική διερεύνηση των αναγκών των εργοδοτών αποφοίτων σε γνώσεις και δεξιότητες
	Συνεργασία των Γραφείων Διασύνδεσης των ΑΕΙ με τα Γραφεία Προσλήψεων των επιχειρήσεων
	Συμμετοχή στη διοίκηση των ΑΕΙ μελών με εμπειρία επαγγελματικών και επιχειρηματικών κλάδων
	Θεσμοθέτηση βραβείων καλών πρακτικών συνεργασίας ΑΕΙ και επιχειρήσεων
	Σύνταξη περιοδικών θεματικών αναφορών για τις συνεργασίες των ΑΕΙ με τις επιχειρήσεις
	Συλλογή συγκρίσιμων στοιχείων των ΑΕΙ για την μετάβαση των προπτυχιακών και μεταπτυχιακών αποφοίτων στην αγορά εργασίας
	Εκπόνηση τομεακών ερευνών για τις ανάγκες σε εξειδικευμένες γνώσεις και υψηλές δεξιότητες επιχειρηματικών και επαγγελματικών κλάδων
	Ένταξη της διαχείρισης των συνεργασιών των ΑΕΙ με τις επιχειρήσεις στα κριτήρια και τους δείκτες αξιολόγησης
	Πλήρης εφαρμογή του Εθνικού Πλαισίου Προσόντων

5. ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ: ΒΑΣΙΚΟΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟΙ ΔΕΙΚΤΕΣ

Πίνακας 1: Ρυθμός Μεταβολής του ΑΕΠ

	Ετήσια στοιχεία (%)									
	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Αυστρία	3,6	1,5	-3,8	1,9	2,8	0,7	0,1	0,6	1	0,2
Βέλγιο	3,4	0,7	-2,3	2,7	1,8	0,1	-0,1	1,7	1,5	0,7
Βουλγαρία	7,3	6	-3,6	1,3	1,9	0	0,9	1,3	3,6	4,1
Γαλλία	2,4	0,2	-2,9	2	2,1	0,2	0,6	0,6	1,3	0,9
Γερμανία	3,3	1,1	-5,6	4,1	3,7	0,5	0,5	1,6	1,7	0,6
Δανία	0,9	-0,5	-4,9	1,9	1,3	0,2	0,9	1,7	1,6	0,5
Δημοκρατία της Τσεχίας	5,5	2,7	-4,8	2,3	2	-0,8	-0,5	2,7	4,5	2,2
ΕΕ (28 χώρες)	3,1	0,4	-4,4	2,1	1,7	-0,5	0,2	1,6	2,2	1,5
Ελλάδα	3,3	-0,3	-4,3	-5,5	-9,1	-7,3	-3,2	0,4	-0,2	0,0
Εσθονία	7,7	-5,4	-14,7	2,3	7,6	4,3	1,4	2,8	1,4	1,4
Ευρωζώνη (19 χώρες)	3	0,4	-4,5	2,1	1,5	-0,9	-0,3	1,2	2	1,4
Ηνωμένο Βασίλειο	2,6	-0,6	-4,3	1,9	1,5	1,3	1,9	3,1	2,2	1,1
Ιρλανδία	3,8	-4,4	-4,6	2	0	-1,1	1,1	8,5	26,3	4,3
Ισπανία	3,8	1,1	-3,6	0	-1	-2,9	-1,7	1,4	3,2	3,1
Ιταλία	1,5	-1,1	-5,5	1,7	0,6	-2,8	-1,7	0,1	0,7	1,1
Κροατία	5,2	2,1	-7,4	-1,7	-0,3	-2,2	-1,1	-0,5	1,6	3,5
Κύπρος	4,8	3,9	-1,8	1,3	0,3	-3,2	-6	-1,5	1,7	2,2
Λετονία	9,9	-3,6	-14,3	-3,8	6,2	4	2,9	2,1	2,7	2,8
Λιθουανία	11,1	2,6	-14,8	1,6	6	3,8	3,5	3,5	1,8	3,6
Λουξεμβούργο	8,4	-0,8	-5,4	5,8	2	0	4,2	4,7	3,5	1,6
Μάλτα	4	3,3	-2,5	3,5	1,4	2,7	4,6	8,4	7,4	3,9
Ολλανδία	3,7	1,7	-3,8	1,4	1,7	-1,1	-0,2	1,4	2	1,6
Ουγγαρία	0,4	0,9	-6,6	0,7	1,7	-1,6	2,1	4	3,1	2,2
Πολωνία	7	4,2	2,8	3,6	5	1,6	1,4	3,3	3,9	2,9
Πορτογαλία	2,5	0,2	-3	1,9	-1,8	-4	-1,1	0,9	1,6	1,7
Ρουμανία	6,9	8,5	-7,1	-0,8	1,1	0,6	3,5	3,1	3,9	5,1
Σλοβακία	10,8	5,6	-5,4	5	2,8	1,7	1,5	2,6	3,8	3,1
Σλοβενία	6,9	3,3	-7,8	1,2	0,6	-2,7	-1,1	3,1	2,3	2,4
Σουηδία	3,4	-0,6	-5,2	6	2,7	-0,3	1,2	2,6	4,1	2
Φινλανδία	5,2	0,7	-8,3	3	2,6	-1,4	-0,8	-0,7	0,2	1,1

Πίνακας 2: Χρέος Γενικής Κυβέρνησης ως % του ΑΕΠ

	Ετήσια στοιχεία (%)									
	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Αυστρία	65,1	68,8	80,1	82,8	82,6	82	81,3	84,4	85,5	84,6
Βέλγιο	87	92,5	99,5	99,7	102,3	104,1	105,6	106,7	106,0	105,9
Βουλγαρία	16,3	13	13,7	15,3	15,2	16,7	17,0	27,0	26,0	29,5
Γαλλία	64,3	68	78,9	81,6	85,2	89,5	92,3	94,9	95,6	96,0
Γερμανία	63,7	65,1	72,6	81	78,7	79,9	77,5	74,9	71,2	68,3
Δανία	27,3	33,4	40,4	42,9	46,4	45,2	44,0	44,0	39,6	37,8
Δημοκρατία της Τσεχίας	27,8	28,7	34,1	38,2	39,8	44,5	44,9	42,2	40,3	37,2
ΕΕ (28 χώρες)	65	68,6	78,4	83,8	86,1	89,5	85,7	86,7	84,9	83,5
Ελλάδα	103,1	109,4	126,7	146,2	172,1	159,6	177,4	179,7	177,4	179,0
Εσθονία	3,7	4,5	7	6,6	6,1	9,7	10,2	10,7	10,1	9,5
Ευρωζώνη (19 χώρες)	57,5	60,7	72,8	78,4	81,1	83,8	91,4	92,0	90,3	89,2
Ηνωμένο Βασίλειο	42	50,2	64,5	76	81,6	85,1	86,2	88,1	89,0	89,3
Ιρλανδία	23,9	42,4	61,7	86,3	109,6	119,5	119,5	105,3	78,7	75,4
Ισπανία	35,5	39,4	52,7	60,1	69,5	85,7	95,5	100,4	99,8	99,4
Ιταλία	99,8	102,4	112,5	115,4	116,5	123,3	129,0	131,8	132,1	132,6
Κροατία	37,7	39,6	49	58,3	65,2	70,7	82,2	86,6	86,7	84,2
Κύπρος	53,5	44,7	53,4	55,8	65,2	79,3	102,2	107,1	107,5	107,8
Λετονία	8,4	18,7	36,6	47,4	42,8	41,3	39,0	40,9	36,5	40,1
Λιθουανία	15,9	14,6	28	36,2	37,2	39,8	38,7	40,5	42,7	40,2
Λουξεμβούργο	7,8	15,1	16	19,9	18,8	21,8	23,4	22,4	21,6	20,0
Μάλτα	62,4	62,7	67,8	67,6	70	67,6	68,7	64,3	60,6	58,3
Ολλανδία	42,7	54,8	56,9	59,3	61,6	66,4	67,7	67,9	65,2	62,3
Ουγγαρία	65,6	71,6	77,8	80,5	80,7	78,2	76,6	75,7	74,7	74,1
Πολωνία	44,2	46,3	49,4	53,1	54,1	53,7	55,7	50,2	51,1	54,4
Πορτογαλία	68,4	71,7	83,6	96,2	111,4	126,2	129,0	130,6	129,0	130,4
Ρουμανία	12,7	13,2	23,2	29,9	34,2	37,3	37,8	39,4	38,0	37,6
Σλοβακία	30,1	28,5	36,3	41,2	43,7	52,2	54,7	53,6	52,5	51,9
Σλοβενία	22,8	21,8	34,6	38,4	46,6	53,9	71,0	80,9	83,1	79,7
Σουηδία	39	37,5	41	38,3	37,5	37,8	40,4	45,2	43,9	41,6
Φινλανδία	34	32,7	41,7	47,1	48,5	53,9	56,5	60,2	63,7	63,6

Πίνακας 3: Ισοζύγιο Γενικής Κυβέρνησης ως % του ΑΕΠ

	Ετήσια στοιχεία (%)									
	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Αυστρία	-1,4	-1,5	-5,4	-4,5	-2,6	-2,2	-1,4	-2,7	-1,1	-1,6
Βέλγιο	0,1	-1,1	-5,4	-4,0	-4,1	-4,2	-3,1	-3,1	-2,5	-2,6
Βουλγαρία	1,1	1,6	-4,1	-3,1	-2,0	-0,3	-0,4	-5,5	-1,6	0,0
Γαλλία	-2,5	-3,2	-7,2	-6,8	-5,1	-4,8	-4,0	-3,9	-3,6	-3,4
Γερμανία	0,2	-0,2	-3,2	-4,2	-1,0	0,0	-0,2	0,3	0,7	0,8
Δανία	5,0	3,2	-2,8	-2,7	-2,1	-3,5	-1,0	1,4	-1,3	-0,9
Δημοκρατία της Τσεχίας	-0,7	-2,1	-5,5	-4,4	-2,7	-3,9	-1,2	-1,9	-0,6	0,6
ΕΕ (28 χώρες)	-0,9	-2,4	-6,6	-6,4	-4,6	-4,3	-3,3	-3,0	-2,4	-1,7
Ελλάδα	-6,7	-10,2	-15,1	-11,2	-10,3	-8,8	-13,1	-3,7	-5,9	0,7
Εσθονία	2,7	-2,7	-2,2	0,2	1,2	-0,3	-0,2	0,7	0,1	0,3
Ευρωζώνη (19 χώρες)	-0,6	-2,2	-6,3	-6,2	-4,2	-3,6	-3,0	-2,6	-2,1	-1,5
Ηνωμένο Βασίλειο	-2,9	-4,9	-10,2	-9,6	-7,6	-8,3	-5,6	-5,7	-4,3	-3,0
Ιρλανδία	0,3	-7,0	-13,8	-32,1	-12,6	-8,0	-5,7	-3,7	-2,0	-0,6
Ισπανία	2,0	-4,4	-11,0	-9,4	-9,6	-10,5	-7,0	-6,0	-5,1	-4,5
Ιταλία	-1,5	-2,7	-5,3	-4,2	-3,7	-2,9	-2,9	-3,0	-2,7	-2,4
Κροατία	-2,4	-2,8	-6,0	-6,2	-7,8	-5,3	-5,3	-5,4	-3,4	-0,8
Κύπρος	3,2	0,9	-5,4	-4,7	-5,7	-5,8	-5,1	-8,8	-1,2	0,4
Λετονία	-0,7	-4,1	-9,1	-8,5	-3,4	-0,8	-1,0	-1,6	-1,3	0,0
Λιθουανία	-0,8	-3,1	-9,1	-6,9	-8,9	-3,1	-2,6	-0,7	-0,2	0,3
Λουξεμβούργο	4,2	3,4	-0,7	-0,7	0,5	0,3	1,0	1,4	1,4	1,6
Μάλτα	-2,3	-4,2	-3,3	-3,2	-2,5	-3,6	-2,6	-2,0	-1,3	1,0
Ολλανδία	0,2	0,2	-5,4	-5,0	-4,3	-3,9	-2,4	-2,3	-2,1	0,4
Ουγγαρία	-5,1	-3,6	-4,6	-4,5	-5,5	-2,3	-2,6	-2,1	-1,6	-1,8
Πολωνία	-1,9	-3,6	-7,3	-7,3	-4,8	-3,7	-4,1	-3,5	-2,6	-2,4
Πορτογαλία	-3,0	-3,8	-9,8	-11,2	-7,4	-5,7	-4,8	-7,2	-4,4	-2,0
Ρουμανία	-2,8	-5,5	-9,5	-6,9	-5,4	-3,7	-2,1	-1,4	-0,8	-3,0
Σλοβακία	-1,9	-2,4	-7,8	-7,5	-4,3	-4,3	-2,7	-2,7	-2,7	-1,7
Σλοβενία	-0,1	-1,4	-5,9	-5,6	-6,7	-4,1	-15,1	-5,4	-2,9	-1,8
Σουηδία	3,3	1,9	-0,7	-0,1	-0,2	-1,0	-1,4	-1,5	0,3	0,9
Φινλανδία	5,1	4,2	-2,5	-2,6	-1,0	-2,2	-2,6	-3,2	-2,7	-1,9

Πίνακας 4: Ποσοστό Πληθυσμού στο Όριο της Φτώχειας ή του Κοινωνικού Αποκλεισμού*

	Ετήσια στοιχεία (%)									
	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Αυστρία	16,7	20,6	19,1	18,9	19,2	18,5	18,8	19,2	18,3	18,0
Βέλγιο	21,6	20,8	20,2	20,8	21	21,6	20,8	21,2	21,1	20,7
Βουλγαρία	60,7	44,8	46,2	49,2	49,1	49,3	48	40,1	41,3	40,4
Γαλλία	19	18,5	18,5	19,2	19,3	19,1	18,1	18,5	17,7	:
Γερμανία	20,6	20,1	20	19,7	19,9	19,6	20,3	20,6	20	:
Δανία	16,8	16,3	17,6	18,3	17,6	17,5	18,3	17,9	17,7	16,7
Δημοκρατία της Τσεχίας	15,8	15,3	14	14,4	15,3	15,4	14,6	14,8	14	13,3
ΕΕ (28 χώρες)	:	:	:	23,7	24,3	24,7	24,6	24,4	23,7	:
Ελλάδα	28,3	28,1	27,6	27,7	31	34,6	35,7	36	35,7	35,6
Εσθονία	22	21,8	23,4	21,7	23,1	23,4	23,5	26	24,2	24,4
Ευρωζώνης (19 χώρες)	21,9	21,7	21,6	22	22,9	23,3	23,1	23,5	23	:
Ηνωμένο Βασίλειο	22,6	23,2	22	23,2	22,7	24,1	24,8	24,1	23,5	22,2
Ιρλανδία	23,1	23,7	25,7	27,3	29,4	30	29,5	27,6	26	:
Ισπανία	23,3	23,8	24,7	26,1	26,7	27,2	27,3	29,2	28,6	27,9
Ιταλία	26	25,5	24,9	25	28,1	29,9	28,5	28,3	28,7	:
Κροατία	:	:	:	31,1	32,6	32,6	29,9	29,3	29,1	28,5
Κύπρος	25,2	23,3	23,5	24,6	24,6	27,1	27,8	27,4	28,9	:
Λετονία	35,1	34,2	37,9	38,2	40,1	36,2	35,1	32,7	30,9	28,5
Λιθουανία	28,7	28,3	29,6	34	33,1	32,5	30,8	27,3	29,3	30,1
Λουξεμβούργο	15,9	15,5	17,8	17,1	16,8	18,4	19	19	18,5	:
Μάλτα	19,7	20,1	20,3	21,2	22,1	23,1	24	23,8	22,4	:
Ολλανδία	15,7	14,9	15,1	15,1	15,7	15	15,9	16,5	16,4	16,8
Ουγγαρία	29,4	28,2	29,6	29,9	31,5	33,5	34,8	31,8	28,2	26,3
Πολωνία	34,4	30,5	27,8	27,8	27,2	26,7	25,8	24,7	23,4	21,9
Πορτογαλία	25	26	24,9	25,3	24,4	25,3	27,5	27,5	26,6	:
Ρουμανία	47	44,2	43	41,5	40,9	43,2	41,9	40,3	37,4	38,8
Σλοβακία	21,4	20,6	19,6	20,6	20,6	20,5	19,8	18,4	18,4	18,1
Σλοβενία	17,1	18,5	17,1	18,3	19,3	19,6	20,4	20,4	19,2	18,4
Σουηδία	13,9	14,9	15,9	15	16,1	15,6	16,4	16,9	16	18,3
Φινλανδία	17,4	17,4	16,9	16,9	17,9	17,2	16	17,3	16,8	16,6

Πίνακας 5: Πληθωρισμός

	Ετήσια στοιχεία (%)			β' τρίμηνο			Μεταβολή (%)	
	2014	2015	2016	2015	2016	2017	2016/15	2017/16
Αυστρία	1,5	0,8	1,0	1,0	0,6	2,1	-0,4	1,5
Βέλγιο	0,5	0,6	1,8	0,7	1,6	2,0	0,9	0,4
Βουλγαρία	-1,6	-1,1	-1,3	-0,6	-2,3	1,4	-1,7	3,7
Γαλλία	0,6	0,1	0,3	0,2	0,1	1,0	-0,1	0,9
Γερμανία	0,8	0,1	0,4	0,4	0,0	1,6	-0,4	1,7
Δανία	0,4	0,2	0,0	0,4	-0,1	0,7	-0,5	0,8
Δημοκρατία της Τσεχίας	0,4	0,3	0,7	0,7	0,1	2,3	-0,6	2,2
ΕΕ (28 χώρες)	0,5	0,0	0,2	0,1	-0,1	1,7	-0,2	1,8
Ελλάδα	-1,4	-1,1	0,0	-1,4	-0,1	1,3	1,3	1,5
Εσθονία	0,5	0,1	0,8	0,4	0,1	3,4	-0,3	3,3
Ευρωζώνης (19 χώρες)	0,4	0,0	0,2	0,2	-0,1	1,5	-0,2	1,6
Ηνωμένο Βασίλειο	1,5	0,1	0,6	0,0	0,4	2,7	0,4	2,4
Ιρλανδία	0,3	0,0	-0,2	0,1	-0,1	0,0	-0,2	0,1
Ισπανία	-0,2	-0,6	-0,3	-0,3	-1,1	2,1	-0,7	3,1
Ιταλία	0,2	0,1	0,0	0,1	-0,3	1,6	-0,4	1,9
Κροατία	0,2	-0,3	-0,6	0,0	-1,1	1,2	-1,1	2,3
Κύπρος	-0,3	-1,5	-1,2	-1,8	-2,0	1,3	-0,2	3,3
Λετονία	0,7	0,2	0,1	0,8	-0,7	3,0	-1,5	3,7
Λιθουανία	0,2	-0,7	0,7	-0,3	0,5	3,4	0,7	2,9
Λουξεμβούργο	0,7	0,1	0,0	0,3	-0,5	2,0	-0,8	2,5
Μάλτα	0,8	1,2	0,9	1,3	0,9	1,1	-0,3	0,1
Ολλανδία	0,3	0,2	0,1	0,4	-0,2	1,0	-0,6	1,2
Ουγγαρία	0,0	0,1	0,5	0,4	0,0	2,1	-0,4	2,1
Πολωνία	0,1	-0,7	-0,2	-0,6	-0,4	1,5	0,2	2,0
Πορτογαλία	-0,2	0,5	0,6	0,8	0,5	1,7	-0,2	1,2
Ρουμανία	1,4	-0,4	-1,1	0,3	-2,1	0,6	-2,4	2,7
Σλοβακία	-0,1	-0,3	-0,5	-0,1	-0,6	1,0	-0,5	1,6
Σλοβενία	0,4	-0,8	-0,2	-0,9	-0,4	1,4	0,5	1,8
Σουηδία	0,2	0,7	1,1	0,6	1,0	1,9	0,4	0,9
Φινλανδία	1,2	-0,2	0,4	0,0	0,3	0,9	0,3	0,6

Πίνακας 6: Κατά Κεφαλήν ΑΕΠ (σε μονάδες αγοραστικής δύναμης, ΕΕ-28=100)

	Ετήσια στοιχεία (%)									
	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	
Αυστρία	124	126	126	128	131	131	130	128	126	
Βέλγιο	116	118	121	120	121	120	120	119	118	
Βουλγαρία	43	44	45	45	46	46	46	47	48	
Γαλλία	107	108	108	108	107	109	107	106	105	
Γερμανία	117	117	120	123	124	124	125	124	123	
Δανία	125	125	129	128	127	128	127	127	125	
Δημοκρατία της Τσεχίας	84	85	83	83	83	84	86	87	88	
ΕΕ (28 χώρες)	100	100	100	100	100	100	100	100	100	
Ελλάδα	93	94	85	75	72	72	70	68	67	
Εσθονία	69	64	65	71	74	75	76	75	74	
Ευρωζώνη (19 χώρες)	109	109	108	108	107	107	107	106	106	
Ηνωμένο Βασίλειο	109	107	107	105	107	107	109	108	108	
Ιρλανδία	134	129	130	131	132	133	137	177	177	
Ισπανία	101	101	96	93	91	90	90	90	92	
Ιταλία	107	106	104	104	102	99	97	96	96	
Κροατία	63	62	59	60	60	59	59	58	59	
Κύπρος	106	105	100	96	91	84	81	82	81	
Λετονία	59	52	53	57	60	62	64	64	65	
Λιθουανία	63	56	60	66	70	73	75	75	75	
Λουξεμβούργο	259	250	256	263	259	261	267	264	267	
Μάλτα	79	81	84	83	84	86	86	88	95	
Ολλανδία	139	137	134	133	133	134	131	128	128	
Ουγγαρία	62	64	64	66	65	67	68	68	67	
Πολωνία	55	60	62	65	67	67	68	69	69	
Πορτογαλία	81	82	82	77	75	77	77	77	77	
Ρουμανία	49	50	52	52	54	55	55	57	59	
Σλοβακία	71	71	74	75	76	77	77	77	77	
Σλοβενία	90	85	83	83	82	81	83	83	83	
Σουηδία	127	123	125	126	127	125	124	124	124	
Φινλανδία	121	117	116	117	115	113	111	109	109	

Πίνακας 7: Μέση Παραγωγικότητα Εργασίας (ευρώ ανά ώρα εργασίας, ΕΕ-28=100)

	Ετήσια στοιχεία									
	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	
Αυστρία	115,8	115,7	114,7	114,6	116,3	116,2	115,6	115	115,4	
Βέλγιο	128,4	129,8	131,4	129,8	130,9	130,2	131	130,1	129,3	
Βουλγαρία	39,4	39,5	41,3	42,2	43,6	43	43,5	44,2	45,1	
Γαλλία	116,6	117,6	117,1	116,7	115	116,3	115,4	115,3	115	
Γερμανία	107	104,3	105,2	106,5	105,4	104,8	106,2	106	105,8	
Δανία	107,7	109,7	115,3	114,7	114,5	115,4	114,8	114,5	113,4	
Δημοκρατία της Τσεχίας	77,6	79,1	77	77,4	76,2	76,7	79,3	80	79,6	
ΕΕ (28 χώρες)	100	100	100	100	100	100	100	100	100	
Ελλάδα	98,5	98,2	89,6	85,6	86	87,1	85,6	82,6	81	
Εσθονία	66,1	66,7	70,6	72,1	73,4	73,2	73,7	71,1	70,9	
Ευρωζώνη (19 χώρες)	108,6	108,7	107,9	107,8	107,2	107,3	107,3	107,2	106,9	
Ηνωμένο Βασίλειο	105,3	103,2	103,2	101,4	101,7	101,3	101,7	101,2	100,9	
Ιρλανδία	130,7	134,9	140,8	143,6	145,1	141,6	145,1	186	184,2	
Ισπανία	100,9	105,6	102	101,3	103,2	103,5	103,2	101,5	101,8	
Ιταλία	115	115	112,9	112,3	110,2	108,8	107,7	107,4	106,7	
Κροατία	70,6	68,5	67,1	70,1	72,4	73,1	70,3	68,8	70,6	
Κύπρος	95	95,4	91,6	90	88,7	86,8	85,2	85,2	83,1	
Λετονία	56,1	56,2	58,8	61,4	62,8	62,4	64,5	64,5	65,6	
Λιθουανία	65,1	61,3	67,2	71,4	73,1	74,3	74,5	73,2	72,1	
Λουξεμβούργο	167,6	160	161,8	165,4	161,6	163,2	167,8	166,3	168,9	
Μάλτα	94	96,9	97,1	91,8	90,3	89,5	90,2	92,2	93,1	
Ολλανδία	118,4	115,8	113,5	112,2	112	113,9	112,9	111,1	112,4	
Ουγγαρία	70,3	72,2	72,7	73,8	72,5	72,9	71	70,3	68,1	
Πολωνία	62,1	65,4	70,2	72,7	74,1	74	73,9	74,3	75,2	
Πορτογαλία	77,5	79,6	79,9	76,5	76,8	79,7	79	78,2	77,9	
Ρουμανία	50	49,9	51,1	51,9	55,7	56,3	57	59,4	62,6	
Σλοβακία	79,4	79,3	83,6	81,6	82,5	83,8	84,1	83,3	82	
Σλοβενία	83,8	80,2	79,6	80,8	80,1	79,8	81,7	81,5	80,9	
Σουηδία	118,3	116,4	116,8	116,3	116,4	114,2	113	113,4	114	
Φινλανδία	114	111,4	111,1	111,4	109,2	108	106,9	106,9	107,8	

Πίνακας 8: Ποσοστό Απασχόλησης Ατόμων Ηλικίας 20-64 ετών (*)

	Ετήσια στοιχεία (%)			β' τρίμηνο			Μεταβολή (%)	
	2014	2015	2016	2015	2016	2017	2017/16	2016/15
Αυστρία	74,2	74,3	74,8	74,2	74,9	75,7	0,8	0,7
Βέλγιο	67,3	67,2	67,7	66,7	67,3	68,2	0,9	0,6
Βουλγαρία	65,1	67,1	67,7	66,6	68,0	71,7	3,7	1,4
Γαλλία	69,4	69,5	70,0	69,7	70,2	71,0	0,8	0,5
Γερμανία	77,7	78,0	78,7	77,7	78,3	79,0	0,7	0,6
Δανία	75,9	76,5	77,4	76,4	77,7	76,8	-0,9	1,3
Δημοκρατία της Τσεχίας	73,5	74,8	76,8	74,8	76,5	78,2	1,7	1,7
ΕΕ (28 χώρες)	69,2	70,1	71,1	69,9	71,1	72,3	1,2	1,2
Ελλάδα	53,3	54,9	56,2	55,1	56,6	58,2	1,6	1,5
Εσθονία	74,3	76,5	76,6	76,2	77,7	77,7	0,0	1,5
Ευρωζώνη (19 χώρες)	68,1	68,8	69,9	68,9	69,9	70,9	1,0	1,0
Ηνωμένο Βασίλειο	76,2	76,9	77,6	76,5	77,5	78,2	0,7	1,0
Ιρλανδία	67,0	68,8	70,3	68,6	70,0	71,6	1,6	1,4
Ισπανία	59,9	62,0	63,9	62,0	63,7	65,5	1,8	1,7
Ιταλία	59,9	60,6	61,6	60,6	62,1	62,5	0,4	1,5
Κροατία	59,2	60,5	61,4	61,0	62,0	63,8	1,8	1,0
Κύπρος	67,6	68,0	68,8	68,7	69,8	71,0	1,2	1,1
Λετονία	70,7	72,5	73,2	72,6	73,5	74,3	0,8	0,9
Λιθουανία	71,8	73,4	75,2	73,2	75,4	76,3	0,9	2,2
Λουξεμβούργο	72,1	70,9	70,7	71,9	70,3	71,4	1,1	-1,6
Μάλτα	66,4	67,8	69,6	67,9	69,6	70,7	1,1	1,7
Ολλανδία	75,4	76,4	77,1	76,3	77,0	77,9	0,9	0,7
Ουγγαρία	66,7	68,9	71,5	68,7	71,4	73,2	1,8	2,7
Πολωνία	66,5	67,8	69,3	67,4	69,1	71,1	2,0	1,7
Πορτογαλία	67,6	69,1	70,6	69,5	70,5	73,2	2,7	1,0
Ρουμανία	65,7	66,0	66,3	66,6	66,6	70,5	3,9	0,0
Σλοβακία	65,9	67,7	69,8	67,5	69,9	71,1	1,2	2,4
Σλοβενία	67,7	69,1	70,1	69,4	70,6	73,4	2,8	1,2
Σουηδία	80,0	80,5	81,2	80,6	81,5	82,1	0,6	0,9
Φινλανδία	73,1	72,9	73,4	73,2	73,9	74,6	0,7	0,7

(*) % απασχολούμενων ηλικίας 20-64 ετών στο σύνολο του αντίστοιχου πληθυσμού

Πίνακας 9: Ποσοστό Απασχόλησης Ατόμων Ηλικίας 55-64 ετών(*)

	Ετήσια στοιχεία (%)			β' τρίμηνο			Μεταβολή (%)	
	2014	2015	2016	2015	2016	2017	2017/16	2016/15
Αυστρία	45,1	46,3	49,2	46,1	49,5	50,8	1,3	3,4
Βέλγιο	42,7	44,0	45,4	43,8	45,6	47,7	2,1	1,8
Βουλγαρία	50,0	53,0	54,5	51,6	54,8	58,3	3,5	3,2
Γαλλία	46,9	48,7	49,8	49,1	49,8	51,7	1,9	0,7
Γερμανία	65,6	66,2	68,6	65,7	68,4	70,2	1,8	2,7
Δανία	63,2	64,7	67,8	65,3	68,2	69,7	1,5	2,9
Δημοκρατία της Τσεχίας	54,0	55,5	58,5	55,6	58,2	61,6	3,4	2,6
ΕΕ (28 χώρες)	51,8	53,3	55,3	53,1	55,2	57,1	1,9	2,1
Ελλάδα	34,0	34,3	36,3	34,0	35,7	38,0	2,3	1,7
Εσθονία	64,0	64,5	65,3	62,5	68,1	68,3	0,2	5,6
Ευρωζώνη (19 χώρες)	51,7	53,3	55,3	53,2	55,3	57,2	1,9	2,1
Ηνωμένο Βασίλειο	61,0	62,2	63,4	61,8	63,6	64,0	0,4	1,8
Ιρλανδία	53,0	55,6	57,2	55,4	57,2	59,1	1,9	1,8
Ισπανία	44,3	46,9	49,1	46,7	48,8	50,5	1,7	2,1
Ιταλία	46,2	48,3	50,3	48,6	50,7	52,3	1,6	2,1
Κροατία	36,2	39,0	38,1	40,6	39,0	40,0	1,0	-1,6
Κύπρος	46,9	48,2	52,1	48,4	52,9	53,7	0,8	4,5
Λετονία	56,4	59,4	61,4	59,0	62,1	62,1	0,0	3,1
Λιθουανία	56,2	60,4	64,6	60,3	64,8	66,2	1,4	4,5
Λουξεμβούργο	42,5	38,5	39,6	40,1	39,7	39,1	-0,6	-0,4
Μάλτα	37,8	40,4	44,0	41,8	43,6	43,4	-0,2	1,8
Ολλανδία	59,9	61,7	63,5	61,7	63,2	65,5	2,3	1,5
Ουγγαρία	41,7	45,3	49,9	45,1	49,8	51,2	1,4	4,7
Πολωνία	42,5	44,3	46,2	43,0	45,3	48,2	2,9	2,3
Πορτογαλία	47,8	49,9	52,1	50,4	52,2	56,1	3,9	1,8
Ρουμανία	43,1	41,1	42,8	42,2	43,5	46,1	2,6	1,3
Σλοβακία	44,8	47,0	49,1	46,7	48,8	52,7	3,9	2,1
Σλοβενία	35,4	36,6	38,6	38,2	39,5	43,5	4,0	1,3
Σουηδία	74,0	74,5	75,5	74,4	75,5	76,7	1,2	1,1
Φινλανδία	59,1	60,0	61,4	59,5	61,2	62,4	1,2	1,7

(*) % απασχολούμενων ηλικίας 55-64 ετών στο σύνολο του αντίστοιχου πληθυσμού

Πίνακας 10: Μεταβολή της Απασχόλησης (άτομα ηλικίας 15 ετών και άνω)

	Ετήσια στοιχεία (%)				β' τρίμηνο (%)	
	2013	2014	2015	2016	2017	2016
Αυστρία	0,4	0,1	0,9	1,7	-1,3	-2,2
Βέλγιο	0,1	0,3	0,2	0,8	-1,0	-1,1
Βουλγαρία	-0,2	1,3	1,7	-0,5	-4,1	-0,6
Γαλλία	-0,1	2,3	0,1	0,6	-1,2	-0,6
Γερμανία	0,8	0,7	0,9	2,9	-0,8	-2,3
Δανία	0,0	0,7	1,4	3,2	1,2	-3,3
Δημοκρατία της Τσεχίας	0,7	0,8	1,4	1,9	-1,4	-1,3
ΕΕ (28 χώρες)	-0,3	1,3	1,1	1,6	-1,5	-1,6
Ελλάδα	-4,9	0,6	2,1	1,7	-2,3	-2,1
Εσθονία	0,9	0,5	2,6	0,6	0,6	-1,7
Ευρωζώνη (19 χώρες)	-0,6	0,9	1,0	1,8	-1,3	-1,7
Ηνωμένο Βασίλειο	0,9	2,2	1,7	1,4	-1,3	-1,8
Ιρλανδία	2,1	1,5	2,6	2,9	-2,5	-2,8
Ισπανία	-2,7	1,2	3,0	2,7	-2,7	-2,3
Ιταλία	-1,8	0,2	0,8	1,3	-0,4	-2,0
Κροατία	-2,3	3,2	1,3	0,3	-1,9	-0,9
Κύπρος	-4,9	-0,4	-1,3	2,5	-3,5	-1,6
Λετονία	1,7	-0,9	1,3	-0,3	0,8	0,4
Λιθουανία	1,6	1,9	1,2	2,0	0,8	-1,8
Λουξεμβούργο	1,0	2,8	4,8	1,2	-4,0	0,3
Μάλτα	3,1	2,8	2,3	2,9	-2,2	-3,9
Ολλανδία	-0,9	-0,9	1,0	1,3	-1,8	-1,1
Ουγγαρία	1,8	5,4	2,7	3,4	-1,5	-3,3
Πολωνία	-0,2	1,8	1,4	0,7	-1,6	-1,2
Πορτογαλία	-2,3	2,3	1,1	1,2	-3,1	-0,8
Σλοβακία	-2,3	2,3	-0,9	-1,0	-4,7	1,3
Σλοβενία	-0,5	0,9	2,6	2,8	-1,1	-3,1
Σουηδία	0,0	1,4	0,1	-0,3	-3,7	-0,1
Τσεχία	-2,0	0,5	1,4	1,5	-1,8	-2,1
Φινλανδία	1,0	0,9	-0,4	0,5	-0,7	-0,5

Πίνακας 11: Ποσοστό Ανεργίας – Σύνολο Πληθυσμού

	Ετήσια στοιχεία (%)			β' τρίμηνο			Μεταβολή (%)	
	2014	2015	2016	2015	2016	2017	2017/16	2016/15
Αυστρία	5,6	5,7	5,8	5,9	6,2	5,5	-0,7	0,3
Βέλγιο	8,5	8,5	7,7	8,4	8,0	7,1	-0,9	-0,4
Βουλγαρία	11,4	9,2	7,5	10,0	8,2	6,4	-1,8	-1,8
Γαλλία	10,3	10,4	9,7	10,2	9,7	9,2	-0,5	-0,5
Γερμανία	5,0	4,6	4,1	4,8	4,3	3,9	-0,4	-0,5
Δανία	6,6	6,2	5,8	6,2	6,1	5,7	-0,4	-0,1
Δημοκρατία της Τσεχίας	6,1	5,1	3,9	5,0	4,0	3,0	-1,0	-1,0
ΕΕ (28 χώρες)	10,2	9,4	8,4	9,6	8,7	7,7	-1,0	-0,9
Ελλάδα	26,5	24,9	23,5	24,8	23,3	21,3	-2,0	-1,5
Εσθονία	7,4	6,2	6,8	6,6	6,7	7,2	0,5	0,1
Ευρωζώνη (19 χώρες)	11,6	10,9	9,9	11,1	10,2	9,1	-1,1	-0,9
Ηνωμένο Βασίλειο	6,1	5,3	4,3	5,6	4,9	4,4	-0,5	-0,7
Ιρλανδία	11,3	9,4	7,7	10,0	8,8	6,6	-2,2	-1,2
Ισπανία	24,5	22,1	19,3	22,5	20,1	17,3	-2,8	-2,4
Ιταλία	12,7	11,9	11,6	12,3	11,7	11,2	-0,5	-0,6
Κροατία	17,3	16,3	12,5	15,7	13,0	11,1	-1,9	-2,7
Κύπρος	16,1	15,1	13,0	14,8	12,3	10,8	-1,5	-2,5
Λετονία	10,8	9,9	9,8	9,9	9,7	9,0	-0,7	-0,2
Λιθουανία	10,7	9,1	8,0	9,6	8,2	7,2	-1,0	-1,4
Λουξεμβούργο	6,0	6,4	5,9	5,4	6,2	5,3	-0,9	0,8
Μάλτα	5,8	5,4	4,3	5,5	4,9	4,2	-0,7	-0,6
Ολλανδία	7,4	6,9	5,4	7,0	6,3	5,0	-1,3	-0,7
Ουγγαρία	7,7	6,8	5,0	6,9	5,1	4,3	-0,8	-1,8
Πολωνία	9,0	7,5	6,1	7,5	6,3	5,0	-1,3	-1,2
Πορτογαλία	14,1	12,6	11,2	12,4	11,3	9,2	-2,1	-1,1
Ρουμανία	6,8	6,8	5,7	7,0	6,1	5,0	-1,1	-0,9
Σλοβακία	13,2	11,5	9,4	11,3	9,7	8,2	-1,5	-1,6
Σλοβενία	9,7	9,1	8,1	9,3	7,9	6,5	-1,4	-1,4
Σουηδία	7,9	7,4	6,3	8,5	7,7	7,5	-0,2	-0,8
Φινλανδία	8,7	9,4	8,2	10,9	10,2	10,2	0,0	-0,7

Πίνακας 12: Ποσοστό Ανεργίας στους Άνδρες

	Ετήσια στοιχεία (%)			β' τρίμηνο			Μεταβολή (%)	
	2014	2015	2016	2015	2016	2017	2017/16	2016/15
Αυστρία	5,9	6,1	6,3	6,3	6,7	5,9	-0,8	0,4
Βέλγιο	9,0	9,1	8,0	9,4	7,9	7,1	-0,8	-1,5
Βουλγαρία	12,3	9,8	8,1	11,0	9,0	6,9	-2,1	-2,0
Γαλλία	10,5	10,8	9,9	10,8	10,1	9,3	-0,8	-0,7
Γερμανία	5,3	5,0	4,5	5,2	4,7	4,4	-0,3	-0,5
Δανία	6,4	5,9	5,3	6,0	5,9	5,4	-0,5	-0,1
Δημοκρατία της Τσεχίας	5,1	4,2	3,4	4,2	3,5	2,4	-1,1	-0,7
ΕΕ (28 χώρες)	10,1	9,3	8,2	9,6	8,6	7,6	-1,0	-1,0
Ελλάδα	23,7	21,8	19,8	21,7	19,5	17,8	-1,7	-2,2
Εσθονία	7,9	6,2	7,3	6,7	7,8	7,9	0,1	1,1
Ευρωζώνη (19 χώρες)	11,5	10,7	9,6	11,0	9,9	8,9	-1,0	-1,1
Ηνωμένο Βασίλειο	6,4	5,5	4,4	5,8	5,0	4,6	-0,4	-0,8
Ιρλανδία	12,9	10,9	9,0	11,4	10,1	7,7	-2,4	-1,3
Ισπανία	23,6	20,8	17,8	21,1	18,5	15,8	-2,7	-2,6
Ιταλία	11,9	11,3	10,8	11,9	10,9	10,4	-0,5	-1,0
Κροατία	16,5	15,7	11,8	15,6	12,6	10,3	-2,3	-3,0
Κύπρος	17,1	15,2	12,7	15,2	12,2	10,3	-1,9	-3,0
Λετονία	11,8	11,1	11,0	11,7	10,9	10,5	-0,4	-0,8
Λιθουανία	12,2	10,1	9,2	11,0	9,7	8,9	-0,8	-1,3
Λουξεμβούργο	5,8	5,8	5,7	4,9	5,6	5,5	-0,1	0,7
Μάλτα	6,1	5,5	4,0	5,6	4,4	4,0	-0,4	-1,2
Ολλανδία	7,2	6,5	5,0	6,7	5,9	4,6	-1,3	-0,8
Ουγγαρία	7,6	6,6	5,0	6,7	5,3	4,0	-1,3	-1,4
Πολωνία	8,5	7,3	6,0	7,5	6,4	5,3	-1,1	-1,1
Πορτογαλία	13,8	12,4	11,2	12,6	11,3	8,8	-2,5	-1,3
Ρουμανία	7,3	7,5	6,4	7,8	6,8	5,9	-0,9	-1,0
Σλοβακία	12,8	10,3	8,5	10,1	8,5	8,0	-0,5	-1,6
Σλοβενία	9,0	8,1	7,6	8,4	7,2	5,6	-1,6	-1,2
Σουηδία	8,2	7,5	6,7	8,6	8,2	7,8	-0,4	-0,4
Φινλανδία	9,3	9,9	8,6	11,5	10,4	10,4	0,0	-1,1

Πίνακας 13: Ποσοστό Ανεργίας στις Γυναίκες

	Ετήσια στοιχεία (%)			β' τρίμηνο			Μεταβολή (%)	
	2014	2015	2016	2015	2016	2017	2017/16	2016/15
Αυστρία	5,4	5,3	5,3	5,4	5,6	5,0	-0,6	-5,6
Βέλγιο	7,9	7,8	7,4	7,2	8,0	7,1	-0,9	-8,0
Βουλγαρία	10,4	8,4	6,9	8,8	7,2	5,8	-1,4	-7,2
Γαλλία	10,0	9,9	9,6	9,5	9,3	9,0	-0,3	-9,3
Γερμανία	4,6	4,2	3,7	4,3	3,9	3,3	-0,6	-3,9
Δανία	6,8	6,4	6,3	6,3	6,4	5,9	-0,5	-6,4
Δημοκρατία της Τσεχίας	7,4	6,1	4,6	6,0	4,7	3,8	-0,9	-4,7
ΕΕ (28 χώρες)	10,3	9,5	8,6	9,6	8,9	7,9	-1,0	-8,9
Ελλάδα	30,2	28,9	28,2	28,6	27,9	25,7	-2,2	-27,9
Εσθονία	6,8	6,1	6,1	6,6	5,4	6,4	1,0	-5,4
Ευρωζώνη (19 χώρες)	11,8	11,0	10,2	11,1	10,5	9,4	-1,1	-10,5
Ηνωμένο Βασίλειο	5,8	5,1	4,2	5,3	4,8	4,2	-0,6	-4,8
Ιρλανδία	9,4	7,7	6,2	8,3	7,2	5,3	-1,9	-7,2
Ισπανία	25,4	23,6	21,1	24,1	22,0	19,2	-2,8	-22,0
Ιταλία	13,8	12,7	12,6	13,0	12,9	12,2	-0,7	-12,9
Κροατία	18,3	17,0	13,2	15,8	13,4	12,0	-1,4	-13,4
Κύπρος	15,1	14,9	13,3	14,5	12,3	11,3	-1,0	-12,3
Λετονία	9,8	8,6	8,6	8,2	8,6	7,5	-1,1	-8,6
Λιθουανία	9,2	8,2	6,8	8,2	6,8	5,6	-1,2	-6,8
Λουξεμβούργο	6,4	7,2	6,3	6,1	6,9	5,1	-1,8	-6,9
Μάλτα	5,3	5,2	4,7	5,3	5,5	4,4	-1,1	-5,5
Ολλανδία	7,8	7,3	6,0	7,3	6,7	5,5	-1,2	-6,7
Ουγγαρία	7,9	7,0	5,0	7,1	4,9	4,6	-0,3	-4,9
Πολωνία	9,6	7,7	6,1	7,6	6,1	4,8	-1,3	-6,1
Πορτογαλία	14,5	12,9	11,2	12,2	11,3	9,6	-1,7	-11,3
Ρουμανία	6,1	5,8	4,8	5,8	5,1	3,7	-1,4	-5,1
Σλοβακία	13,6	12,9	10,6	12,8	11,1	8,3	-2,8	-11,1
Σλοβενία	10,6	10,1	8,6	10,4	8,6	7,6	-1,0	-8,6
Σουηδία	7,7	7,3	5,8	8,4	7,3	7,1	-0,2	-7,3
Φινλανδία	8,0	8,8	7,8	10,3	10,0	9,9	-0,1	-10,0

Πίνακας 14: Ποσοστό Μακροχρόνιας Ανεργίας^(*)

	Ετήσια στοιχεία (%)			β' τρίμηνο			Μεταβολή (%)	
	2014	2015	2016	2015	2016	2017	2017/16	2016/15
Αυστρία	27,2	30,5	33,7	29,2	34,3	32,8	-1,5	5,1
Βέλγιο	49,9	52,9	52,8	52,1	53,1	53,8	0,7	1,0
Βουλγαρία	60,4	61,9	59,6	63,2	60,4	55,3	-5,1	-2,8
Γαλλία	42,8	45,4	47,2	45,2	47,7	47,0	-0,7	2,5
Γερμανία	44,3	45,3	42,7	45,5	42,1	42,7	0,6	-3,4
Δανία	25,2	29,8	25,5	27,3	21,7	20,8	-0,9	-5,6
Δημοκρατία της Τσεχίας	43,5	48,2	42,8	46,9	43,6	37,5	-6,1	-3,3
ΕΕ (28 χώρες)	52,6	50,2	48,6	49,4	47,8	46,1	-1,7	-1,6
Ελλάδα	73,5	73,6	72,4	73,1	72,1	73,8	1,7	-1,0
Εσθονία	45,3	40,0	32,6	44,1	30,2	30,4	0,2	-13,9
Ευρωζώνη (19 χώρες)	49,5	52,8	51,5	52,5	51,2	50,2	-1,0	-1,3
Ηνωμένο Βασίλειο	35,8	33,9	30,3	32,0	28,0	25,8	-2,2	-4,0
Ιρλανδία	59,2	59,4	57,3	57,4	52,9	51,1	-1,8	-4,5
Ισπανία	52,8	52,5	49,2	52,5	48,9	45,6	-3,3	-3,6
Ιταλία	61,4	59,7	59,1	60,3	60,0	60,9	0,9	-0,3
Κροατία	58,4	66,2	53,2	63,0	52,9	46,6	-6,3	-10,1
Κύπρος	47,7	46,7	45,3	46,8	46,9	46,3	-0,6	0,1
Λετονία	43,0	46,2	41,8	43,1	40,6	39,2	-1,4	-2,5
Λιθουανία	44,7	43,3	38,8	45,5	39,1	37,9	-1,2	-6,4
Λουξεμβούργο	27,4	30,3	37,0	31,9	35,6	44,2	8,6	3,7
Μάλτα	46,9	48,2	45,3	45,2	36,7	42,2	5,5	-8,5
Ολλανδία	40,0	48,0	47,4	44,9	44,3	41,1	-3,2	-0,6
Ουγγαρία	47,5	46,8	47,7	45,9	48,2	41,9	-6,3	2,3
Πολωνία	42,7	40,1	35,9	40,8	35,6	29,9	-5,7	-5,2
Πορτογαλία	59,6	59,1	56,9	58,0	56,4	51,1	-5,3	-1,6
Ρουμανία	41,1	45,1	51,7	43,7	51,4	41,1	-10,3	7,7
Σλοβακία	70,2	66,9	61,4	68,4	60,6	63,3	2,7	-7,8
Σλοβενία	54,5	53,0	53,9	51,5	55,2	51,3	-3,9	3,7
Σουηδία	18,9	24,1	22,4	19,8	18,2	17,9	-0,3	-1,6
Φινλανδία	22,4	27,5	29,4	20,5	23,1	21,3	-1,8	2,6

(*) % ανέργων για χρονικό διάστημα μεγαλύτερο των 12 μηνών στο σύνολο των ανέργων

Πίνακας 15: Ποσοστό ανεργίας στους νέους 15 έως 24 ετών

	Ετήσια στοιχεία (%)			β' τρίμηνο			Μεταβολή (%)	
	2014	2015	2016	2015	2016	2017	2017/16	2016/15
Αυστρία	10,3	10,6	11,2	10,2	10,8	8,9	-1,9	0,6
Βέλγιο	23,2	22,1	20,1	20,4	19,2	19,9	0,7	-1,2
Βουλγαρία	23,8	21,6	17,3	21,9	14,4	13,2	-1,2	-7,5
Γαλλία	24,2	24,7	24,6	23,1	22,9	21,9	-1,0	-0,2
Γερμανία	7,7	7,2	7,1	7,0	7,4	7,0	-0,4	0,4
Δανία	12,6	10,8	12,0	9,7	10,6	10,1	-0,5	0,9
Δημοκρατία της Τσεχίας	15,9	12,6	10,5	12,0	10,0	8,3	-1,7	-2,0
ΕΕ (28 χώρες)	22,2	20,4	18,7	20,4	18,7	16,9	-1,8	-1,7
Ελλάδα	52,4	49,	47,4	49,5	49,1	43,8	-5,3	-0,4
Εσθονία	15,0	13,1	13,5	11,2	13,4	15,9	2,5	2,2
Ευρωζώνη (19 χώρες)	23,7	22,4	20,9	22,3	21,0	19,1	-1,9	-1,3
Ηνωμένο Βασίλειο	16,9	14,6	13,0	15,0	12,9	11,6	-1,3	-2,1
Ιρλανδία	23,9	20,9	17,2	22,4	19,0	16,5	-2,5	-3,4
Ισπανία	53,2	48,3	44,5	49,2	46,5	39,5	-7,0	-2,7
Ιταλία	42,7	40,3	37,8	41,1	35,5	34,2	-1,3	-5,6
Κροατία	45,5	43,0	31,3	39,4	29,6	20,5	-9,1	-9,8
Κύπρος	36,0	32,8	29,1	31,7	26,7	25,3	-1,4	-5,0
Λετονία	19,6	16,3	17,3	15,2	18,9	16,5	-2,4	3,7
Λιθουανία	19,3	16,3	14,5	16,7	15,7	13,1	-2,6	-1,0
Λουξεμβούργο	22,3	17,3	18,7	12,3	18,0	15,7	-2,3	5,7
Μάλτα	11,7	11,8	11,1	13,4	10,7	11,3	0,6	-2,7
Ολλανδία	12,7	11,3	10,8	11,0	10,9	9,0	-1,9	-0,1
Ουγγαρία	20,4	17,3	13,0	17,8	13,3	11,0	-2,3	-4,5
Πολωνία	23,9	20,8	17,6	19,8	16,9	14,6	-2,3	-2,9
Πορτογαλία	34,7	32,0	27,9	29,8	26,9	22,7	-4,2	-2,9
Ρουμανία	24,0	21,7	20,6	20,4	19,4	15,4	-4,0	-1,0
Σλοβακία	29,7	26,5	22,2	25,3	20,6	17,7	-2,9	-4,7
Σλοβενία	20,2	16,3	15,3	15,5	13,7	10,0	-3,7	-1,8
Σουηδία	22,9	20,4	18,8	25,2	22,9	21,9	-1,0	-2,3
Φινλανδία	20,5	22,4	19,9	29,0	26,3	27,4	1,1	-2,7

Για τον ακριβή ορισμό του δείκτη «Ποσοστό Πληθυσμού στο Όριο της Φτώχειας ή του Κοινωνικού Αποκλεισμού» δείτε:

http://ec.europa.eu/eurostat/ramon/nomenclatures/index.cfm?TargetUrl=DSP_GLOSSARY_NOM_DTL_VIEW&StrNom=CODED2&StrLanguageCode=EN&IntKey=16664385&RdoSearch=BEGIN&xtSearch=&CboTheme=36940331&IsTer=TERM&IntCurrentPage=4&ter_valid=0

http://ec.europa.eu/eurostat/ramon/nomenclatures/index.cfm?TargetUrl=DSP_GLOSSARY_NOM_DTL_VIEW&StrNom=CODED2&StrLanguageCode=EN&IntKey=27697382&RdoSearch=BEGIN&xtSearch=&CboTheme=36940331&IsTer=TERM&IntCurrentPage=44&ter_valid=0